

Cecil Lindholm

Revolution, radikalitet och tid

En jämförelse av den kubanska, iranska och rumänska revolutionen

Cecil Lindholm

Född 1981

Studier och examina

Polities magister 2009 (Åbo Akademi)

Filosofie magister 2011 (Åbo Akademi)

Polities licentiat 2012 (Åbo Akademi)

Pämbild: Riggert Munsterhjelm "Lyckohjulet"

REVOLUTION, RADIKALITET OCH TID

Revolution, radikalitet och tid

En jämförelse av den kubanska, iranska och rumänska revolutionen

Cecil Lindholm

Åbo Akademis förlag | Åbo Akademi University Press
Åbo, Finland, 2017

CIP Cataloguing in Publication

Lindholm, Cecil.

Revolution, radikalitet och tid : en jämförelse av den kubanska, iranska och rumänska revolutionen / Cecil Lindholm. - Åbo : Åbo Akademis förlag, 2017.

Diss.: Åbo Akademi. - Summary.

ISBN 978-951-765-877-5

ISBN 978-951-765-877-5
ISBN 978-951-765-878-2 (digital)
Painosalama Oy
Åbo 2017

FÖRORD

Det är ett stålbad att skriva en doktorsavhandling. Det är åtminstone den erfarenhet som jag har gjort som stipendiefinansierad doktorand. Vid enstaka tillfällen har jag dock haft inkomst och arbetsrum. Under hösten 2012 och våren 2013 var jag anställd i forskningsprojektet State Formation and Democratization vid Åbo Akademi. Vid denna tid lärde jag bl.a. känna Maria Bäck och Johan Meriluoto som jag vill tacka för goda råd och givande lunchdiskussioner. Jag vill vidare tacka Jubileumsfonden 1968 som vid några repriser har beviljat mig medel för bl.a. forskningsbesök vid Mittuniversitetet i Sundsvall. Under mina Sverigebesök har jag bl.a. lärt känna Gustav Lidén, Gustav Sundqvist, Love Rönnelid och Gustaf Almkvist. Dem vill jag tacka för nya infallsvinklar, men också för trevliga middagar och fester. Mitt senaste studiebesök i Sverige skulle inte ha varit möjligt utan Åsa von Schoultz behövliga förarbetet. Det tackar jag Åsa för.

Bland alla ”vetenskapare” är jag dock skyldig min handledare Carsten Anckar det största tacket. Utan Carstens stöd och uppmuntran hade det varit mycket svårt att fullborda avhandlingen. Jag vill även tacka Carstens fru, Oxana Anckar, som inte bara har transkriberat de rumänska primärkällorna i avhandlingen utan också haft största tålmod med mina många telefonsamtal till hennes make. Konstnären Riggert Munsterhjelm är jag skyldig ett stort tack för att han har lyckats fånga essensen av mitt arbete i den uttrycksfulla pärmbilden. Även Tove Hagström och Daniel Kawecki förtjänar ett stort tack för hjälp med korrekturläsning respektive editering av grafer. Tove har bringat ordning bland mina alltför många citattecken och kursiveringar och Daniel har gett mina ursprungliga grafer en mera estetiskt tilltalande form.

Till mina vänner utanför ÅA vill jag rikta ett särskilt tack till Torsten Fagerholm som har visat mig den stora vänligheten att transkribera ett par intervjuer på franska samt korrekturläst den engelska sammanfattningen. Därutöver tackar jag alla mina övriga vänner i Finland, Sverige och Italien som under årens lopp har följt mitt arbete. Beträffande den sistnämnda gruppen vill jag särskilt framföra mitt tack till min svärmor Ester Bielli, min svägerska Emma Cavallini och Emanuele Fiorini. Jag vill också rikta ett postumt tack till min framlidne svärfar Alberto Cavallini. Grazie per tutto, ragazzi!

Jag vill rikta mitt varmaste tack till min mor Christel Brunberg-Lindholm, min far Mikael Lindholm och mina bröder Tancred och Cedrik Lindholm. Jag växte upp i en familj där kunskap alltid har värderats högt. Men långt viktigare än att tänka stort är ju att tänka rätt som någon vis person sade. Det sista har mina föräldrar lärt mig både genom ord och handling. Avslutningsvis vill jag rikta mitt allra största tack till min hustru Ada Cavallini-Lindholm. Med sitt italienska sinne för humor och sitt stora italienska hjärta har Ada hjälpt mig genom alla prövningar i mitt arbete. På hösten 2016 föddes vår dotter Emilia Lindholm. – Emilia, du lärde mig vad som är viktigast i livet och det kan aldrig utforskas i en doktorsavhandling.

Åbo, 4 november 2017

Cecil Lindholm

Innehållsförteckning

1 INTRODUKTION – VARFÖR STUDERA REVOLUTIONER?	1
1.1 Avhandlingens avgränsning och målsättning.....	1
1.2 Statsvetenskap och revolutionsforskning.....	2
1.3 Problemformulering och forskningsfråga	4
1.4 Arbetshypotes	5
1.5 Perspektiv, disposition och språkbruk	7
2 TEORI – VAD ÄR EN REVOLUTION?	10
2.1.1 Begreppet revolution	10
2.1.2 Definition på social revolution	13
2.1.3 Teorier om orsaker till revolutioner.....	15
2.1.4 Övriga teorier om revolutioner	17
2.1.5 Den revolutionära processen	19
2.2.1 Revolution och radikalism.....	21
2.2.2 Revolutionär radikalism och terror	23
2.2.3 Tid och radikalisering	25
2.2.4 Tid och konsolidering	28
2.2.5 Radikalitet och tid som variabler	31
2.3.1 Revolutionsteori.....	33
2.3.2 Radikaliseringsmekanism	34
2.3.3 Den revolutionära processens faser	36
2.3.4 Den revolutionära processens symptom	38
2.3.5 Revolutionsmodell	42
3 METOD OCH FALL – FORSKNINGSDESIGN.....	45
3.1.1 Analys av makrofenomen	45
3.1.2 Jämförande flerfallsstudier	47
3.1.3 Analytiskt redskap.....	50
3.1.4 Totalpopulation för sociala revolutioner	51
3.1.5 Valet av fall.....	55
3.2.1 Metodologisk strategi inom CHA	58
3.2.2 Primär och sekundär databehandling.....	59
3.2.3 Den idealtypiska jämförelsen.....	62
3.2.4 Teoriutveckling med tilläggsfall	63
3.2.5 Forskningsdesign.....	65
4 KUBA – DEN SOCIALISTISKA REVOLUTIONEN I KARIBIEN	67
4.1 Revolutionens bakgrund	67

4.2.1 Uppkomstfasens dynamik	68
4.2.2 Uppkomstfasens duration	70
4.3.1 Utvecklingsfasens dynamik	72
4.3.2 Utvecklingsfasens duration	75
4.4.1 Utfallsfasens dynamik	78
4.4.2 Utfallsfasens duration	79
4.5 Revolutionstabell och tidslinje	82
5 IRAN – DEN ISLAMISTISKA REVOLUTIONEN I MELLANÖSTERN	86
5.1 Revolutionens bakgrund.....	86
5.2.1 Uppkomstfasens dynamik	88
5.2.2 Uppkomstfasens duration	90
5.3.1 Utvecklingsfasens dynamik	92
5.3.2 Utvecklingsfasens duration	94
5.4.1 Utfallsfasens dynamik	97
5.4.2 Utfallsfasens duration	99
5.5 Revolutionstabell och tidslinje	102
6 RUMÄNIEN – DEN DEMOKRATISKA REVOLUTIONEN I ÖSTEUROPA	106
6.1 Revolutionens bakgrund.....	106
6.2.1 Uppkomstfasens dynamik	108
6.2.2 Uppkomstfasens duration	110
6.3.1 Utvecklingsfasens dynamik	112
6.3.2 Utvecklingsfasens duration	114
6.4.1 Utfallsfasens dynamik	116
6.4.2 Utfallsfasens duration	118
6.5 Revolutionstabell och tidslinje	120
7 JÄMFÖRELSE – EN ANALYS AV PRIMÄRFALLEN	125
7.1. Jämförelse av revolutionstabeller	125
7.2. Jämförelse av tidslinjer.....	126
7.3. Jämförelse av konsolideringskonflikter	128
7.4. Jämförelse av revolutionära ledare.....	130
7.5 Den rumänska anomalin.....	132
8 TEORIUTVECKLING – EN RADIKALISERINGSMODELL	136
8.1 Revolutionärt ledarskap	136
8.2 Revolutionär ledarstrategi.....	138
8.3 Revolutionär ledartyp.....	141
8.4 Sekundärfall.....	144
8.5 Radikaliseringsmodell.....	148

9 REVIDERING – UTVÄRDERING OCH SLUTSATSER.....	151
9.1 Reviderad syn på revolution	151
9.2 Reviderad syn på radikalitet.....	152
9.3 Reviderad syn på tid.....	155
9.4 Sammanfattning av resultat.....	158
9.5 Utmaningar och framtida forskning.....	161
10 ENGLISH SUMMARY	163
10.1 Introduction	163
10.2 Theory	163
10.3 Method.....	166
10.4 Analysis.....	167
10.5 Results	168
Referensförteckning:	170
APPENDIX I	181
APPENDIX II.....	210

Bildförteckning

2.1.1 Bild 1.....	12
2.1.1 Bild 2.....	13
2.1.2 Bild 3.....	15
2.1.5 Bild 4.....	21
2.2.2 Bild 5.....	24
2.2.3 Bild 6.....	28
2.2.4 Bild 7.....	31
2.3.1 Bild 8.....	34
2.3.3 Bild 9.....	38
2.3.5 Bild 10.....	44
3.1.1 Bild 11.....	47
3.1.1 Bild 12.....	47
3.1.2 Bild 13.....	49
3.1.2 Bild 14.....	49
3.1.4 Bild 15.....	54
3.1.4 Bild 16.....	55
3.1.5 Bild 17.....	57
3.2.1 Bild 18.....	59
3.2.2 Bild 19.....	61
3.2.3 Bild 20.....	63
3.2.4 Bild 21.....	65
3.2.5 Bild 22.....	66
7.1 Bild 23.....	126
7.2 Bild 24.....	128
8.1 Bild 25.....	138
8.2 Bild 26.....	141
8.3 Bild 27.....	143
8.5 Bild 28.....	150
9.1 Bild 29.....	152
9.2 Bild 30.....	155

9.3 Bild 31.....	158
10.2 Figure 32.....	165
10.4 Figure 33.....	168

Tabellförteckning

4.5 Tabell A.....	84
4.5 Tabell B.....	85
5.5 Tabell C.....	104
5.5 Tabell D.....	105
6.5 Tabell E.....	123
6.5 Tabell F.....	124

1 INTRODUKTION – VARFÖR STUDERA REVOLUTIONER?

*A revolution is coming – a revolution which will be peaceful if we are wise enough; compassionate if we care enough; successful if we are fortunate enough – but a revolution is coming whether we will it or not. We can affect its character; we cannot alter its inevitability.*¹

Robert F. Kennedy

1.1 Avhandlingens avgränsning och målsättning

Under människans historia påträffas vissa förändringar som i högre grad än andra har påverkat hennes utveckling. Till sådana förändringar hör exempelvis de första jordbrukssamhällellenas uppkomst under förhistorisk tid, naturvetenskapens genombrott under tidigmodern tid och informationsflödets digitalisering under senmodern tid. Med ett gemensamt namn kan dessa förändringar kallas för *revolutioner* (d.v.s. den neolitiska, den vetenskapliga och den digitala revolutionen). Likväl har dessa förändringar inte mycket annat gemensamt än namnet. Det första steget i en analys av begreppet revolution är därför att precisera vilken typ av revolution som undersöks.

I min avhandling begränsas analysen till revolutioner som förändrar stater och kan därför benämnas en *statsvetenskaplig studie* av revolutionen. Till de klassiska statsomvälvningarna räknar Crane Brinton åtminstone den engelska, den amerikanska, den franska respektive den ryska revolutionen (Brinton 1965).² John Foran argumenterar vidare för att ytterligare fem revolutioner (som har inträffat under 1900-talet) kan räknas till samma kategori. Dessa är den mexikanska, den kinesiska, den kubanska, den iranska respektive den nicaraguanska (eller sandinistiska) revolutionen (Foran 2005, 33). De klassiska revolutionerna har inte sällan givit upphov till revolutionära vågrörelser.³ En handfull sådana vågrörelser kan urskiljas (exempelvis den liberala, den marxistiska, den islamistiska, den antimonarkistiska, den anticoloniala och den antimarxistiska revolutionära vågrörelsen) (Goldstone 2001, 145–146).

Det är inte alla gånger uppenbart vilka revolutioner som skall räknas till en viss våg eller ens vilken revolution som gav upphov till vågen. För att undvika sådana problem kan man fokusera på revolutionens tekniska aspekt framom dess historiska betydelse.⁴ En revolution som i hög grad har förändrat en stats sociopolitiska struktur kan därför helt enkelt kallas för en *social revolution* (eller en *stor revolution*).⁵ Till skillnad från begreppet klassisk revolution är begreppet social revolution därmed inte definitionsmässigt sammankopplat med en världshistorisk omvälvning. Följer man den föreslagna begreppsförståelsen skulle man eventuellt kunna säga att alla klassiska revolutioner är sociala revolutioner, men alla sociala revolutioner är inte klassiska revolutioner.

Sociala revolutioner har ofta (om inte alltid) inträffat vid oväntade tidpunkter och på oväntade platser. Revolutionsforskare har dock kunnat demonstrera att sociala revolutioner inte sällan har gestaltat sig på ett mycket liknande sätt. En av de mest häpnadsväckande likheterna är den sociala revolutionens benägenhet att radikaliseras med tiden (d.v.s. att revolutionen börjar moderat och slutar radikalt) (Edwards 1927; Brinton 1965). I avhandlingen analyseras tre sociala revolutioner mera ingående (den kubanska, den iranska respektive den rumänska revolutionen) och två mindre ingående (den amerikanska och den grenadiska revolutionen). Detta för att utreda om, och i så fall på vilket sätt,

---

¹ Citatet är taget från tidskriften *Bulletin of the Atomic Scientists* (Bulletin of the Atomic Scientists, November 1966, sid 28).

² Brinton understryker att det finns flera andra revolutioner än de han analyserar. Han presenterar dock ingen förteckning över vilka fall han räknar till de olika revolutionstyper han nämner, varför det inte blir klart vilka fall han uppfattar som stora revolutioner, och vilka han uppfattar som något annat (Brinton 1965).

³ D.v.s. efterföljande revolutioner som i ideologiskt hänseende liknar den revolution som gav upphov till vågen.

⁴ Den tekniska aspekten avser här förändringens typ (d.v.s. vad förändrar revolutionen?) och den historiska betydelsen förändringens omfattning (d.v.s. i vilken utsträckning har revolutionen förändrat vår uppfattning om vad en revolution är?).

⁵ Theda Skocpol torde ha varit den som populariserade begreppet social revolution i och med publikationen av hennes numera klassiska verk *States & Social Revolutions* (Skocpol 1979).

tidsaspekten är relevant för radikaliseringsaspekten (därför avhandlingens namn: *Revolution, radikalitet och tid*).

De tre sociala revolutioner som står i analysens fokus jämförs utifrån sina inbördes olikheter (revolutionerna inträffade vid olika platser, vid olika tidpunkter och medförde olika typer av statsskick). Genom att jämföra fall som i flera avseenden är olika varandra, är det möjligt att belysa hur fallspecifika egenskaper kan påverka den sociala revolutionens utveckling. Den kubanska revolutionen 1959 var en socialistisk revolution som omvandlade Kuba från en högerauktoritär diktatur till en kommunistisk enpartistat. Den iranska revolutionen 1979 var en islamistisk revolution som omvandlade Iran från en högerauktoritär monarki till en islamistisk teokrati. Den rumänska revolutionen 1989 var slutligen en demokratisk revolution som omvandlade Rumänien från en stalinistisk diktatur till en västerländsk demokrati.

I avhandlingen argumenterar jag för att två av revolutionerna (den kubanska och den iranska) radikaliserades men inte den tredje (den rumänska). Den övergripande målsättningen med avhandlingen är sålunda att utveckla en teori som förklarar vad dylika avvikelser kan bero på. Kunskap om den sociala revolutionens radikalisering är angelägen i en värld som periodvis tenderar att vara revolutionär, vare sig man finner att detta är något gott eller ont. Statsvetenskapen är nämligen inte primärt en vetenskap ämnad att anlägga ett normativt perspektiv på politiken eller historien.⁶ Statsvetaren vill *förstå* och i mån av möjlighet *förklara* de förändringar som påverkar den politiska verkligheten. Den moraliska bedömningen ankommer på någon annan.

1.2 Statsvetenskap och revolutionsforskning

Revolutioner studeras av flera olika ämnesspecialister (exempelvis historiker och sociologer). Det är sålunda motiverat att klargöra hur den statsvetenskapliga forskningen om revolutioner skiljer sig från övriga revolutionsforskning. Svaret på frågan kan lämpligen utgå från en diskussion om vilken typ av fenomen som är relevanta analysobjekt inom statsvetenskapen. Erkki Berndtson anser att den statsvetenskapliga forskningen omfattar ett mycket stort forskningsområde som rymmer varierande fenomen och problemställningar. Berndtson framhåller dock att statsvetenskapen i huvudsak befattar sig med frågor som i ett eller annat avseende kan kopplas till triaden *stat-politik-makt* (Berndtson 1994, 10).

Begreppet *stat* kan dels avse ett suveränt territorium (d.v.s. ett internationellt erkänt land), dels de centrala myndighetsorganen i ett sådant territorium (Berndtson 1994, 38–39; Goldmann et al. 1997, 258). Begreppet *statsskick* betecknar å sin sida hur båda dessa aspekter av staten är organiserade, samt hur de är relaterade till varandra. Lauri Karvonen sammanfattar: ”Ordet statsskick är ett samlingsbegrepp som sammanfattar den helhet som politiskt viktiga institutioner och normer utgör i ett land” (Karvonen 2003, 12). De politiska institutionernas utformning i ett land ger dock inte nödvändigtvis en korrekt bild av landets statsskick.⁷ Bland annat av denna orsak har många statsvetare valt att analysera politikens strukturella grundvalar framom dess institutionella ramverk (Karvonen 2003, 10–11, 16).

Då exempelvis Theda Skocpol hävdar att den sociala revolutionen förändrar stat och samhälle använder hon inte begreppen i en institutionell bemärkelse, utan i en strukturell (Skocpol 1979). Här används begreppen på ett liknande sätt. Beroende på sammanhanget avser begreppet *stat* antingen ett *land* eller en *regim*. Begreppet *regim* avser då mera precist den del av den *politiska strukturen* där den reella makten är koncentrerad (d.v.s. i praktiken de styrande). Den *sociala strukturen* avser däremot samhället (d.v.s. i praktiken de styrda). En social revolution är följaktligen en statsomvälvning som i

---

⁶ Begreppet *statsvetenskap* kan förstås i en allmän och i en snäv mening. Används begreppet i sin allmänna mening bör det förstås som ett paraplybegrepp för analyser av politikens alla aspekter. Används begreppet däremot i sin snäva mening bör det förstås som ett fackbegrepp reserverat för den empiriska analysen av politiken. Den empiriska analysen (d.v.s. den vetenskapliga) kan då kontrasteras mot den normativa (d.v.s. den filosofiska) analysen (Roberts & Sutch 2004, 12, 29). Då begreppet statsvetenskap används i sin allmänna mening föreslås här att begreppet *statskunskap* används. I sådana fall består statskunskapen av åtminstone två subdiscipliner: statsvetenskap (d.v.s. den empiriska analysen) och politisk filosofi (d.v.s. den normativa analysen).

⁷ Karvonen hävdar att politiska institutioner utan normer som reglerar dessa institutioner är en ”kuliss” (Karvonen 2003, 16). Ett formellt demokratiskt regelverk är exempelvis ingen garanti för att en stat de facto är en demokrati. Den verkliga makten kan som Karvonen anmärker ”ligga någon annanstans” (Karvonen 2003, 16).

olika grad kan medföra en förändring vad gäller stat (d.v.s. landets territoriella gränser), statsskick (d.v.s. den politiska organisationsformen) regim (d.v.s. de styrande) och samhället (d.v.s. de styrda), eller annorlunda uttryckt: en förändrad *sociopolitisk struktur*.⁸

Begreppet *politik* kan förstås som den aktivitet som i något avseende reglerar relationen mellan människor i en stat. Både statsuppbyggande och statsomstörtande verksamhet kan således falla under benämningen politik (Berndtson 1994, 26–27; Goldmann et al. 1997, 206–207). Vid analyser av revolutioner är den senare av större betydelse än den förra. Även statsuppbyggande – eller kanske hellre statsbevarande – verksamhet spelar dock en viktig roll under revolutioner. Under en revolution förekommer synbarligen alltid politisk verksamhet förankrad i målsättningen att bevara status quo (Goldstone et al. 1998, 119–120; Goldstone 2003, 40). De som motsätter sig status quo företräder därmed en annan politisk inriktning som här kan benämnas *radikal*.

Begreppet *makt* kan slutligen här förstås som ett tillstånd som sammankopplar begreppen stat och politik. Ju mera en politisk aktör kan påverka utvecklingen i en stat, desto mera makt har denna aktör.⁹ Under revolutioner utmanas i regel regimers monopol på legitimt utövande av våld. Om den styrande regimen inte förmår försvara sitt monopol på legitimt utövande av våld betyder det att regimen varken har monopol på våld (d.v.s. kontrollerar de våldsresurser som vanligen tillkommer staten) eller upplevs som legitim. Detta tillstånd kan framkalla ”multipel suveränitet” (d.v.s. en situation då flera politiska aktörer samtidigt hävdar sin legitima rätt att styra staten) (Tilly 1978, 190–193).

Generellt sett eftersträvar statsvetare (och även andra samhällsvetare) att analysera lagbundenheter typiska för fenomenet revolution då exempelvis historiker vanligen är mera intresserade av att utröna händelseförlopp under enskilda revolutioner.¹⁰ Ingen absolut vattendelare torde dock kunna återfinnas mellan olika akademiska ämnens förhållningssätt till revolutionsforskningen. Det är dock möjligt att vissa trender typiska för statsvetenskapen har färgat av sig på den statsvetenskapliga revolutionsforskningen. I sådana fall kan eventuellt dessa utvecklingslinjer ha präglat den statsvetenskapliga revolutionsforskningen på ett sätt som skiljer den från övrig samhällsvetenskaplig forskning om revolutioner.

På 1950- och 1960-talet, då antalet stater i det internationella systemet snabbt ökade, var det exempelvis vanligt inom statsvetenskapen att analysera revolutionen som ett moderniseringsfenomen. I takt med att kunskapen om modernisering har ökat, har dock dessa teorier behövt omprövas (Goldstone 2003, 6). En ny djärv infallsvinkel på moderniseringsproblematiken påträffas i den amerikanska statsvetaren Francis Fukuyamas kontroversiella bok *Historiens slut och den sista människan* 1992. Uppenbart hänförd över Berlinmurens fall hävdar Fukuyama att historien har nått sitt slut i och med den västerländska demokratis seger över de konkurrerande politiska systemen. Tar man Fukuyama på orden torde revolutionen i likhet med kupper, krig och många andra liknande fenomen tillhöra ett övervunnet stadium i människans sociala utveckling (Fukuyama 1992).¹¹

Samuel Huntington utmanar dock Fukuyamas framtidsoptimism i sin berömda men likaledes kontroversiella *The Clash of Civilizations* 1996. Huntington anser att framtida konflikter

---

⁸ Sett ur detta perspektiv vore det mera följdriktigt att benämna den sociala revolutionen *sociopolitisk revolution*. Detta begrepp verkar dock sakna förankring i revolutionslitteraturen och kommer därför inte att användas i avhandlingen.

⁹ Både Berndtson och författarna till *Statsvetenskapligt lexikon* framhåller att makt är ett mångbottnat och omtvistat begrepp inom statsvetenskapen. Definitionerna på makt är således många och varierande. Flera av definitionerna tar dock fasta på att makt manifesterar sig i någon typ av relation mellan två eller flera parter med olika målsättningar (d.v.s. den mäktigare parten förmår genomdriva sin målsättning på den mindre mäktiga partens bekostnad) (Berndtson 1994, 30–31; Goldmann et al. 1997, 154–156).

¹⁰ Det finns en skillnad mellan att å ena sidan studera flera revolutioner för att bilda sig en uppfattning om det bakomliggande fenomenet (statsvetarens målsättning) och å andra sidan att detaljstudera en viss revolution utgående från teoretisk kunskap om fenomenet (historikerns målsättning). I det förra fallet är ofta målsättningen att frambringa en lagbundenhet och i det senare fallet att frambringa en historisk beskrivning av vad som har hänt i ett enskilt historiskt fall (se vidare kapitel 3).

¹¹ Jag tolkar Fukuyama enligt följande: 1. Utvecklingen går ofrånkomligen från traditionella till moderna samhällen, 2. Övergång från ett traditionellt till ett modernt samhälle är en nödvändig men inte tillräcklig orsak för en revolution, 3. I framtiden, då världens alla samhällen är moderniserade, har den nödvändiga förutsättningen för revolutioner försvunnit. Notera att tolkningen av Fukuyamas teori är förenklad. Poängen här är att kontrastera ett perspektiv på revolutionen mot ett annat (se vidare nästa fotnot).

huvudsakligen kommer att härröra från kulturella och inte från ideologiska motsättningar.¹² Förutsatt att Huntington har rätt kan övergången från en värld präglad av kulturbundna schismer ge upphov till en ny och annorlunda våg av revolutioner (Huntington 1996). Revolutionsforskaren Jack Goldstone hävdar å sin sida att framtida revolutioner sannolikt kommer att inträffa så länge som det finns stater vilka uppvisar de grundläggande förutsättningarna för revolutionära maktskiften (Goldstone 2014, 132).¹³ Den statsvetenskapliga revolutionsforskningen kommer med all säkerhet att fortsätta utvecklas så länge som världen förändras genom revolutioner.

1.3 Problemformulering och forskningsfråga

Den övergripande forskningsfrågan i avhandlingen är: Varför radikaliseras vissa sociala revolutioner då andra sociala revolutioner inte radikaliseras? Alla problem är dock inte lika aktuella, lika intressanta eller ens lika förnuftiga att analysera. Hur ett problem formuleras påverkar vidare hur problemet analyseras. Problemformuleringen kan därför uppfattas som det första och det viktigaste steget i forskningsprocessen (Backman 1998, 27). För att utreda huruvida problemställningen i avhandlingen är meningsfull diskuteras nedan vilken praktisk nytta som följer på denna kunskap. Diskussionen avslutas med att forskningsfrågan preciseras.

Kunskap om revolutionär radikaliserings möjliggör bättre förutsägelser om huruvida en viss social revolution kommer att radikaliseras. Sådan kunskap är betydelsefull, eftersom revolutionär radikaliserings ofta inbegriper betydande förändringar både innanför (exempelvis emigration) och utanför (exempelvis immigration) den stat som genomgår revolutionen. Okunskap om revolutionär radikaliserings kan å andra sidan få katastrofala konsekvenser. Då diktatorn Fulgencio Batista störtades från makten i Kuba 1959 torde exempelvis de flesta ha förväntat sig en återgång till det normala efter ett kort revolutionärt mellanspel. Den kubanska revolutionen radikaliserades emellertid och ett par år senare stod världen på randen till ett fullskaligt kärnvapenkrig.

Kunskap om varför sociala revolutioner radikaliseras innebär också en bättre möjlighet att påverka huruvida en social revolution radikaliseras. Sådan kunskap hade exempelvis kunnat användas för att förhindra radikaliserings av den iranska revolutionen 1979. På motsatt sätt hade samma kunskap kunnat användas för att pådriva radikaliserings av exempelvis den rumänska revolutionen 1989. Huruvida radikaliserings av den kubanska och den iranska revolutionen eller den uteblivna radikaliserings av den rumänska revolutionen var något gott eller ont (d.v.s. huruvida det i något av fallen hade varit önskvärt att försöka manipulera utfallet), saknar dock här egentlig betydelse. Poängen ligger i att kunskap om den revolutionära radikaliserings – åtminstone i teorin – möjliggör ett aktivt ingripande i syfte att ändra utfallet.

I avhandlingen analyseras revolutionär radikaliserings inte som ett fenomen vilket per definition är förbundet med den sociala revolutionen. En social revolution kan, men måste inte, radikaliseras. Begreppen *radikal* och *radikaliserings* bör alltså hållas åtskilda. En social revolution förutsätter per definition en radikal brytning från den tidigare ordningen (d.v.s. status quo) men inte att den därpå följande utvecklingen gestaltar sig radikalt (d.v.s. att revolutionen radikaliseras). För att klargöra relationen mellan begreppspar som *revolution* och *social revolution*, *radikal* och *radikaliserings*, *konsoliderad* och *konsoliderings* m.fl. krävs sålunda en noggrannare utredning (se vidare kapitel 2).

All ansträngning i den vägen är givetvis onödig om någon annan redan har formulerat samma (eller ett mycket liknande) problem och eventuellt också en möjlig lösning på problemet. Av denna orsak är det nödvändigt att anpassa forskningsfrågan efter forskningsläget (Florén & Ågren 1998, 38). Detta steg förutsätter i sin tur systematiska litteraturstudier (Rosing 2002, 35–36). Radikaliseringsproblematiken uppmärksammandes tidigt av företrädarna för den s.k. första generationens revolutionsteori (däribland Lyford Edwards, Crane Brinton och George Pettee) men verkar därefter ha väckt ett förvånansvärt litet intresse inom statsvetenskapen.

---

¹² Jag tolkar Huntingtons teori som motsatsen till Fukuyamas teori (d.v.s. utvecklingen går mot en ny historisk motsättning som kommer att ge upphov till nya revolutioner). Notera att tolkningen av Huntingtons teori är förenklad. Poängen här är att kontrastera ett perspektiv på revolutionen mot ett annat (se vidare föregående fotnot).

¹³ Förenklad sammanhänger dessa förutsättningar med följande fem faktorer: (i) fiskala problem, (ii) en splittring inom den styrande eliten, (iii) ekonomiska missförhållanden, (iv) uppkomsten av en revolutionär ideologi och (v) ett internationellt klimat som är gynnsamt för en revolutionär förändring (Goldstone 2014, 132).

Den första generationens revolutionsteori skiljer sig från den andra generationens revolutionsteori bl.a. i det avseendet att revolutionär radikaliserings uppfattas som ett fenomen vilket i huvudsak manifesterar sig *efter* och inte *före* den gamla regimens fall, enligt den s.k. contention-modellen. Den motsatta uppfattningen ligger till grund för den s.k. tension-release-modellen (d.v.s. uppfattningen att radikaliteten kulminerar under det revolutionära maktskiftet) (Tilly 1978, 217). Givet att den första generationens revolutionsteori i huvudsak är förankrad i analysen av sociala revolutioner verkar det rimligt att contention-modellen är typisk för de större revolutionerna och att tension-release-modellen är typisk för de mindre revolutionerna.

Contention-modellen förefaller mycket riktigt korrespondera väl med utvecklingen under flera sociala revolutioner. Hit kan å ena sidan räknas den engelska, den franska, den ryska, den kinesiska, den kubanska respektive den iranska revolutionen. Det finns dock exempel på sociala revolutioner som verkar överensstämma bättre med tension-release-modellen. Hit hör den amerikanska, den sandinistiska, den grenadiska respektive den rumänska revolutionen (se vidare Appendix I). Det är därmed ändamålsenligt att utreda varför fall som uppenbarligen uppfyller kriterierna (eller definitionen) på en social revolution utvecklar sig olika avseende revolutionär radikalitet. Frågan befinner sig avgjort långt ifrån den problematik som behandlas inom ramarna för den första generationens revolutionsteori.

Charles Tilly åskådliggör skillnaden mellan contention-modellen och tension-release-modellen med ett tidsdiagram. I det förra fallet accelererar radikaliteten med tiden, och i det senare fallet retarderar radikaliteten med tiden (Tilly 1978, 218).¹⁴ Förutsatt att båda modellerna kan kopplas till fenomenet social revolution, kan det vara meningsfullt att införa ett eller flera nya begrepp som tar fasta på den observerade skillnaden. I sådana fall är det möjligt att skilja både mellan olika *typer av revolutioner* och mellan olika *typer av sociala revolutioner*. Forskningsfrågan kan därmed preciseras: På vilket sätt är tidsaspekten relevant för radikaliseringsaspekten under sociala revolutioner?

1.4 Arbetshypotes

I avhandlingen prövas arbetshypotesen att regimkonsolideringstakten (d.v.s. hur snabbt den nya regimen konsolideras) påverkar radikaliseringsgraden (d.v.s. vilken grad av revolutionär radikalitet som manifesterar sig under revolutionen). Begreppet *radikalisering* avser en bestämd utveckling mot tillståndet *revolutionär terror* (d.v.s. den högsta graden av revolutionär radikalitet), och begreppet *regimkonsolidering* avser en bestämd utveckling mot tillståndet *konsoliderad regim* (d.v.s. den revolutionära ledningens integrering i den nya regimen). Syftet med att pröva arbetshypotesen är att utreda om en långsammare regimkonsolideringstakt sammanhänger med ökad revolutionär radikalitet samt om en snabbare regimkonsolideringstakt sammanhänger med minskad revolutionär radikalitet.

Den sociala revolutionens benägenhet att radikaliserar med tiden studeras av bl.a. Brinton i *The Anatomy of Revolution*. Brinton likställer den sociala revolutionen med ett sjukdomsförlopp (d.v.s. insjuknande, sjukdom och tillfrisknande) och den eskalerande radikaliteten med stigande feber (Brinton 1965, 16-17).¹⁵ Enligt Brinton sker dock förr eller senare alltid en återgång mot det tillstånd som rådde under den gamla regimen (d.v.s. ett "tillfrisknande") (Ibid.). Den sociala revolutionen kan dock endast radikaliserar *före* ett tillfrisknande men aldrig *efter* ett tillfrisknande. För att klargöra hur detta hänger ihop är det här nödvändigt att skilja mellan *regimkonsolidering* och *statskonsolidering*, och mellan den *första* och den *andra regimkonsolideringskonflikten* (fr.o.m. nu endast den första och den andra *konsolideringskonflikten*).

Begreppet statskonsolidering har här en djupare innebörd än begreppet regimkonsolidering. En statskonsolidering förutsätter att den nya regimen är fullt integrerad i staten (se vidare kapitel 2.2.4). I avhandlingen antas att det krävs ett revolutionärt maktskifte för att en stat som är konsoliderad skall upphöra att vara konsoliderad, och att det krävs en konsoliderad regim för att en stat som har upphört att vara konsoliderad åter skall bli konsoliderad. Frånvaro av en konsoliderad stat antas vidare vara en nödvändig förutsättning för radikalisering, men frånvaro av revolutionär radikalism uppfattas inte vara

¹⁴ Tilly använder dock inte benämningen radikalitet utan "kollektivt våld" (eng. collective violence) (Tilly 1978, 218).

¹⁵ D.v.s. då en kropp genomlider en sjukdom manifesterar sig detta tillstånd som stigande feber, och då en stat genomlider en revolution manifesterar sig detta tillstånd som stigande radikalitet.

en nödvändig förutsättning för regimkonsolidering.¹⁶ En social revolution är per definition slut då staten har konsoliderats, eller annorlunda uttryckt, ”då patienten har tillfrisknat”.¹⁷

En regimkonsolidering uppfattas således vara jämförbar med en medicin mot revolutionär radikalisering. Ju tidigare medicinen tas, desto större är chansen för ett tillfrisknande (d.v.s. statskonsolidering) utan biverkningar (d.v.s. radikalisering). Denna s.k. ”medicinering” kallas i avhandlingen för en konsolideringskonflikt eftersom dess syfte är att befästa en revolutionär ad hoc-regim (därav begreppet konsolidering) genom att kuva regimens motståndare (därav begreppet konflikt). Processen för regimkonsolidering avser då utvecklingen från en revolutionär ad hoc-regim till en konsoliderad revolutionär regim, medan processen för statskonsolidering avser utvecklingen från en konsoliderad revolutionär regim till en konsoliderad (post)revolutionär stat.¹⁸

Teorin om konsolideringskonflikter vilar på Brintons beskrivning av de regimskiften som enligt honom är typiska för den sociala revolutionen. Under den första konsolideringskonflikten avgörs om den moderata fraktionen av den revolutionära rörelsen (fr.o.m. nu moderaterna) lyckas konsolidera en moderat regim (d.v.s. en regim som avviker moderat från status quo). Misslyckas emellertid moderaterna med den första konsolideringskonflikten fördrivs de från makten av den radikala fraktionen inom den revolutionära rörelsen (fr.o.m. nu radikalerna). Spänningen mellan den extremistiska (fr.o.m. nu extremisterna) och den pragmatiska (fr.o.m. nu pragmatikerna) fraktionen inom radikalerna utlöser vidare en andra konsolideringskonflikt (Brinton 1965).

Den andra konsolideringskonflikten lyckas alltid i den meningen att den konsoliderar någon typ av radikal regim (d.v.s. en regim som i större eller mindre utsträckning avviker radikalt från status quo). En social revolution som har *en* konsolideringskonflikt förmodas därmed ha en annan *dynamik* än en social revolution som har *två* konsolideringskonflikter. I det förra fallet gestaltar sig utvecklingen som en *180°-pendelsväng* (d.v.s. pendeln svänger från en konservativ utgångspunkt mot en moderat förändring och sedan tillbaka mot sitt utgångsläge). I det senare fallet gestaltar sig utvecklingen som en *360°-pendelsväng* (d.v.s. pendeln svänger från en konservativ utgångspunkt via en moderat förändring till en radikal förändring, och sedan hela varvet runt tillbaka till sitt utgångsläge).

Det övergripande utvecklingsmönstret för den sociala revolutionen illustreras i avhandlingen med en *revolutionsmodell*. Till grund för revolutionsmodellen ligger Brintons sjukdomsmetafor (Brinton 1965, 16). Dyliga heuristiska modeller var tidigare mycket vanliga inom samhällsvetenskapen (exempelvis den levande organismen som modell för samhället o.s.v.) (Andersen et al. 1994, 35; Rosing 2002, 125). Syftet med att använda en modell skiljer sig dock något från syftet med att använda en teori. Enligt Hans Rosing består en teori av en mängd satser som säger något om verkligheten. Dessa satser kan antingen visa sig vara sanna eller falska. En modell består däremot inte av satser och har därmed heller inget egentligt sanningsvärde. Syftet med att använda en modell är att avbilda verkligheten, varför modellen i huvudsak har ett deskriptivt värde (Rosing 2002, 123–127).

Rosing hävdar vidare att en modell kan användas både ”för att ge idéer och uppslag till nya hypoteser” (d.v.s. för att utveckla en teori) och ”för att undersöka hur rimlig en teori är” (d.v.s. för att pröva en teori) (Rosing 2002, 125). I avhandlingen används sjukdomsmetaforen som uppslag till arbetshypotes, och arbetshypotesen i sin tur för att undersöka hur rimlig teorin om den sociala revolutionens tilltagande radikalisering är. Båda stegen är betydelsefulla och bör inte sammanblandas. Det första steget är att finna en rationell grund för arbetshypotesen och förutsätter en noggrannare beskrivning av den revolutionära processen (d.v.s. en modell av den revolutionära processens form, innehåll och mekanism). Det andra steget förutsätter att denna beskrivning jämförs med det faktiska händelseförloppet under riktiga revolutioner (d.v.s. en prövning av om modellen är isomorf med modellobjekten).

---

¹⁶ Om frånvaro av revolutionär radikalism vore en förutsättning för regimkonsolidering, skulle aldrig en revolution som har radikaliserats kunna konsolideras.

¹⁷ I detta skede krävs följaktligen en ny revolution för att avsätta den nya regimen.

¹⁸ Arbetshypotesen är alltså avsedd att pröva om en snabb konsolideringskonflikt ökar sannolikheten för en snabb regimkonsolidering (med därpå följande statskonsolidering utan radikalisering) och om en sen konsolideringskonflikt ökar sannolikheten för en sen regimkonsolidering (med därpå följande statskonsolidering genom radikalisering). Arbetshypotesen måste provas empiriskt eftersom det inte är självskrivet att en snabb konsolideringskonflikt ökar sannolikheten för en snabb regimkonsolidering. Lika väl kan man tänka sig att en snabb konsolideringskonflikt uppfattas som ett kuppförslag inom den revolutionära rörelsen och därmed har diametralt motsatt effekt.

Arbetshypotesen bör således hellre förstås som ett provisoriskt instrument än som ett definitivt falsifierbart (eller ockasionellt verifierbart) antagande. I det förra fallet används en hypotes huvudsakligen för att utveckla en teori (d.v.s. som ett hjälpmedel för att pröva sig fram till en plausibel teori) och i det senare fallet huvudsakligen för att pröva en teori (d.v.s. för testa om ett centralt antagande i en plausibel teori överensstämmer med verkligheten). I Finn Wiedersheim-Pauls och Lars Torsten Erikssons bok *Att utreda och rapportera* finner man följande, i och för sig korrekta, men inte helt tillfredsställande definition på begreppet arbetshypotes:

Hypoteser brukar i början av ett teoribygge kallas *arbetshypoteser* eller *tentativa hypoteser*. Ofta ändras dessa när man har fått ett större empiriskt underlag (Wiedersheim-Paul & Erikssons 1989, 134).

Ett viktigt syfte med att använda en arbetshypotes (vilket inte framkommer av citatet ovan) är att den underlättar valet av arbetsmetod. Utan en given arbetshypotes är risken överhängande för att insamling, analys och tolkning av data sker helt eller delvis osystematiskt. Syftet med att pröva arbetshypotesen handlar sålunda mera om att pröva en viss infallsvinkel på ett problem och mindre om att pröva en specifik förklaring till (eller ett specifikt antagande om) ett problem.¹⁹ Arbetshypotesen gäller dock endast så länge som de empiriska observationerna stöder den (d.v.s. arbetshypotesen tjänar inte längre sitt syfte om de empiriska observationerna börjar peka i en annan riktning). I *Bra böckers lexikon* påträffas en mera mångsidig definition av begreppet:

[En arbetshypotes är ett] antagande som man utgår ifrån såsom varande möjligt, och vars värde ligger i dess förmåga att vara grundval för en viss arbetsmetod. Den gäller alltså endast så länge som fakta inte pekar i annan riktning och bör därför inte likställas med en 'förutfattad mening' (Swahn et al. 1973, 250).

Då arbetshypotesen prövas i avhandlingen är det för att utreda om tidpunkten för *när* den revolutionära pendeln bromsas upp har betydelse för huruvida pendeln svänger ett halvt varv (d.v.s. den sociala revolutionen radikaliseras inte) eller ett helt varv (d.v.s. den sociala revolutionen radikaliseras). Arbetshypotesen kan avslutningsvis förtydligas: Ju tidigare den första konsolideringskonflikten inträffar, desto större är sannolikheten för en moderat regimkonsolidering och för att den sociala revolutionen inte radikaliseras. (Eller omvänt: -ju senare den första konsolideringskonflikten inträffar, desto större är sannolikheten för att en moderat regimkonsolidering misslyckas och för att den sociala revolutionen radikaliseras).

1.5 Perspektiv, disposition och språkbruk

Denna avhandling är skriven utgående från ett (ny)positivistiskt perspektiv.²⁰ Målsättningen med forskningen är således att bana väg för en förklaring av den sociala revolutionens radikalisering. Ett grundläggande antagande i avhandlingen är att det finns mönster som uppenbarar sig då ett fenomen betraktas ur ett makroperspektiv, men som inte uppenbarar sig då samma fenomen betraktas ur ett mikroperspektiv.²¹ Det samma antas gälla för tidsperspektivet. Vissa mönster framträder tydligast under längre, andra över kortare, tidsperioder. I avhandlingen analyseras följaktligen revolutionen uppifrån, eller ur ett *makroperspektiv*.

---

¹⁹ Man utgår i allmänhet från att en (arbets)hypotes har ett lågt förklaringsvärde (d.v.s. utgångspunkten är att arbetshypotesen sannolikt måste förkastas eller modifieras). Av denna orsak börjar man i allmänhet med att pröva hypotesen på ett begränsat antal fall. Visar det sig att hypotesen verkar trovärdig kan den prövas på ett större antal fall o.s.v. Då en trovärdig teori slutligen ligger för handen övergår hypotesprövningen från att i huvudsak vara teoriutvecklande till att i huvudsak vara teoriprovande (King et al. 1994, 19-23; Rubenowitz 1980, 28-31).

²⁰ Goldmann m.fl. konstaterar att det finns en stark och en svag variant av positivism. Med (ny)positivism avses här den svaga varianten. Goldmann m.fl. sammanfattar: "[...] den starka varianten går ut på att det inte finns någon väsensskillnad mellan naturvetenskapen och samhällsvetenskapen. Den svaga varianten framhåller att det finns väsentliga skillnader mellan den naturliga och sociala världen, men att naturvetenskapens empiriska metoder ändå bör användas i studiet av samhället" (Goldmann et al. 1997, 225).

²¹ Det omvända förhållandet antas givetvis vara lika sant.

Förutsatt att en revolution skulle ha en fysisk form, exempelvis liknas vid en stad, är det alltså inte stadens invånare eller ens enskilda hus som är av intresse. Avsikten är att analysera kvarteren, parkerna, vägnäten och vattendragen (d.v.s. ungefär så som en stad gestaltar sig då den betraktas från ett flygplan). Hur en viss revolution manifesterade sig i en särskild region, stad eller by är här av underordnad betydelse. Inte heller eftersträvas en närmare utredning av hur de politiska institutionerna påverkades av en viss revolution. Syftet med beskrivningen är istället att återge den *makrostrukturella* förändringen i samband med en handfull revolutioner. Det finns sålunda – som redan konstaterats – en betydande skillnad mellan den typiska historiska revolutionsanalysen och de fallbeskrivningar som presenteras i den här avhandlingen.

En likhet mellan föreliggande analys och många historiska analyser (och då inte bara historiska analyser av revolutioner) är dock att den revolutionära regimens agerande ofta beskrivs ur ett aktörsperspektiv. I historiska analyser påträffas ju inte sällan formuleringar som: ”Sommaren 1941 lät Hitler invadera Sovjetunionen” eller ”Gorbatsjovs glasnost- och perestrojkapolitik utlöste Sovjetunionens sönderfall” o.s.v. Frågor rörande ledarens bakgrund, karaktär eller personliga motiv är likväl här av sekundärt intresse. Av primärt intresse är däremot det politiska samspelet mellan den revolutionära ledaren och den revolutionära rörelsen. I detta samspel förväntas båda aktörerna agera rationellt, givet sina målsättningar och resurser.

Avhandlingen är disponerad i tre delar. Den första delen behandlar frågor kopplade till avhandlingens bruk av teori och metod. I samma del ingår även en bearbetning av de fall som i *The Encyclopedia of Political Revolutions* uppges vara revolutioner. I den andra delen analyseras avhandlingens empiriska data, d.v.s. material som anknyter till den kubanska, den iranska respektive den rumänska revolutionen. I avhandlingens tredje och sista del jämförs de data som framläggs i avhandlingen. Avslutningsvis följer en återkoppling till forskningsfrågan och en utvärdering av arbetshypotesen.

Avhandlingens första del består av tre kapitel och tretio delkapitel. De flesta delkapitel återfinns i kapitel 2 Teori – vad är en revolution? Den övergripande målsättningen i kapitlet är att besvara vad en revolution är och vilka teorier som dominerar revolutionsforskningen. Kapitlet avslutas med att teorier med anknytning till den första generationens revolutionsteori syntetiseras med teorier med anknytning till den fjärde generationens revolutionsteori. På så vis förenas den äldsta revolutionsteorin med den yngsta i en nygammal revolutionsteori som här benämns *den kliniska revolutionsteorin*.

I kapitel 3 Metod och fall – forskningsdesign besvaras frågan hur politiska fenomen som är få till antalet men stora till omfånget metodiskt kan analyseras. En förutsättning är kännedom om hur många fall som totalt sett direkt eller indirekt berörs av studien. Av denna orsak framläggs en totalpopulation för den typ av revolutioner som är av intresse i avhandlingen. Därefter följer en genomgång av de vägval som utesluter vissa metoder men inkluderar andra i en övergripande strategi för att jämföra tre primärfall och två sekundärfall. Avslutningsvis knyts avhandlingens teori, metod och empiri samman i en forskningsdesign.

Avhandlingens andra del består av tre kapitel som var för sig omfattar en fallanalys. I kapitel 4 Kuba – den socialistiska revolutionen i Karibien analyseras den kubanska, i kapitel 5 Iran – den islamistiska revolutionen i Mellanöstern den iranska och i kapitel 6 Rumänien – den demokratiska revolutionen i Östeuropa den rumänska revolutionen. Varje kapitel inleds med att återge bakgrunden till respektive revolution. Därefter analyseras dynamiken och durationen för vart och ett av fallen. Respektive kapitel avslutas med att centrala händelser struktureras i tidslinjer och avkodas i revolutionstabeller. Det är därmed möjligt att avgöra vilka symtom typiska för den sociala revolutionen som framträder med svag tendens, och vilka som framträder med stark tendens i var och en av revolutionerna.

Avhandlingens tredje och avslutande del består likaså av tre kapitel. I kapitel 7 Jämförelse – en analys av primärfallen jämförs de fall som analyseras i avhandlingens andra del. Fokus i kapitlet ligger på att utreda hur fallen skiljer sig från varandra avseende tid och radikalitet, samt vad detta kan bero på. Både revolutionstabellerna och tidslinjerna för respektive revolution jämförs och analyseras. Därutöver jämförs konsolideringskonflikterna samt de revolutionära ledarna med varandra. Händelseutvecklingen för den rumänska revolutionen kan konstateras avvika både från den kubanska och den iranska revolutionen. Kapitlet avslutas med en närmare analys av den rumänska anomalin.

I den tredje delens andra kapitel (kapitel 8) Teoriutveckling – en radikaliseringsmodell prövas arbetshypotesen även på s.k. tilläggsfall. Begreppen radikalitet och tid kan därefter inordnas i en radikaliseringsmodell. Radikaliseringsmodellen ger då uttryck för de faktorer som antas reglera den

revolutionära utvecklingen mot å ena sidan konsolidering genom radikaliserings och å andra sidan konsolidering utan radikaliserings. I den tredje delens sista kapitel (kapitel 9) Revidering – utvärdering och slutsatser omprövas kärnbegreppen revolution, radikalitet och tid utgående från forskningsresultatet. Avhandlingen avslutas med en summering av forskningens resultat samt några riktlinjer för fortsatt forskning.

Avseende språkbruket i avhandlingen bör avslutningsvis några saker påpekas. Begrepp som här är bemängda med en särskild innebörd (denna innebörd framgår av sammanhanget) markeras i regel första gången de används med kursiverad stil. Kursiverad stil används också för att ange namn och stundom även för att förtydliga något som är av särskild vikt. Efter att ett begrepp har introducerats används vanligen kortformen av begreppet (exempelvis revolution och inte social revolution, radikaliserings och inte revolutionär radikaliserings, konsoliderings och inte regimkonsoliderings o.s.v.).

2 TEORI – VAD ÄR EN REVOLUTION?

Det förhåller sig på samma sätt med detta, som det enligt läkarna förhåller sig med tvinsoten – i början av sjukdomen är den lätt att bota men svår att upptäcka, men då man inte har upptäckt den från början och alltså inte medicinerat mot den blir den allt lättare att känna igen och svårare att bota. På samma sätt är det med en stat, ty om man långt i förväg upptäcker de svårigheter som kan uppstå – vilket endast är en vis furste givet – botas de snart, men då de får tillta så att alla ser dem, därför att de inte har upptäckts i tid, finns det inte längre något botemedel.²²

Niccoló Machiavelli

2.1.1 Begreppet revolution

Människans dagliga språkbruk är inte helt anpassat efter den noggrannhet som samhällsvetenskapen fodrar. Därför kan samhällsförändringar som avviker från varandra blandas samman. Detta problem blir påtagligt vid det statsvetenskapliga studiet av revolutioner. I dagligt tal görs nämligen ingen närmare begreppsmässig distinktion mellan revolutioner som både till form och innehåll är olika som exempelvis den agrara revolutionen, den franska revolutionen, den industriella revolutionen, den sexuella revolutionen o.s.v. Ett sätt att skilja *likadana* förändringar från *liknande* förändringar är att skapa en s.k. typologi.

Begreppet revolution är alltså ett mångtydigt begrepp som har använts för att beskriva ett stort antal liknande förändringar. Gemensamt för dessa förändringar förefaller vara att de inbegriper en djupgående och markant förändring av en tidigare ordning av något slag. Det är sålunda möjligt att kontrastera den *revolutionära förändringen* mot den *evolutionära förändringen* (Brinton 1965, 5). Den revolutionära förändringen uppfattas här medföra en markant brytning med den gamla ordningen medan den evolutionära förändringen uppfattas medföra en gradvis övergång från den gamla ordningen (se Bild 1). En revolutionär förändring avser dock något mer än bara ett markant skifte. Begreppet implicerar nämligen också att ifrågavarande skifte är en del av en mera djupgående förändringsprocess (Huntington 1968, 264–265).

Om den revolutionära förändringen avser ett skifte från en politisk ordning till en annan hävdar jag att denna förändring definitionsmässigt är förbunden med våld.²³ Samma gäller emellertid inte för den revolutionära förändringen av t.ex. den agrara, vetenskapliga eller industriella ordningen. Det finns inget som per se gör dessa omställningar våldsamma, även om våld naturligtvis kan följa på dessa omställningar. Våld är däremot en inneboende egenskap i den revolutionära förändringen av den politiska ordningen (Ibid., 4–5). Chalmers Johnson skriver:

Another way of stressing the contingent nature of the concept of revolution is to examine it as a form of violence. Despite all evidence to the contrary, some scholars of revolution persist in refusing to accept the idea that an irreducible element of any revolution is the resort to, or acceptance of, violence. Even many revolutionaries take pains to develop strategies of revolution which they can characterize as 'nonviolent.' As we shall see, 'nonviolent revolution,' so long as these words retain any precise meaning whatsoever, is a contradiction in terms (Johnson 1966, 7).

Att sammankoppla förekomsten av våld med den revolutionära förändringen av den politiska ordningen är av stor teoretisk betydelse eftersom den aktuella förändringen därmed kan skiljas från revolutionära förändringar av andra slag. Jag har tidigare hävdad att det första steget mot en användbar typologi är att skilja *våldsamma transformationer* från *icke-våldsamma transformationer* (se Bild 1) (Lindholm 2013, 5–6). Jag väljer att använda begreppet *transformation* istället för begreppet *revolution*

²² Citatet är taget från Niccoló Machiavellis *Fursten* (Machiavelli 2002, 17–18).

²³ Alla samhällsvetare håller inte med om att våld är definitionsmässigt kopplat till den revolutionära förändringen av den politiska ordningen. Zimmermann konstaterar exempelvis: "The use of violence is not the characteristic of revolutions, yet violence often is an unavoidable ingredient in carrying out a revolution" (Zimmermann 1983, 296). I Huntingtons kända revolutionsdefinition inkluderas dock ordet våld utan reservation (Huntington 1968, 264).

emedan jag reserverar det senare begreppet för att beskriva den typ av fenomen som analyseras i avhandlingen. Det bör dock framhållas att transformationer, vare sig de är av den våldsamma eller icke våldsamma typen, aldrig existerar i ett vakuum (Ibid., 6–7). Den neolitiska revolutionen är ett bra exempel på detta. På vissa ställen verkar jordbrukets uppkomst ha föregått uppkomsten av fast bosättning (i sig en viktig förutsättning för den politiska utvecklingen) då det motsatta förhållandet verkar ha varit fallet på andra ställen (Ponting 2001, 52; Buzan & Little 2000, 134–135).

I realiteten interagerar alltså transformationer av den våldsamma och icke våldsamma typen varför indelningen inte bör förstås i absoluta termer. Typen våldsam transformation inbegriper en mängd närbesläktade våldsamma politiska förändringar och att kalla samtliga för revolutioner är att tänja begreppets betydelse till sin yttersta gräns (Lindholm 2013, 6–9). Få skulle exempelvis kalla de våldsamma transformationer som ägde rum i Väst- respektive Östtyskland efter andra världskrigets slut för revolutioner. Begreppet krig, eller närmare bestämt krigsnederlag, korresponderar i betydligt större utsträckning med exemplet. Upplopp, uppror och kupper är andra exempel på våldsamma transformationer som likaså i något avseende förefaller skilja sig från revolutionen. Av denna orsak föreslås här att en händelse bör uppfylla åtminstone tre av fyra tilläggs-kriterier (d.v.s. kriterier utöver djupgående, markant och våldsam förändring) för att kunna kallas för en revolution. Dessa kriterier presenteras här nedan som dikotomier eftersom faktiska fall alltid placeras sig någonstans mellan ytterligheterna (Ibid., 9).

Endogen, inte exogen. Revolutioner är i högre grad sammankopplade med interna än externa förändringar. I de fall då en stat genomgår en revolution beror revolutionen i högre grad på en inre politisk svaghet än på en yttre politisk aggression. Externa faktorer är dock långt ifrån betydelselösa och har spelat en framträdande roll i de flesta moderna revolutioner. Det oaktat inträffar revolutioner snarare inom än mellan stater. Förändringar som i huvudsak har sitt ursprung i ett krav på territoriell förändring kan därför här i högre grad betraktas som exogena än endogena.²⁴ Revolutionen kan därmed skiljas från mellanstatligt krig, inbördeskrig, separatistkrig och frihetskrig (Ibid.).

Explosiv, inte implosiv. Revolutioner inbegriper en snabb, oväntad och eskalerande mobilisering av en betydande del av de styrda gentemot de styrande. Den revolutionära mobiliseringen kan äga rum både före och efter den gamla regimens fall. Under revolutioner kan inte en revolutionär rörelse kvävas med lätthet. Den revolutionära mobiliseringen tenderar att vara långvarig och i hög grad påverka de styrande. Revolutionen kan sålunda skiljas från upplöpp, manifestationer, massdemonstrationer och annan efemär mobilisering som i mindre utsträckning påverkar de styrande (Ibid., 9–10).

Potent, inte impotent. Revolutioner emanerar inte från kaos utan från en potent politisk maktresurs. Den gamla regimen kan endast utmanas om den revolutionära rörelsen disponerar över militära och/eller ideologiska maktmedel. Typiskt för revolutioner är att den revolutionära rörelsen lyckas mobilisera massan för sin sak. Det är heller inte ovanligt att s.k. insiders (d.v.s. personer som varit verksamma inom den gamla regimen) byter sida och på så vis ytterligare utökar den revolutionära rörelsens maktresurs. Revolutioner har således både ett elitistiskt och folkligt element och kan också på så sätt skiljas från uppror av olika slag (Ibid., 10).

Fundamental, inte rudimentär. Revolutionen emanerar från ett utbrett missnöje med den gamla regimen och resulterar i ett politiskt försök att omorganisera den politiska ledningen, det ekonomiska systemet samt sociala regler, värden, myter och symboler som sammanhänger med den gamla regimen (d.v.s. den gamla regimens *sociopolitiska struktur*). I förlängningen innebär den revolutionära fundamentalismen en uttalad önskan hos revolutionärerna att sprida revolutionen utanför den egna domänen. Revolutionen kan skiljas från statskupper, militärkupper och palatskupper eftersom ingen av dessa eftersträvar en fundamental förändring av den sociopolitiska strukturen (Ibid.).²⁵

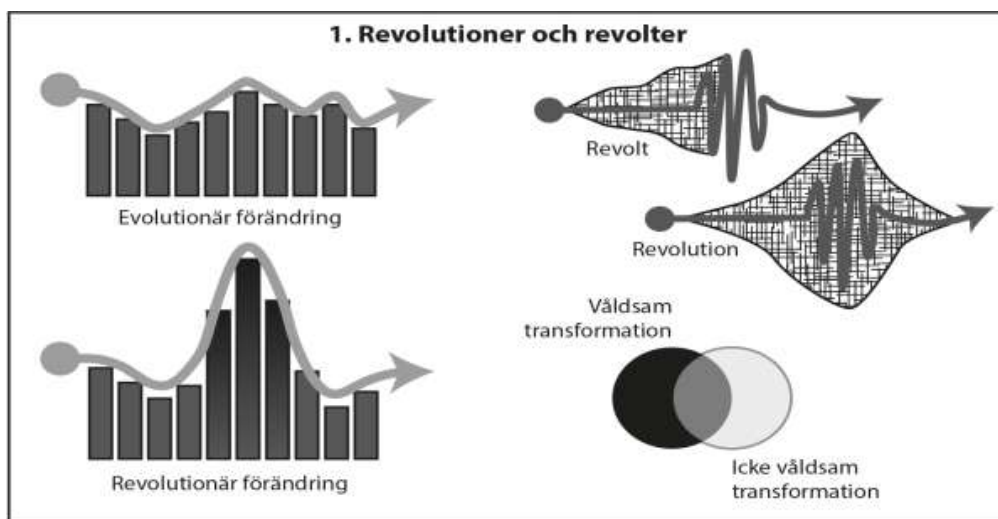
---

²⁴ Lägg märke till att begreppet exogen inte enbart syftar på förändringskrav som har sitt ursprung utanför en stat. Begreppet kan också syfta på ett förändringskrav som emanerar från en grupp som upplever att de står utanför en stat (exempelvis separatistgrupper av olika slag).

²⁵ Se vidare hur begreppet används i kapitel 2.2.

Vid en första anblick kan det te sig som om de ovanstående dikotomierna är omskrivningar för begreppen djupgående, markant och våldsamt. I själva verket tar dikotomierna fasta på väsentliga gradskillnader mellan begreppen. Skillnaderna framträder tydligt om begreppen *revolution*, *revolt*, *social* och *politisk* används för att separera olika typer av transformationer från varandra. Begreppet *revolution* skall här förstås som den process som huvudsakligen äger rum mellan *den gamla regimens fullständiga kollaps* (d.v.s. staten upphör att vara konsoliderad) och *den nya regimens fullständiga konsolidering* (d.v.s. staten blir åter konsoliderad). Termen *revolt* skall å sin sida förstås som den process som äger rum mellan *den gamla regimens ofullständiga kollaps* och *fullständig återintegrering* (se Bild 1) (Ibid., 11).²⁶

Termerna *social* och *politisk* syftar vidare på den typ av strukturell ordning som den våldsamma transformationen förändrar. Den politiska förändringen har konsekvenser i huvudsak för den politiska ledningen medan den sociala förändringen har konsekvenser både för den politiska ledningen och för samhället i allmänhet. Om begreppen *politisk* och *social* kombineras med begreppen *revolt* och *revolution* uppstår fyra olika typer av våldsamma transformationer (*politisk revolt*, *social revolt*, *politisk revolution* och *social revolution*). De olika typerna kan vidare rangordnas efter hur många av de presenterade tilläggsriterierna som är utmärkande för respektive typ (se Bild 2) (Ibid.).

Bild 1. Till vänster i övre hörnet illustreras den evolutionära förändringen och till vänster i nedre hörnet illustreras den revolutionära förändringen. Till höger i övre hörnet visas skillnaden mellan *revolution* och *revolt*. *Revolutionen* inbegriper ett fullkomligt skifte (den grå figuren innefattar hela den svarta pilen) medan *revolten* inbegriper ett ofullkomligt skifte (den grå figuren innefattar halva den svarta pilen) från den gamla ordningen. Till höger i nedre hörnet skildras gråzonen mellan våldsamma transformationer och icke våldsamma transformationer.

²⁶ Fullständig och ofullständig syftar i detta sammanhang på den politiska makten. Att den gamla regimen fullständigt återintegreras betyder att den gamla maktstrukturen i allt väsentligt förblir oförändrad.

2. Varierande typer av våldsamma revolutioner				
Typ av transformation				
Dikotomi	Social revolution ≡	Politisk revolution ≡	Social revolt ≡	Politisk revolt ≡
Endogen (ej exogen)	✓	✓	✓	✓
Explosiv (ej implosiv)	✓	✓	✓	
Potent (ej impotent)	✓	✓		
Fundamental (ej rudimentär)	✓			

Bild 2. Bilden illustrerar fyra olika typer av våldsamma transformationer (sociala revolutioner, politiska revolutioner, sociala revolter och politiska revolter). Dessa typer kan rangordnas utifrån i vilken utsträckning de uppfyller fyra olika kriterier. Kriterierna beskrivs i bilden som dikotomier. De typer av våldsamma transformationer som i högre grad uppfyller ett eller flera av kriterierna endogen, explosiv, potent och fundamental har kryssats för då de typer av våldsamma transformationer som i högre grad uppfyller ett eller flera av kriterierna exogen, implosiv, impotent och rudimentär inte har kryssats för.

2.1.2 Definition på social revolution

I sin tidigaste kända tillämpning förefaller begreppet revolution ha syftat på en cirkulär rörelse av något slag (jämför begreppet revolution med det latinska verbet för rotation *revolvere*). Begreppets etymologiska och historiska ursprung är dock oklar. Ekkart Zimmermann skriver:

Apparently there is no unequivocal origin of the term revolution. On the contrary, there seem to be several roots. 'Only during the late Christian period did the concept 'revolution' appear (as the substantive to 'revolver') denoting turning around and circular movement, the orbit of the moon and, finally, in a figurative sense (in Augustin's writings) the idea of reincorporation or return of the times' (GRIEWANK 1969: 17; my translation). For Dante revolution similarly meant the change of the stars. A famous example of one of the original meanings of the term is found in the main work of Copernicus, *De revolutionibus orbium coelestium*, appearing two centuries later in 1543 (Zimmermann 1983, 294).

Under renässansen användes begreppet i de italienska stadsstaterna för att beskriva ett skifte från en styrande politisk fraktion till en annan. Renässansmänniskans uppfattning om revolutionen stod därmed nära den grekiskantika uppfattningen om återkommande politiska skiften mellan de tre (eller fem beroende på hur man räknar) styrelseformerna tyranni, oligarki och demokrati.²⁷ Fram till tidigmodern tid förefaller begreppet revolution ha haft ovannämnda innebörd (Goldstone et al. 1998, XXXI).

Alltjämt under den ärorika revolutionen (eller på engelska *The Glorious Revolution*) syftade begreppet på en återgång till ett äldre ärorikt förflutet (d.v.s. monarkins befästade och återinförandet av en protestantisk tronföljdsordning). Den ärorika revolutionen kan kontrasteras mot den franska revolutionen som drygt hundra år senare framkallade monarkins avskaffande (Ibid.,XXXII, 52–55). Båda händelserna har kallats för revolutioner trots att de medförde till synes motsatta förändringar.

²⁷ Goldstone lägger ytterligare till monarki och aristokrati till listan över antika styrelseformer i det senare verket *Revolutions. A Very Short Introduction* (Goldstone 2014, 42–43). Orsaken till att dessa inte nämns i den tidigare hänvisningen kan vara att monarki har tolkats som en variant av tyranni och aristokrati som en variant av oligarki.

Reinhard Koselleck framför teorin att det moderna politiska språket (åtminstone det tyska) utmejslades under åren 1750–1850. Koselleck kallar denna tidsperiod för *Sattelzeit* (Koselleck 2002). Begreppets innebörd verkar under denna period ha förändrats. Från att ha betytt att återskapa (eller återinföra) fick nu begreppet betydelsen att nyskapa. Denna tolkning finner stöd i verket *The Encyclopedia of Political Revolutions* där man kan läsa: ”It is only with the French Revolution of 1789 that we find ‘revolution’ taking on a new meaning, as radical attack on all older institutions in the name of creating a wholly new and better society” (Goldstone et al. 1998, XXXII). Våldsamma transformationer (benämnda revolutioner) som har inträffat innan *Sattelzeit*-perioden riskerar sålunda att misstolkas utifrån begreppets skiftande betydelse inte beaktas.²⁸

De revolutionsdefinitioner som idag återfinns i flertalet ordböcker och lexikon bygger i stor utsträckning på den moderna förståelsen av begreppet. Det är också denna betydelse som här skall vidareutvecklas. Huntingtons revolutionsdefinition är troligen en av de mest citerade inom den moderna revolutionsforskningen. Enligt Huntington är revolutionen: ”a rapid, fundamental, and violent domestic change in the dominant values and myths of a society, in its political institutions, social structure, leadership, and government activity and policies” (Huntington 1968, 264). Huntington utreder dock inte närmare vad han avser med ett fundamentalt skifte eller varifrån impulsen till detta skifte emanerar. Som redan har konstaterats utmynnar en revolution i ett fullständigt regimskifte då en revolt utmynnar i ett ofullständigt regimskifte. Begreppet *social* har vidare konstaterats innebära en mera omfattande omställning än begreppet *politisk*.

Hur djupgående en förändring är föreslås här sammanhållna med om förändringen inbegriper en fundamental eller rudimentär omställning. Förutsatt att den föreslagna typindelningen korresponderar med verkligheten bör det finnas historiska exempel på våldsamma transformationer som fullständigt har ersatt den politiska ledningen, utan att det har medfört en fundamental förändring av stat och samhälle. Framgångsrika kupper föreslås här vara exempel på sådana händelser. Att skilja kupper (politiska revolutioner) från stora revolutioner (sociala revolutioner) uppenbarar en tillsvidare förbisedd aspekt av de våldsamma transformationerna: De kan antingen likt kupper i huvudsak emanera *uppifrån*, eller likt stora revolutioner i huvudsak emanera *nedifrån* (se Bild 3) (Lindholm 2013, 12).

Både den sociala revolutionen och den politiska revolutionen uppfyller emellertid kriteriet att i högre grad vara explosiv än implosiv. Detta förefaller rimma illa med den föreslagna förändringsriktningen eftersom en förändring som emanerar uppifrån synbarligen inte behöver mobilisera massan för att resultera i ett regimskifte. Av denna orsak är det viktigt att påpeka att dikotomin *explosiv* (ej *implosiv*) inte uteslutande avser massmobilisering i syfte att störta (eller förändra) en gammal regim, utan också kan avse massmobilisering för att ge den nya regimen legitimitet. För att kunna konsolidera makten bör kuppmaakare vinna folkets förtroende och acceptans. Av denna anledning kan även politiska revolutioner omfatta massmobilisering (Ibid.).

Goldstones revolutionsdefinition förefaller i högre grad än Huntingtons definition beakta den ovan diskuterade aspekten av fenomenet:

These elements [(a) efforts to change the political regime that draw on competing vision (or visions) of a just order, (b) a notable degree of informal or formal mass mobilization, and (c) efforts to force change through noninstitutionalized actions such as mass demonstrations, protests, strikes, or violence] can be combined to provide a broader and more contemporary definition of revolution: an effort to transform the political institutions and the justifications for political authority in a society, accompanied by formal or informal mass mobilization and noninstitutionalized actions that undermine existing authorities (Goldstone 2001, 142).

Swagheten i Goldstones definition är att han undviker begreppsmässig precision genom att använda begrepp som ansträngning (eng. ”effort”) istället för skifte, kraft (eng. ”force”) istället för våld och

²⁸ Begreppet revolution genomgick av allt att döma sin största betydelseförändring under *Sattelzeit*-perioden. Det är dock skäl att notera att begreppets betydelse både före, under och efter denna tid har varierat. Revolutionära vågrörelser av olika slag tenderar att ge revolutionen en specifik innebörd. I *The Encyclopedia of Political Revolutions* urskiljs i huvudsak tre olika revolutionära vågrörelser som har dragit fram över världen sedan franska revolutionen: den republikanska (ca 1789–1911), den marxistiska (ca 1917–1979) och den nationalistiska revolutionsvägen (ca 1789–). Vad som historiskt har avsetts med begreppet revolution har sålunda varierat beroende på vilka idéströmningar som för stunden har dominerat den politiska diskursen (Goldstone et al. 1998, XXXI–XXXV).

genom att tala om ”en avsevärd grad av informell eller formell massmobilisering” (eng. ”a notable degree of informal or formal mass mobilization”) istället för mobilisering nedifrån (Lindholm 2013, 14).

I jämförande studier är det viktigt att med så stor exakthet som möjligt klargöra vad som jämförs. I avhandlingen framläggs därför följande förhållandevis precisa definition: Den sociala revolution är en våldsamt transformation vilken inbegriper ett endogent, potent, explosivt och fullkomligt skifte av den politiska maktordningen. Denna transformation emanerar nedifrån men pådrivs av en kader som fundamentalt ämnar förändra ifrågavarande stats sociopolitiska struktur.²⁹

Bild 3. Våldsamma transformationer kan i huvudsak emanera nedifrån eller uppifrån och resultera i ett fullständigt eller ofullständigt skifte.

2.1.3 Teorier om orsaker till revolutioner

En revolutionsteori förmedlar i allmänhet ett direkt eller indirekt svar på frågan varför revolutioner bryter ut. Problemställningen är dock komplex eftersom svaret på frågan i övervägande grad är avhängig hur man definierar begreppet revolution. Under senare decennier har en mängd följdfrågor i anslutningen till fenomenet väckt ett allt större intresse. De mest betydelsefulla frågorna är Varför bryter revolutioner ut? När och var bryter revolutioner ut? Vilka är revolutionärerna? Vad förändrar en revolution? (Selbin 2010, 3; Goldstone et al. 2003, 19).

I avhandlingen finns inte utrymme för att sammanfatta det ytterst omfattande teoretiska materialet om revolutioner. Analysen fokuserar därför istället på att sammanfatta några viktiga insikter och utmaningar som sammanhänger med ovannämnda frågor. I detta delkapitel skall den första frågan belysas och i följande delkapitel de tre återstående frågorna. Om begreppet revolution förstås i en vid bemärkelse kan ett mycket stort antal plausibla svar på frågan varför revolutioner bryter ut påträffas, allt sedan antiken (Goldstone 2014, 41–43). Förstås däremot begreppet i en snäv bemärkelse (se exempelvis de diskuterade revolutionsdefinitionerna i föregående delkapitel) härrör de flesta förklaringar från de två senaste seklerna (Goldstone et al. 2003, 23).

Till pionjärerna inom den moderna revolutionsforskningen räknas ofta Karl Marx, Friedrich Engels, Alexis de Tocqueville och Max Weber (Ibid.). Många relevanta teorier om revolutioner efter 1900-talets inbrott kan i en eller annan form härledas till pionjärernas samlade teoretiska kontribution. Goldstone föreslår en generationsindelning (bestående av fyra olika generationer) av de revolutionsteorier som tillkommit under det gångna seklet. Bortsett från den första generationens revolutionsteorier, som främst

²⁹ Jag presenterar samma definition (dock på engelska) i artikeln *The First and the Fourth Generation of Revolutionary Theories* (Lindholm 2013, 14).

är beskrivande till sin natur, innefattar de övriga generationernas revolutionsteorier i högre utsträckning förklaringar av olika slag (Ibid., 2).

Den andra generationens revolutionsteori växte fram som ett försök att finna en generell förklaring till varför politiska fenomen som revolutioner, revolter, krig o.s.v. uppstår. På 1950- och 1960-talet riktades intresset mot transformationen från förindustriell stat till industriell stat. Denna forskning kan här något förenklat benämnas *den moderniseringsteoretiska forskningen* eftersom den i allmänhet utgick från att Tredje världens problem sammanhänger med dess strävan att moderniseras (Ibid., 2, 5–6, 37). Den moderniseringsteoretiska utgångspunkten gav upphov till grovt taget tre olika teorifamiljer inom den andra generationens revolutionsteori. Den första förklarade revolutioners utbrott inom ramarna för den s.k. *frustration-aggressions teorin*, den andra inom ramarna för den s.k. *strukturfunktionalistiska teorin* och den tredje inom ramarna för den s.k. *politiska konfliktteorin* (Goldstone 1980, 427–430).

Var och en av dessa teorifamiljer betonade en särskild variabels betydelse för revolutioners utbrott. Inom frustrations-aggressions-teorin framhölls betydelsen av den upplevda ekonomiska misären (den s.k. *relativa fattigdomsvariabeln*), inom den strukturfunktionalistiska teorin lyftes samhällsstrukturens jämviktsläge (den s.k. *systembalansvariabeln*) fram och inom den politiska konfliktteorin betonades maktbalansen mellan olika samhällsgrupper (den s.k. *resursmobiliseringsvariabeln*) (Ibid.). Det finns även exempel på hur dessa teorier har syntetiserats. Huntington hävdar exempelvis att politiska institutioner släpar efter den ekonomiska tillväxten varför ett gap uppstår mellan ekonomisk resurs och politiskt inflytande. Detta gap generar då enligt Huntington social frustration som kan leda till att en revolution bryter ut (Huntington 1968).

Brytningen mellan den andra och den tredje generationens revolutionsteorier ägde rum under 1970-talet då moderniseringsteorierna förlorade i popularitet till förmån för den s.k. *strukturalistiska teorin*. Den framväxande kritiken mot moderniseringsteorierna hängde ihop med svårigheten att påvisa en övertygande koppling mellan å ena sidan ovannämnda nyckelvariabler, och å andra sidan revolutionens utbrott och utfall (Goldstone et al. 2003, 6; Goldstone 1980, 430–434). Barrington Moore kritiserar därutöver antagandet att modernisering i stort sett antar samma form. Enligt Moore kan nämligen moderniseringsprocessen följa olika spår vars utformning är beroende av initialvillkoren. Moore framhåller vidare att böndernas reaktion på jordbrukets kommersialisering spelar en central roll. Den dittills tämligen förbisedda kopplingen mellan bondemobilisering och revolution analyseras utförligt av Eric Wolf (Moore 1966; Wolf 1969).

Moore och Wolfs insikter har inlemmats som betydelsefulla delar i den strukturalistiska teorin. Den strukturalistiska teorin bygger på antagandet att stater i strukturellt hänseende är mycket olika och därför benägna att genomgå olika typer av förändringar. Ett annat viktigt antagande är att stater och regimer exponeras för ett konstant inre och yttre tryck (detta tryck kan vara militärt, ekonomiskt, politiskt o.s.v.) (Goldstone et al. 2003, 6–12; Goldstone 1980, 434–437). Ett statligt svaghetstillstånd, en tilltagande konflikt mellan stat och elit och ett utbrett folkligt missnöje anser exempelvis Skocpol att är typiska tecken på en dysfunktionell struktur. Den revolutionära förändringen inträffar följaktligen enligt Skocpol då trycket inte längre kan hanteras inom rådande samhällsstruktur (Skocpol 1979).

Skocpols strukturalistiska teori vann genast stort erkännande då den mera precist än tidigare teorier gav en förklaring till varför revolutioner bryter ut (Mahoney et al. 2009, 62–63). Den strukturalistiska teorin kunde likväl inte förklara de revolutioner som inträffade efter slutet på 1970-talet (exempelvis den iranska revolutionen samt de antimarxistiska revolutioner som inträffade efter 1989) (Goldstone et al. 1998, XXXVI). Dessa tillkortakommanden har utlöst varierande kritik mot den strukturalistiska teorins grundantagande att revolutioner ”inte görs utan kommer” (Foran et al. 1997, 124).³⁰ Kritiker har framhållit att enskilda historiska aktörer och unika kulturella särdrag i flera fall verkar ha spelat en avgörande roll i vissa revolutioner (Foran et al. 1997; Selbin 2010).

Den framväxande fjärde generationens revolutionsteori har vidgat den tidigare statscentrerade synen på revolutionen. Typiskt för dessa teorier är att revolutionen analyseras som en *förändringsprocess* (Goldstone et al. 2003, 12; Goldstone 2014, 13–15). Utöver de väletablerade revolutionsteorierna påträffas även ett stort antal ströförklaringar som dyker upp i hart när alla samhällsvetenskapliga och

---

³⁰ Det kan vidare framhållas att Goldstone redan 1980 i sin artikel *Theories of Revolution: The Third Generation* pekar på fem brister (1 oklart vilka fall som överensstämmer/inte överensstämmer med teorin, 2 tunt empiriskt material, 3 motsägelsefulla resultat, 4 ingen förklaring till varför sociala revolutioner liknar varandra samt 5 negligering av demografisk data) i den strukturalistiska teorin (Goldstone 1980, 440–443).

historiska analyser av revolutioner. Till de mera populära ströförklaringarna hör då att fattigdom, förtryck och befolkningstillväxt skapar grunden för revolutioner (Goldstone et al. 2003, 1, 17). Det är heller inte ovanligt att revolutioner förklaras vara resultatet av (eller i varje fall sammanhänga med) externa faktorer så som imperialistisk exploatering, skiften i världsordningen, diffusion o.s.v. (Katz et al. 2001; Halliday 1999).

Ströförklaringarna har dock ett litet förklaringsvärde förutsatt att de inte inordnas i mera sofistikerad modeller. Det går exempelvis enkelt att vederlägga teorin att fattigdom allena är orsaken till revolutioner. Fattigdom är eller har varit vanligt över hela världen men revolutioner har likväl varit ovanliga (Goldstone et al. 2003, 1; Goldstone et al. 1998, XXXV). Teorin att brist på demokrati leder till revolutioner är likaså tveksam. Auktoritära stater förefaller nämligen vara bättre garderade mot revolutioner än halvdemokratier (Goldstone 2001, 166). Avslutningsvis bör påpekas att det s.k. slumpelementet aldrig kan förbises vid prediktioner om revolutioner. Extrema väderleksförhållanden, epidemier, en politisk eller militär felbedömning o.s.v. är alla faktorer som har potential att utlösa en revolution om de inträffar i kombination med andra mera djupgående problem (Lindholm 2013, 16).³¹

2.1.4 Övriga teorier om revolutioner

Teorier som är avsedda att förklara varför revolutioner bryter ut har kritiserats för att de inte explicit besvarar frågan *när* detta förväntas inträffa (Goldstone 1980, 433). De strukturalistiska teorierna bygger exempelvis på antagandet att revolutioner följer som en konsekvens av ett visst strukturellt svaghetstillstånd. I praktiken har det dock visat sig vara svårt att fastställa när detta tillstånd inträffar och hur det manifesterar sig (Goldstone 2001, 171–173). Inom revolutionsforskningen har dock vissa faktorer kunnat identifieras som antas påskynda – eller i varje fall vara tätt förbundna med – revolutionens utbrott:

More strikingly, a family of quantitative models developed by the State Failure Task Force, using various combinations of factors to denote the effectiveness of state institutions, population well-being, and elite conflicts, would have accurately predicted over 85 % of major state crises events occurring in 1990–1997, using models based on 1955–1990 data (Goldstone et al 2001) (Goldstone 2001, 174).

Omfattande förändringar i det internationella systemet har exempelvis pekats ut som en revolutionär katalysator. Den sovjetiske ledaren Michail Gorbatsjovs reformprogram (glasnost och perestrojka-politiken) har framhållits som startskottet för Östblockets och Sovjetunionens fall (Goldstone et al. 1998, 202–203, 489–493). Det har länge varit känt att globalpolitiska kriser (främst krig) kan utlösa revolutionsvågor. Fred Halliday framhåller exempelvis att revolutionsvågorna 1517–1648, 1760–1815, 1848 och 1905–1991 alla utlöstes av en kris i det internationella systemet och avslutades då ett nytt internationellt system hade utkristalliserats (Halliday 1999, 192–194).

Överlag har den s.k. beroendeteorin (eng. dependency theories) bibringat många intressanta, om än kontroversiella, upptäckter. Beroendeteorin förklarar vanligen staters beroende av varandra utgående från antagandet att svaga stater står i ett ekonomiskt och politiskt beroendeförhållande till starkare stater. Om en mäktig stat plötsligt drar tillbaka sitt stöd för en styrande regim i en mindre mäktig stat kan ifrågasatt regim i snabb takt försvagas (Ibid., 264–270). En annan frågeställning som bör hållas åtskild från analyser av varför revolutioner bryter ut är *vad* revolutioner leder till?

Karl Marx och Friedrich Engels analyserar revolutionen inom ramarna för den historiematerialistiska teorin. Enligt denna teori framkallas revolutioner då historiens inneboende motsättning manifesterar sig i öppen klasskonflikt. I *Det kommunistiska manifestet* argumenterar Marx och Engels för att den historiska utvecklingen är underordnad en dialektisk process som med nödvändighet kommer att leda till ett kommunistiskt samhälle. För Marx och Engels är därmed målsättningen med historien i förväg given. Även om det historiska förloppet kan te sig svårbegripligt och motsägelsefullt vittnar alla revolutioner om samma utveckling. Franska revolutionen var exempelvis en konflikt som banade väg för det borgerliga samhället, som i sin tur lade grunden för en ny konflikt mellan den kapitalägande klassen och proletariatet o.s.v. (Marx & Engels 1998).

³¹ Av detta skäl är det meningsfullt att skilja mellan olika typer av orsaker (se vidare diskussionen om kausalbegreppens användning i samhällsvetenskapen i kapitel 3.1.2).

Marx och Engels syn på revolutionen kan uppfattas som positiv eftersom de betraktar revolutionen som ett uppbrott från en lägre samhällsordning i utvecklingen mot en högre. Alexis de Tocqueville har å sin sida en mera återhållsam syn på nyttan och nödvändigheten med revolutionen. Tocqueville utgår i sin analys från vad som enligt honom de facto inträffade efter den franska revolutionen. Den franska revolutionen var enligt Tocqueville en reaktion mot den gamla auktoriteten (kungen, adeln och kyrkan) (Tocqueville 2007). Paradoxalt nog frambringade detta avståndstagande en annan betydligt mäktigare auktoritet, nämligen den moderna centraliserade staten. Tocqueville konstaterar:

Revolutionen gjordes ingalunda, som vissa tror, för att förinta religionen. Den var trots skenet i allt väsentligt en social och politisk revolution, och jämförd med andra fenomen av detta slag strävade den inte alls efter att konservera oredan, att göra den på något sätt permanent, att *systematisera* anarkin, som en av dess främsta motståndare påstod, utan snarare efter att öka statens makt och rättigheter (Tocqueville 2007, 75).

Tocquevilles syn på revolutionen liknar i vissa avseenden Max Webers. Weber fäster emellertid särskild vikt vid den karismatiska ledarens betydelse för massmobiliseringen mot den gamla regimen. För att återställa lugnet efter den gamla regimen fall krävs enligt Weber politisk och förvaltningsmässig rutin. Denna insikt leder Weber till slutsatsen att revolutioner nästan alltid stabiliseras till priset av ökad statlig centralisering och byråkrati (Goldstone et al. 2003, 33–36; Collins 2001).³² Både Tocquevilles och Webers teorier har en tydlig resonans i den första generationens revolutionsteori (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

Försök har även gjorts för att utröna hur revolutioner i allmänhet påverkar välfärd, klassmobilitet, det internationella systemet m.m. (Goldstone et al. 2003). Det finns inget entydigt svar på mera specifika frågeställningar av denna typ. Goldstone betonar snarare svårigheten med att göra prediktioner beträffande den revolutionära processens utveckling (Goldstone 2001, 174). Den sandinistiska revolutionen i Nicaragua kan framhållas som ett exempel på hur oförutsägbar den revolutionära utvecklingen kan vara. Utgångspunkten för revolutionen påminde i många avseenden om den kubanska revolutionen. I båda fallen avsatte socialistiska gerillor de gamla regimen på grovt taget samma geografiska region. Revolutionerna resulterade dock i anmärkningsvärt olika utfall (Goldstone et al. 2003, 114).

Det är inte ovanligt att dela in revolutioner utgående från vilken typ av statsskick som revolutionen har medfört eller förväntas medföra. I *Revolutions. Theoretical, Comparative, and Historical Studies* görs en åtskillnad mellan fyra olika sorters revolutioner (republikanska, marxistiska, anti-marxistiska och anti-auktoritära revolutioner).³³ Indelningar av detta slag är dock i huvudsak meningsfulla a posteriori (Goldstone et al. 2003). Vilken typ av statsskick som slutligen utkristalliseras efter att den nya regimen har konsoliderats är utomordentligt svårt att uppskatta. Som den första generationens revolutionsteoretiker konstaterar är det vanligt att betydande omorganisering av statsskicket sker under de första månaderna och åren efter att den gamla regimen har fallit (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

En viktig förutsättning för att förstå en revolutionär regim är kunskap om den ideologi som regimen säger sig förfäktas (Dunn 1989). Det finns likväl ofta ett ansevärt tolkningsutrymme för hur politiska ideologier i praktiken kan implementeras. Den kultur inom vilken en revolution inträffar kan ge den revolutionära ideologin en betydelsefull särprägel. I regel kan inte ett revolutionärt budskap spridas om det inte kanaliseras genom ett *kulturellt filter* (Foran et al. 1997, 219; Goldstone 2001, 154–156). I detta avseende spelar den revolutionära ledaren en central roll. Försök har gjorts för att identifiera de egenskaper som skiljer framgångsrika revolutionära ledare från icke framgångsrika ledare (Goldstone 2001, 157).

---

³² I artikeln *Weber and the Sociology of Revolution* framgår att revolutioner inte hör till de fenomen som Weber i första hand analyserar även om han ägnar de ryska revolutionerna 1905 och 1917 ett visst intresse. I samma artikel påpekas dock att Weber hade flera intressanta synpunkter på fenomenet (Collins 2001). Under sitt liv presenterade Weber dessa synpunkter utspridda i olika artiklar och böcker men de finns inte – så vitt jag känner till – sammanställda i någon bok som uttryckligen behandlar just revolutioner. I avhandlingen förlitar jag mig på att Goldstone och Collins har gjort korrekta sammanställningar av Webers teorier om revolutionen.

³³ Denna indelning baserar jag på kapitelindelningen i början av boken. Ytterligare en restkategori reserveras för halvrevolutioner som går under benämningen *Guerilla and Ethnic Revolts* (Goldstone et al. 2003).

Vilka motiv en individ har för att ansluta sig till en revolutionär rörelse varierar. Något överraskande har det visat sig att utformandet av en s.k. *revolutionär identitet* är mera betydelsefullt för den revolutionära mobiliseringen än den konkreta tillgången till nätverk (partier, fackförbund, religiösa församlingar o.s.v.) (Goldstone 2001, 153).³⁴ Likaså förefaller kollektiv erfarenhet av våldsamma transformationer (eng. political cultures of opposition and resistance) ha betydelse för när, var och hur en revolutionär rörelse mobiliseras (Foran 2005, 21). Under senare år har vidare faktorer som ansluter till etnicitet och kön väckt ett stort intresse inom revolutionsforskningen (Goldstone 2001, 158–160; Goldstone et al. 2003, 94–95).

2.1.5 Den revolutionära processen

Ett gemensamt drag för flera av de teorier som är kännetecknande för den fjärde generationens revolutionsteori är att revolutionen analyseras som en process. Därmed analyseras revolutionen som ett fenomen vilken genomgår särskilda faser snarare än som en episod centrerad kring den gamla regimens fall (Goldstone et al. 2003). Den senare synen har bl.a. givit upphov till analyser som i något avseende behandlar den gamla regimens varande eller icke varande som en beroende variabel, och hypotetiska orsaker till regimkollaps som oberoende variabler. Eftersom antalet fall är tämligen begränsat har denna typ av forskning ofta utvidgat analysen till att gälla orsaker som antas vara förbundna med politiskt våld i största allmänhet (Gurr 1970).

Dylik forskning löper emellertid en risk för att antingen vara övertygande men icke verifierbar (d.v.s. den framlagda hypotesen är för komplicerad för att prövas på ett tillräckligt antal fall) eller verifierbar men trivial (d.v.s. den framlagda hypotesens kan prövas på ett tillräckligt antal fall men prövningen tillför egentligen ingenting nytt). I båda fallen sker föga utveckling av revolutionsteorin. Betraktas revolutionen däremot som en process är utgångspunkten en annan. Då revolutioner (eller makrofenomen överlag) analyseras som processer är det exempelvis möjligt att göra en gradbedömning av i hur stor utsträckning ett enskilt fall har utvecklats i enlighet med det förväntade mönstret (Lange 2013). En meningsfull indelning av den *revolutionära processen* kan lämpligen ta fasta på tre faser: *uppkomstfas*, *utvecklingsfas* och *utfallsfas* (Goldstone et al. 2003, 12–16).

Inom revolutionsforskningen kan fokus riktas på en av dessa faser eller på hela den revolutionära processen. Fördelen med att analysera en fas sammanhänger inte minst med att antalet fall därmed kan utökas. Det är exempelvis inte ovanligt att ett stort antal fall innefattar mönster typiska för uppkomstfasen i en revolution även om samtliga av dessa fall inte inbegriper de två senare faserna (se vidare diskussionen i kapitel 3). I avhandlingen uppfattas den gamla regimens fall vara det viktigaste momentet i den revolutionära processen. Tidpunkten för den gamla regimens fall används här som en konkret vattendelare utgående från vilken de olika faserna kan tidsbestämmas.

Uppkomstfasen antas här inträffa innan den gamla regimens fall och kulminera vid tidpunkten för regimkollapsen. Utvecklingsfasen antas inträffa mellan uppkomstfasen och utfallsfasen och kulminera vid tidpunkten för den nya regimens konsolidering. Utfallsfasen antas slutligen inträffa efter den gamla regimens fall och kulminera vid tidpunkten för den postrevolutionära statens konsolidering.³⁵ I avhandlingen är det möjligt att med relativt stor exakthet bestämma tidpunkten för den gamla regimens fall i de revolutioner som analyseras. Statsöverhuvudena Batista, shahen av Iran och Ceausescu styrde exempelvis sina länder vid en tidpunkt men inte vid en annan (trots att de skulle ha gjort det om inte respektive revolution hade inträffat). Tidsbestämmelsen kan ytterligare preciseras om skillnaden mellan den gamla regimens fall *de facto* och *de jure* beaktas.

---

³⁴ Under 1960- och 1970- talet analyserades revolutionär mobilisering inom ramarna för den s.k. *rational choice*-teorin. Dessa analyser pekar på att revolutionär mobilisering i hög grad är en irrationell företeelse eftersom det finns föga att vinna men mycket att förlora på att ansluta sig till en revolutionär rörelse. Detta problem tillspeks då man med en *rational choice*-teori försöker förklara varför de första individerna väljer att ansluta sig till en dylik rörelse (då torde ju risken vara störst och utdelningen minst). Under senare år har emellertid modifierade versioner av *rational choice*-teorier framlagts som i högre grad beaktar den viktiga skillnaden mellan grupper och individer (d.v.s. vad som är rationellt för gruppen är inte nödvändigtvis rationellt för individen och vice versa) (Goldstone 2001, 163–164).

³⁵ Dessa antaganden är löst förankrade delvis i den modell av den revolutionära processen som Goldstone presenterar i *Revolutions Theoretical, Comparative, and Historical Studies* och dels i den beskrivning av ”revolutionens anatomi” som Brinton presenterar i sin bok med samma namn (Goldstone et al. 2003, 13; Brinton 1965).

Den gamla regimens fall de facto avser här den tidpunkt då den gamla regimen i allt väsentligt förlorar makten, och den gamla regimens fall de jure den tidpunkt då den gamla regimen i formell mening avskaffas (d.v.s. den pre-revolutionära staten upphör att vara konsoliderad). I vissa revolutioner är tidpunkten för den gamla regimens fall de facto och de jure nästan de samma (exempelvis kravallerna i Timisoara och arkebuseringen av Ceausescu). I andra fall har den förra inträffat märkbart tidigare än den senare (exempelvis stormningen av Bastiljen och giljotineringen av Ludvig XVI). En mera exakt tidsangivelse för den revolutionära processens början och slut är dock betydligt svårare att bestämma.

Ett försök att definiera början av den revolutionära processen är att ta fasta på den tidpunkt då den gamla regimens maktmonopol utmanas av en alternativ regim. Denna situation kallas för *dvolastie* vilket är det ryska ordet för dubbel suveränitet (Brinton 1965, 132). Charles Tilly hävdar dock att den gamla regimens maktmonopol samtidigt kan utmanas av flera alternativa regimer. Detta tillstånd kallar Tilly för multipel suveränitet (eng. multiple sovereignty) (Tilly 1978, 190–193). Enligt Tilly är multipel suveränitet utmärkande för vad han kallar för en revolutionär situation (eng. revolutionary situation):

Multiple sovereignty is then the identifying feature of revolutionary situations. A revolutionary situation begins when a government previously under the control of a single, sovereign polity becomes the object of effective, competing, mutually exclusive claims on the part of two or more distinct polities. It ends when a single sovereign polity regains control over the government (Tilly 1978, 191).

Huruvida uppkomsten av en revolutionär situation är ett tillräckligt kriterium för att definiera början på den revolutionära processen är dock tveksamt. I avhandlingen föreslås istället att särskilda revolutionära symptom (se vidare kapitel 2.3) är ett mera tillförlitligt tecken på den revolutionära processens början. Eftersom dessa symptom uppträder före den gamla regimens fall, bör den revolutionära processens början dateras till tiden före den revolutionära situationens uppkomst. Argumentet vilar på antagandet att ett mönster av olika symptom med spatial och temporal spridning är lättare att identifiera än uppkomsten av en viss situation.³⁶

Den revolutionära processens slut är ännu svårare att tidsbestämma. Peter Siani-Davies konstaterar träffande: "Indeed, the end of any revolution is notoriously difficult to pin down, because, while it is essentially a political phenomenon, the term also bears connotations of wider cultural and socioeconomic change and this, by its very nature, tends to be a longer-term process." (Siani-Davies 2007, 1). Goldstone föreslår å sin sida två möjliga tidsavgränsningar. Revolutionens slut kan enligt Goldstone förstås i en mera formell eller en mera substantiell mening. Den formella definitionen tar fasta på den tidpunkt då den nya regimen har konsoliderat sin maktposition (d.v.s. regimkonsolidering). Den substantiella definitionen tar å sin sida fasta på integreringen av de strukturella förändringar som vanligtvis följer på det revolutionära maktskiftet (d.v.s. statskonsolidering) (Goldstone 2001, 167).³⁷

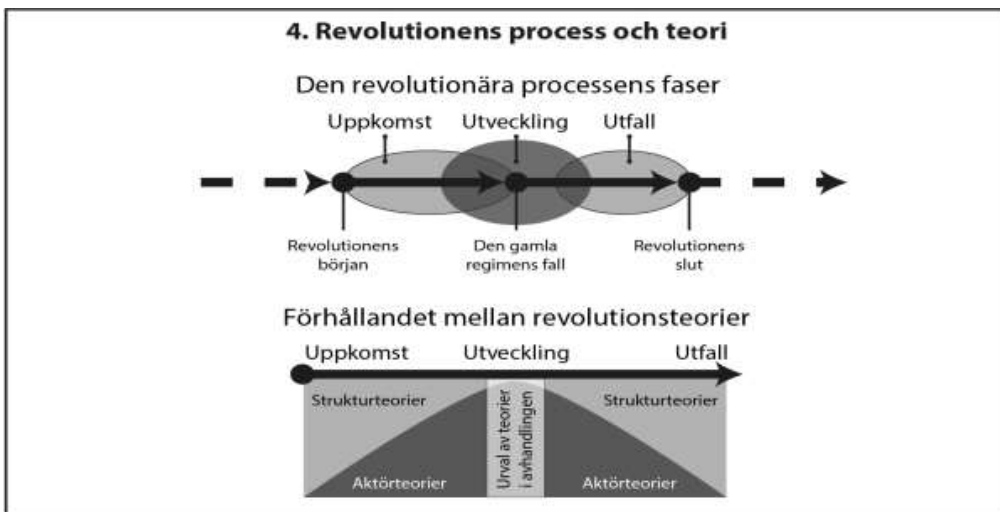
De revolutionsteorier som hittills har diskuterats har olika förklaringspotential beroende på vilken del av den revolutionära processen som analyseras. Teorier som ansluter till revolutionens orsaker sammanhänger vanligen med revolutionens uppkomstfas, medan teorier som har till syfte att förklara vad en revolution leder till vanligen sammanhänger med revolutionens utfallsfas. Teorier som ämnar förklara varför revolutioner utvecklar sig på olika sätt sammanhänger vanligen med revolutionens utvecklingsfas (Goldstone 2001; Goldstone et al. 2003). Den föreslagna indelningen är dock långt ifrån absolut. Det är snarare regel än undantag att en revolutionsteori har implikationer för fler än en fas. I denna avhandling görs en grov uppdelning av revolutionsteorierna i *strukturteorier* och *aktörsteorier*. Indelningen sammanhänger med den klassiska frågeställningen: *formar strukturen aktören eller formar aktören strukturen?*

Jag hävdar att strukturen i samband med en revolution i de flesta fall är överordnad aktören under uppkomst- och utfallsfasen, medan aktören i de flesta fall är överordnad strukturen under utvecklingsfasen (Lindholm 2013, 21–22). Antagandet baserar sig på att revolutionens utvecklingsfas

³⁶ I avhandlingen hävdas alltså att det är lättare att identifiera ett kluster av symptom än att avgöra när en regims maktmonopol utmanas av en annan regim. Det bör dock tilläggas att Tillys definition på en revolutionär situation förvisso liknar vissa av de diskuterade revolutionära symptomen (Tilly 1978).

³⁷ Om man räknar ut hur länge statskonsolideringen i medeltal räckte under de stora revolutionerna (den engelska 1642–1660, den amerikanska 1775–1783, den franska 1789–1804 och den ryska 1917–1938) kommer man fram till ca 15 år. Tidsramarna (d.v.s. från de gamla regimernas fall till de postrevolutionära staternas konsolidering) för respektive revolution baserar sig på Brintons analys (Brinton 1965).

är underordnad principen för *liminal transformation* (se vidare kapitel 2.3.3). I avhandlingen analyseras den revolutionära processen som ett avgränsat tidsavstånd bestående av en mängd historiska *episoder*. Då en episod är typisk för den revolutionära processen benämns den *revolutionärt symptom*. Revolutionära symptom antas vidare reglera den revolutionära processens gestaltning. En analys av hur ett särskilt symptom påverkar den revolutionära processen är följaktligen en utredning av symptomets *kausala mekanism*.

Bild 4. Ovan illustreras den revolutionära processen med därtill hörande faser. Det är sällan möjligt att avgöra den exakta tidpunkten för övergången från en fas till en annan då de tenderar att gå in i varandra. Nedan illustreras vilken typ av teorier (strukturorienterade eller aktörorienterade) som bäst kan tillämpas för att analysera den revolutionära processens olika faser. Den teori som prövas och utvecklas i avhandlingen har till syfte att analysera en viss aspekt av revolutionens utvecklingsfas och står därmed närmare aktörorienterade än strukturorienterade teorier.

2.2.1 Revolution och radikalism

Näst efter begreppet *revolution* är begreppen *radikalitet* och *tid* de två viktigaste begreppen i avhandlingen. Begreppet radikalitet kan härledas till det latinska ordet för rot (lat. *radix*) och anspelar på den radikales önskan att så att säga gå till roten med problemet (d.v.s. eftersträva en fundamental förändring av något slag). Historiskt sett har begreppet radikal vanligen kontrasterats mot begreppet reaktionär för att återge drastiska idéströmningar inom å ena sidan den politiska vänstern (radikaler) och å andra sidan den politiska högern (reaktionärer). Indelning i vänsterradikalism och högerreaktionärism är likväl inte alldeles korrekt (Goldmann et al. 1997, 233, 237).

Den politiska användningen av begreppet radikal förefaller ha introducerats i England på 1700-talet och syftade då på personer som förespråkade utvidgad rösträtt. I sådana fall kan begreppet ursprungligen ha betecknat en falang inom de engelska liberalerna. Under senare sekler har dock kritiken mot rådande politiska system huvudsakligen emanerat från den politiska vänstern, varför radikalism i allmänhet associeras med just vänsterpartier. En sammankoppling av radikalism med vänsterideologi blir dock problematiskt om det rådande politiska systemet domineras av den politiska vänstern, samtidigt som krav på omfattande förändringar framförs av den politiska högern (Ibid.). Inträffar en sådan situation betyder det att de som ursprungligen var radikala (den politiska vänstern) de facto har blivit försvarare av status quo, medan det nya radikala initiativet kommer från dem (den politiska högern) som vill förändra status quo. I *Statsvetenskapligt lexikon* påträffas följande formulering i definitionen av begreppet radikalism:

Radikalismen tenderar i princip till att vara revolutionär, och motsatsen till radikal är konservativ. De två kan dock gå över i varandra, genom att radikal förändring institutionaliseras, och förändringens anhängare blir försvarare av det nya status quo. Radikal i ett partinamn signalerar därför inte nödvändigtvis en önskan om grundläggande förändring. Eftersom systemkritiken mot den kapitalistiska ordningen huvudsakligen har kommit från vänstersidan, har radikal blivit mer eller mindre synonymt med vänsterradikal. Radikalism finns emellertid också på högersidan, och betecknar då ytterliggäande högergrupper (Goldmann et al. 1997, 233).

Definitionen ovan blottar det centrala problem som uppstår då begreppet radikalism politiseras. Eventuellt inbegriper dock definitionen den motsägelse den försöker belysa. Påståendet bygger nämligen inte på en helt konsekvent begreppsanvändning, varför det förblir oklart vad författaren till citatet sist och slutligen anser.³⁸ Om författaren avser att begreppet revolution endast – eller ens i huvudsak – är förbundet med vänsterradikalism är påståendet inte i linje med vad som hävdas här. En revolution kan mycket väl emanera från konservativa och högerinriktade politiska krafter. I själva verket inbegriper den ursprungliga betydelsen av begreppet revolution strävan att återupprätta den gamla rättfärdiga ordningen (Goldstone et al. 1998, XXXII).

Vad som i praktiken avses med en sådan återupprättelse är dock en tolkningsfråga utan självklar ideologisk förankring. I myten (eller utopin) om den förlorade (eller ännu inte uppnådda) samhällsordningen har exempelvis den politiska vänstern önskat se ett *jämlikt* (den revisionistiska vänsterfalangen) eller *kommunistiskt* (den revolutionära vänsterfalangen) samhälle, medan den politiska högern har önskat se ett *traditionalistiskt* (den konservativa högerfalangen) eller *fritt* (den liberala högerfalangen) samhälle (Liedman 1998; Ljunggren 2008). Av detta följer dock inte att den moderna politiska vänsterns utopier är *progressiva* (eller framåtblickande) eller att den moderna politiska högers utopier inte är det. En sådan uppfattning utgår från antagandet att anhängare av de senare utopierna bokstavligen önskar vrida klockan tillbaka. Sven-Eric Liedman konstaterar motsatsen: ”Den moderna konservatismen är liksom liberalismen och socialismen genomsyrad av utvecklings- och framstegstänkandet” (Liedman 1998, 147).

Anhängare av äldre tiders högerutopier förefaller heller inte ha varit bakåtsträvande i annat än mytologisk bemärkelse. Den högervridning som inträffade under den franska revolutionen efter Napoleons maktövertagande var exempelvis ingalunda rotad i viljan att återinföra *l'ancien regime*. Inte heller önskade de engelska eller amerikanska revolutionärerna (för att nämna några exempel på företrädare för högerrevolutioner) vrida klockan tillbaka (Bailyn 1990; Almond 1996; Liedman 1998).

Revolutionära rörelser är alltid radikala i den meningen att rörelsens anhängare med olagliga, vanligtvis våldsamma, medel eftersträvar att destabilisera den styrande regimen (Szajkowski et al. 2004, vii). För att en rörelse per definition skall vara revolutionär hävdar jag att den bör eftersträva en radikal brytning med den styrande regimen, men – och detta är det viktiga – målsättningen med revolutionen behöver inte vara en radikal omställning av den befintliga sociopolitiska strukturen (d.v.s. status quo).³⁹ Den revolutionära rörelsens sammansättning har stor betydelse för huruvida det revolutionära maktskiftet medför en mera radikal eller mindre radikal (d.v.s. moderat) omställning från status quo (DeFronzo 2011).

Den revolutionära rörelsen avser här ett paraplybegrepp för all organiserad revolutionär opposition (d.v.s. partier, fackförbund, föreningar, församlingar, skrän, klubbar o.s.v.) mot den gamla regimen.

³⁸ Citatet förefaller framhäva att radikalism av både höger- och vänsterslag kan förekomma beroende på vem som styr och vem som opponerar sig radikalt mot styret. Inkonsekvensen – eller kanske riktigare, tvetydigheten – framträder i den sista meningen: ”Radikalism finns också på högersidan, och betecknar då ytterliggäande högergrupper”. Författaren till det citerade stycket grumlar därmed förhållandet mellan de presenterade begreppen: *radikalism*, *konservatism* och *revolution*. Å ena sidan förefaller författaren mena att vänsterradikalism och högerradikalism båda kan ta sig uttryck som en revolution, å andra sidan konstateras att högerradikalism under vissa förhållanden resulterar i något ”ytterliggäande” istället för ”revolution”. Begreppen förhåller sig logiskt till varandra om *konservatism* betecknar den som önskar bevara status quo och *radikalism* den som önskar förändra status quo och *revolution* en handling som har resulterat i en förändring av status quo. Begreppen används emellertid inte på detta sätt utan förefaller istället ha just en sådan politisk bibetydelse som inledningsvis problematiseras.

³⁹ Alla revolutionärer (d.v.s. anhängare av den revolutionära rörelsen) är alltså radikala i förhållande till den gamla regimen (d.v.s. de förespråkar en revolutionär regimförändring). Däremot är inte alla revolutionärer radikala i förhållande till förändringen av den sociopolitiska strukturen (d.v.s. de befintliga politiska institutionerna, det ekonomiska systemet, de sociala normerna o.s.v.). Moderata revolutionärer anser att den befintliga sociopolitiska strukturen gradvis kan förändras om den gamla regimen avlägsnas. Radikala revolutionärer anser däremot att den gamla regimen avlägsnande bara är första steget i en mycket djupare omvälvning av den befintliga sociopolitiska strukturen.

Betraktas den revolutionära rörelsen ur ett politiskt perspektiv kan i huvudsak två fraktioner av rörelsen urskiljas: den fraktion som eftersträvar en moderat förändring från status quo och den fraktion som eftersträvar en radikal förändring från status quo (därav benämningarna moderater och radikaler).⁴⁰ Efter det revolutionära regimskiftet kan vanligen även en tredje fraktion identifieras. Den tredje fraktionen är konservativ och eftersträvar i princip en återgång till status quo efter några kosmetiska förändringar. Den konservativa fraktionen kan likväl bilda koalition med någon av de övriga fraktionerna (vanligen den moderata) och på så vis väsentligt påverka den revolutionära förändringen (Edwards 1927; Brinton 1965).⁴¹

En revolutionär rörelse är sammanfattningsvis alltid radikal i den meningen att rörelsen förespråkar ett revolutionärt regimskifte (d.v.s. att avsätta och inte reformera den gamla regimen). Uppfattningen, inom den revolutionära rörelsens olika fraktioner, går dock nästan alltid isär beträffande vilken typ av förändring som skall följa på det revolutionära regimskiftet (d.v.s. en radikal eller moderat omställning från status quo) (Goldstone 2014, 29–30). Av detta följer dock inte att den radikala förändringen definitionsmässigt är förbunden med en radikalisering av revolutionen eller att den moderata förändringen definitionsmässigt är förbunden med motsatsen. Den *radikala förändringen* (eller moderata förändringen) bör följaktligen hållas isär från den *radikala utvecklingen* (d.v.s. revolutionens radikalisering).

2.2.2 Revolutionär radikalism och terror

Revolutionär radikalism kan uppfattas vara synonymt med svepande lagreformer, omfattande ekonomisk omfördelning och systematiska hämndaktioner mot de förra makthavarna. Radikalismens försvarare hävdar i allmänhet att dessa åtgärder är nödvändiga för att uppnå det ideala samhället (Goldstone et al. 1998, 410–412). Jag föreslår att radikalism bäst kan analyseras om fenomenet delas in i tre distinkta grader: *reguljär radikalism*, *revolutionär radikalism* och *revolutionär terror*. Reguljär radikalism förekommer i alla samhällen och utgör inget reellt hot mot den styrande regimen. Revolutionär radikalism är accentuerad radikalism som uppträder under en revolution men efter den gamla regimen fall. Revolutionär terror är slutligen accentuerad revolutionär radikalism som likaså kan (men inte behöver) uppträda efter den gamla regimen fall.

Reguljär radikalism kan här användas som ett samlingsbegrepp för olika typer av radikala idéer och beteenden som kan observeras under icke revolutionära förhållanden och under förstadierna till en revolution. Reguljär radikalism behöver inte för den skull vara mindre verklighetsfrånvärd och utopisk än revolutionär radikalism. Skillnaden mellan reguljär radikalism och revolutionär radikalism är att den förra typen av radikalism är en begränsad företeelse (d.v.s. begränsad till enstaka partier, organisationer, sekter o.s.v.) medan den senare är en allmänt spridd företeelse (d.v.s. radikalism accepteras på ett allmänt plan). Förutsättningen för revolutionär radikalism är att den gamla regimen faller. Därmed kan revolutionära ideologier (d.v.s. utopiska idéer för hur stat och samhälle bör vara organiserade) få en större spridning. Inledningsvis cirkulerar ofta flera olika revolutionära ideologier (eller i varje fall flera olika tolkningar av en viss revolutionär ideologi). I de stora revolutionerna har olika ideologier (exempelvis radikal upplysningsfilosofi och marxism-leninism) och religiösa doktriner (exempelvis puritanism och islamism) lyfts fram som ultimata idésystem (Brinton 1965; Goldstone et al. 1998).

Brinton hävdar att revolutionära ideologier till sitt väsen liknar religiösa trossystem. Den radikala revolutionären önskar emellertid gå ett steg längre än den troende i sitt försök att nå idealet:

By distinguishing between this world and the next world, the natural and the supernatural or divine, Christianity can bridge the gap between what men are and have and what men want to be and want to have. This gap your revolutionary knows well enough. He proposes, however, not to bridge it, but to fill it in or leap over it. He often ends, where the mystic begins, by persuading himself the gap isn't really there (Brinton 1965, 197).

---

⁴⁰ Eftersom tillfälliga regimskiften är vanliga under den revolutionära utvecklingsfasen bör status quo alltid definieras utgående från den gamla regimen och inte utgående från den ad hoc-regim som för stunden råkar inneha makten.

⁴¹ Det är tveksamt om den konservativa fraktionen överhuvudtaget kan kallas revolutionär då den till sitt väsen snarare är kontrarevolutionär än revolutionär.

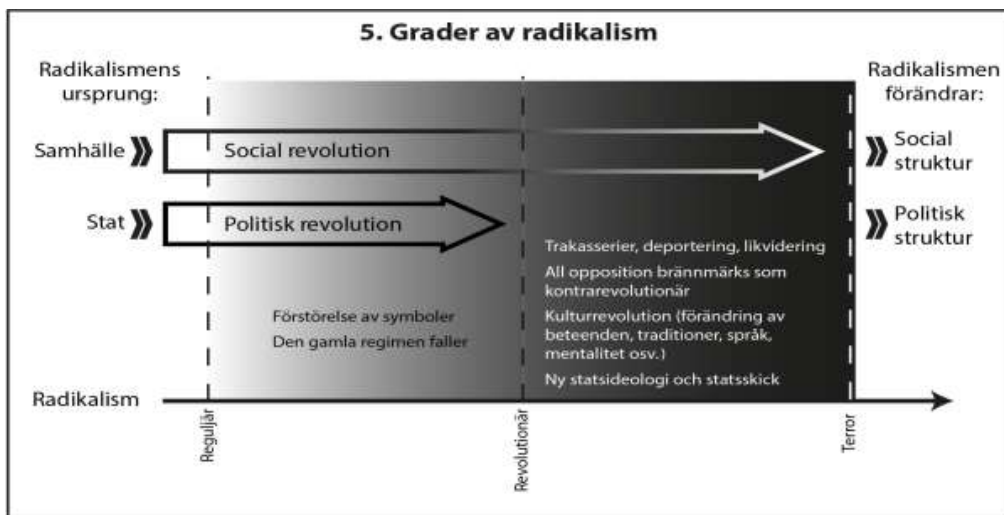
Revolutionär radikalism har vidare sin upprinnelse i de styrda och manifesterar sig i ett våldsamt avlägsnande av den gamla regimens kvarvarande potentater och en förstörelse av deras maktsymboler. Ett annat tecken på revolutionär radikalism är att den revolutionära oppositionen tenderar att splittras efter att den gemensamma fienden (d.v.s. den gamla regimen) slutgiltigt har avlägsnats (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

Revolutionär terror verkar å sin sida sammanhänga med att ett revolutionärt avantgarde lyckas överta statens ledning efter att den gamla regimen har fallit (Goldstone et al. 1998, 477–478). Lyford Edwards betonar att syftet med revolutionär terror är att ingjuta fruktan (därav benämningen terror) hos potentiella konkurrenter. Det revolutionära avantgardet styr med terror (d.v.s. i praktiken våld och hot om våld) eftersom de saknar andra verksamma politiska medel för att implementera sin variant av den revolutionära ideologin:

It is a reign, not an anarchy. It is an organized, governmental régime set up with a calculated purpose of social control. Again it is a reign, not of death and destruction, but of terror or fear of death and destruction, which is a different thing. The essential result aimed at is terror. Death and destruction may be necessary to produce terror, but they are purely incidental (Edwards 1927, 175-176).

Den revolutionära terrorn har sålunda sin upprinnelse i de styrande och tar sig vanligen uttryck som statligt sanktionerad terror av de styrda. Terrorn manifesterar sig bl.a. i införandet av en ny statsideologi, krav på beteendeförändring genom kulturrevolution (d.v.s. förändring av beteenden, traditioner, språk, mentalitet o.s.v.), brännmärkning av all opposition som kontrarevolutionär samt systematiska förföljelser och likvideringar av revolutionens så kallade fiender (Goldstone et al. 1998, 410–412, 477–478).

En revolution som i huvudsak förändrar statens ledning (d.v.s. en politisk revolution) förväntas här uppvisa den lägre graden av revolutionär radikalism. En revolution som i betydande utsträckning förändrar både statens och samhällets struktur (d.v.s. en social revolution) förväntas här å andra sidan uppvisa den högre graden av revolutionär radikalism (d.v.s. revolutionär terror). I fortsättningen använder jag den presenterade skillnaden mellan å ena sidan revolutionär radikalism och å andra sidan revolutionär terror för att underlätta bedömningen av hur radikal en social revolution är. Skillnaden mellan revolutionär radikalism och revolutionär terror är dock inte absolut men består av en gradskillnad snarare än en typskillnad. I denna avhandling görs ingen ansats till mera exakta uppskattningar av hur graden av radikalism fluktuerar. Syftet är att göra en grov uppskattning av om en revolution gestaltade sig mera eller mindre radikalt. Från och med nu använder jag begreppet revolutionär radikalisering (eller bara radikalisering) för att beskriva en utveckling från revolutionär radikalism mot revolutionär terror.

Bild 5. I bilden illustreras tre grader av radikalism samt vilken typ av förändring som hör till revolutionär radikalism och revolutionär terror. De vågräta pilarna anger hur den politiska och sociala revolutionen förhåller sig till de olika graderna av radikalism. Till vänster anges varifrån (samhälle eller stat) radikalismen härstammar och till höger vilken struktur (social eller politisk) radikalismen förändrar.

2.2.3 Tid och radikalisering

I avhandlingen analyseras hur man kan dela in och mäta *revolutionär tid* (d.v.s. tidsintervallet mellan revolutionens början och slut). Historiefilosofen Oswald Spenglers historieteori förefaller ha påverkat i varje fall Brintons revolutionsteori och kan därför här tjäna som utgångspunkt för den fortsatta analysen (Brinton 1965, 7–8).⁴² Spengler anser att människosläktets historiska utveckling gestaltar sig i världskulturerernas födelse, ungdom, mognad, nedgång, avtynande och död (d.v.s. som ett slags cykler). Högkultureernas utveckling formar sig som organiska strukturer utan att historien för den skull har ett bestämt mål, eller någon bestämd idé eller plan (Spengler 1996).

Spengler hävdar likväl att de tillfälliga former som människosläktets utvecklingshistoria manifesterar sig i (d.v.s. de stora kulturerna) utvecklar sig enligt en bestämd livscykel som är jämförbar med organismens utveckling. Det finns verkliga former och – får man anta – överkliga former (Spengler 1996, 38). Till de överkliga formerna torde Spengler exempelvis räkna indelningen forntid-medeltid-nutid som enligt honom är ”det otroligt torftiga och meningslösa schema som dominerat historietänkandet” (Spengler 1996, 34). Till de verkliga formerna hör däremot de former som Spengler anser att överensstämmer med den organiska erfarenheten (Ibid.).

Fyra begrepp kan här urskiljas för att kontrastera Spenglers perspektiv på den historiska utvecklingen mot Brintons perspektiv på den revolutionära utvecklingen: *analysenhet*, *form*, *utvecklingsmetafor* och *metod*. Spenglers analysenhet är *människosläktets utvecklingshistoria* och Brintons analysenhet är den *revolutionära processen* (eller *revolutionens anatomi*). Spenglers analysenhet antar formen *kultur* och Brintons analysenhet antar formen *revolutionär fas*. Spengler använder sig av utvecklingsmetaforen *organisk* och Brinton använder sig av utvecklingsmetaforen *patologisk*. Avslutningsvis följer Spengler en *filosofisk spekulativ* metod då Brinton följer en *rationell vetenskaplig* metod (Spengler 1996; Brinton 1965).⁴³

Undantaget analysnivå (Spengler analyserar hela världshistorien då Brinton analyserar ett fenomen i världshistorien) framträder den mest betydelsefulla skillnaden i de slutsatser som presenteras i Spenglers respektive Brintons magnum opus (*Västerlandets undergång* och *The Anatomy of Revolution*). Spengler är en kulturpessimist då han anser att det egentliga föremålet för hans intresse, d.v.s. den västerländska kulturen, är dömd till undergång av orsaker som uppenbarligen står utanför människans påverkningsmöjlighet (Spengler 1996).⁴⁴ Brinton anser däremot att människan kan förhindra att revolutioner bryter ut om hon förstår deras bakomliggande mekanism (Brinton 1965). Den fortsatta analysen skall här förstås som en vidare utveckling av Brintons teori.

I *The Anatomy of Revolution* eftersträvar Brinton att analysera både revolutionens konkreta gestaltning (d.v.s. utforska fenomenets fysiska manifestation) och analysera revolutionens abstrakta form (d.v.s. utforska fenomenets metafysiska struktur).⁴⁵ Den förra målsättningen utgår från en

⁴² Statsvetenskapen står i större tacksamhetsskuld till Spengler än vad som kanske är allmänt känt. Det är inte bara Brinton som åtminstone indirekt har påverkats av Spengler. I Samuel Huntingtons klassiska men kontroversiella verk *The Clash of Civilizations* återfinns flera hänvisningar till Spengler (Huntington 1996).

⁴³ Brinton benämner själv sin metod just rationellt vetenskaplig (eng. scientific rationalism) (Brinton 1965, 8).

⁴⁴ James Cavallie hävdar att Spengler i uppsatsen *Pessimismus* avfärdar att han är en kulturpessimist. Cavallies skriver vidare att Spengler såg ”stora uppgifter för framtiden i västerländsk kultur” främst på naturvetenskapens område (Cavallie 2008, 25). Den västerländska kulturens potential till framtida storartade bedrifter kan likväl – förutsatt att jag tolkar Spengler rätt – inte hindra (men eventuellt fördröja?) rörelsen mot en slutgiltig ”untergang” (tyska för undergång) eller det mindre ödesmättade ”vollendung” (tyska för fulländning). Enligt Cavallie grundade Spengler sedermera över huruvida han borde ha använt det senare begreppet i stället för det förra i titeln på sitt magnum opus (Ibid.).

⁴⁵ Den kraft eller princip som enligt Spengler ytterst framtingar kulturernas uppgång och nedgång benämns här helt enkelt *ödet*. Huruvida detta är en helt korrekt beskrivning av Spenglers historiefilosofi skall här lämnas osagt. De facto förefaller det som om Spengler – i varje fall vid tidpunkten för utgivandet av *Västerlandets undergång* – inte hade utformat ett definitivt svar. Han skriver nämligen i förordet till 1922 års upplaga: ”Desto skarpare vill jag därför betona den gräns jag satt för min

atomistisk uppfattning av revolutionen och fokuserar på att analysera de revolutionära episoderna (eller symptomens) utveckling, medan den senare utgår från en holistisk uppfattning av revolutionen och fokuserar på den revolutionära sjukdomens (eller fasernas) utveckling.⁴⁶ På så sätt anammar Brinton två olika perspektiv på den revolutionära tiden: å ena sidan analyserar han förhållandet mellan de revolutionära symptomen i kvantitativa tidsserier, och å andra sidan de revolutionära faserna i kvalitativa tidsperioder (Brinton 1965).

I avhandlingen uttrycks revolutionen uppskattad i *kvantitativ tid* för *revolutionär duration* och revolutionen uppskattad i *kvalitativ tid* för *revolutionär dynamik*. Tanken att tid kan ta sig uttryck inte bara som en kvantitet (d.v.s. en serie av episoder som är kausalt förbundna med varandra) utan också som en kvalitet (d.v.s. distinkta perioder som följer på varandra) förekommer redan under antiken. I det första brevet till församlingen i Thessaloniki gör exempelvis Paulus samma åtskillnad mellan vad han kallar för *kronos* och *kairos*. Dennis Dinger skriver om Paulus begreppsanvändning:

Times and seasons are translations of chronos and kairos. Chronos 'denotes' 'a space of time,' whether long or short' (Vine, p 554). Kairos 'is used in the NT [Nya Testamentet] to signify 'a season, a time, a period' possessed of certain characteristics, frequently rendered 'time' or 'times.' (Vine, p 554) Vine drew distinctions between the two words. 'Broadly speaking chronos expresses the duration of a period, kairos stresses it as marked by certain features.' Chronos marks quantity, Kairos, quality.' (Vine, p 554) (Dinger 2012, 57).⁴⁷

Föreställningen om tidens kairologiska egenskap integrerades efter ett tag i den kristna historieskrivningen och filosofin. Den med avseende på revolutionsteorin kanske mest sofistikerade och betydelsefulla teoretiska utformningen av kristen kairologisk tidsuppfattning frambringades av Joachim från Fiore på 1100 talet (Liedman 1998, 103–104). Joachim anser att han funnit en dittills förbisedd mening av Bibeln som rätt förstådd ger tidsangivelser för världens utveckling. Utgående från denna insikt utvecklar han en lära baserad på den symboliska framställningen av tre rikena. Det sista av dessa rikena, sommars riket, skall enligt Joakim gestalta sig som ett välståndets rike och vara i tusen år (Ibid., 104).

Föreställningen att ett gudsrrike kan etableras på jorden innan den slutliga gudomliga interventionen har haft stor betydelse för senare tiders revolutionära ideologier.⁴⁸ Idéhistorikern Sven-Eric Liedman argumenterar för att Joachims lära har påverkat allt från upprorsmakarna Thomas Müntzers och Gerrard Winstanleys religiösa läror på 1500- och 1600-talet fram till bl.a. Adolf Hitlers rasideologi i modern tid:

I den lära om de tre rikena, som Joachim från Fiore uppställde på 1100-talet och som fick sin groteska final i Hitlers tredje rike, var sommaren ett av namnen på det tredje tusenårsriket. Det första riket – fram till Kristi födelse – var vinterns rike, det andra, som Joachim likaväl som senare Müntzer menade stå inför sin undergång, var vårens rike. Därefter skulle sommaren bryta in i det stora världsåret; det var tillika Andens rike, kärlekens rike, den ljusa dagens rike (Liedman 1998, 104).

Giacomo Oreglia opponerar sig likväl häftigt mot Liedmans uppfattning att Joachims idéer kan kopplas till nazismen. Oreglia skriver att Liedman feltolkar Joachim på "ett skandalöst, insinuant och försåtligt sätt" och fortsätter "I den joakimitiska tankevärlden – det borde professor Liedman ha insett – existerar ingen 'final', ännu mindre en 'grotesk' sådan eller – minst av allt – en nazistpräglad" (Oreglia 2004, 440–441). Liedmans tolkning får dock åtminstone partiellt stöd i *The Oxford Handbook of Millennialism* (Wessinger et al. 2011, 531). Oreglia har av allt att döma rätt i att den joakimitiska läran

---

egen del i denna bok. Det går inte att leta efter allt i den. Den innehåller bara den ena sidan av det som jag haft i sikte. Endast en ny syn på historien, en filosofi om ödet, den första i sitt slag" (Spengler 1996, 18).

⁴⁶ I *The Anatomy of Revolution* antyder Brinton att symptom och faser är underordnade olika principer för utveckling (Brinton 1965). Uppfattningen att Brinton analyserar revolutionen utgående från två tidsperspektiv är min tolkning.

⁴⁷ Det aktuella bibelavsnittet som Dinger hänvisar till är det första Thessalonikerbrevet, kapitel fem. Den första versen inleds med orden "Men om tid [d.v.s. kronos i originalversionen] och stund [d.v.s. kairos i originalversionen], bröder, behöver man inte skriva till er" (Bibel 2000).

⁴⁸ I det anförda citatet av Oreglia hävdar denne att det inte finns någon final i den joakimitiska tankevärlden (Oreglia 2004, 440–441). Förutsatt att Oreglia med final avser ett slut på det tredje riket är hans tolkning emellertid inte allena rådande. I boken *Apocalyptic Spirituality* finner man stöd för den motsatta tolkningen: "[T]he third stage must itself deteriorate and end in tribulation; there is no human perfection this side of Judgment Day" (Payne et al. 1979, xvii).

står långt ifrån våldsbejakande ideologier som nazismen. Däremot förefaller inte Oreglia inse att idén om ett tusenårsrike kan tolkas – och de facto har tolkats – på ett sätt som avviker från Joachims ursprungliga lära.

Spengler hävdar exempelvis att den joakimitiska historiesynen ekar i Herders, Kants, och Hegels historieuppfattningar.⁴⁹ Detta eko kan enligt Spengler förklaras med att respektive historieuppfattning är en produkt av den västerländska kulturen. Eftersom tid i den västerländska kulturen betraktas som en linjär process (d.v.s. en process med både absolut början och slut) är det följdriktigt att det förflutna uppfattas som ett övervunnet stadium i utvecklingen mot det absoluta målet. Resultatet blir olika varianter av teleologiska historieuppfattningar. Variationerna mellan dessa historieuppfattningar begränsar sig därmed i huvudsak till namnen på målet och namnen på de perioder, faser, stadier o.s.v. som föregår målet (Spengler 1996). Betyder detta att den revolutionära ideologin i alla dess varierande former är en produkt av den västerländska kulturen?

Ofrånkomligen har den västerländska kulturen haft ett avgörande inflytande på många, men inte alla, moderna sociala revolutioner. I den mån man betraktar marxism och pluralistisk demokrati som västerländska skapelser har endast dessa två ideologier givit upphov till en betydande del av alla sociala revolutioner. Den förra är utan vidare rotad i en teleologisk historieuppfattning (historiedeterminism) och den senare kan åtminstone vara det.⁵⁰ Det oaktat finns det teleologiska revolutionära ideologier som inte har sitt ursprung i västvärlden. Det bästa exemplet på en sådan ideologi torde vara den iranska islamismen. Man kan därmed undra om inte påståendet att *revolutionen producerar teleologiska ideologier* är lika rimligt som påståendet att *teleologiska ideologier producerar revolutioner*?⁵¹

Sociologer och antropologer har de facto observerat att djupgående sociala förändringar framkallar liknande reaktioner (d.v.s. kongruenta tankestrukturer och beteendemönster). Dessa reaktioner präglas visserligen av den kultur där förändringen inträffar, men de förefaller alltid vara centererade kring föreställningen att ett nytt och bättre (för att inte säga perfekt) samhälle kan skapas här och nu. Inom antropologi och samhällsvetenskap används termen *millennarism* för att beteckna sådana föreställningar (Goldstone et al. 1998; Wessinger et al. 2011). I boken *Apocalyptic Spirituality* påträffas följande definition: ”Millenarianism generally refers to beliefs in a coming more perfect terrestrial form of society” (Payne et al. 1979, 5). Sett ur den synvinkeln är den joakimitiska läran snarare ett uttryck för kristen millennarism än millennarismens (eller ens den kristna millennarismens) upphov.⁵²

Det har länge varit känt att sociala revolutioner sammanhänger med millennaristiska idésystem och rörelser. I själva verket har den millennaristiska influensen varit påtaglig i de flesta – om inte rentav i alla – stora revolutioner (Goldstone et al. 1998, 353–354). Den millennaristiska influensen under revolutioner förefaller grovt taget gestalta sig i tre stadier.⁵³ Så länge de millennaristiska idéerna står i konflikt med den dominerande samhällsnormen tenderar millennaristiska rörelser att verka i skymundan. När den förhärskande samhällsnormen under revolutioner luckras upp får de millennaristiska idéerna en större spridning och ges ett mera explicit uttryck i form av en revolutionär ideologi. Den revolutionära ideologin är likväl alltid utopisk varför den med tiden antingen måste anpassas till den politiska realiteten eller ge vika för den samma (Adas 1979; Wessinger et al. 2011).

Jag hävdar sålunda att den revolutionära tiden kan struktureras i kairologiska faser, som jag benämmer revolutionär dynamik, och i kronologiska tidsintervaller, som jag benämmer revolutionär duration. En vanlig bedömning av den revolutionära durationen för exempelvis den franska revolutionen är tio år eller tidsintervallet 1789–1799. Den revolutionära dynamiken för samma revolution gestaltar sig i tre distinkta millennaristiska faser.

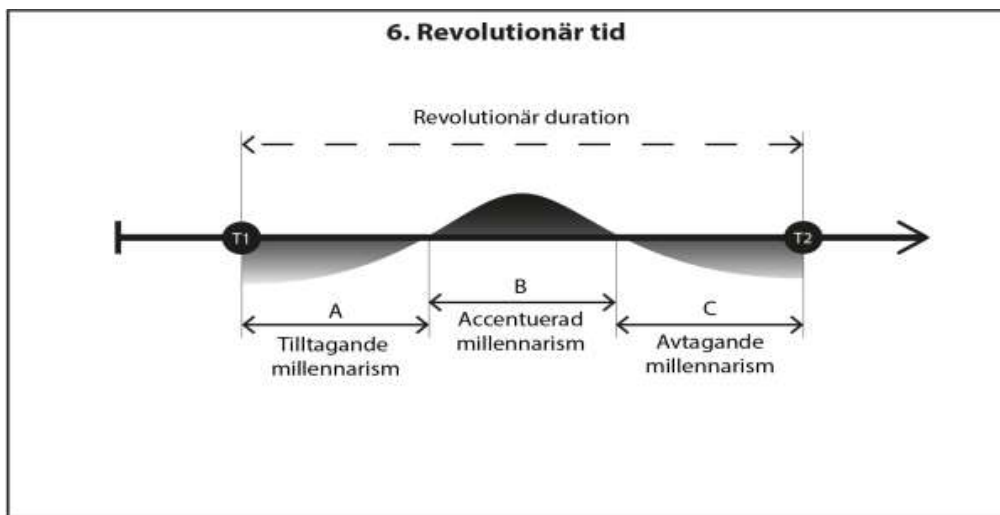
⁴⁹ Enligt Herder bör historien förstås som människosläktets uppfostran, enligt Kant som en utveckling av begreppet frihet och enligt Hegel som en utveckling mot världsansandens självförverkligande (Spengler 1996, 37).

⁵⁰ Se vidare diskussionen om Fukuyamas historieteori i kaitel 1.2.

⁵¹ Förhållandet mellan ideologi och revolution förefaller vara reciprokt (ideologier påverkar revolutioner och revolutioner påverkar ideologier). Det är dock inte sagt att det teleologiska inslaget är lika framträdande i alla ideologier (se vidare diskussionen om millennaristiska ideologier i kapitel 8).

⁵² Denna tolkning verkar trolig med tanke på att Joachim levde och verkade under det politiskt och religiöst turbulenta sekel som följde på det första millenieskiftet (Oreglia 2004).

⁵³ Dessa stadier sammanfaller med de tre faser som Joachim kallar *initiatio* (begynnelsefasen), *fructificatio* (mognadsfasen) och *defectus* (förfallens fas). Enligt Joachim leder dock historien mot ett slutillstånd där den sista triaden (*initiatio-fructificatio-defectus*) kommer att kulminera i en fjärde fas *consumatio* (fulländningens fas) (Oreglia 2004, 417).

Bild 6. I bilden illustreras revolutionär tid uttryckt i revolutionär duration och revolutionär dynamik. Den revolutionära durationen är en uppskattning av ett visst tidsavsnitt någonstans mellan T1 (revolutionens början) och T2 (revolutionens slut). Den revolutionära dynamiken betecknar i vilket skede av den millennaristiska transformationen (fas A, B eller C) den sociala revolutionen befinner sig vid en viss tidpunkt.

2.2.4 Tid och konsolidering

I min avhandling avser begreppet *tid* fr.o.m. detta delkapitel tid i bemärkelsen revolutionär duration och begreppet *fas* tid i bemärkelsen revolutionär dynamik (förutsatt att inte annat explicit stipuleras). Begreppet duration relateras vidare till en kvantitativ förändring av den sociopolitiska strukturen, och begreppet dynamik till en kvalitativ förändring av den revolutionära radikaliteten. Den förra kan här uppskattas i längd och den senare i takt. Den revolutionära durationen antas således stå i ett ännu outrett förhållande till den revolutionära dynamiken. Annorlunda uttryckt: ett bestämt tidsintervalls (d.v.s. durationens längd) varaktighet under den revolutionära processen förväntas sammanhånga med graden av revolutionär radikalism (d.v.s. dynamikens takt).

Den sociopolitiska strukturen antas här genomgå en gradvis upplösning efter att den gamla regimen har fallit. Strukturellt sönderfall avser då mera exakt en utveckling från sociopolitisk ordning mot sociopolitisk oordning.⁵⁴ Då tid anförs som en tänkbar förklaring till ökad revolutionär radikalitet avses följaktligen att det strukturella sönderfallet accelererar efter en viss tidpunkt, varefter graden av revolutionär radikalitet förväntas stiga. Arbetshypotesen bygger sålunda på antagandet att det krävs en viss kvantitet av tid (d.v.s. en viss duration) innan den revolutionära dynamiken skiftar från en lägre grad av revolutionär radikalitet till en högre. Enligt Paul Pierson är det vanligt att politiska processer, till skillnad från andra processer, utfaller över längre tidsperioder:

Typically, both causal processes and outcomes are depicted as unfolding entirely over a short period of time. These sort of framework will often be appropriate. There is, however, no reason to think that most political processes, or the most interesting ones, are necessarily best understood by invoking accounts with this kind of temporal structure (Mahoney et al. 2003, 180).

Pierson presenterar vidare fyra modeller som beskriver förhållandet mellan å ena sidan orsak och verkan, och å andra sidan tidsdimensionen. Den första modellen kallar Pierson för "tornadon", den andra "jordbävningen", den tredje "meteoren" och den fjärde "global uppvärmning" (Mahoney et al. 2003,

⁵⁴ En utveckling mot sociopolitisk oordning kännetecknas av en gradvis upplösning av politiska institutioner, ekonomiska tillgångar, juridiska avtal, sociala hierarkier, kulturbundna konventioner o.s.v.

178–180). De här olika naturfenomenen kan beskrivas utgående från fyra olika tidsdimensioner: kort upptakt (orsak), kort utfall (verkan), lång upptakt (orsak) och långt utfall (verkan). Tornadon har enligt Pierson kort upptakt och kort utfall, jordbävningen lång upptakt och kort utfall, meteoeren kort upptakt och långt utfall och den globala uppvärmningen lång upptakt och långt utfall (Ibid.). Modellen för jordbävning (d.v.s. lång upptakt och kort utfall) förefaller vara den modell som bäst korresponderar med det hypotetiska förhållandet mellan tid och radikalitet. Om relationen mellan tid och radikalitet tolkas som en jordbävning kan förhållandet uttryckas: givet ceteris paribus ökar det strukturella sönderfallet tills en kritisk tidsgräns passeras, varefter det strukturella sönderfallet framkallar en omedelbar och påtaglig förändring av revolutionär radikalitet.

Då de politiska institutioner och sociala konventioner som sammanbinder stat och samhälle upplöses förväntas alltså graden av revolutionär radikalitet stiga (d.v.s. under den sociopolitiska strukturens sönderfall).⁵⁵ Denna utveckling förändras dock till sin motsats (d.v.s. den sociopolitiska strukturen börjar förstärkas) när en ny regim har konsoliderats. Ergo: ju längre tid som den sociopolitiska strukturen hinner sönderfalla till följd av frånvaro av en konsoliderad regim, desto större är risken för att graden av revolutionär radikalitet ökar (eller omvänt: ju längre tid som den sociopolitiska strukturen hinner förstärkas till följd av närvaron av en konsoliderad regim, desto mindre är risken för att graden av revolutionär radikalitet ökar).

En lyckad konsolideringskonflikt möjliggör en utveckling mot statskonsolidering (d.v.s. ett tillstånd då de styrda inte försöker avsätta de styrande genom revolution och de styrande inte försöker kontrollera de styrda med revolutionär terror). Förutsatt att den första konsolideringskonflikten inträffar strax efter den gamla regimens fall antas här att sannolikheten ökar för att konflikten skall bli framgångsrik. Detta kan då förklaras med att den nya regimen kan utnyttja den gamla regimens kvarvarande sociopolitiska struktur för att konsolidera sin makt. En sen första konsolideringskonflikt minskar däremot sannolikheten för att konflikten skall bli framgångsrik av den motsatta orsaken. Typiskt för sociala revolutioner där den första konsolideringskonflikten har misslyckats antas då vara att den nya regimen konsolideras genom revolutionär terror i en andra konsolideringskonflikt.

Den ovan anförda teorin om kopplingen mellan konsolideringstakt och strukturellt sönderfall vilar emellertid på flera antaganden som närmare bör utredas för att klargöra hur de centrala begreppen i teorin bör förstås, samt hur de är relaterade till varandra. En naturlig utgångspunkt är då att återvända till begreppet *konsolidering*. Begreppet *konsolidera* avser enligt *Svenska akademins ordlista* att: ”förstärka, befästa, göra solidare eller sammanföra till ett helt” (SAOL 1998). En politisk konsolidering är följaktligen en handling (eller en process) som syftar till att befästa ett politiskt system (d.v.s. att sammanföra stat och samhälle till en integrerad politisk helhet).

Enligt Juan Linz och Alfred Stepan är exempelvis ett demokratiskt statsskick konsoliderat då den demokratiska normen har integrerats i statsförvaltning, civilsamhälle och medborgarens medvetande. Tillståndet kännetecknas då av rutin, förutsägbarhet och stabilitet. En demokratisk stat kan följaktligen sägas vara konsoliderad då den alstrar beteendemönster som är kompatibla med och stärker det demokratiska statsskicket (Linz & Stepan 1996). Linz och Stepan fastslår: ”Essentially, we mean by a consolidated democracy a political situation in which, in a phrase, democracy has become ‘the only game in town’” (Linz & Stepan 1996, 5).

En transformation från en typ av statsskick till en annan producerar emellertid inte alltid en konsoliderad stat. I en analys av transformationer från auktoritära till demokratiska stater försöker Guillermo O’Donnell och Philippe Schmitter förklara dessa variationer inom ramen för en spelteori. I början av spelet är förutsägbarheten liten p.g.a. det stora antalet aktörer, men i slutet av spelet ökar förutsägbarheten då antalet aktörer har reducerats.⁵⁶ Det framgår dock inte av O’Donnells och Schmitters analys på vilket sätt begreppet transformation (eng. transition) skiljer sig från begreppet revolution eller hur demokratiska transformationer skiljer sig från andra typer av transformationer (O’Donnell & Schmitter 1986).⁵⁷

⁵⁵ Den gamla regimens fall antas här framkalla att sammanbindningen mellan stat och samhälle i (national)staten upplöses (d.v.s. den pre-revolutionära staten upphör att vara konsoliderad). På motsatt sätt innebär den nya regimens konsolidering att stat och samhälle ånyo kan sammanbindas i (national)staten (d.v.s. den post-revolutionära staten blir konsoliderad).

⁵⁶ Enligt O’Donnell och Schmitter är två faktorer särskilt betydelsefulla för spelets utfall. Den ena faktorn sammanhänger med den nya regimens inställning till privatägande och den andra med den nya regimens inställning till armén (O’Donnell & Schmitter 1986, 69).

⁵⁷ O’Donnell och Schmitter verkar mena att demokratiska transformationer utvecklas från högre till lägre grad av komplexitet (O’Donnell & Schmitter 1986). I min avhandling hävdar jag att den sociala revolutionen (och detta gäller även demokratiska sociala revolutioner) utvecklas

I motsats till O'Donnells och Schmitters teori hävdar jag att komplexiteten under den revolutionära utvecklingsfasen är låg i början men tilltar över tiden p.g.a. det strukturella sönderfallet. Det här antagandet är löst förankrat i Friedrich George Jüngers konsolideringsteori.⁵⁸ Revolutionära stater befinner sig i ett *ontologiskt undantagstillstånd* (d.v.s. gamla erfarenheter erbjuder inte längre en tillförlitlig handlingsplan för tänkande och handlande).⁵⁹ För att hantera detta förvirringstillstånd tillämpar revolutionära ledare varierande *orienteringsstrategier* (jämför här med begreppet *ledarstrategi* i kapitel 8.2). Dessa strategier är situationsbundna men har alltid till syfte att antingen upphäva eller acceptera undantaget (Heidegren 2016, 15-16, 100). Huruvida en orienteringsstrategi är framgångsrik beror på hur väl den korresponderar med det faktiska styrkeförhållandet i den revolutionära rörelsen.

För att upphäva det ontologiska undantagstillståndet måste den revolutionära regimen konsolideras. Jünger hävdar att den politiska konsolideringen förutsätter att ledare och följe sammankopplas i en absolut enhet: ”Vägen till en politisk konsolidering i det inre och till en samlad insats utår har ett bestämt mål – enheten av politiskt ledarskap och följe, enheten av stat och nation” (Heidegren 2016, 101). I enlighet med Jüngers teori hävdar jag att sammansvetsningen mellan ledare och följe sker under den interna revolutionära kampen. Den ledare som utgår med seger får rörelsens omedelbara bifall (eller som Heidegren uttrycker saken: *acclamatio*) (Heidegren 2016, 102). Den revolutionära konsolideringen sker därmed uppifrån ned (d.v.s. ledaren är den aktiva parten och rörelsen den passiva).

Den revolutionära ledarens direkta maktutövning är en förutsättning för att regimkonsolideringen skall lyckas (det bör alltså inte finnas någon tredje part som skiljer ledaren från följet). Motsatsen är att intressekonflikter inom rörelsen urholkar den revolutionära ledarens makt (d.v.s. ledarens indirekta makt är inte tillräcklig för att konsolidera den nya regimen) (Ibid. 100–102). Efter att den nya regimen har konsoliderats tenderar den politiska makten likväldigt att institutionaliseras (vanligen i form av ett revolutionärt parti). Jag betraktar sålunda relationen mellan ledare och följe (till skillnad från hos Jünger) som ett efemärt tillstånd.⁶⁰ Annorlunda uttryckt: När en revolutionär ledare har kuvat sina motståndare inom den revolutionära rörelsen kan så att säga undantaget upphävas och regeln återinföras.

Det är också möjligt att en revolutionär ledare av taktiska skäl accepterar det ontologiska undantagstillståndet. I sådana fall använder ledaren sitt inflytande i den revolutionära rörelsen för att förhindra en annan ledare från att konsolidera en ny regim. Därmed förlängs det ontologiska undantagstillståndet och den sociopolitiska strukturen fortsätter att sönderfalla. Ju längre det ontologiska undantagstillståndet varar (jämför här med begreppet ”liminalitet” i kapitel 2.3.3), desto svårare blir det emellertid att konsolidera en ny regim. Förutsatt att en revolutionär ledare lyckas förhindra en annan ledare från att konsolidera en ny regim är det en indikation på att den reella makten i den revolutionära rörelsen ligger hos den förra och inte hos den senare ledaren.

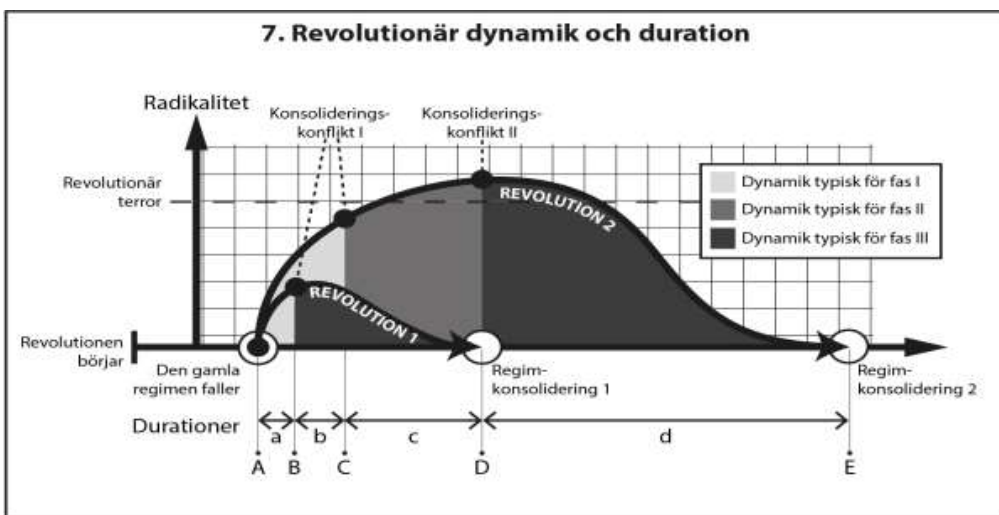
---

från lägre till högre grad av komplexitet. Båda synsätten kan vara riktiga men förutsätter då olika typer av transformationer. Det verkar exempelvis troligt att en ordnad övergång från en auktoritär stat till en demokratisk stat kan följa den utvecklingsprincip som O'Donnell och Schmitter föreslår (vilket då kan bero på att flera olika aktörer från början integreras i processen). Det verkar dock mindre troligt att en oordnad eller våldsamt (d.v.s. en revolutionär) övergång följer samma princip (vilket då kan bero på att ett fåtal aktörer kontrollerar de våldsresurser som har använts för att störta den gamla regimen). Det är möjligt att O'Donnell och Schmitter delar min uppfattning men det går i sådana fall inte att avgöra med utgångspunkt i deras analys.

⁵⁸ Jüngers konsolideringsteori tolkas här så som den presenteras i Carl-Göran Heidegrens verk *Preussiska anarkister* (Heidegren 2016). Det bör understrykas att Jüngers teori i första hand sammanhänger med en analys av den politiska situationen i Weimarrepubliken, även om exempelvis den ryska revolutionen skymtar fram i analysen. Konsolideringsteorin, så som den presenteras här, är inte heller nödvändigtvis uteslutande förankrad i Jüngers alster. Enligt Heidegren kan man förmoda att Jünger bl.a. har påverkats av Carl Schmitt och brodern Ernest Jünger (Ibid.).

⁵⁹ Heidegren förklarar att ett ”ontologiskt undantagstillstånd” inträder i människors livsverklighet när: ”förväntningarna inför framtiden förlorat kontakten med de hittillsvarande erfarenheterna eller när de senare inte längre förmår att erbjuda någon tillförlitlig orientering för tänkande och handlande” (Heidegren 2016, 15). Det framgår dock inte av Heidegrens analys vem som har myntat uttrycket. Heidegren verkar mena att begreppet har sitt ursprung i Karl Mannheims *Ideologie und Utopie* men att det har populariserats och givits en ”livsfilosofisk-existentiell” betydelse av Carl Schmitt (Heidegren 2016, 13-15, 256).

⁶⁰ Jünger verkar mena att relationen mellan ledare och följe kan ligga till grund för ett politiskt system. Detta system – som av allt att döma har vissa likheter med fascistiska system – kallar han för ”ledardemokrati” (Heidegren 2016, 100).

Bild 7. Bilden illustrerar förhållandet mellan radikalitet (den vertikala axeln) och tid (den horisontella axeln) i två olika revolutioner. Förhållandet mellan radikalitet och tid (efter den gamla regimen faller) gestaltar sig i den ena revolutionen som en kurva mellan punkterna A och D och i den andra revolutionen mellan punkterna A och E. De tre olika färgnyanserna markera revolutionernas varierande dynamik. Konsolideringskonflikt I inträffar snabbare i den ena revolutionen (duration a) än i den andra (duration b). Den sociopolitiska strukturen hinner därmed inte sönderfalla i lika hög grad under duration a som under duration b. Graden av revolutionär radikalitet stegas emellertid i den andra revolutionen i revolutionär terror. Den revolutionära terrorn kulminerar i konsolideringskonflikt II, varefter den alltjämt höga graden av revolutionär radikalitet gradvis minskar tills en ny regim kan konsolideras.

2.2.5 Radikalitet och tid som variabler

I avhandlingen antas att en förändring i tid (duration) sammanhänger med en förändring i graden av radikalitet. För att förtydliga hur det antagna förhållandet här skall förstås kan det uttryckas med variabler. Tid bör då förstås som en oberoende variabel och radikalitet som en beroende variabel. Vid en första anblick kan kopplingen mellan den oberoende och den beroende variabeln tyckas vara bemängd med ett reliabilitetsproblem, ett validitetsproblem eller båda. Reliabilitets- och validitetsproblematiken kan då uttryckas enligt följande: Den beroende variabeln (radikalitet) är relevant för forskningen men eventuellt svår att mäta, och den oberoende variabeln (tid) är lätt att mäta men eventuellt inte relevant för forskningen.

Det finns i huvudsak två välkända problem som i avhandlingen försvårar (men knappast omöjliggör) avkodningen av den beroende variabeln. Det första problemet sammanhänger med svårigheten att observera ett fenomen som manifesterar sig som en händelse (Peters 1998). I fallanalyserna är det exempelvis inte alla gånger lätt att avgöra när en händelse inbegriper ett skifte i radikalitet. Därutöver finns liknande svårigheter med att avgöra händelsens omfattning (t.ex. om en viss händelse hade nationella konsekvenser eller främst regionala). Det andra problemet brukar kallas för *the travelling problem* (Sartori 1970, 1033–1041). I boken *Komparativ politik* fastslås att *the travelling problem* sammanhänger med att ett analytiskt redskap som fungerar i en sociokulturell situation inte kan användas i en annan sociokulturell situation utan att analysen i någon mening blir skev:

Problemet uppstår när begrepp och mått som är utformade för ett specifikt sammanhang används för att jämföra fall från andra sammanhang. Jämförelsen blir då skev i den meningen att begreppen och måtten inte fångar in omständigheterna i de olika sammanhangen på ett bra sätt (Anckar et al. 2013, 298).

Ofrånkomligen har revolutionsforskningen i hög grad påverkats av händelseutvecklingen under den franska revolutionen. Det här antagandet kan bestyrkas med uppfattningen att den franska revolutionen ofta betraktas som ett kritiskt fall (se vidare kapitel 3.1.5). Annorlunda uttryckt: På goda grunder kan man anta att den franska revolutionen i större utsträckningen än någon annan revolution har påverkat människans (i varje fall den västerländska människans) uppfattning om vad en revolution är och hur den revolutionära förändringen skall förstås. Fixering vid den franska revolutionen har givit upphov till en mängd analytiska redskap (exempelvis termidor) som eventuellt inte korresponderar särskilt väl med revolutioner som har inträffat i en annan sociokulturell kontext. I min avhandling ger sig problemet till känna exempelvis vid analysen av graden av radikalitet under den iranska revolutionen.⁶¹ Det är sålunda inte självskrivet att de indikatorer på radikalitet som stipuleras i teorikapitlet utgör ett adekvat instrument för att uppskatta graden av revolutionär radikalitet under alla sociala revolutioner. Brinton stöter på samma problem då han försöker applicera sina analytiska redskap ”konservativ”, ”moderat” och ”extremist” på den engelska revolutionen:

Naturally these conservatives, moderates, and extremists were not identical with similar groups in later revolutions. As compared with the men of 1789 or 1917, they read different books, disputed over different ideas, just as they wore different clothes. (Brinton 1965, 125–126).

Förutsatt att en forskare har ett ärligt uppsåt och är medveten om de ovannämnda problemen kan dock grövre snedvridningar undvikas. Av lika stor (eller kanske till och med större) betydelse är öppenhet och transparens beträffande tolkningar och källhänvisningar. Till syvende och sist är det kanske experten (på ett visst fall eller på radikalitet i största allmänhet) förunnat att avgöra hur radikalitet fluktuerar i en särskild revolution eller vilka indikatorer på radikalitet som äger störst universell giltighet. I den fackvetenskapliga debatten kan då bristfälligheter som härrör från mätfel av olika slag korrigeras över tiden (Peters 1998).

Det andra problemet sammanhänger å sin sida med tidens förklaringsvärde avseende revolutionär radikalisering. I teorin kan den arbetshypotes som jag framlägger i avhandlingen prövas statistiskt. En dylik analys skulle förutsätta att de relevanta variablerna noggrant operationaliseras varefter relationen dem emellan bör prövas på ett större antal fall. Resultatet av en dylik analys klagör huruvida tid och radikalitet samvarierar. Slutsatsen är dock problematisk eftersom en förändring (alldeles oavsett slag) per definition förutsätter en temporal förändring (Giddens 1979; Bergmann 1992).

Det är sålunda ändamålsenligt att vidare utreda på vilket sätt tid antas sammanhånga med radikalitet. I *Komparativ politik* uppställs fyra villkor som bör uppfyllas för att en faktor skall kunna sägas påverka en annan faktor. För det första bör orsak i temporal mening föregå effekt, för det andra bör förekomst av orsak ge ett annat utfall än frånvaro av orsak, för det tredje bör analysen kontrollera vilken betydelse andra möjliga orsaker kan ha för det aktuella utfallet och för det fjärde bör mekanismen mellan orsak och verkan identifieras (Anckar et al. 2013, 295–296). Inget av villkoren uppfylls utan en närmare analys av tidens hypotetiska funktion.

I min avhandling fastställer jag emellertid att kopplingen mellan tid och radikalitet endast existerar i det politiska vakuum som infaller mellan den gamla regimens fall och den nya regimens begynnande konsolidering. Detta tillstånd kan då betecknas som en kontextuell variabel (d.v.s. kopplingen mellan tid och radikalitet existerar endast i en viss kontext). Det är alltså en särskild *revolutionär tid*, då den sociopolitiska strukturen förväntas sönderfalla, som här analyseras. Tidens inverkan på radikaliteten kan därvidlag jämföras med tidens inverkan under en sjukdom (ju snabbare en patient får adekvat medicinsk vård, desto större är sannolikheten för att patienten tillfrisknar utan komplikationer).⁶² Det är följaktligen inte tiden per se som utlöser den revolutionära radikaliseringen utan den gamla regimens fall och det därpå följande strukturella sönderfallet.

⁶¹ Se vidare Moshiris invändningar mot Brintons teori som diskuteras i kapitel 5.5.

⁶² Tid förefaller åtminstone i vardagligt tal kunna anföras som en orsak. Argumentet illustreras bäst med ett exempel. Två identiska människor (person X och Y) blir vid samma tidpunkt bitna av identiska giftormar. Person X får motgift inom 30 minuter och person Y får motgift inom 60 minuter. Person X överlever och person Y dör. Orsaken till att person Y dog men inte person X är att Y fick motgiftet senare än X. Följaktligen anförs tid som en förklaring till utfallet. Tid som förklaring äger dock endast giltighet förutsatt att den kontextuella variabeln ”ormbett av typ Z” uppfylls. På en djupare analysnivå måste orsaken till Y:s död dock sökas i den fysiologiska reaktionen på ormbettet. Poängen här är emellertid att tid kan användas som en tillförlitlig indikator på giftets verkan.

Tid kan emellertid behandlas som en aggregerad variabel (d.v.s. alla faktorer som påverkar det strukturella sönderfallet slås samman i variabeln tid). En lång duration antas då vara symptomatiskt för radikaliserade revolutioner och en kort duration för icke radikaliserade revolutioner. Begreppen kort och lång duration bör dock inte förstås i absoluta termer. Stater är olika i strukturellt hänseende och denna skillnad kan återspegla sig i durationen.⁶³ Arbetshypotesen vilar därför på antagandet att en jämförelse mellan ett stort antal sociala revolutioner skulle uppenbara att de revolutioner som har radikaliserats i medeltal har en längre duration än de revolutioner som inte har radikaliserats. Avvikelser från detta mönster kan då sammanhånga med att vissa stater har en sociopolitisk struktur som är mera resistent mot revolutionär förändring än andra.

2.3.1 Revolutionsteori

I avhandlingen har tillsvidare kärnbegreppen revolution, radikalitet och tid analyserats. Vidare har de grundläggande förutsättningarna för revolutionens radikalisering tangerats i analysen av konsolideringsproblematiken. I den avslutande delen av teorikapitlet återstår att sammanföra de olika delarna i en koherent revolutionsteori. Denna teoretiska byggnation kallas här för den *kliniska revolutionsteorin* (eller bara den *kliniska teorin*). Benämningen klinisk teori härrör från Brintons uppfattning att revolutioner kan analyseras kliniskt. Med en klinisk analys av revolutionen avser Brinton systematiska observationer och jämförelser av olika fall som har konstaterats vara ”revolutionärt sjuka”:

We may call this sort of scientific work, based indeed on experimental work auxiliary to it, but not in itself a series of controlled experiments, clinical. The clinician is best known in the medical sciences, where he appears very early in fifth-century Greece with Hippocrates. The clinician works through the case method. His data are amassed, not through experiments he can control, but through a series of cases which he observes and compares (Brinton 1965, 12).

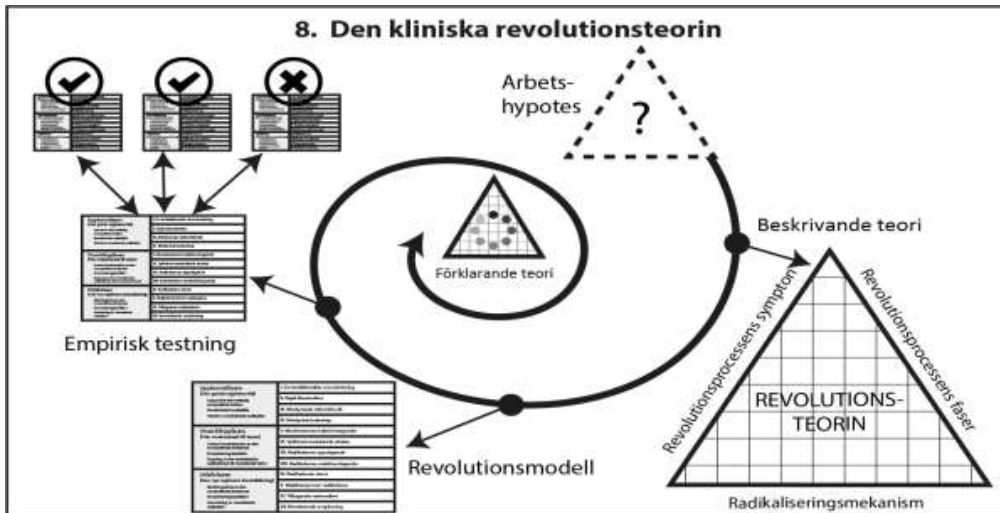
Den kliniska teorin är en syntetisering av tre olika kluster av teorier. Det första teoriklustret beskriver radikaliseringsmekanismen inom ramarna för den revolutionära processen (d.v.s. förbindelsen mellan de faser och de symptom som utmärker sociala revolutioners radikalisering). Det andra teoriklustret beskriver den revolutionära processens faser (d.v.s. den övergripande förändringslogiken under sociala revolutioner). Det tredje teoriklustret beskriver den revolutionära processens symptom (d.v.s. de händelser som manifesterar sig under sociala revolutioner). Vart och ett av klustren kan illustreras som en vägg i en och samma pyramid där basen utgör den kliniska teorin. Den kliniska teorin kan vidare uttryckas i en *revolutionsmodell*.

Revolutionsmodellen beskriver hur den typiska sociala revolutionen förväntas gestalta sig både i termer av revolutionär dynamik (d.v.s. revolutionens faser) och revolutionär duration (d.v.s. revolutionens symptom). Till grund för den kliniska teorin ligger den arbetshypotes som jag presenterar i avhandlingens introduktionskapitel. Arbetshypotesen bearbetas först för att styrka den kliniska teorin inifrån (d.v.s. utveckla kopplingen mellan tid och radikalitet på teoretisk väg) och sedan för att styrka den utifrån (d.v.s. pröva kopplingen mellan tid och radikalitet på empirisk väg) (se Bild 8). Proceduren för den senare bearbetningen diskuteras mera utförligt i avhandlingens metodkapitel.

Den fortsatta analysen tar avstamp i en utredning av den revolutionära radikaliseringsmekanismen. Därefter analyseras de revolutionära faserna och avslutningsvis de revolutionära symptomen. Målsättningen med analyserna är att redogöra för de olika teoretiska komponenterna i den kliniska teorin samt för hur de är sammankopplade. Brintons antagande att den sociala revolutionen kan jämföras med ett sjukdomsförlopp ligger till grund även för den kliniska teorin. Till skillnad från Brinton utgår dock inte den kliniska teorin från att den revolutionära processen essentiellt sett har en form som revolutioner i högre eller lägre grad kan gestalta sig enligt.⁶⁴ Den kliniska teorin utgår från att den revolutionära processens utveckling varierar beroende på hur vissa nyckelskeenden under processen gestaltar sig.

⁶³ De fall som jag analyserar varierar exempelvis i storlek (geografiskt och demografiskt), politiskt (historiskt och förvaltningsmässigt) och till sammansättningen (etniskt och kulturellt) för att nämna några skillnader.

⁶⁴ Till grund för Brintons teori ligger uppfattningen att revolutioner i sista hand kan förklaras med en rubbning av ett socialt jämviktsläge. Brinton erkänner visserligen att alla revolutioner inte gestaltar sig på samma sätt (den amerikanska revolutionen avviker exempelvis från de övriga revolutioner han analyserar). Sådana skillnader förefaller han dock förklara med att det

Bild 8. Bilden illustrerar den kliniska revolutionsteorins utveckling från arbetshypotes till förklarande teori. I början av processen är teorin beskrivande (en modell av revolutionen) men ju längre spiralen sträcker sig desto högre förklarande värde får teorin.

2.3.2 Radikaliseringsmekanism

I avhandlingen antas att den gamla regimens fall utlöser ett eskalerande strukturellt sönderfall och att detta sönderfall gestaltar sig som revolutionär radikalism. Teorin kan mera exakt uppdelas i tre antaganden. Det första är att den gamla regimens fall tenderar att framkalla strukturellt sönderfall och omvänt att den nya regimens konsolidering tenderar att framkalla strukturell konsolidering. Det andra är att strukturellt sönderfall är gynnsamt för revolutionens radikalisering och omvänt att strukturell konsolidering är ogynnsamt för revolutionens radikalisering. Det tredje är att det strukturella sönderfallet accelererar om utvecklingen inte går mot regimkonsolidering och omvänt att det strukturella sönderfallet retarderar om utvecklingen går mot regimkonsolidering.

Det första antagandet överensstämmer med William Sewells teori om strukturell förändring. I *Logics of History* analyserar Sewell händelser (eng. events) som framkallar storskaliga strukturella förändringar. Enligt Sewell är strukturen ett komplext nätverk av sociala relationer: "Structures, then, are sets of mutually sustaining schemas and resources that empower and constrain social action and that tend to be reproduced by that social action" (Sewell 2005, 143). Huruvida en händelse får isolerade eller spridda konsekvenser beror bl.a. på när och var händelsen inträffar.⁶⁵ Förutom spatiala och temporala faktorer uppmärksammar Sewell även kulturella och symboliska faktorer betydelse för den strukturella förändringen (Sewell 2005).

Det är exempelvis ingen slump, menar Sewell, att just stormningen av Bastiljen (som i sig hade ett ringa strategiskt värde) fick en avgörande betydelse för den franska revolutionen. Sewell vill med sin analys demonstrera de klassiska rational choice-modellernas otillräcklighet. Människor förändrar inte strukturer bara för att det kan vara rationellt att göra det utan också för att de påverkas av händelseförloppets egen logik. Förutsatt att Sewells händelseorienterade teori är korrekt är det rimligt

sociala jämviktsläget inte rubbas lika mycket under alla revolutioner. I händelse av att så trots allt vore fallet får man anta att Brinton menar att det mönster som han beskriver skulle framträda (Brinton 1965).

⁶⁵ För att illustrera sitt argument jämför Sewell två fiktiva krogslagsmål. Det ena krogslagsmålet inträffar perifert under en politisk stabil period medan det andra inträffar centralt under en politisk instabil period. Det senare krogslagsmålet blir en katalysator för en större strukturell förändring bl.a. eftersom dess centrala läge möjliggör spridning samtidigt som den politiskt instabila tiden gör att flera människor är mottagliga för idén att förändra samhället med våld (Sewell 2005, 227-228).

att en revolutionär regimförändring (givet regimens centrala funktion och stora symbolvärde) hör till den typ av händelser som förmår utlösa eller stoppa en omfattande strukturell förändring (Ibid.).

Det andra antagandet överensstämmer med Michael Adas teori om millenaristiska rörelserns uppkomst och utbredning. Enligt Adas uppstår millenaristiska rörelser ofta som en reaktion på den traditionella kulturens tillbakagång. Vid tidpunkter då denna utveckling är särskilt snabb ökar risken för social och ekonomisk utslagning. Ledare för millenaristiska rörelser tenderar dock inte att höra till de mest marginaliserade utan har ofta sin bakgrund i traditionella eliter som har förlorat status och makt i och med samhällets modernisering. Millenaristiska rörelser kan anta en religiös, sekulär eller blandad form (Adas 1979).

Under normala förhållanden tenderar millenaristiska rörelser att dra sig undan samhället men under revolutionära förhållanden är ett sådant alternativ inte möjligt. Efter den gamla regimens fall förväntar sig nämligen den millenaristiska rörelsens anhängare att rörelsens ledare skall förverkliga den utlovade utopin. Det är emellertid omöjligt då millenarismen alltid är tätt sammankopplad med övernaturliga, magiska eller metafysiska föreställningar. För att upprätthålla den millenaristiska visionens trovärdighet uppmanas rörelsens anhängare till allt mer revolutionärt radikala åtgärder. Slutligen tenderar dock den millenaristiska ledaren att ersättas av en mera verklighetsförankrad ledare. Strukturen börjar därefter konsolideras och det millenaristiska budskapet tonas ned (Adas 1979; Goldstone et al. 1998; Wessinger et al. 2011).

Det tredje antagandet baserar sig på att millenaristiska rörelser lovar mycket till ett lågt pris (d.v.s. ett himmelrike på jorden i utbyte mot politiskt understöd). Människans benägenhet att söka efter enkla lösningar under svåra tider, i kombination med känslan av att vara delaktig i en högre (eventuellt gudomlig) plan, ökar den millenaristiska rörelsens attraktionskraft. Under icke revolutionära förhållanden utövar den millenaristiska rörelsen i allmänhet stor (närmast sektaristisk) kontroll över sina anhängare. Under revolutionära förhållanden kan emellertid inte rörelsen utöva samma kontroll p.g.a. det ständigt växande antalet medlemmar. Kostnaden för att gå med i den millenaristiska rörelsen minskar således i takt med rörelsens tillväxt.

Under den omedelbara tiden efter den gamla regimens fall är dock den millenaristiska rörelsen fortsättningsvis ett tämligen isolerat fenomen (Ibid.). Ju längre tid som förflyter innan en ny regim konsolideras desto mer betydande tenderar den millenaristiska rörelsen att bli. Detta sammanhänger med att människan i högre grad tilltalar av millenaristiska utopier då dessa förefaller kunna realiseras. En snabb regimkonsolidering har däremot den motsatta effekten (Ibid.). I det förra fallet retarderar, och i det senare fallet accelererar, det strukturella sönderfallet. Revolutionen radikaliserar följaktligen om den millenaristiska rörelsen hinner mobilisera tillräckligt med anhängare för att påbörja omvandlingen av den sociopolitiska strukturen enligt sin utopiska vision. Omvänt konsolideras revolutionen om en icke-millenaristisk rörelse (eller i varje fall en rörelse som är mindre millenaristisk) lyckas förhindra den millenaristiska rörelsen från att försöka förverkliga sin utopiska vision.

Förutsatt att antagandet är riktigt finns det ingen anledning att tro att fenomenet måste inskränka sig till strukturella omställningar på statlig nivå. I min avhandling kan jag de facto anföra exempel både på en millenaristisk reaktion på en högre och på en lägre analysnivå. Första världskriget är ett exempel på ett *makrostrukturellt* (eller överstatligt) sammanbrott åtföljt av en millenaristisk reaktion. Framförallt i de områden som tidigare hade kontrollerats av Centralmakterna och Tsarryssland utlöste den gamla världsordningens kollaps ett fortsatt strukturellt sönderfall på nationell nivå. I bl.a. Tyskland, Ungern och Ryssland underblåste millenaristiska rörelser det strukturella sönderfallet i hopp om att undergången skulle röja vägen för en ny och bättre värld:

Det apokalyptiska tankemönster som nu fick större aktualitet än någonsin ville just i katastrofen och undergången se begynnelsen till tusenårsriket, till nya himlar och en ny jord [...] Högerrevolutionärernas och vänsterrevolutionärernas budskap kunde vara förvillande lika [...] Vad de sökte var gemenskap, ideal, offervilja, självförverkligande [...] Redan den omedelbara förkrigstiden med dess diplomatiska kriser och förvarningar om domedagen hade medfört en stämningförändring. Kriget självt gjorde det i än högre grad. Den lugna, lagbundna utvecklingen tycktes ha ersatts av katastrofer, sammanbrott, diskontinuiteter. Händelserna föreföll inte längre rationellt förutsägbara utan oväntade och ödesmättade (Nordin 1998, 238–239).

Den s.k. Jonestown-massakern kan anföras som ett exempel på ett *mikrostrukturellt* (eller lokalt) sammanbrott åtföljt av en millennaristisk reaktion. Vid 1970-talets slut emigrerade anhängare av rörelsen *Folkets tempel* (eng. *The Peoples Temple*) till Guyana på uppmaning av sektledaren Jim Jones. I den guyanska regnskogen hade Jones för avsikt att låta bygga ett kommunistiskt idealsamhälle *Jonestown*. Då kollektivet stod i begrepp att upplösas begick flertalet av dess invånare revolutionärt självmord på uppmaning av Jones (Wessinger 2000, 51). Catherine Wessinger sammanfattar: "Peoples Temple identified with a revolutionary millennial tradition, communism, but Peoples Temple members relied on social and political work, not revolution, to build their millennial utopia" (Wessinger 2000, 265).

Exemplen illustrerar att millennaristiska reaktioner kan observeras på olika analysnivåer. Hur en millennaristisk reaktion manifesterar sig, och vilka konsekvenser reaktionen får, beror på omständigheterna. Millennaristiska reaktioner förefaller dock alltid sammanhånga med djupgående strukturella omvälvningar. Under sociala revolutioner verkar den millennaristiska rörelsen i allmänhet bejaka undergången (d.v.s. den strukturella upplösningen) som rörelsen betraktar som ett nödvändigt ont för att nå det högre målet. Huruvida graden av revolutionär radikalitet ökar eller inte hävdar jag att beror på hur länge det politiska vakuumet mellan den gamla regimens fall och den nya regimens begynnande konsolidering varar.

2.3.3 Den revolutionära processens faser

I min avhandling utgår jag från att den revolutionära processen har tre faser och att den mellanliggande fasen är den mest radikala. Bjørn Thomassens artikel *Notes towards an Anthropology of Political Revolutions* ligger till grund för den fortsatta analysen av den revolutionära processens faser (Thomassen 2012). Målsättningen här är att demonstrera på vilket sätt den antropologiska teorin om rituella transformationer (d.v.s. vad som här kallas för den antropologiska revolutionsteorin) underlättar fasindelningen av den revolutionära processen. Särskild tonvikt läggs på att analysera beröringspunkten mellan den rituella transformationens andra fas (d.v.s. den liminala fasen) och den revolutionära processens utvecklingsfas.

Inom antropologin uppmärksammades efter andra världskriget likheten mellan den kollektiva rituella transformationen och revolutionen. I bräschen för denna forskning gick antropologen Victor Turner som ansåg att övergångsritualer så att säga kan fastna (detta fenomen kallas här också för liminal låsning) i sin mellanliggande eller liminala fas (Turner 1969; Thomassen 2012). Begreppet liminalitet härstammar från det latinska ordet för tröskel (lat. *limen*) och introducerades i antropologin i början av 1900-talet av Arnold van Gennep (Bryant et al. 2002, 15–16). Med begreppet liminal avser van Gennep den fas i en individuell eller kollektiv övergångsritual som äger rum i brytningskedet mellan den gamla och den nya identiteten (läs strukturen) (van Gennep 1960).

Van Gennep delar in vad han kallar den rituella transformationen i tre olika faser: separationsfasen, den liminala fasen och den återintegrerande fasen. Den övergripande idén är att den initierade (exempelvis den individ som skall genomgå ritualen) skiljs från sina medmänniskor (exempelvis familj), omformar sin gamla identitet (exempelvis pojke) och inkorporeras i samhället med en ny identitet (exempelvis man). Övergångsritualer av detta slag är betydelsefulla inom de flesta kulturer (Ibid.). I sin studie av det afrikanska Ndembu-folket noterar Turner att initierade som befinner sig i den liminala fasen inte får återföras till samhället innan ritualen är fullbordad. Att återföras för tidigt till samhället upplevs nämligen som riskfyllt då den initierade saknar en klar identitet och därmed anses utgöra ett hot mot den befintliga sociala strukturen (Turner 1969). Det ankommer på en ritualmästare att försäkra sig om att ritualen är fullbordad innan den initierade kan återintegreras i samhället.

Under revolutioner (som Turner jämför med kollektiva övergångsritualer) finns dock ingen ritualmästare som kan guida de utvalda genom ritualens olika faser. Den kollektiva revolutionära ritualen saknar därför, till skillnad från den individuella ritualen, en ordnad form och ett explicit mål. Detta menar Turner att ökar risken för liminal låsning (Turner 1969; Thomassen 2012). I linje med Turners teori kan revolutionens liminala fas definieras som gränszonen mellan den gamla regimens fall och den nya regimens konsolidering. Särskilt utmärkande för den liminala fasen under revolutioner är att sociala hierarkier och konventioner förlorar sin gamla innebörd (Ibid.). Detta kan igenkännas i exempelvis den våldsamma avpolletteringen av den gamla regimens potentater samt förstörelsen och

skändandet av dess symboler. Även att på gator, torg och andra offentliga ställen extatiskt fira den gamla regimens fall är kännetecknande för revolutionens liminala fas. Denna kollektiva hyllning till revolutionen sammanhänger inte sällan med att revolutionen tolkas som början på en ny era (Ibid.).

Revolutionens liminala fas bör dock inte förväxlas med anarki (eller ett allas krig mot alla) så som t.ex. Thomas Hobbes, enligt Liedman, föreställer sig naturtillståndet (Liedman 1998, 115). Den liminala transformationen manifesterar sig varken som en utpräglad struktur (d.v.s. en uppsättning sociala och politiska spelregler som formar och begränsar aktörens handlingsfrihet) eller som frånvaron av en struktur (d.v.s. ett naturtillstånd som ger aktören obegränsad handlingsfrihet). Den liminala transformationen betecknas i stället av att själva förhållandet mellan struktur och aktör rubbas i sina grundvalar (jämför här med kapitel 2.2.4 där begreppet ontologiskt undantagstillstånd analyseras). Thomassen sammanfattar: ”In liminality, the very distinction between structure and agency becomes meaningless, and yet, in the hyper-reality of agency in liminality, and in the serious playfulness of its ritual forms, structuration takes place” (Thomassen 2012, 702). Gränslandet mellan den gamla och nya strukturen utgör med andra ord ett slags ödeland (eng. wasteland) där det gamla samhället vittrar bort och det nya samhället skapas (Bryant et al. 2002, 19).

I sin analys av den revolutionära förändringen i Östeuropa 1989 konstaterar Henri Vogt att den liminala transformationen uppfattades mycket olika beroende på tid, plats och person. Vogt uppfattar sålunda den liminala transformationen som en komplex och ofta temporalt utdragen förändringsprocess, vilken inte sällan inbegriper ambivalenta känslor, motstridiga tolkningar och oförenliga målsättningar (Vogt 2005, 109). I enlighet med Turners teori hävdar jag emellertid att den liminala transformationen gestaltar sig påtagligt annorlunda i revolutioner som fastnar i sin liminala fas. Med en liminal läsning avser jag en kollektiv fixering vid millennaristiska beteendemönster och tankestrukturer typiska för tiden efter den gamla regimens fall. Jag antar vidare att liminal läsning är en förutsättning för att den revolutionära radikaliteten skall stegras i revolutionär terror.

Millennarismens gestaltning varierar beroende på kultur men omfattar vanligen föreställningar om en förestående utopi. Efter att den gamla regimen har fallit och den sociopolitiska strukturen börjar sönderfalla ökar den millennaristiska influensen. Under denna period syntetiseras universella millennaristiska föreställningar (eller arketyper) med nationella kulturbundna föreställningar (d.v.s. traditioner, myter m.m.) (Turner 1969, 111–112; Goldstone et al. 1998, 354; Eisenstadt 1978, 175–176).

Den liminala transformationens gestaltning kan benämnas metastruktur. Ordagrant betyder metastruktur något som kommer efter strukturen och termen syftar på den begränsade tid då politiska aktörer i högre grad förmår påverka än påverkas av den politiska utvecklingen. Divergerande uppfattningar om målet för revolutionen leder dock till att metastrukturen har en benägenhet att generera konflikter. Detta tillstånd som Gregory Bateson kallar *schismogenesis* kan leda till att en konfliktbild (exempelvis klasskonflikt, etniska motsättningar o.s.v.) inympas i den revolutionära ideologin (Bateson 1958, 175; Thomassen 2012, 689, 697).

Då den liminala transformationen är som mest intensiv är risken för liminal läsning som störst och den millennaristiska influensen reell och framträdande. Under revolutionens övriga faser är risken för liminal läsning mindre och den millennaristiska influensen latent och bakomliggande. Gradvis trängs likväl de mera ortodoxa tolkningarna av den revolutionära ideologin tillbaka av ett mera konventionellt idésystem (Goldstone et al. 1998, 353–354; Thomassen 2012). När en ny sociopolitisk struktur börjar utkristallisera sig försvinner metastrukturen långsamt.

Den gamla regimens fall kan därmed beskrivas som en stimulus som utlöser en kollektiv millennaristisk reaktion.⁶⁶ Reaktionen är tudelad. Å ena sidan reagerar allmänheten genom viljan till separation (d.v.s. strävan efter ett uppbrott från den gamla strukturen), och å andra sidan genom viljan till återintegrering (d.v.s. strävan att bygga upp en ny struktur). Spänningsfältet mellan den gamla och den nya strukturen kvarstår så länge som målet för revolutionen är obestämt (Bryant et al. 2002; Thomassen 2012). Förändringslogiken för ordinär sociopolitisk struktur och för extraordinär metastruktur avviker i hög grad från varandra. Eftersom normer för politisk förändring helt eller delvis saknas under liminala transformationer tenderar revolutionära aktörers beslut att formas mer av

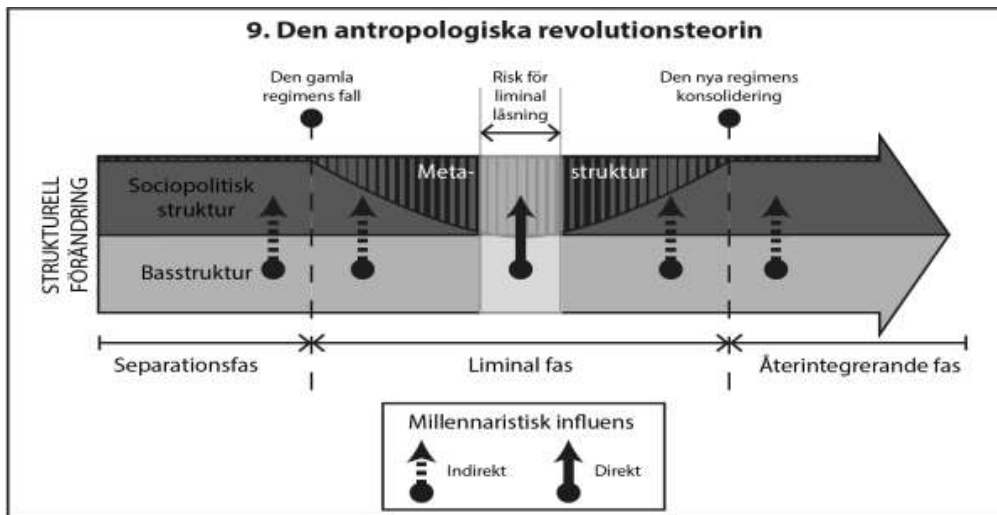
---

⁶⁶ Millenaristiska reaktioner förekommer även under icke revolutionära förhållanden. Religiösa sekter har exempelvis inte sällan ett uttalat millennaristiskt budskap. Under normala förhållanden är allmänheten inte mottaglig för dessa idéer. Revolutionära maktskiften tenderar dock att frigöra millennaristiska krafter som normalt tyglas av den sociopolitiska strukturen (Turner 1969; Goldstone et al. 1998).

kulturbundna millenaristiska föreställningar än av rationella politiska överväganden. Förändringar av en ordinär struktur är därför i regel mera förutsägbara än förändringar av en extraordinär struktur. Thomassen skriver:

Human action in liminality poses particular challenges that cannot be understood through a rational choice vocabulary: when pushed to the 'limit' by the force of events, humans simply cannot take structures for granted. The notion of 'interest' or 'rational action' is made obsolete the moment there are no background structures of certainties against which to weigh such 'interests'. That is also why people in such situations will search for models that they can follow or imitate (Thomassen 2012, 699).

Den antropologiska revolutionsteorin – och då i synnerhet teorin om liminal transformation – är ett användbart analytiskt verktyg för att utrona kopplingen mellan strukturellt sönderfall och revolutionär radikalisering. Teorin är dock i huvudsak en beskrivande teori och saknar därmed egentligt förklaringsvärde. Den kan exempelvis inte förklara varför vissa revolutioner fastnar i sin liminala fas då andra inte gör det. Thomassen konstaterar: ”In fact – it is important to stress this – liminality is not a concept that could ever explain anything” (Thomassen 2012, 701). Jag argumenterar emellertid för att bristen i den antropologiska revolutionsteorin kan uppvägas förutsatt att teorin syntetiseras med en eller flera andra revolutionsteorier.

Bild 9. Bilden illustrerar den revolutionära processen framställd som en rituell transformation. Transformationen omfattar tre faser (den separerande fasen, den liminala fasen och den återintegrerande fasen). Var och en av faserna kännetecknas av strukturell förändring på olika nivåer (den basstrukturella nivån, den sociopolitiska strukturella nivån och den metastrukturella nivån). Under transformationens första och sista fas är den millenaristiska influensen indirekt, men under den liminala fasens mest intensiva period är den millenaristiska influensen direkt. Det är även då som revolutionen löper störst risk att fastna i sin liminala fas.

2.3.4 Den revolutionära processens symptom

Stater som står i begrepp att genomgå en revolution kan enligt Brinton uppvisa distinkta symptom på samma sätt som människor som står i begrepp att insjukna. Den medicinska infallsvinkeln på revolutioner är dock inget normativt ställningstagande för eller emot revolutioner eftersom feber både kan ha en uppbyggande och en nedbrytande effekt (Brinton 1965, 16–17). Enligt Brinton uppträder de revolutionära symptomen inte bara i revolutionens uppkomstfas (tecken på insjuknande) utan även i utvecklingsfasen (tecken på sjukdomstillstånd) och i utfallsfasen (tecken på konvalescens) (Brinton 1965). Genom att beskriva vad han kallar revolutionens anatomi avser Brinton kartlägga de

revolutionära symptom som uppträder under den revolutionära processen. Beskrivningen baserar Brinton på en jämförelse mellan den engelska, den amerikanska, den franska och den ryska revolutionen (Brinton 1965). Uppfattningen att revolutioner gestaltar sig i speciella mönster är emellertid inte exklusiv för Brinton. Liknande uppfattningar påträffas även i varierande utsträckning i de övriga analyserna representativa för den första generationens revolutionsteori (Goldstone 1980, 426).⁶⁷ Goldstone sammanfattar:

In the 1920s and 1930s, a number of historians and sociologists surveyed the most famous revolutions of the West: the English Revolution of 1640, the American Revolution of 1776, the French Revolution of 1789, and the Russian Revolution of 1917. These writers wanted to identify common patterns of events in the major revolutions. They succeeded in finding a remarkable correspondence among the major events in each of these revolutions. Several of their observations on the 'natural history' of revolutions have proven valid so often that they appear to be law-like empirical generalizations (Goldstone et al. 2003, 2).

Även om Brinton är ensam om målsättning att utveckla vad man kunde kalla en statsvetenskaplig diagnos för det revolutionära sjukdomstillståndet kommer Edwards och Pettees analyser tillräckligt nära Brintons för att samtliga tre verk skall kunna studeras som en synoptisk helhet (Lindholm 2012, 11-14). I den fortsatta analysen avser samlingsbegreppet den första generationens revolutionsteori främst de tre nämnda teoretikernas verk. Eventuella kontradiktioner mellan verken analyserar jag inte. I fortsättningen fokuserar jag istället min analys på att identifiera de revolutionära symptom som Edwards, Pettee och Brinton är överens om att är karaktäristiska för den revolutionära processen. Jag identifierar ett dussin sådana symptom. Dessa numreras nedan med romerska siffror.

I *De intellektuellas omorientering*. Innan en revolution bryter ut börjar de intellektuella (exempelvis författare, konstnärer, musiker, skådespelare, lärare och präster) angripa den gamla regimen. De intellektuellas genomslagskraft sammanhänger i högre grad med hur deras idéer framförs än med deras idéer bygger på (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971). Brinton sammanfattar:

Quantitatively, we may say that in a society markedly unstable there seem to be absolutely more intellectuals, at any rate comparatively more intellectuals, bitterly attacking existing institutions and desirous of a considerable alteration in society, business, and government [...] It is, indeed, the expression of ideas, rather than particular ideas – which may vary enormously in different revolutions – that makes the uniformity. We find that ideas are always a part of the prerevolutionary situation, and we are quite content to let it go at that. No ideas, no revolution (Brinton 1965, 42–43, 49).

II *Rigid klasstruktur*. I det pre-revolutionära samhället skapar det förstelnade klasssystemet uppenbara socioekonomiska orättvisor. Delar av den styrande klassen börjar som en konsekvens härav sympatisera med de lägre klasserna. Livet i det pre-revolutionära samhället upplevs generellt som förstelnat, improduktivt och rutinmässigt. Inom arbetar- och medelklassen uppfattas möjligheten till socioekonomiskt avancemang vara begränsat eller omöjligt. Den rigida klasstrukturen framkallar en social kramp (eng. cramp) (Pettee 1971, 33). Denna kramp inträffar då samhällsstrukturen inte längre är kompatibel med samhällets teknologiska och ekonomiska utveckling. Revolutionen är nära förestående då missnöjet inom samtliga samhällsklasser ökar (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

III *Misslyckade reformförsök*. Ineffektiv förvaltning förorsakar utbredd missnöje. Situationen försvåras av en plötslig ekonomisk nedgång efter en längre period av ekonomisk tillväxt. Vanligt är också att ett militärt nederlag ytterligare ökar missnöjet med den gamla regimen. Det är emellertid inte förtvivlan och fattigdom som driver på den revolutionära utvecklingen utan i stället hoppet om en bättre

---

⁶⁷ I enlighet med Goldstones klassificering ingår följande verk i den första generationens revolutionsteori: *A Psychological Theory of Revolutions* (artikel, publicerad 1905) av Charles A. Ellwood, *The Psychology of Revolutions* (bok, utgiven 1913) av Gustave Le Bon, *The Sociology of Revolution* (bok, utgiven 1925) av Pitirim A. Sorokin, *The Natural History of Revolution* (bok, utgiven 1927) av Lyford P. Edwards, *On Revolutions* (artikel, publicerad 1936) av Emil Lederer, *The Process of Revolution* (bok, utgiven 1938) av George S. Pettee och *The Anatomy of Revolution* (bok, utgiven 1938) av Crane Brinton (Goldstone 1980, 425).

framtid utan den gamla regimen. Trots att varken den politiska eller ekonomiska situationen är exceptionellt dålig upplevs den vara sämre än någonsin tidigare. Den gamla regimen's åtgärder för att förbättra situationen misslyckas. Resultatet är att de styrande i allt högre grad börjar uppfattas som svaga och inkompetenta (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

IV *Misslyckat ledarskap*. Vid tidpunkten för revolutionens utbrott genomsyras den gamla regimen av ett ovanligt svagt ledarskap. Den gamla regimen's inkompetens kan effektivt utnyttjas av ett kompetent ledarskap inom den revolutionära rörelsen (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971). I sin jämförelse mellan de stora revolutionerna observerar Brinton att ledarna för de gamla regimerna i vart och ett av fallen gjorde ödesdigra militära och strategiska felbedömningar: "Yet Charles I, George III, Louis XVI, and Nicholas II display such remarkable similarities that one hesitates to call in chance as an explanation [...] being what they were had an important part in that process through which the revolutionists won their preliminary and decisive victories over incompetent authority" (Brinton 1965, 89).

V *Moderaternas maktövertagande*. Den gamla regimen faller sällan som ett resultat av noggrann planering. Koordinerad aktion från den revolutionära rörelsen försvåras av att dess anhängare har olika målsättningar. Enighet kan dock uppnås om att den gamla regimen måste avlägsnas. Den gamla regimen's fall kännetecknas av folklig optimism och upprymdhet (den s.k. *revolutionära smekmånaden*). Divergerande åsikter gällande den postrevolutionära statens organisation kväser efter en kort tid smekmånaden. Tre distinkta fraktioner utkristalliseras i den revolutionära rörelsen: den konservativa, den moderata och den radikala (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971). Den moderata fraktionen lyckas inledningsvis få kontroll över landets ledning. Edwards sammanfattar:

There are three main factions in a revolutionary society which has arrived at the era of optimism. These three factions are the conservatives, the moderate reformers, and the radicals. At the outbreak of revolution the moderate reformers obtain control of the society (Edwards 1927, 127).

VI *Splitttrad revolutionär rörelse*. Radikalerna bryter allt samarbete med moderaterna och bildar en illegal regering. Moderaterna å sin sida tvingas ta över de flesta av den gamla regimen's problem och ställs därutöver inför nya akuta problem. Radikalerna beskyller moderaterna för att ha förrått revolutionen. Risken för en kontrarevolution upplevs allt mer tänkbar och risken för inbördeskrig och/eller mellanstatligt krig ökar. De konservativa börjar fly från landet. Den politiska turbulensen och det faktiska eller upplevda hotet från utlandet får allt fler att ansluta sig till de bättre organiserade radikalerna. Moderaterna ser sig slutligen tvungna att vända sig efter hjälp hos de svårt åderlätta konservativa (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

VII *Radikalernas uppstigande*. Den gamla regimen's fall ger upphov till ett maktvakuum. I allmänhet krävs en utdragen kamp innan en ny regim kan ersätta den gamla. Den revolutionära processen tenderar därför att intensifieras efter, snarare än före, den gamla regimen's fall. Under moderaternas styre påbörjar radikalerna en remarkabel mobilisering; organisationen stärks, de politiska målsättningarna preciseras och ett enastående nätverk av demagoger, propagandister och paramilitära styrkor utvecklas. Radikalernas mobiliseringsframgångar kan delvis förklaras med den hårda inre disciplin som de har utvecklat under den gamla regimen's förföljelser (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

VIII *Radikalernas maktövertagande*. Radikalernas ideologiska budskap förmedlas till folket i en förenklad och populariserad form. Under rådande kris visar sig den radikala propagandan vara betydligt mera framgångsrik än moderaternas. Trots detta vinner inte radikalerna majoriteten av folkets understöd. Radikalerna agerar därmed på egen hand så att säga för folkets bästa. Under kuppliknande förhållanden avsätts moderaterna och makten koncentreras hos en inre krets av radikaler. En ledargestalt framträder inom radikalerna. Den radikale ledaren framställs som den ende som kan rädda revolutionen från dess inre och yttre fiender (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

IX *Radikalernas terror*. Radikalerna tar över en stat i begynnande kaos. De försöker stävja kaoset genom centralisering, diktatoriskt maktutövande, prisreglering, åsiktsförtryck, förföljelser, summariska avrättningar m.m. Dessa åtgärder är i det stora hela kontraproduktiva. En ond cirkel uppstår; då kaoset ökar tvingas radikalerna till allt mer extremistiska åtgärder. Situationen utmynnar i statligt sanktionerad terror mot den egna befolkningen. Terrorn verkställs i allmänhet av en särskild revolutionär polisstyrka (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971). Blandningen av fanatism och idealism skiljer terrorn från andra kriser. Brinton skriver: "Religious aims and emotions help to differentiate the crises of our revolutions from ordinary military or economic crises, and to give to the Reigns of Terror and Virtue their extraordinary mixture of spiritual fury, of exaltation, of devotion and self-sacrifice, of cruelty, madness, and high-grade humbug" (Brintons 1965, 202–203).

X *Maktkamp inom radikalerna*. Den alltmer verklighetsfrånvända radikala eliten (d.v.s. extremisterna) förmår inte lösa de akuta politiska och ekonomiska problemen. Utvecklingen kulminerar i en maktkamp inom radikalerna. Maktkampen för en pragmatisk ledare (ofta med bakgrund inom armén) till makten. Den nya ledaren gör sig av med potentiella konkurrenter och tillförsäkras sig närmast tyrannisk makt. Maktskiftet inom radikalerna har givit upphov till den felaktiga uppfattningen att moderaterna återtar makten. Terrorn avslutas emellertid av samma grupp som har infört den (d.v.s. radikalerna). Styrkebalansen tenderar dock i detta skede av revolutionen att förskjutas till den pragmatiska fraktionen inom radikalerna (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

XI *Tilltagande nationalism*. Radikalerna anser att de går i bränschen för en rörelse som förfäktar en universell och absolut sanning. Då revolutionens tillkortakommanden blir uppenbara måste den revolutionära ideologin omdefinieras. Nationalism visar sig vara den ideologi som är mest förenlig med de revolutionära principerna. Under revolutionens sista fas tenderar försvaret av land och revolution att sammansmälta. Cromwell, Napoleon och Stalin, som alla fördes till makten tack vare en revolution, övergav exempelvis den universella och ortodoxa revolutionära kampen för en nationalistisk och expansionistisk politik (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

XII *Revolutionär avspänning*. På den radikala terrorn följer en längre period av revolutionär avspänning som av Brinton kallas för revolutionens *thermidor* (Brinton 1965, 205). Den politiska centraliseringstendensen fortgår och den ekonomiska utvecklingen släpar efter. Grupper av oliktankare beviljas amnesti och stora skaror av politiska och religiösa dissidenter börjar återvända. Folkliga nöjen och laster som inte har varit tillåtna under den revolutionära terrorn tolereras åter. Den ekonomiska regleringen upphävs och i dess spår uppstår en klass nyrika profitörer. Då radikalerna inte längre upplever sin ställning som hotad lättar de succesivt på den revolutionära censuren och kontrollen. Återuppbyggnadsprocessen frambringar slutligen en ny regim som har betydande likheter med den gamla regimen (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971).

De större förändringar som revolutionen för med sig inträffar vanligen under den revolutionära avspänningen. Dessa förändringar hade eventuellt inte varit möjliga utan ett regimskifte. På så vis undanröjer revolutionen snarare ett hinder för utveckling än skapar en förutsättning för den samma. Den verkliga socioekonomiska utvecklingen sker gradvis precis som under icke revolutionära förhållanden. Pettee sammanfattar:

Many of the most important consequences of revolution are subject to the inevitability of gradualness. The great sudden change is in the form of the major forces controlling social change. The actual changes made are often not more rapid than many processes of non-revolutionary change. The eventual effects amount to a considerable change in the total culture, and some change in every aspect of it (Pettee 1971, 150).

I den första generationens revolutionsteori påträffas inget entydigt svar på hur symptomen förhåller sig till varandra, i vilken ordning de manifesterar sig eller hur många faser som kan identifieras under den revolutionära processen. Kapitelindelning i *The Anatomy of Revolution* (d.v.s. namn som *The Old Regimes*, *The Rule Of The Moderates* och *Reigns Of Terror And Virtue* och *Thermidor*) antyder likväl att Brinton föreställer sig en grov indelning av den revolutionära processen i tre eller eventuellt fyra faser (i sådana fall torde symptomen fördela sig tämligen jämnt över faserna) (Brinton 1965). I

teorikapitlets avslutande del återstår således att sammanställa den revolutionära processens faser och symptom (samt relationen mellan dem) i en enhetlig revolutionsmodell.

2.3.5 Revolutionsmodell

Den revolutionsmodell som framläggs i avhandlingen illustrerar en fullskalig social revolution (d.v.s. en revolution där den revolutionära pendeln svänger 360°). Processen för den sociala revolutionen illustreras i tre faser och tolv symptom. Beskrivningen av faserna vilar i huvudsak på den antropologiska revolutionsteorin och beskrivningen av symptomen på den första generationens revolutionsteori. De revolutionära symptomen numreras med de romerska siffrorna I till XII). Symptom I till IV inplaceras i den första faser, symptom V till VIII i den andra faser och symptom IX till XII i den tredje faser. I den vänstra halvan av revolutionsmodellen beskrivs den revolutionära processens dynamik och i den högra halvan av modellen revolutionens duration (se Bild 10).

Den revolutionära processens första fas (d.v.s. uppkomstfasen eller separationsfasen) börjar innan den gamla regimen har fallit och kännetecknas av ett uppbrott från den befintliga sociopolitiska strukturen. Millenaristiska idéer frodas och sprids under tiden före uppbrottet. Dessa idéer sammansmälter i en revolutionär ideologi som kontrasteras mot rådande förhållanden. Under den första faser genomgår de intellektuella en omorientering. Det pre-revolutionära samhället sammanhålls av en rigid klasstruktur och den gamla regimen försöker att reformera systemet misslyckas. Därutöver visar det sig att den gamla regimen är ovanligt svag (försök att slå ned uppror m.m. misslyckas).

Den revolutionära processens andra fas (d.v.s. utvecklingsfasen eller den liminala faser) börjar efter att den gamla regimen har fallit. Utmärkande är den konfliktgenererande klyvningen (schismogenesis) mellan den politiska gruppering som önskar pådriva, och den som önskar förhindra, en mera grundläggande omstrukturering. Under utvecklingsfasen tenderar den förra fraktionen att segra varefter graden av revolutionär radikalitet stiger. Inledningsvis antas att moderaterna griper makten. Efterhand försvagas emellertid den moderata fraktionen och den revolutionära rörelsen splittras. I takt med att moderaterna försvagas ökar radikalernas inflytande (d.v.s. radikalernas uppstigande). Utvecklingen kulminerar i ett radikalt maktövertagande.

Den revolutionära processens tredje fas (d.v.s. utfallsfasen eller den återintegrerande faser) inträder efter de första framgångsrika försöken att konsolidera en ny regim. Den nya regimen liknar emellertid den gamla i flera avseenden. En ny sociopolitisk struktur börjar utkristalliseras och graden av revolutionär radikalitet avtar. Under den tredje faser passerar den radikala terrorn sin kulmen. Detta innebär att revolutionen, för att citera Pierre Victorien Vergniauds berömda ord, ”äter sina egna barn” (d.v.s. det uppkommer en maktkamp inom radikalerna) (Brinton 1965, 121). Maktkampen resulterar i att den pragmatiska fraktionen inom radikalerna griper makten av den extremistiska fraktionen. Under en framträdande nationalistisk agenda konsolideras den revolutionära staten och revolutionen övergår i termidor (d.v.s. revolutionär avspänning).

I revolutionsmodellen kan den första konsolideringskonflikten inplaceras under utvecklingsfasen och den andra konsolideringskonflikten under utfallsfasen. Graden av radikalitet förväntas sålunda stiga under den andra faser och sjunka under den tredje faser. Framställning är dock schematisk och bör inte förstås i absoluta termer. I praktiken fluktuerar alltid den revolutionära radikaliteten under sociala revolutioner (d.v.s. den revolutionära radikaliteten kan temporärt stiga under den tredje faser för att sedan tvärt sjunka). Den revolutionära febern upphör följaktligen inte samma stund som patienten har fått botemedlet mot radikalismen, för att använda en metafor. Tvärtom är bakslag (s.k. revolutioner i revolutionen) vanliga under den revolutionära konvalescensen (Brinton 1965, 227). I revolutionsmodellen beaktas dock endast de konsolideringskonflikter som antas förändra revolutionens övergripande dynamik.

Symptomens placering i revolutionsmodellen bör inte förstås som länkar i en kausal kedja (d.v.s. I → II, II → III, III → ... XII). Förhållandet mellan symptomen kan istället förväntas vara komplicerat (se vidare diskussionen om kausal mekanism och kausala kopplingar i avhandlingens metodkapitel). Misslyckade reformer kan exempelvis leda till att många intellektuella genomgår en omorientering. De intellektuella omorientering kan i sin tur leda till att reformerna misslyckas i ännu högre grad. Resultatet blir då att ännu fler intellektuella genomgår en omorientering o.s.v. Brinton sammanfattar:

Now all these elements [läs symptom] are in constant interaction one with another, a change in one affecting complex corresponding changes in all the others, and hence in the total situation. We must not think of them in terms of horse and cart, or chicken and egg, or of one billiard ball hitting another. It is instead as complicated and mad a chase as we conceive that of the molecules in a physico-chemical system (Brinton 1965, 203).

Vissa slutsatser om relationen mellan symptomen kan dock dras utifrån revolutionsmodellen. En sådan slutsats är att den sociala revolutionen beskrivs som en process i revolutionsmodellen (d.v.s. fas två bör följa på fas ett och fas tre bör följa på fas två). Enligt revolutionsmodellen bör således inte symptom typiska för fas ett uppträda i fas tre o.s.v. Det är visserligen möjligt att exempelvis de intellektuella genomgår en ny omorientering i fas två eller fas tre men denna omorientering kan då knappast vara identisk med det symptom som beskrivs i den första generationens revolutionsteori. Vore detta trots allt fallet bör revolutionsmodellen avfärdas som bristfällig i ett eller flera avseenden.

En annan slutsats är att revolutionsmodellen bygger på implicita antaganden om orsaksförhållanden. Det förefaller exempelvis uppenbart att symptomen i fas ett på ett eller annat sätt bör vara kopplade till den gamla regimens fall. Dessa orsakssamband förblir dock outhärliga i den första generationens revolutionsteori. Skocpol konstaterar att Edwards, Brintons och Pettees teorier (Skocpol kallar nämnda teoretiker för "natural historians") i huvudsak är deskriptiva men att teorierna även möjliggör en djupare inblick i den revolutionära processen:

To be sure, the natural historians [läs den första generationens revolutionsteori] also offered, at least implicitly, some theoretical hypothesis about the causes of revolution. These were primarily social-psychological, and – the significant point for our purposes – little attempt was made to use comparisons of historical cases to validate them. Instead, the theoretical hypotheses were simply applied to the analysis as a whole, and the historical materials used primarily to illustrate the metaphorical stage sequence (Skocpol 1979, 38).

I avhandlingen eftersträvas inte någon fullständig utredning av hur alla revolutionära symptom i revolutionsmodellen förhåller sig till varandra. Eftersom målsättningen här begränsar sig till att förklara revolutionär radikaliseringsanalys främst de symptom som sammanhänger med nämnda utveckling. Av särskild betydelse är då analysen av det femte symptomet (d.v.s. moderaternas maktövertagande). Detta sammanhänger med att det femte symptomet förefaller vara en vattendelare i den revolutionära processen (antingen kan moderaterna behålla makten varmed revolutionen inte förväntas radikaliseras eller så kan de förlora makten varmed revolutionen förväntas radikaliseras). Det hypotetiska förhållandet mellan tid och radikaliserings säger vidare något om förhållandet mellan det femte och det sjätte symptomet (d.v.s. splittrad revolutionär rörelse) i revolutionsmodellen.

Det sjätte symptomet förväntas här uppträda som en konsekvens av att den första konsolideringskonflikten har misslyckats. Det tilltagande strukturella sönderfallet förväntas nämligen gynna radikalerna som kan gripa makten efter att den revolutionära rörelsen har splittrats. Sociala revolutioner som har radikaliserats antas följaktligen följa den utveckling som revolutionsmodellen föreskriver då sociala revolutioner som inte har radikaliserats endast delvis antas följa samma utveckling. Det är likväl av stor betydelse att sociala revolutioner som inte har radikaliserats följer den förra hälften av revolutionsmodellen. I annat fall är det tveksamt om det aktuella fallet överhuvudtaget kan klassificeras som en social revolution (se vidare i kapitel 2.1.2 och definitionen på social revolution).

Sammanfattningsvis kan revolutionsmodellen jämföras med utveckling under riktiga sociala revolutioner. I avhandlingen förväntas att händelseutvecklingen under den kubanska och den iranska revolutionen i högre grad än händelseutvecklingen under den rumänska revolutionen överensstämmer med revolutionsmodellen. Jämförelsen mellan revolutionsmodell och fall är dock inte svartvit i den meningen att utfallet endast kan bli full överensstämmelse med modellen eller ingen överensstämmelse med modellen. De facto möjliggör jämförelsen en kartläggning av vilka symptom som har framträtt med stark tendens och – kanske viktigare – vilka symptom som har framträtt med svag tendens i respektive fall. Revolutionsmodellen är sålunda en brygga mellan teori och empiri, vars tillämpning och syfte vidare diskuteras i avhandlingens metodkapitel.

10. Revolutionsmodell

Revolutionens dynamik uttryckt i faser	Revolutionens duration uttryckt i symptom
Uppkomstfasen (Den gamla regimens fall) <ul style="list-style-type: none"> » Separation från befintlig sociopolitisk struktur » Revolutionärt maktskifte » Utbrott av revolutionär radikalism 	I. De intellektuellas omorientering
	II. Rigid klasstruktur
	III. Misslyckade reformförsök
	IV. Misslyckat ledarskap
Utvecklingsfasen (Från smekmånad till terror) <ul style="list-style-type: none"> » Liminal transformation av den sociopolitiska strukturen » Konsolideringskonflikt I » Stegning av den revolutionära radikalismen till revolutionär terror 	V. Moderaternas maktövertagande
	VI. Splittrad revolutionär rörelse
	VII. Radikalernas uppstigande
	VIII. Radikalernas maktövertagande
Utfallsfasen (Den nya regimens konsolidering) <ul style="list-style-type: none"> » Återintegrering av den sociopolitiska strukturen » Konsolideringskonflikt II » Avmattning av revolutionär radikalism 	IX. Radikalernas terror
	X. Maktkamp inom radikalerna
	XI. Tilltagande nationalism
	XII. Revolutionär avspänning

Bild 10. Bilden illustrerar en modell av den fullskaliga sociala revolutionen. I revolutionsmodellen görs en åtskillnad mellan revolutionens dynamik (faserna) och revolutionens duration (symptomen). Båda är dock endast olika tidsperspektiv på samma revolutionära process.

3 METOD OCH FALL – FORSKNINGSDESIGN

Vi befinner oss långt ifrån någon teknik för jämförelserna. De förekommer i mängder, inte minst nuförtiden, men planlöst och utan sammanhang; och om de någon gång skulle gå på djupet, så är det en lyckträff, som kanske beror på historisk insikt, men aldrig på någon princip. Ännu har ingen tänkt på att forma en metod för detta. Man har inte ens anat att här finns den egentliga roten till en större lösning på historiens problem.⁶⁸

Oswald Spengler

3.1.1 Analys av makrofenomen

För att uppnå kunskap om den politiska verkligheten måste denna verklighet systematiskt observeras och evalueras.⁶⁹ En rimlig utgångspunkt är att ju flera relevanta observationer som görs av ett fenomen, desto tillförlitligare information kan uppnås om fenomenet (Marsh & Stoker et al. 2002). Denna utgångspunkt föranleder frågan: hur kan sociala revolutioner systematiskt observeras och evalueras? För att besvara frågan är det ändamålsenligt att inledningsvis klargöra vad som å ena sidan här avses med *analysobjekt* och vad som å andra sidan avses med *analysnivå*.

Jag gör en åtskillnad mellan två olika typer av analysobjekt: *fenomen* och *fall*. Fenomen avser en abstrakt företeelse (t.ex. en revolution) vars innebörd förändras över tid och rum. Fall avser en konkret händelse i vilken fenomenet manifesterar sig (t.ex. den franska revolutionen). Fenomen och fall används här ungefär på samma sätt som Hans Rosing använder begreppen *händelsetyp* och *händelseindivid*:

Om vi vill begagna ett fysikaliskt språk kan vi i enlighet med Russel säga att en händelseindivid är ett system av data om en viss bestämd region av rumtiden. (1948, 326) Händelseindivider som har vissa gemensamma karakteristika kan sammanföras under en sammanfattande beteckning varvid vi får en händelsetyp. En händelsetyp är sålunda ett abstraktare begrepp än händelseindivid i den meningen att en händelseindivid direkt kan uppfattas av våra sinnen, vilket en typ inte kan. Det finns givetvis händelseindivider som är så omfattande att vi vid en given tidpunkt kan uppfatta endast en obetydlig del av dem, t.ex. andra världskriget. (Rosing 1973, 4–5)

Begreppet *fall* kan därutöver avse ett redskap för att underlätta analysen av fenomenet (exempelvis ett idealfall). Ett idealfall bör då förstås som en modell av fenomenets gestaltning (Lange 2013). Vidare görs en åtskillnad mellan två olika analysnivåer: *makronivå* och *mikronivå*. Med makronivå avses politisk aktivitet på nationell- och supranationell nivå och med mikronivå avses politisk aktivitet på organisations- och individnivå (Peters 1998). I avhandlingen analyseras följaktligen tre primärfall som alla inbegriper fenomenet revolution. Inom samhällsvetenskapen kan storskaliga förändringsprocesser (exempelvis revolutioner) analyseras med den jämförande historiska metoden (eng. comparative historical analysis) (Skocpol 1979; Mahoney et al. 2003; Lange 2013). I fortsättningen av avhandlingen använder jag endast förkortningen CHA då ovan nämnda metod avses.

Den övergripande målsättningen med CHA-analyser är att förena den djuplodande analysen typisk för fallstudien med ambitionen att utvärdera kausala kopplingar typiska för den jämförande analysen. Då makrofenomen analyseras är det vanligt att utreda hela orsakskedjor och inte bara enskilda kausala kopplingar. Av denna orsak analyseras vanligtvis fall som *processer*. I CHA-analyser är inte sällan målsättningen att identifiera kritiska skeden i en process (Ibid.). För att underlätta identifikationen av

⁶⁸ Citatet är taget från Oswald Spenglers *Västerlandets undergång* (Spengler 1996, 23).

⁶⁹ Denna utgångspunkt kan anses vara det fundament som den moderna statsvetenskapen vilar på. Niccoló Machiavelli anses ofta vara den moderna politiska analysens upphovsman eftersom han insåg den fundamentala skillnaden mellan att analysera den politiska realiteten så som den *borde vara* och så som *den är* (före Machiavelli var den förra utgångspunkten den vanliga). Machiavelli bröt därmed med den äldre politiska traditionen som i större utsträckning utgick från normativa resonemang än direkta observationer av den politiska realiteten (Magee 1998, 72–73).

kritiska skeden indelas den sociala revolutionen här i tre faser. Varje fas kan därutöver delas in i *episoder* för att underlätta struktureringen av händelseutvecklingen.

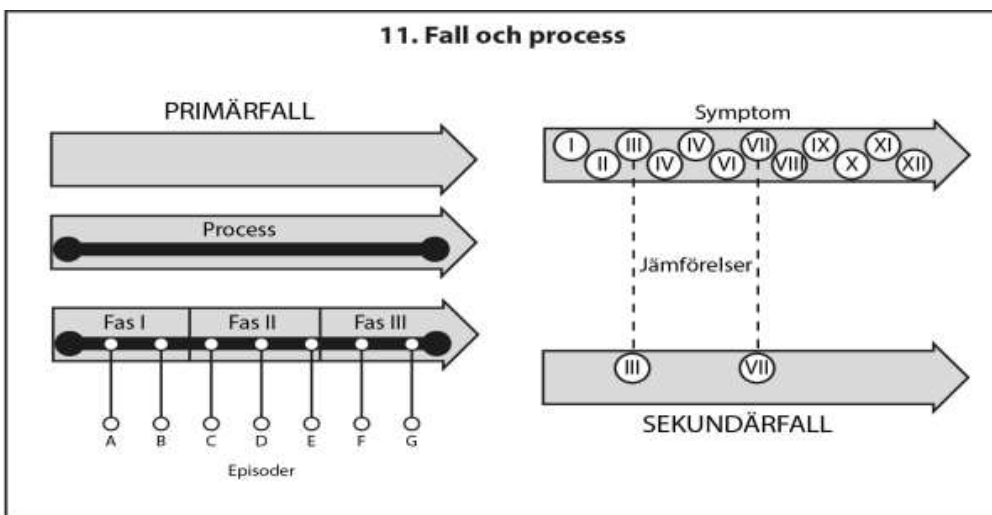
Den kanske främsta kritiken mot CHA-analyser handlar om svårigheten med att dra allmänna slutsatser om ett fenomen på basis av en analys av ett fåtal fall. Dietrich Rueschemeyer skriver: "The crux of skepticism about historical analysis is the 'small-N problem' – the combination of many factors assumed to be causally relevant with evidence from only a small number of comparable cases" (Mahoney et al. 2003, 305). Struktureras emellertid en process i faser och episoder kan likväl antalet jämförelseobjekt i analysen utökas. Även om antalet fall som omfattar *hela processen* är litet kan antalet fall som omfattar *en del av processen* vara stort. En viktig del av en CHA-analys (men även jämförande analyser i största allmänhet) handlar därför om hur fall klassificeras (Peters 1998, 145–147).

Huruvida den ovan nämnda kritiken mot CHA vilar på en korrekt invändning beror därför på vad som avses med ett fall och vad som är syftet med jämförelsen (Mahoney et al. 2003; Lange 2013). Skocpol analyserar exempelvis den sociala revolutionen både med fall som inbegriper det aktuella fenomenet och med fall som inte gör det. Den förra typen av fall kallar Skocpol för positiva fall och den senare typen för negativa fall (Skocpol 1979). Användningen av CHA kan därvidlag likställas vi läggandet av pussel. Varje ny pusselbit som fogas till helheten ökar kunskapen om övriga pusselbitars position och funktion. En dylik kumulativ arbetsmetod kan reducera antalet potentiella orsaker i tillräckligt hög grad för att även statistiskt hållbara analyser skall vara möjliga trots det ringa antalet kompletta fall (Mahoney et al. 2003; Lange 2013).

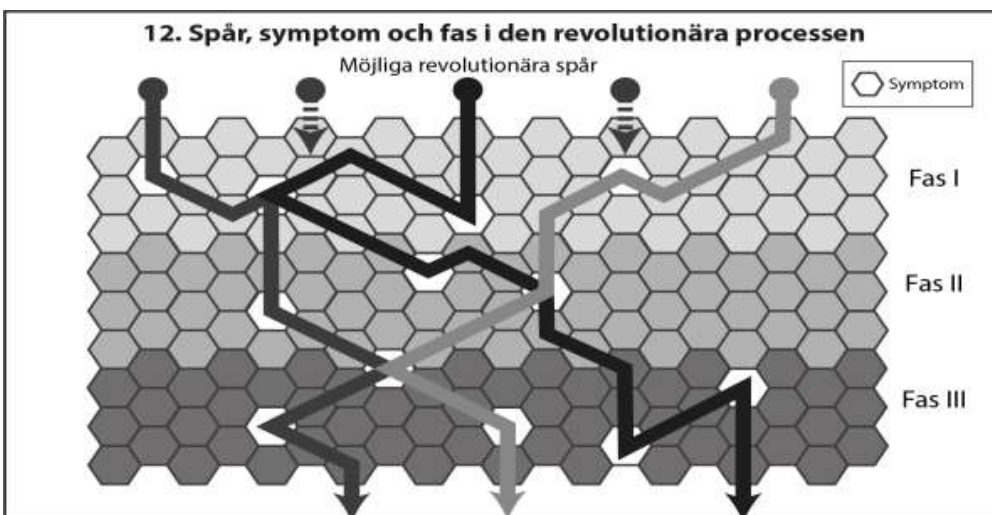
En typisk CHA-analys inbegriper vanligen åtminstone något av följande tre moment. Det första momentet består i att beskriva fenomenet. Beskrivningen utgår ofta från en analys av ett eller flera historiska fall som antas innefatta det fenomen som skall analyseras. På så vis kan episoder som antas vara speciellt betydelsefulla för processens utveckling (en sådan episod benämns här symptom) kartläggas. Det andra momentet består vanligen av en detaljerad analys av en central länk (d.v.s. ett visst symptom) i processen. Det är exempelvis inte ovanligt att liknande symptom jämförs i olika fall varmed analysens fokus förflyttas från att *jämföra primärfall* till att *komparera sekundärfall*. I det tredje och sista momentet sammanbinds de centrala länkarna (d.v.s. symptomen) i ett enhetligt nätverk som kan kallas för processens kausala mekanism. Därmed utkristalliserar sig en *karta* över en mängd olika *spår* som ett fall kan följa (Ibid.).

Bildligt talat gestaltar sig symptomen som ett slags växlar vilka styr in utvecklingen på olika spår. Kunskapen om den kausala mekanismen är i teoretisk mening fulländad då det a priori är möjligt att bestämma hur den revolutionära processen kommer att utfalla. I praktiken fokuserar dock CHA-analyser av revolutioner vanligen på att utreda den kausala mekanismen för någon av den revolutionära processens tre faser (exempelvis den kausala mekanism som utlöser revolutionära regimskiften). Begreppet kausal mekanism behöver således inte avse alla orsak- och verkan-relationer som gestaltar sig under en process. I CHA-analyser är det exempelvis vanligt att ett enda centralt antagande skärskådas. För att vederlägga ett förmodat orsakssamband kan en observation vara tillräcklig (Ibid.).

Påståendet att ju flera relevanta observationer som görs av ett fenomen, desto tillförlitligare information kan uppnås om fenomenet, är i grunden riktigt. Av detta följer emellertid inte att makrofenomen likt revolutioner (p.g.a. sitt ringa antal) faller utanför statsvetenskapens kunskapsdomän. Detta är uppenbart oriktig eftersom det finns flera metoder, däribland CHA, för att analysera makrofenomen. Till detta kommer att kunskapen om den politiska verkligheten inte är statisk. Det som idag antas vara ett fenomen som manifesterar sig i ett litet antal fall kan imorgon, tack vare nya teorier (och ytterst även nya fall), vara ett fenomen som kan observeras i ett stort antal fall. Utmaningen för forskaren ligger i att omformulera problemställningar, specificera begrepp och inhämta ny kunskap från befintligt och nytt empiriskt material.

Bild 11. I obearbetad form kan fall vara för otympliga för att en utförligare analys skall vara möjlig. Fallen kan därför struktureras i processer, faser, episoder och symptom. När ett fall har omarbetats så att en ändamålsenlig jämförelse är möjlig kan det nya fallet benämnas sekundärfall.

Bild 12. I bilden illustreras hur en kartläggning av processen för en social revolution kan gestalta sig. Punkterna anger potentiella begynnelsepunkter för revolutionen, hexagonerna anger episoder, de vita hexagonerna anger symptom och pilarna de spår som den politiska utvecklingen i huvudsak kan följa. Då utvecklingen når något av symptomen kan utveckling ändra riktning.

3.1.2 Jämförande flerfallsstudier

I avhandlingen hävdas att kunskap om ett fenomen kan uppnås genom jämförelser av fall som står i en bestämd relation till det aktuella fenomenet. Hur en jämförelse i praktiken går till kan variera avsevärt. Benämningen *jämförande metod* bör därför hellre förstås som ett paraplybegrepp än som en specifik metod för jämförelse. I någon mening är alla politiska studier som förmedlar kunskap om mer än ett specifikt fall jämförande. En vanlig uppfattning är dock att den jämförande metoden fokuserar på att

belysa ett specifikt orsakssamband i ett mindre antal fall (Peters 1998; Mahoney et al. 2003; Lange 2013).

Denna utgångspunkt åskådliggör grovt taget skiljelinjen mellan å ena sidan den jämförande metoden och å andra sidan analyser av ett stort antal fall (statistisk metod), analys av ett enskilt fall (fallstudien) och analys av arrangerade fall (experimentell metod) (Peters 1998; Brady & Collier 2004). Jag jämför en handfull sociala revolutioner för att besvara frågan varför vissa sociala revolutioner radikaliseras då andra sociala revolutioner inte gör det. Analysen utgår från arbetshypotesen att regimkonsolideringstakten sammanhänger med radikaliseringsgraden. Valet av jämförande metod bör sålunda fokusera på att finna en metod lämplig för att utvärdera förhållandet mellan tid och radikalitet.

En jämförelse är i sig till föga nytta om inte de fall som jämförs innefattar variationer i det som skall förklaras (d.v.s. i detta fall radikalitet) (Peters 1998). I min avhandling är det därför angeläget att först fastställa att de fall som analyseras verkligen varierar i radikalitet och därefter analysera orsaken till variationen. I praktiken innefattar denna procedur två jämförelser: den *beskrivande jämförelsen* och den *förklarande jämförelsen* (King et al. 1994).⁷⁰ I den beskrivande jämförelsen kompareras fallen med revolutionsmodellen och i den förklarande jämförelsen kompareras fallen med varandra. Syftet med den beskrivande jämförelsen är att kartlägga hur graden av radikalitet varierar i fallen, medan syftet med den förklarande jämförelsen är att utvärdera varför graden av radikalitet varierar i fallen.

Den förklarande jämförelsen går ett steg längre i analysen än den beskrivande jämförelsen. I det förra fallet analyseras en *orsak* och i det senare fallet en *följd*. David Humes berömda distinktion mellan orsak och följd formuleras lättfattligt av Bryan Magee:

Vi säger kanske att vi har sett att händelse B orsakades av händelse A, men allt vi egentligen har sett är först händelse A och sedan, efter den, händelse B. Vi har inte sett något tredje, ett orsakssamband som länkande samman dem. Men att säga att A orsakade B är inte detsamma som att säga att A hände först och sedan B; det är att säga att A medförde B – att A hände *därför* att B hände. Allt vi har sett är alltså en följd av händelser, medan kausalförhållandet däremot är ett nödvändigt samband (Magee 1998, 114).

Det är svårt att se hur den förklarande jämförelsen skulle kunna bevisa ett kausalt samband i humesk mening. Rosing konstaterar att den humeska utgångspunkten är för snäv för att den skall vara till nytta inom sociologin (och även i samhällsvetenskap överlag får man anta). I avhandlingen accepteras Rosings uppfattning att sociologins förståelse av kopplingen orsak-verkan är förankrad i flera kausalbegrepp. Till dessa kausalbegrepp räknar Rosing: bidragande, nödvändiga, tillräckliga, tillfälliga och alternativa orsaker (Rosing 1973, 18–19). Med ett gemensamt namn kallas dessa olika varianter av kausalbegrepp här för *kausal koppling*.

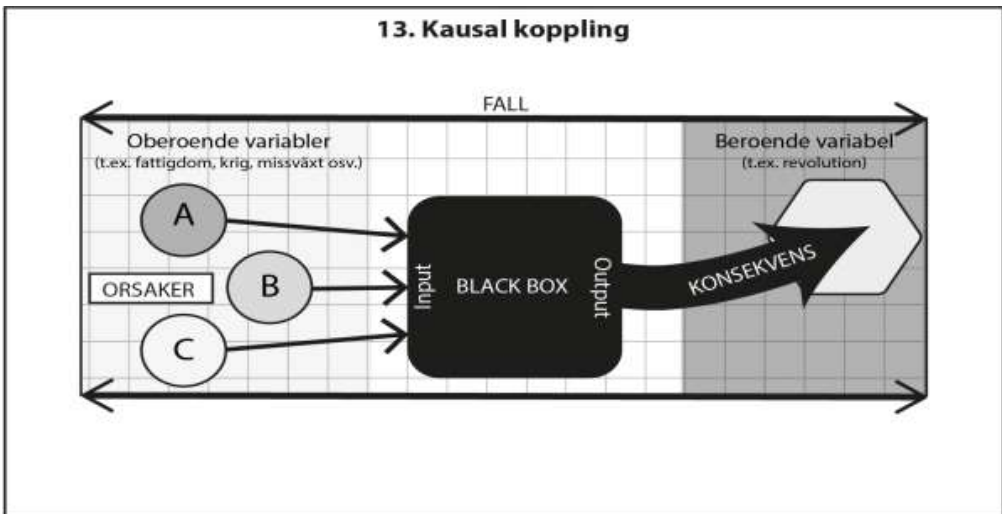
När ordet kausal koppling används i min avhandling är dess innebörd medvetet vag och avser endast ett förmodat samband (av något slag) råder mellan två episoder. Charles Ragin identifierar fem exempel på situationer då till synes samma kausala koppling kan resultera i varierande konsekvenser (Mahoney et al. 2003, 383).⁷¹ I sista hand är det möjligt att den ontologiska utgångspunkten för hur kausala kopplingar analyseras inom den traditionella jämförande metoden måste omprövas. Peter Hall konstaterar:

In short, the comparative method, as it is usually understood, and the standard regression models employed in comparative politics make strong sets of assumptions about the nature of the causal relations they are being used to examine. They do not assess causal relationships well if the world does not conform to that ontology (Mahoney et al. 2003, 382).

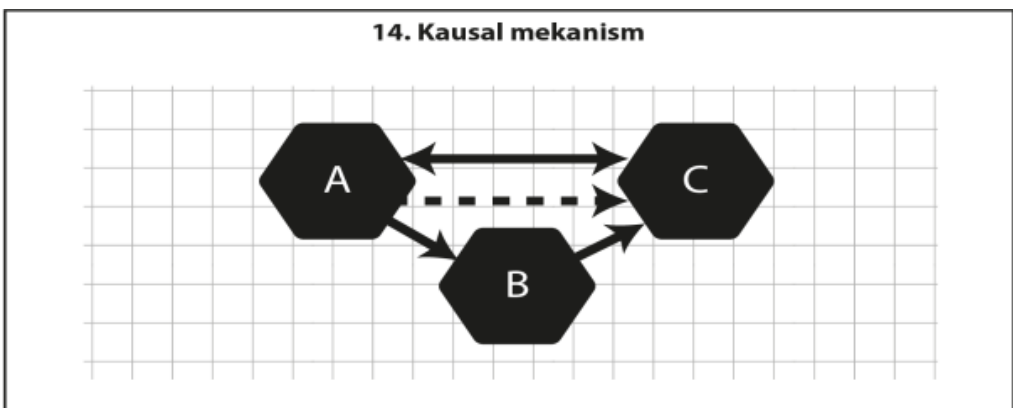
⁷⁰ I fortsättningen av denna avhandling specificeras typen av jämförelse endast då det föreligger risk för missförstånd.

⁷¹ För det första kan en observerad ökning av X i vissa fall åtföljas av en ökning av Y då det i andra fall ter sig mera troligt att en ökning av Z (inte X) åtföljs av motsvarande ökning av Y. För det andra kan en ökning av X leda till en ökning av Y vid tidpunkt T1 men till en helt annan förändring i T2. För det tredje kan en ökning av X i vissa fall leda till en ökning av Y men i andra fall leda till något helt annat. För det fjärde kan utfallet Y vara beroende av att ett kluster av variabler inträffar, på så vis att de enskilda variabelvärdena i klustret sammantaget är avhängiga varandra. För det femte kan relationen mellan den tilltänkta oberoende och beroende variabeln vara reciprok i den meningen att verkan förefaller stärka orsaken som i sin tur stärker verkan (Mahoney et al. 2003, 383).

Samhällsvetenskapen har likväl inte förhållit sig passivt till de problem Ragin nämner. Bland annat har modeller som baserar sig på s.k. strategisk interaktion (eng. strategic interaction) och s.k. spårberoende (eng. path dependence) föreslagits som möjliga redskap för att analysera fenomen som innefattar komplexa kausala kopplingar (Mahoney et al. 2003; Lange 2013). I min avhandling jämför jag tre sociala revolutioner för att kartlägga huruvida graden av radikalitet fluktuerar i fallen (d.v.s. en beskrivande jämförelse). Därefter jämförs fallen för att identifiera den eller de orsaker som reglerar den sociala revolutionens radikalisering (d.v.s. den förklarande jämförelsen). Avhandlingen kan således benämnas en *jämförande flerfallstudie*.

Bild 13. Ett makrofenomen kan analyseras som en kausal koppling. Då utreds förhållandet mellan en oberoende (exempelvis orsak till revolution) och en beroende variabel (exempelvis utbrott av revolution). Mängden data som de analyserade fallen inbegriper är stort (förutsatt att målsättningen är att säga något generellt om makrofenomenet). Den kausla kopplingen mellan den oberoende och den beroende variabeln uttrycks därför ofta som en s.k. svart låda (black box). Förhållandet mellan den oberoende och den beroende variabeln kan, i statistiska analyser, uttryckas som en korrelation. På så vis är det möjligt att exempelvis sluta sig till att fattigdom, krig, missväxt o.s.v. samvarierar med utbrott av revolutioner. Vid analyser av makrofall är det ofta speciellt angeläget att utreda vad som sker i den svarta lådan, varför intresset riktas mot en utredning av makrofenomenets kausala mekanism.

Bild 14. *Analysen av en kausal mekanism är vanligen förankrad i en mera komplex kausal modell än motsvarande modell för en kausal koppling. I bilden illustreras den kausala mekanismen för utvecklingen från A till C. I vissa fall kan utvecklingen röra sig från A till B och slutligen till C. I andra fall kan utvecklingen gå från A direkt till C. Vad som utlöser C kan således variera. Dylik variation kan analyseras med speciella analysmodeller som exempelvis fångar upp tröskeleffekt, periodeffekt och reciprokeffekt (kopplingen A och C).*

3.1.3 Analytiskt redskap

Begreppet analytiskt redskap avser här ett metodologiskt instrument för att underlätta analysen av ett fenomen. Ett exempel på en viss typ av analytiskt redskap är det *heuristiska redskapet* (eng. heuristic device) (Lange 2013, 39). Matthew Lange beskriver det heuristiska redskapet som ett artificiellt objekt särskilt konstruerat för att uppnå kunskap om ett fenomen (Ibid.). De analytiska redskapens form och funktion kan variera. Det är därför ändamålsenligt att utreda vilka analytiska redskap som används i avhandlingen. Richard Harvey Browns teori om kognitiv estetik ligger till grund för den fortsatta diskussionen av de analytiska redskapens form och funktion (Brown 1977).

Med kognitiv estetik avser Brown först och främst konstens, kreativitetens och intuitionens epistemologiska värde för samhällsvetenskapen (Ibid.). Det avgjort viktigaste bruket av kognitiv estetik är här användningen av metaforer (exempelvis febermetaforen). I avhandlingen argumenteras för att metaforen – rätt använd – kan underlätta nya vetenskapliga upptäckter.⁷² Angående metaforers tillämpningsområden konstaterar Brown:

[M]etaphor is the cognitive aesthetic or, more commonly, the tension theory, which appeared recently among philosophers and literary critics. Borrowing the romantics' insight that creative thought is metaphoric, this school – if it can as yet so be called – has extended the idea of metaphor as a logic of discovery to include science as well as art and has distinguished creative activity in both these fields from the normal science or art that goes on in each. Such a theory has profound implications for the philosophy of science and for logic of method in the human studies, for it suggests that both the deductive and the inductive models of scientific explanation be reformulated by the view that formal representations – whether in science or in art – be understood as metaphoric redescription (or creation) of the domain of the explanandum (Brown 1977, 79–80).

Fenomen som saknar namn (eller någon annan symbol) faller utanför det som människan kan ha ett konstruktivt meningsutbyte om. Kopplas fenomenet till en metafor kan det konceptualiseras (d.v.s. fenomenet får ett namn). Konceptualiseringen underlättar insamlingen av data (relevant för fenomenet) som vidare kan sammanställas i en teori. Visar det sig emellertid att den presenterade teorin inte förklarar vad den utger sig för att förklara uppstår ett nytt behov konceptualisering. Samhällsvetenskapen har gjort ett framsteg varje gång ett nytt begrepp som bättre korresponderar med den sociala verkligheten introduceras i den fackvetenskapliga terminologin (Merriam 1994; Rosing 2002). Den tyske filosofen Friedrich Nietzsche ifrågasätter dock, enligt Brown, den faktiska skillnaden mellan fackvetenskapliga termer och metaforer (Brown 1977, 87–88).

Nietzsches teori går i korthet ut på att all mänsklig kommunikation bottnar i metaforer. Den fackvetenskapliga begreppsutredningen är bara ytterligare ett steg i metaforens utveckling (d.v.s. en metafor byts ut mot en annan). När metaforens ursprungliga bildliga innebörd har fallit i glömska förstelnar metaforen och börjar uppfattas som ett fackbegrepp (Ibid. 87). Principen för användningen av metaforer handlar således om att relatera mentala bilder till varandra. Dessa bilder kan helt eller delvis sakna naturlig koppling (exempelvis bilden feber och bilden revolution). Den epistemologiska nyttan med att använda metaforer är alltså deras benägenhet att fånga upp eller förtydliga delvis eller helt okända aspekter av ett fenomen (Ibid.).

---

⁷² Vetenskapsfilosofen Karl Popper anser att det inte finns någon logisk metod för att frambringa nya idéer. Uppkomsten av nya idéer är sålunda enligt Popper åtminstone delvis ett resultat av intuition och kreativt tänkande (King et al. 1994, 14). Jag använder metaforen som ett analytiskt redskap för att frambringa en ny teori om revolutionen (se vidare kapitel 1.4).

Metaforer som saknar informativt och deskriptivt värde är dock överflödiga. En framställning av revolutionen som ett naturfenomen (exempelvis vulkanutbrott, jordbävning eller storm) förmedlar visserligen bilden av en social eruption av något slag men inte så mycket mera. En sådan metafor riskerar att uppfattas som trivial eftersom den inte ger uttryck för en ny aspekt av revolutionen (Merriam 1994). Bra metaforer skapar å andra sidan nya förutsättningar för att tolka, strukturera och jämföra data. Användningen av metaforer förutsätter likväl en god inlevelseförmåga i fenomenets gestaltning:

När det gäller analysen av information kan en metafor förmå forskaren att lyfta sig upp ur det 'empiriska träsket' och teoretisera på en högre nivå. Metaforen innebär att man inte enbart beskriver eller betecknar en företeelse. Man kommer ett hack högre, upp till en mer analytisk nivå. Metaforen befinner sig halvvägs från empiriska fakta mot den begreppsliga betydelsen av fakta. Den lyfter forskaren upp från vardagens detaljer och mot de grundläggande sociala processer som ger dessa detaljer en mening. Konsten att lyckas med detta kräver ett bruk av fantasin (Merriam 1994, 161).

Jag hävdar att Brintons febermetafor är ett trubbigt redskap för att analysera den specifika relationen mellan radikalitet och tid under den revolutionära processen. I min avhandling kompletterar jag därför analysen med den antropologiska ritualmetaforen. Den senare metaforen antas här underlätta *tolkningen* (eller identifikationen) av den tidsbundna radikalitet (d.v.s. revolutionär terror) som kan inträffa efter den gamla regimens fall under sociala revolutioner. I linje med Nietzsches teori kan även de begrepp som jag använder för att jämföra data uppfattas som metaforer. Begreppen process, fas och episod underlättar exempelvis den beskrivande jämförelsen av revolutionerna då begreppen fall och idealfall underlättar den förklarande jämförelsen av revolutionerna.

Genom att accentuera hypotetiska karaktäristiska i ett fenomen kan en jämförelse mellan fall och idealfall (d.v.s. i detta sammanhang revolutionsmodellen) förtydliga hur väl ett fall överensstämmer med en förväntad utveckling (Lange 2013, 39). I den mån de analytiska redskap som jag använder betraktas som metaforer kan tre olika typer av metaforer identifieras. Den *elastiska metaforen* (som exempelvis febermetaforen och övergångsritualen) är ett tolkande redskap, den *rigida metaforen* (exempelvis process, fas och episod) är ett strukturerande redskap och den *förstelnade metaforen* (exempelvis idealfallet) är slutligen ett komparativt redskap.

3.1.4 Totalpopulation för sociala revolutioner

Vid en jämförelse av fall är det ändamålsenligt att veta hur stor den totala populationen av fall är. Om totalpopulationens storlek är oklar är det också oklart i vilken utsträckning de fall som jämförs är representativa för det fenomen som analyseras. Då en samhällsvetare undersöker fenomen som är svåra att definiera eller kategorisera tillspejas detta problem (King et al. 1994; Lange 2013). För att få en uppfattning om vilka fall som i praktiken kan inkluderas i en studie om våldsamma revolutioner är det lämpligt att utgå från hur problemet med totalpopulation har behandlats i andra analyser. I tre välrenommerade studier av revolutioner kan likaså tre fundamentalt olika totalpopulationer påträffas. Goldstone listar 165 fall under tidsperioden ca 1500–2000, Goodwin listar 18 fall under tidsperioden 1789–1989 och Foran listar blott 6 fall under tidsperioden 1900–2000 (Goldstone et al. 1998, XXVIII–XXX; Goodwin 2001, 4; Foran 2005, 33).

De tre presenterade totalpopulationernas sammansättning förefaller ha påverkats av åtminstone följande faktorer: definition, tidsram och subjektivitet. För det första varierar själva definitionen på begreppet revolution. Goldstone och Goodwin tillämpar en betydligt lösare definition än vad Foran gör. Detta resulterar i att den senare endast inkluderar en handfull fall då de förra inkluderar mångdubbelt fler fall (Ibid.). För det andra varierar den temporala avgränsningen för totalpopulationen. Goldstone utgår i detta avseende från den mest generösa tidsramen. *The Encyclopedia of Political Revolutions* omfattar nämligen en mellan 300 och 400 år längre tidsperiod än motsvarande tidsperioder för Goodwin och Foran (Ibid.). För det tredje varierar forskarens subjektiva evaluering av fallen. Det är ofrånkomligt

att tolkning av historisk data divergerar. Foran önskar exempelvis inte inkludera revolutionen på Grenada 1979 i sin totalpopulation trots att både Goldstone och Goodwin gör det (Ibid).⁷³

Jag definierar totalpopulationen utgående från de fall som återfinns i Goldstones totalpopulation. Fördelen med Goldstones totalpopulation är att den bygger på ett samarbete mellan ett stort antal ämnesspecialister. Vidare har Goldstones totalpopulation en lexikal förankring och fungerar därför som en preliminär förteckning över de viktigaste revolutionerna som har inträffat under de fem senaste seklen (Goldstone et al. 1998). Några allmänna reservationer är dock på sin plats. För det första är den upplaga av *The Encyclopedia of Political Revolutions* som jag använder drygt 15 år gammal. Sedan början av det tjugoförsta århundradet har ett flertal revolutioner inträffat (inte minst de revolutioner som allmänt går under benämningen *den arabiska våren*) som följaktligen inte finns omnämnda i verket. En del analyser av revolutioner som har inträffat under senare delen av 1990-talet kan likaså uppfattas som ofullständiga av samma orsak (Ibid.).

För det andra har flera fall tagits med i totalpopulationen som inte är förenliga med en standarddefinition på politisk revolution (än mindre med en definition på social revolution), medan andra fall som i betydligt högre grad är det, har utelämnats. I uppslagsverket har exempelvis politiska rörelser med en mera evolutionär än revolutionär karaktär tagits med.

För det tredje har fallen förmodligen inte analyserats med samma utgångspunkt.⁷⁴ Fallanalysernas upphovsmän lägger helt naturligt (och kanske även ofrånkomligen) tonvikten på olika infallsvinklar. Resultatet är att totalpopulationen inte förankras i en så systematisk databehandling som här vore önskvärt (Ibid.).

För det fjärde förekommer överlappande fall. De östeuropeiska revolutionerna 1989 behandlas exempelvis både som ett sammanhängande kluster och som enskilda fall. Överlappande fall påverkar totalpopulationen negativt i den meningen att det faktiska antalet fall (förutsatt att fall förstås som en inomstatlig förändring) är lägre än det antal fall som ingår i *The Encyclopedia of Political Revolutions* (Ibid).

Ovannämnda brister förhindrar dock inte en grov klassificering av fallen enligt de fyra olika typer av våldsamma revolutioner som presenteras i avhandlingens andra kapitel (d.v.s. social revolution, politisk revolution, social revolt och politisk revolt). Indelningen av fallen illustreras utgående från två axlar. På den horisontella axeln anges förändringsgraden (FG) och på den vertikala axeln anges förändringsriktningen (FR). Förändringsgraden vilar på en bedömning av omfattningen av den sociopolitiska omställning som en viss revolution medförde. Förändringsriktningen vilar på en bedömning av den sociopolitiska nivå som en viss revolution emanerade från. Bild 15 betecknar fall som placerar sig mellan graderna $FG \geq +1$ och $FR \leq -1$ (politisk revolution), $FG \leq -1$ och $FR \leq -1$ (politisk revolt), $FG \leq -1$ och $FR \geq +1$ (social revolt) samt $FG \geq +1$ och $FR \geq +1$ (social revolution).

Eftersom varken förändringsgrad eller förändringsriktning på ett objektivet sätt kan mätas måste respektive variabelvärde subjektivt uppskattas. För att dels undvika ett alltför voluminöst datamaterial, dels garantera en systematisk databearbetning, baserar sig min avkodning av fallen endast på de data som återfinns i *The Encyclopedia of Political Revolutions* (Goldstone et al. 1998). De ovannämnda problemen med fallanalyserna påverkar avkodningen av fallen. Därutöver påverkar alltid den mänskliga faktorn (d.v.s. tolkningsfel, okunskap och misstag) i någon mån avkodningen. Hur respektive fall har tolkats återges i ett appendix (Appendix I) till avhandlingen. Av nämnda orsaker bör bild 15 förstås som en preliminär uppskattning av vilka fall som respektive revolutionstyp kan innefatta. Fallens position i koordinatsystemet anger därför endast en ungefärlig bild av fallens placering. De enskilda fallens position är dock av mindre betydelse än var kluster av fall kan påträffas.

Föga överraskande visar indelningen att totalpopulationen för sociala revolutioner är väsentligt mindre än motsvarande totalpopulation för sociala revolter. Vid bestämningen av förändringsgrad för respektive fall har två olika målsättningar ställts mot varandra; å ena sidan målsättningen att omedelbart

⁷³ Här räcker det med att konstatera att så länge inkluderandet eller exkluderandet av fall i en totalpopulation inte bygger på faktafel är det föga konstruktivt att skilja mellan "bättre" och "sämre" tolkningar av data. Däremot är det betydelsefullt att den totalpopulation som inkluderas i en studie är ändamålsenlig med tanke på studiens syfte.

⁷⁴ Exempel på relevanta utgångspunkter för en statsvetenskaplig analys av revolutioner återfinns i *Statsvetenskapligt lexikon*. Där nämns följande utgångspunkter: Vilket socialt skikt eller vilken klass bar upp revolutionen? Vilken geografisk räckvidd hade den?, Hur länge varade den?, Varifrån kom initiativet?, Vilken politisk riktning var den ett uttryck för?, Genomfördes revolutionen som ett konstitutionellt brott eller utnyttjade den lagliga institutioner och processer? (Goldmann et al. 1997, 243).

och fundamentalt förändra staten för att på sikt förändra samhället, och å andra sidan målsättningen att omedelbart och fundamentalt förändra samhället för att på sikt kunna förändra staten. De flesta av de antikommunistiska revolutionerna som inträffade efter 1989 vilade exempelvis på den förra målsättningen, d.v.s. att krossa det kommunistiska enpartisystemet och därefter gradvis omforma samhället genom att implementera demokratiska och marknadsekonomiska reformer.⁷⁵ Ett av de mest extrema exemplen på den senare målsättningen är de *Röda khmerernas* politiska revolution i Kambodja. Genom att avfolka landets städer försökte khmerledarskapet omedelbart förändra det kambodjanska samhället och skapa ett nytt klasslöst samhälle för den nya kommunistiska människan (Goldstone et al. 1998, 70–71). Liknande målsättningar återfinns i hög grad både bland revolutioner som emanerat uppifrån (Nazityskland och det fascistiska Italien) och nedifrån (Sovjet-Ryssland och det islamistiska Iran) (Ibid. 193–196, 271–273; 430–435; 248–251). Principen för avkodningen av förändringsgraden kan därmed uttryckas; Ju mera den revolutionära förändringen var förankrad i målsättningen att omedelbart och djupgående förändra samhället för att på sikt förändra staten, desto högre värde på den horisontella axeln.⁷⁶

Missnöje med en gammal regim kan emanera från två olika riktningar. I det ena extremfallet emanerar missnöjet nedifrån (d.v.s. från folket) och i det andra extremfallet uppifrån (d.v.s. från makteliten). Uttrycksformen för motståndet mot den gamla regimen har i min avhandling särskilt beaktats för att bestämma förändringsriktningen för respektive fall. Jag har exempelvis antagit att massdemonstrationer sammanhänger med ett utbrett missnöje hos folket (exempelvis den iranska revolutionen) medan sammansvärjningar har antagits sammanhänga med ett koncentrerat missnöje hos eliten (exempelvis de katolska restaureringsförsöken i England under förra hälften av 1700-talet) (Goldstone et al. 1998, 55–57). Det vanligaste är emellertid en blandning av båda (exempelvis det amerikanska inbördeskriget) (Ibid., 496–500). Avkodningen av förändringsriktningen vilar därför på en bedömning av varifrån missnöjet ursprungligen emanerade. Principen för avkodningen av förändringsriktningen kan därmed uttryckas; Ju mera folkligt förankrat motstånd, desto högre värde på den vertikala axeln.⁷⁷

Förutsatt att den föreslagna indelningen i det stora hela är riktig kan jag klassificera 17 fall som sociala revolutioner, 19 fall som politiska revolutioner, 84 fall som sociala revolter och 45 fall som politiska revolter. De 17 fall som jag räknar till typen sociala revolutioner bildar därmed totalpopulationen för sociala revolutioner. En återblick på de andra diskuterade totalpopulationerna ger vid handen att den totalpopulation som jag presenterar överensstämmer mest med Goodwins totalpopulation. Totalpopulationerna är likväl inte identiska. I Goodwins totalpopulation påträffas fyra fall som jag inte har tagit med i min totalpopulation (Kambodja, Mocambique, Etiopien och Algeriet).

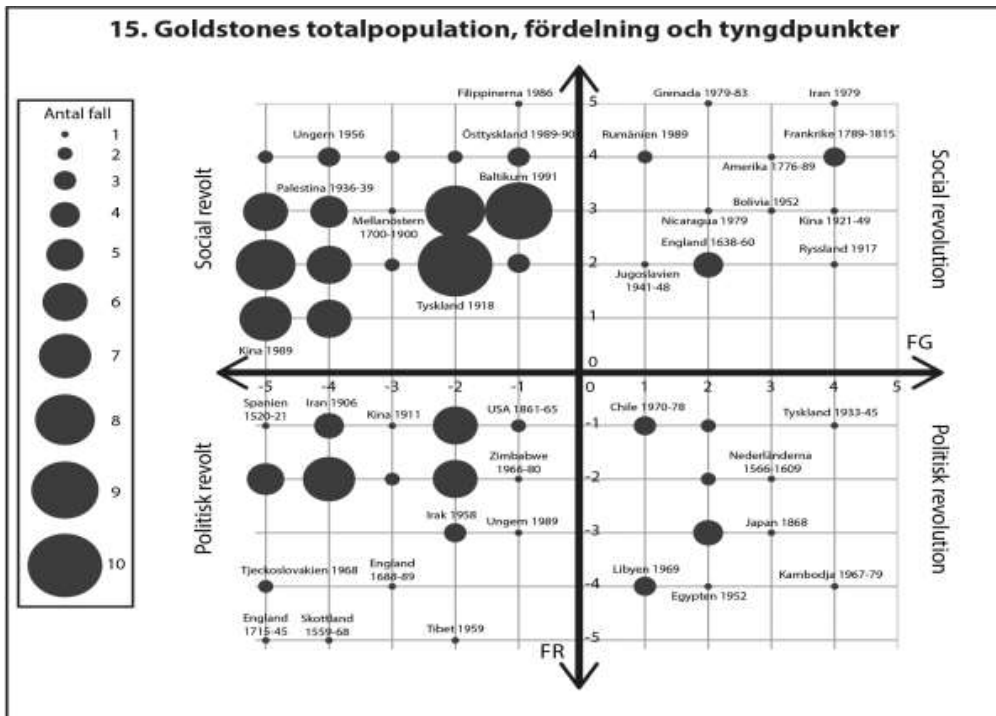
I min totalpopulation påträffas å andra sidan fyra fall som inte har tagits med i Goodwins totalpopulation (Haiti, Amerika, England och Zanzibar). Avvikelserna är dock förhållandevis marginella och kan (undantaget Haiti och Zanzibar) förklaras med att Goodwins totalpopulation omfattar en kortare tidsperiod (Goodwin 2001, 4). Forans tämligen restriktiva totalpopulation innefattar å sin sida sex fall vilka alla ingår i min totalpopulation (Foran 2005, 33). Sammantaget kan konstateras att min totalpopulation inte i anmärkningsvärd utsträckning avviker från övriga totalpopulationer. Min totalpopulation bör således betraktas som trovärdig.

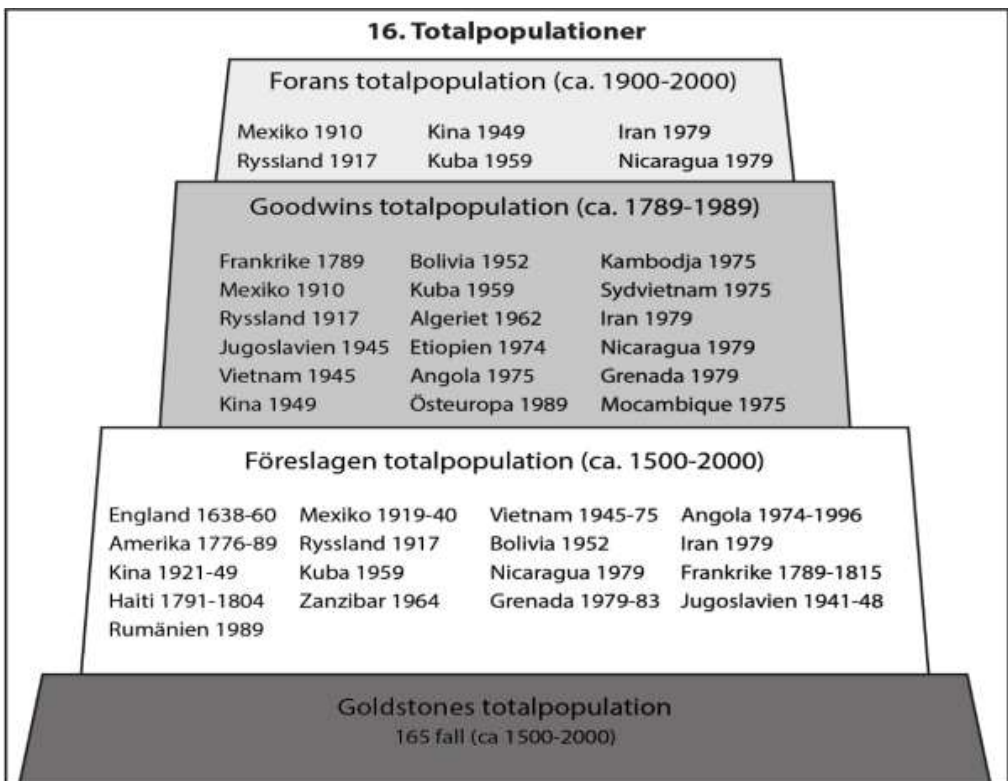
⁷⁵ Fall som sammanhänger med kommunismens kollaps i Central- och Östeuropa uppfyller inte (undantaget den rumänska revolutionen) definitionen på social revolution. Dessa revolutioner medförde visserligen viktiga politiska och sociala förändringar men de var inte förankrade i – och detta är principiellt viktigt – målsättningen att omedelbart och fundamentalt förändra respektive lands sociala struktur.

⁷⁶ Eller omvänt; Ju mera den revolutionära förändringen av ett fall var förankrad i målsättningen att omedelbart och djupgående förändra staten för att på sikt förändra samhället, desto lägre värde på den horisontella axeln.

⁷⁷ Eller omvänt; Ju mera elitistiskt förankrat motstånd, desto lägre värde på den vertikala axeln.

Bild 15. Bilden illustrerar hur samtliga fall i Goldstones totalpopulation har delats in enligt typerna: social revolution, politisk revolution, social revolt och politisk revolt. Den horisontella axeln (FG) anger förändringsgraden och den vertikala axeln (FR) anger förändringsriktningen för respektive våldsamt revolution. Namnet för respektive våldsamt revolution har endast skrivits ut på ett fall i de olika klustren p.g.a. utrymmesbrist. En förteckning över samtliga fall samt deras koordinater återfinns i Appendix I.

Bild 16. Bilden illustrerar fyra olika förteckningar över totalpopulationer. Goldstones totalpopulation är för mångtalig för att i detalj återges här. Hela registret återfinns i Appendix I.

3.1.5 Valet av fall

Jämförande analyser av makrofenomen föranleder vissa utmaningar vid valet av fall. Förutsatt att en meningsfull totalpopulation kan definieras infinner sig strax frågan vilka fall som är ändamålsenliga att inkludera i studien. Utifall syftet med studien är en analys av samtliga fall i populationen är det naturligtvis inte nödvändigt att presentera urvalskriterier för valet av fall. Jag fokuserar dock på en teoriutvecklande analys av tre fall samt en teoriutvecklande analys av ytterligare två s.k. tilläggsfall. Eftersom analysen därmed endast inbegriper en liten del av totalpopulationen är en närmare redogörelse för valet av fall nödvändig. Lange anser att särskilt fem utmaningar är förbundna med urvalsprocessen. Dessa är: (i) antalet fall, (ii) datatillgänglighet, (iii) fallens egenskaper, (iv) typ av jämförelse, och (v) fallens konformitet (Lange 2013, 149).

Antalet fall. Lange påpekar att antalet fall till syvende och sist är underordnat en kostnads- och vinningskalkyl. En jämförande flerfallsstudie bör dock innefatta åtminstone två fall. Kostnads- och vinningskalkylen bör således beräknas utgående från hur mycket studiens nomotetiska och ideografiska värde påverkas för varje fall som adderas till de två självskrivna fallen. I teoretisk mening ökar studiens nomotetiska värde för varje extra fall som inkluderas i studien då det omvända är fallet för studiens ideografiska värde (Ibid., 149–151). Eftersom den övergripande teoretiska ambitionen i avhandlingen är teoriutvecklande och ideografisk bör analysen fokusera på ett fåtal fall. En jämförelse av endast två fall kan dock leda till en situation då det inte går att avgöra vilket fall som avviker från normen. Vid en jämförelse av tre (eller flera) fall kan emellertid en avvikelse mellan två fall relateras till ett tredje och på så vis sprida ljus över vilket av fallen som utgör anomalin.

Datatillgänglighet. Även om makrofenomen kan indelas i typer kan denna åtgärd aldrig slutgiltigt lösa problemet med fallens olikhet. Vissa fall är helt enkelt mera kända än andra varför datatillgängligheten mellan fallen varierar. Ett stort antal sekundärkällor garanterar dock inte en högre kvalitet på materialet. Användningen av ett ringa antal tillförlitliga primärkällor är alltid att föredra framom ett aldrig så stort antal dubiösa sekundärkällor. Vid valet av fall är det därför viktigt att göra en bred evaluering av datatillgängligheten för respektive fall. En sådan evaluering bör inte enbart ta fasta på kvantitet och kvalitet beträffande källmaterialet, utan också beakta praktiska hinder som exempelvis förståelse och tolkning av det aktuella materialet (Lange 2013, 151-152).⁷⁸

Fallens egenskaper. Vid analyser av makrofenomen tenderar vissa fall att vara så viktiga för förståelsen av en viss totalpopulation att man inte kan bortse från dessa utan att hela studiens analytiska värde snedvrids. Dylika fall kallas här för *kritiska fall* (eng. crucial cases).⁷⁹ Vid bedömningen av huruvida andra fall kan klassificeras som revolutioner åberopas ofta explicit eller implicit den franska revolutionen. Den franska revolutionen kan därmed uppfattas vara det kritiska fallet i totalpopulationen av sociala revolutioner. Då makrofenomen likt revolutioner jämförs är det viktigt att valet av fall står i ett utrett förhållande till det kritiska fallet. Fall som i stor utsträckning överensstämmer med det kritiska fallet kan här benämnas *typiska fall*. Beroende på vilken jämförelselogik som tillämpas kan det vara ändamålsenligt att utöver typiska fall även ta med fall som jag har valt att benämna *atypiska* och *blandade* (Lange 2013, 152, 173; King et al. 1994, 209-212).

Typ av jämförelse. Då få fall jämförs bör det framgå varför vissa fall jämförs framom andra. Peters nämmer tre jämförande metoder (inspirerade av John Stuart Mills jämförelselogik) som i teoretisk mening fortfarande fungerar som en utgångspunkt för jämförande analyser inom samhällsvetenskapen. Dessa kallas för: överensstämmelsemetoden (eng. method of agreement), differensmetoden (eng. method of difference) och metoden för beledsagande variation (eng. method of concomitant variation) (Peters 1998, 28-30). Strävan att maximera likheter eller skillnader mellan de fall som jämförs förekommer inte bara i milliska jämförelser. Vid jämförelser av processer är det exempelvis inte ovanligt att processer med liknande uppkomst men avvikande utfall jämförs. Lange sammanfattar:

Notably, attempts to maximize key similarities or differences do not apply solely to Millian comparison. In addition, narrative comparisons commonly pair cases along these lines for the same reasons. For example, process-oriented narrative comparisons frequently pair cases with similar initial conditions but different outcomes, thereby employing narrative comparison to compare the process leading to their different outcomes in order to highlight key determinants of their divergent path (Lange 2013, 153).

Fallens konformitet. Både typiska och atypiska fall uppmärksammas ofta i jämförande studier. Med ett atypiskt fall avser jag ett fall som vid en preliminär utvärdering uppvisar alla tecken på att utvecklas i överensstämmelse med ett typiskt fall, men som detta till trots inte förefaller ha gjort det. Atypiska fall är intressanta eftersom de kan uppfattas som s.k. *off-line cases*, d.v.s. fall som inte är konformistiska trots att de enligt teorin borde vara det (Lange 2013, 154). Orsaken till att ett särskilt fall har utvecklat sig i atypisk riktning kartläggs ofta i kvalitativa analyser. Statistiska analyser kan å andra sidan användas för att identifiera s.k. *on-line cases* (d.v.s. fall som placerar sig på regressionslinjen) (Ibid., 154). Vid valet av fall kan sålunda både typiska och atypiska fall analyseras beroende på vilken typ av fall som bäst accentuerar den aktuella problemställningen (Ibid., 154-155).

I min avhandling jämför jag tre primärfall i teoriprovande syfte. Jag väljer att primärt fokusera på den kubanska, den iranska och den rumänska revolutionen. Därtill analyserar jag två tillägsfall i teoriutvecklande syfte (för en närmare diskussion av begreppen teoriprovande och teoriutvecklande se kapitel 3.2.4 och 3.2.5). Mina sekundärfall är den amerikanska och den grenadiska revolutionen. Datatillgängligheten beträffande den kubanska, den iranska och den amerikanska revolutionen är god, men något sämre för den rumänska och den grenadiska revolutionen. Källmaterialet för den rumänska

---

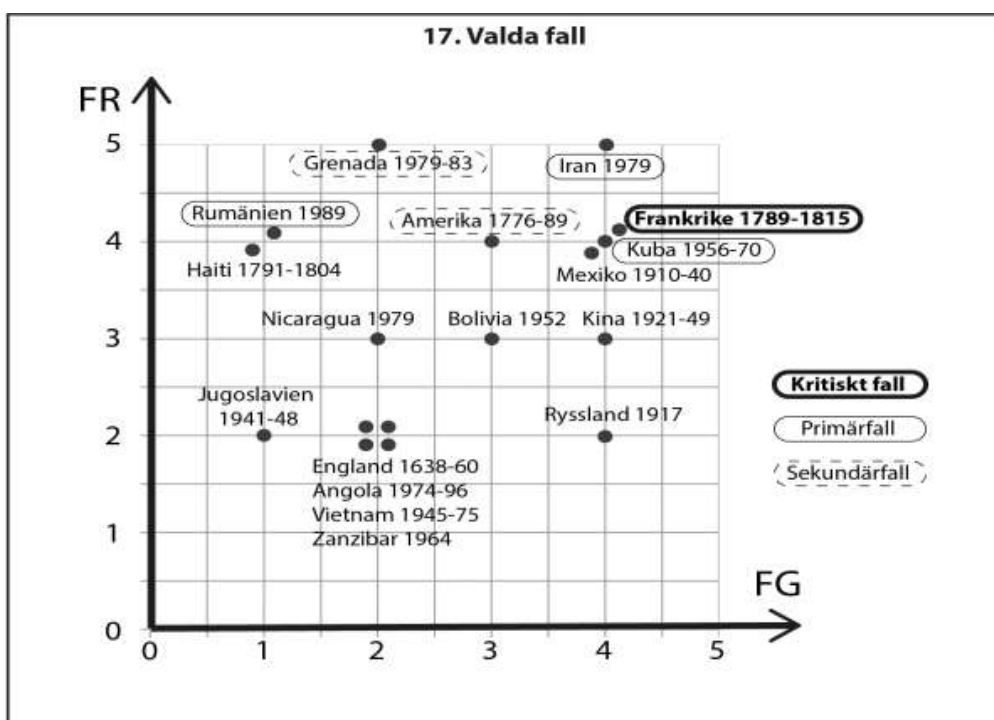
⁷⁸ Denna utgångspunkt får emellertid inte leda till att valet av fall underordnas bekvämlighetsorsaker. Om relevanta fall ratas p.g.a. dålig datatillgänglighet riskerar studien att snedvridas. Ytterst bör valet av fall underordnas flera kriterier av vilka datatillgänglighet är ett. På så vis är valet av fall en avvägningsfråga där brister i datatillgänglighet eventuellt kan uppvägas av mera gynnsamma omständigheter beträffande andra urvalskriterier (Lange 2013, 151-152).

⁷⁹ Det kritiska fallet skall enligt Lange förstås som det viktigaste, renaste och mest typiska fallet (d.v.s. det fall som innefattar alla de aspekter som man har noterat att är typiska för ett visst fenomen) (Lange 2013, 152).

och den grenadiska revolutionen är likväl inte så dåligt att det medför något praktiskt hinder för analys av vederbörande fall.

Valet av fall sammanhänger med att fallen är förenliga med den jämförande logik som jag benämner moderat differensmetod. Genom att förankra valet av fall i moderat differens (d.v.s. en påtaglig men inte nödvändigtvis absolut olikhet) uppnås en stor variation mellan fall av samma typ. Påtaglig variation mellan fallen är vidare önskvärd för att utröna huruvida fallspecifika omständigheter påverkar den revolutionära processen. Således jämför jag fem sociala revolutioner (tre primär- och två sekundärfall) som har resulterat i olika typer av regimskifte på olika platser och vid olika tidpunkter. De tre primärfallens och de två sekundärfallens förhållande till det kritiska fallet (d.v.s. den franska revolutionen) varierar. Den kubanska och den iranska revolutionen kan benämnas typiska fall medan den rumänska revolutionen kan benämnas atypiskt fall. Den amerikanska och den grenadiska revolutionen kan vidare benämnas blandade fall.

Bedömningen av fallens konformitet baserar sig på de uppskattade värdena för förändringsriktning (FR) och förändringsgrad (FG). Den kubanska och den iranska revolutionen kan å ena sidan benämnas on-line cases eftersom de har ett högt värde på FR och FG. Den rumänska revolutionen kan å andra sidan benämnas off-line case eftersom den har ett högt värde på FR men ett lågt värde på FG. Den amerikanska och den grenadiska revolutionen har å andra sidan höga värden på FR men varierande värden på FG. Skillnaden mellan fallen är väsentlig för jämförelsen eftersom den rumänska revolutionens atypiskhet antas kunna förklara varför sociala revolutioner radikaliserar i olika hög grad. Förutsatt att den antagna förklaringen är riktig bör jämförelsen av sekundärfallen frambringe ett resultat som är i linje med teorin. Valet av fall vilar sammanfattningsvis på målsättningen att urskilja ett atypiskt, två typiska och två blandade fall som därutöver innefattar inbördes moderat differens och tillräckligt god datatillgänglighet.⁸⁰

⁸⁰ Kriterierna för valet av fall bör givetvis uppfattas som vägledande (d.v.s. det finns inga självklara jämförelseobjekt men det finns mera och mindre ändamålsenliga jämförelseobjekt). Detta beror på att fallens position i koordinatsystemet bygger på en subjektiv uppskattning av FR och FG.

Bild 17. I bilden illustreras totalpopulationen för sociala revolutioner. Jämförelseobjekten har markerats med en cirkel. Det kritiska fallet (den franska revolutionen) har markerats med svärtad oval, primärfallen med heldragen oval och sekundärfallen med streckad oval.

3.2.1 Metodologisk strategi inom CHA

Fenomenet social revolution kan analyseras utifrån olika metoder av vilka CHA är en. CHA bör förstås som en metodfamilj snarare än som en enskild metod. Åtminstone tre likheter mellan CHA-analyser kan spåras. Metodanvändningen i en CHA-analys är i allmänhet ämnade att (i) *jämföra historiska fall* på (ii) *meso- eller makronivå* för att (iii) *analysera en process eller en kausal mekanism* (Lange 2013; Mahoney et al 2003). Grundvalen för CHA beskrivs utförligt i Charles Tillys klassiska verk med det träffande namnet *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons* (Tilly 1984). De metodologiska tillvägagångssätt som förenar ovannämnda ambitioner är likväl talrika varför en noggrannare utredning av vilken metodologisk strategi som jag använder är nödvändig.

Min metod kan åskådliggöras genom en redovisning av de vägval som exkluderar vissa metoder ur analysen men inkluderar andra. Dessa vägval kan illustreras genom en återkoppling till diskussionen i föregående kapitel om antal observationer, kausalitet och jämförelse. Metodkapitlet inleds med en diskussion om betydelsen av antalet observationer. Diskussionen utmynnar i konstaterandet att målsättningen är att analysera *ett fenomen* men *fem fall* (tre primärfall och två sekundärfall) som var för sig manifesterar sig i ett *multum av episoder*. Eftersom antalet fall sammanlagt endast är fem bör studien vara förankrad i en metod för analyser av få fall (eng. small N- methods) och inte en metod för analyser av många fall (eng. large N-methods) (Lange 2013; Peters 1998).

Syftet med få fall-metoder är i allmänhet att skärskåda en viss kausal koppling. Extrempunkterna utgörs av ambitionen att demonstrera eller vederlägga en sådan koppling. Mellan extrempunkterna återfinns de mera moderata föresatserna att stärka, försvaga eller upptäcka hypotetiska kausala samband. Om den kausala ambitionen är deterministisk är den millska jämförelsemetoden den dominerande få fall-metoden. Om den kausala ambitionen däremot är moderat är s.k. narrativa komparativa metoder de dominerande få fall-metoderna (Lange 2013; Mahoney et al 2003). Den få fall-metod som jag tillämpar står närmare den narrativa komparativa metoden än den millska komparativa metoden. Gemensamt för de narrativa metoderna är att tyngdpunkten ligger på den historiska analysen (Lange 2013).

Inom CHA används i huvudsak tre olika narrativa komparativa metoder: den processororienterade (eng. process-oriented), den mekanistiska (eng. mechanistic) och den idealtypiska (eng. ideal-typical) (Ibid., 87). Den processororienterade jämförelsen och den mekanistiskt orienterade jämförelsen eftersträvar båda att spåra orsaker som fått tillsynes likartade processer (eller mekanismer) att resultera i olika utfall. Den förra utgår från ett bredare perspektiv och eftersträvar att analysera en hel process. Den senare utgår från ett snävare perspektiv och eftersträvar att analysera en särskild kausal mekanism (Lange 2013; Brady & Collier 2004). Lange belyser skillnaden mellan metoderna:

[P]rocess-oriented comparisons focus on processes more broadly and consider how processes unroll to gain insight into mechanism. Alternatively, mechanistic comparisons explicitly focus on mechanisms linking causes and outcomes; thus, mechanisms – not processes – are compared (Lange 2013, 101).

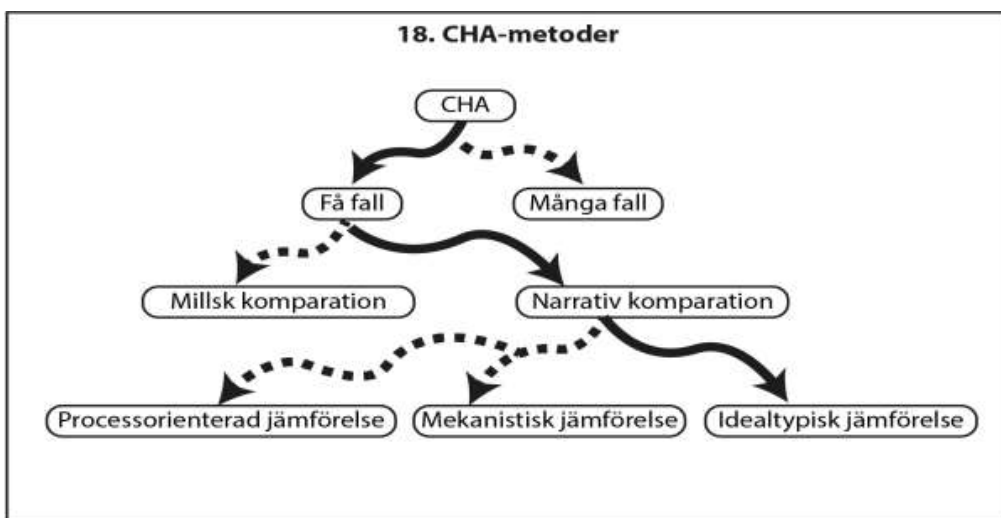
Den idealtypiska jämförelsen skiljer sig dock både från den processororienterade och mekanistiska jämförelsen. De två sistnämnda metoderna bygger på att jämförelser används för att så att säga nysta upp olika nivåer i de analyserade processerna. Den förstnämnda metoden bygger å sin sida på att relevanta processer jämförs med ett idealfall för att på så vis identifiera betydelsefulla avvikelser (Lange 2013). Idealfallet är vanligen konstruerat för att accentuera en särskilt viktig egenskap för att underlätta och förtydliga jämförelsen. Speciellt för idealtypiska jämförelser är att analysen omfattar både en jämförelse mellan idealfall och riktiga fall och en jämförelse mellan de riktiga fallen. Lange sammanfattar:

For an ideal-typical comparative analysis, one first analyzes the extent to which the cases conform to one or more ideal types. This step therefore involves a comparison of the cases with the ideal type. Next, the researcher investigates, the factor or group of factors that cause cases to conform to ideal types to

different extents. As part of this analysis, researchers also compare their cases both to see differences in the extent to which they conform to the ideal type and to explore cause of similarities and differences. Ideal typical comparisons, therefore, commonly involves a double comparison between case and ideal type and between cases (Lange 2013, 105–106).

Den idealtypiska jämförelsen är den mest teoridrivna jämförelsen av de tre ovan nämnda metoderna. Detta eftersom konstruktionen av ett idealfall kräver stor insikt i teoribildningen på det aktuella området. Idealfall är sålunda utmärkta verktyg för att pröva i hur stor utsträckning ett eller flera fall överensstämmer med en teori (Lange 2013, Stinchcombe 2005, Mahoney et al. 2003). Skillnaderna mellan de olika metoderna är dock inte absolut utan snarare vägledande. Mitt val av jämförelseobjekt är exempelvis underordnat en moderat milsk jämförelselogik samtidigt som studiens nomotetiska värde har utökats genom att s.k. tilläggsfall (eng. additional cases) har tagits med (Lange 2013, 150).

Bild 18. Bilden illustrerar de CHA-metoder (samt förhållandet mellan dem) som används i analysen av primärfallen. De streckade pilarna anger potentiella metoder. Dessa metoder använder jag inte eftersom de förutsätter ett annat forskningsupplägg.

3.2.2 Primär och sekundär databehandling

I avhandlingen görs en åtskillnad mellan primärdatabehandling och sekundärdatabehandling. Syftet med den primära databehandlingen är att sammanställa data i en *fallbeskrivning* och syftet med den sekundära databehandlingen är att sammanställa data i en *revolutionstabell*. Den primära databehandlingen följer den historiskt narrativa metoden (eng. historical narrative) och den sekundära databehandlingen följer metoden för mönstermatchning (eng. pattern matching).⁸¹ Den primära och sekundära databehandlingen skall således förstås som två olika steg i bearbetningen av samma data (därav namnen primär- och sekundärdatabehandling) (Lange 2013).

Målsättningen med den historiskt narrativa metoden är att framställa en så enhetlig och objektiv sammanfattning av vart och ett av de fall som undersöks som möjligt. I min inledande historiskt narrativa analys använder jag nästan utan undantag sekundärkällor. Det är inte ovanligt att sekundärkällor har en

⁸¹ Notera att den tidigare nämnda narrativa komparativa metoden därmed preciseras. *Historiskt narrativ* är dock ett flytande begrepp som inte med nödvändighet måste uppfattas så som begreppet diskuteras här. I denna avhandling avser den historiskt narrativa metoden den metod som används för primärdatabehandling. Den kubanska, iranska och rumänska revolution behandlas med denna metod men också de 165 tilläggsfallen. I primärdatabehandlingen av de 165 tilläggsfallen används dock bara en sekundärkälla.

framträdande plats i CHA-analyser. Lange konstaterar: "Both Skocpol (1979) and Rueschemeyer, Stephens, and Stephens (1991), for example, depend almost completely on historical narratives from secondary sources for their data [...]" (Lange 2013, 56). Användning av sekundärkällor kan upplevas problematisk för en historiker eftersom en sådan analys strängt taget inte bidrar med ny historisk kunskap. Syftet med primärdatabehandlingen är dock inte att vaska fram ny historisk kunskap utan att rekapitulera det redan kända. Brinton konstaterar beträffande sin egen analys av de stora revolutionerna:

We shall, then, hope that whatever uniformities we can detect in the revolutions we are analyzing will turn out to be obvious, to be just what any sensible man already knew about revolutions. We shall be genuinely disappointed if the anatomy of revolutions does not turn out to be a familiar one. It will seem a sufficient gain if these uniformities can be listed, recorded, as uniformities. Those whose appetites demand great discoveries are, then, warned in advance. Here they will find poor fare (Brinton 1965, 26).

Mervärdet i Brintons analys ligger inte i analysen av det *enskilda* fallet utan i jämförelsen mellan *de olika* fallen. Det samma kan sägas som Spenglers analys i *Västerlandets undergång*. Enligt Cavallie kritiserar likväl den ansedda engelska historikern R.G. Collingwood Spenglers arbetsmetod på just denna punkt: "Spenglers metod var enligt honom [Collingwood] att samla färdig fakta som han läst sig till i böcker av andra, som gjort det verkliga arbetet, och sedan ordna dessa fakta i olika mönster; egen forskningsverksamhet var tydligen Spengler främmande" (Cavallie 2008, 8–9). Collingwood anser följaktligen att den enda historiska forskningen värd namnet är analyser av primärkällor.⁸² Tanken att nya värdefulla forskningsrön kan framkomma vid jämförelser av redan väldokumenterade historiska fall (d.v.s. genom analyser av sekundärkällor) är tydligen – för att parafrasera Collingwood – denne främmande.

Collingwoods kritik kan ha ett visst berättigande ur historisk synvinkel men är grundlös ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv. Samhällsvetaren begagnar sig gärna, likt Brinton, av historikers analyser för att ordna fakta i mönster. Detta gör emellertid inte samhällsvetaren för att så att säga åka snålskjuts på historikers arbete (så som Collingwood verkar föreställa sig saken), utan för att vidareutveckla de insikter historikern har bragt i dagen. Där den historiska analysen slutar, där kan med andra ord CHA-analysen ta vid.

Av detta följer dock inte att primärkällor är ointressanta i CHA-analyser. Analyser av primärkällor kan vara av stor betydelse då det är ändamålsenligt att tillföra analysen *ny* historisk data. Primärkällor analyseras dock främst för att analysera en viss kausal koppling och inte för att ge en heltäckande beskrivning av fenomenet (Lange 2013).

Allmänt taget kan sägas att behovet att använda primärkällor ökar ju mera specifika, okända eller rentav kontroversiella påståenden som görs. Den primära databearbetningen är i min avhandling utformad för att vara så objektiv och enhetlig som möjlig. För att tillgodose det första kravet används flera oberoende källor som styrker varandra i framställningen av det skedda. För att tillgodose det senare kravet eftersträvas *parsimoni* (eng. parsimony) i fallbeskrivningarna (King et al. 1994, 20).⁸³ Med *parsimoni* avser jag strävan att återge det skedda i termer av kall fakta utan någon närmare ambition att fördjupa eller problematisera analysen. För att tydliggöra inleds analyserna med en kort historiskt resumé av respektive revolutions historiska bakgrund. Därutöver analyseras fallen utgående från grovt taget samma tidsramar.⁸⁴

I den sekundära databehandlingen avkodas respektive fall enligt mönstret i den tidigare presenterade revolutionsmodellen. På så vis kan en datamatrix sammanställas som jag benämner *revolutionstabell*. Tre revolutionstabeller kan på så vis sammanställas för varje primärfall. Revolutionstabellerna

⁸² Det bör dock noteras att Spenglers analys i flera andra avseenden skiljer sig från Brintons, varför Collingwoods kritik mot Spengler i övrigt kan vara berättigad.

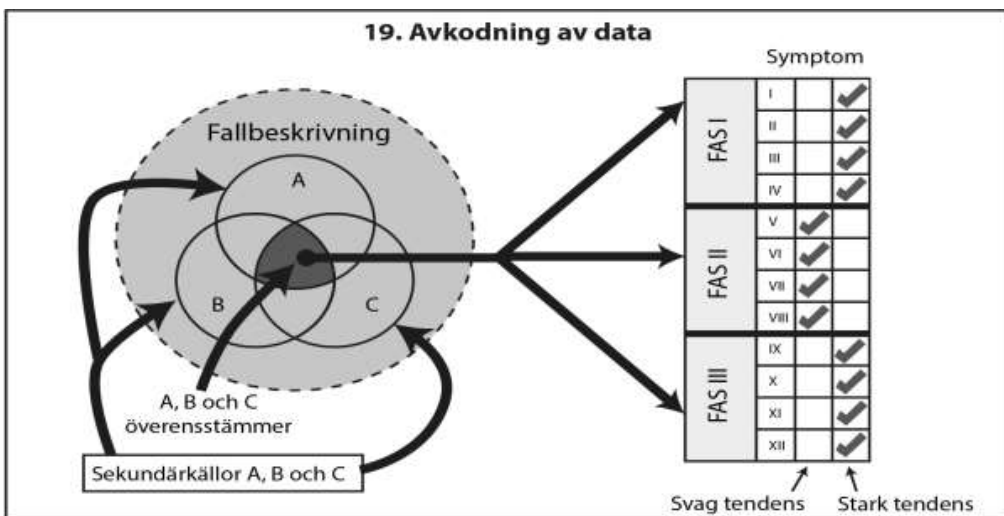
⁸³ I *Designing Social Inquiry* konstaterar verkets upphovsmän att begreppet *parsimoni* har använts på många olika sätt men att en vanlig användning av begreppet sammanhänger med teoriers utformning. Teorier kan uppfattas som *parsimona* om de är utformade på så vis att de endast säger en avgränsad mängd om den politiska verkligheten (d.v.s. när en teori prövas bör resultatet inte kunna tolkas på mer än ett sätt) (King et al. 1994, 20). I min avhandling avser *parsimoni* i fallbeskrivningen att det aktuella fallet beskrivs i historiska utsagor som lätt kan kontrolleras (d.v.s. fakta som i så liten utsträckning som möjligt är föremål för tolkning).

⁸⁴ I samtliga tre fall fokuserar analysen på tiden som inträffat ett par år före och ett par år efter den gamla regimens fall.

illustrerar vilka revolutionära symptom som är starkt eller svagt framträdande i de olika fallen. Denna metod kallas för mönstermatchning. Mönstermatchning används vanligen när teorier som beskriver en helhet skall prövas. Det övergripande syftet med metoden är att klargöra hur väl det mönster som teorin föreskriver överensstämmer med det mönster som de facto manifesterar sig i fallet. Lange summerar: ”As its name suggests, pattern matching is a technique used to explore whether or not the pattern of a case matches the pattern predicted by a theory” (Lange 2013, 53).

Eftersom det alltid är möjligt att hitta likheter och olikheter mellan sociala strukturer bör avkodningen betraktas som riktgivande. De olika symptomens förekomst avkodats därför utgående från dikotomin *stark tendens* och *svag tendens*. Respektive revolutionstabell omfattar sålunda tre faser med tolv symptom (fyra för varje fas) som var för sig antingen kan ha tagit sig uttryck som en svag tendens eller som en stark tendens. Ett fall som helt och hållet överensstämmer med teorin har därför värdet stark tendens i samtliga tolv symptom, medan ett fall som inte alls överensstämmer med teorin har värdet svag tendens för samtliga tolv symptom. I praktiken vilar avkodningen på symptomen på samma grund som historiska beskrivningar överlag. Den väsentliga tendensen framhävs och den mindre väsentliga tendensen tonas ned.

Avkodningen är emellertid alltid utformad på så vis att den överensstämmer med fallbeskrivningen. Ju mera objektiv och kärv fallbeskrivningen är, desto mindre är chansen för tendentiös tolkning. Revolutionstabellen bör dock inte uppfattas som en sanningstabell utan som ett redskap avsett att redovisa *hur* data har *strukturerats* och *tolkats*. Jag tillämpar således en särskild metod som inbegriper en dubbel jämförelse, d.v.s. en jämförelse där fallen å ena sidan jämförs med revolutionsmodellen och å andra sidan jämförs med varandra. Mönstermatchning är ett viktigt steg mot den dubbla jämförelsen eftersom metoden åskådliggör betydelsefulla mönster i de enskilda fallen.

Bild 19. Bilden illustrerar hur data i sekundärkällor används för att utforma en fallbeskrivning och en revolutionstabell. De tre cirklarna representerar tre sekundärkällor (A, B och C). Då sekundärkällor sammanfaller (det svarta området i mitten av de tre cirklarna) i beskrivningen av en viss episod kan denna händelse infogas i fallbeskrivningen och i förlängningen även i revolutionstabellen som ett symptom. Symptom som överensstämmer med revolutionsmodellen avkodas i revolutionstabellen som symptom med stark tendens och symptom som inte överensstämmer med revolutionsmodellen avkodas i revolutionstabellen som symptom med svag tendens.

3.2.3 Den idealtypiska jämförelsen

I föregående delkapitel redogörs för hur fallens överensstämmelse med teorin kan åskådliggöras i revolutionstabeller. Påträffas inga avvikelser från teorin i revolutionstabellerna är teorin tillförlitlig i samtliga fall som analyseras. Påträffas däremot avvikelser bör det första steget vara att bedöma hur omfattande avvikelserna är. Få avvikelser spridda över fallen tyder på att fallen avviker i så ringa grad från teorin att avvikelserna sannolikt faller inom den naturliga felmarginalen. Många avvikelser spridda över fallen tyder å andra sidan på att teorin inte ger en tillförlitlig bild av de analyserade fallen. Jämförelser av detta slag kallas, vilket redan har påpekats, idealtypiska jämförelser (Lange 2013, 105–107; Mahoney et al. 2003, 321–322).

Av speciellt stort intresse i idealtypiska jämförelser är att utreda huruvida avvikelser – om sådana påträffas – bildar ett mönster. Avviker exempelvis samtliga fall i ett visst avseende tyder det på att teorin är bristfällig i ett men inte i flera avseenden. Avviker å andra sidan ett fall men inte de övriga från teorin tyder det på att en anomali av något slag har påträffats bland fallen. Den idealtypiska jämförelsen åskådliggör emellertid inte endast avvikelser mellan teori och fall och mellan fall och fall, den illustrerar även hur fallet borde se ut förutsatt att teorin är korrekt (Ibid.).

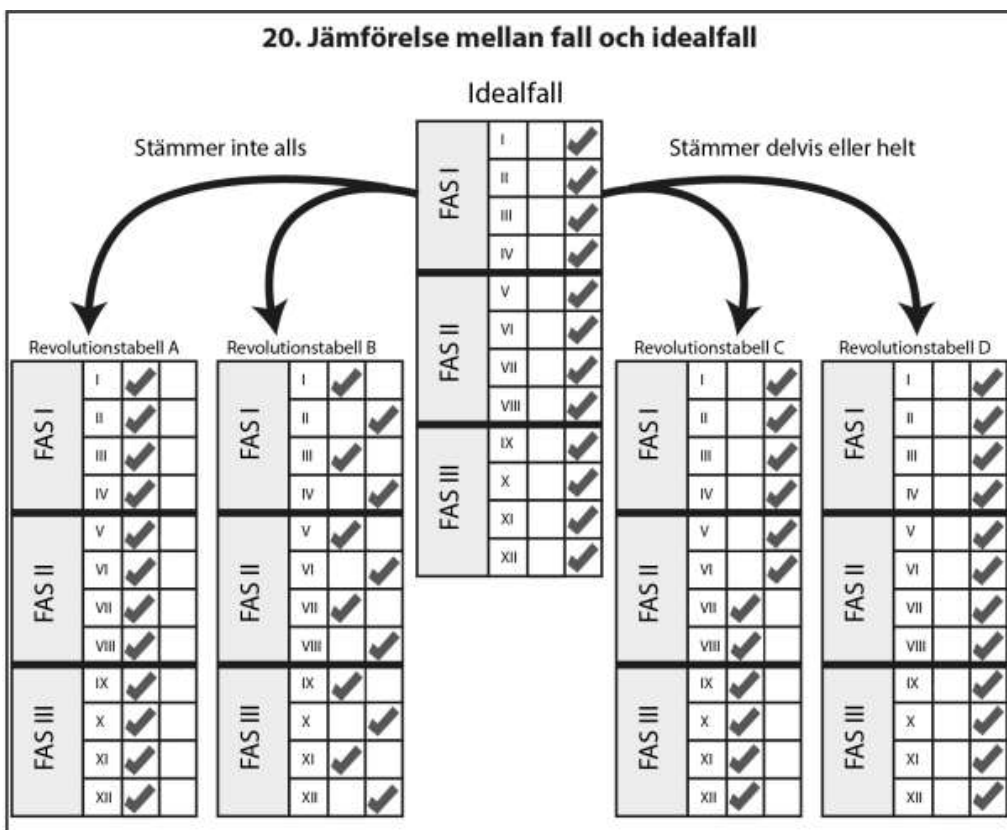
Det idealtypiska fallet (eller revolutionsmodellen) är mer än en lista på revolutionära symptom (som kan inträffa eller inte inträffa). Revolutionsmodellen säger även något om förhållandet mellan symptomen samt deras inbördes ordning. Denna information kan vara tillräcklig för att det skall vara möjligt att bilda sig en preliminär uppfattning om orsaken till en avvikelse från revolutionsmodellen. Av denna orsak inbegriper den idealtypiska jämförelsen ofta en tänkbar förklaring till eventuella avvikelser:

As its name implies, researchers use it [den idealtypiska jämförelsen] to explore the extent to which cases conform to ideal types. Such comparisons help to pinpoint causal determinants in two ways: the ideal type serves as an heuristic device by highlighting what needs to be explained and the ideal type itself offers hypothetical explanations of patterned action (Lange, 2013, 105).

I min avhandling analyseras den kubanska, den iranska och den rumänska revolutionen eftersom den sistnämnda antas avvika från de två andra beträffande revolutionär radikalisering. När den rumänska revolutionen avkodas i en revolutionstabell är det förväntade resultatet en diskrepans mellan hur fallet *borde* ha utvecklats sig (idealfallet) och hur fallet *de facto* utvecklade sig (det riktiga fallet). I händelse av att fallet i övrigt följer den förväntade utvecklingen är det möjligt att isolera den episod som förmodas ha givit upphov till avvikelsen. Återfinns inte samma företeelse i den kubanska eller den iranska revolutionen är det skäl att fördjupa analysen på just den punkten.

För att göra en närmare utredning av en avvikelse från teorin bör dock analysen sannolikt kompletteras med ny data. Detta kan ske genom en återgång till sekundärkällor och/eller primärkällor. I vissa fall är informationsvärdet i tillgängliga sekundärkällor tillräckligt för att formulera en trovärdig förklaring till den aktuella avvikelsen. I andra fall är dock informationsvärdet så knapphändigt att det är nödvändigt att gå tillbaka till primärkällorna för att få fram mera detaljerade uppgifter om den händelseutveckling som står i förbindelse med den observerade avvikelsen.

I avhandlingen används primärkällor för att belysa den *rumänska anomalin* (d.v.s. varför den rumänska revolutionen inte radikaliserades). Genom att komplettera fallbeskrivningen med specifik data (d.v.s. primärkällor) höjs analysens historiska värde samtidigt som nytt ljus sprids över de faktorer som jag antar att reglerar den sociala revolutionens radikalisering. Därmed kan revolutionsmodellen utvecklas så att den i högre grad än tidigare förklarar varför vissa sociala revolutioner radikaliseras och andra inte gör det.

Bild 20. Bilderna illustrerar fyra olika tänkbara konstellationer som fyra revolutionstabeller kan anta i förhållande till idealfallet. Revolutionstabellerna A och B överensstämmer inte alls med idealfallet. Revolutionstabellerna C och D överensstämmer delvis eller helt med idealfallet.

3.2.4 Teoriutveckling med tilläggsfall

Teoriprövning bygger i allmänhet på att en teori testas på ett stort antal fall. En teori som avser säga något om sociala revolutioner kan exempelvis prövas på samtliga fall i totalpopulationen för sociala revolutioner. Problemet beträffande teorier som avser säga något om makrofenomen är att de i allmänhet är svåra och tidskrävande att pröva.⁸⁵ Av denna orsak behandlar jag min teori i två steg. Först prövar jag teorin utförligt på tre primärfall (d.v.s. på den kubanska, den iranska och den rumänska revolutionen) och därefter prövar jag teorin mindre utförligt på två sekundärfall (d.v.s. på den amerikanska, och den grenadiska revolutionen). Den första teoribehandlingen kan här benämnas teoriprivande och den senare teoriutvecklande.

Begreppen teoriprivande och teoriutvecklande kan te sig förvirrande eftersom båda stegen i själva verket förutsätter både prövning och utveckling av teorin. Jag skiljer emellertid åt begreppen för att förtydliga de olika stegen i analysen. Det teoriprivande steget lägger större vikt på att pröva teorin än på att utveckla teorin. Syftet med det teoriprivande steget i analysen är att pröva hur väl

⁸⁵ Ett exempel på detta kan tas från Max Webers klassiska verk *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda* som enligt Lange tillsammans med Webers övriga verk i hög grad har bidragit till utvecklingen av CHA. En trolig orsak till verkets stora popularitet är dess centrala teori (d.v.s. teorin att det finns en koppling mellan vissa protestantiska inriktningar och ett visst ekonomiskt beteende). Teorin har dock många dimensioner varför både dess förespråkare och motståndare har funnit åtskilligt att kritisera, korrigera vidareutveckla o.s.v. (Lange 2013, 26; Weber 1978).

revolutionsmodellen överensstämmer med de tre primärfallen. Det teoriutvecklande steget lägger å sin sida större vikt vid att utveckla än att pröva teorin. Syftet med det teoriutvecklande steget i analysen är att utveckla en modell som beskriver den sociala revolutionens radikalisering.

Det teoriutvecklande steget inkluderar användningen av s.k. tilläggsfall. Med ett tilläggsfall avses här ett fall som återopas i analysen för att styrka ett antagande, utan att fallet för den skull genomgår en detaljerad analys. Användningen av tilläggsfall kan således utöka studiens nomotetiska värde utan att ”kostnaden” för att inkludera dessa fall blir oskäligt hög. Lange skriver:

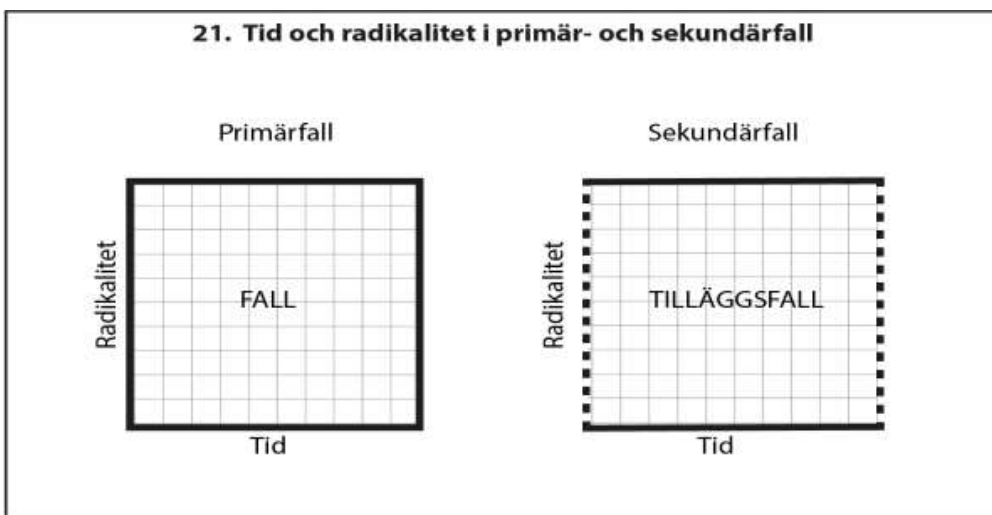
The in-depth within-case analyses are used to explore and highlight causal processes, whereas the more abbreviated within-case analyses commonly explore whether the findings of the in-depth case studies can be applied to additional cases. A strategy of combining in-depth and abbreviated case studies reduces the time, resources, and effort needed to complete an analysis because the abbreviated case studies requires less of all three (Lange 2013, 150).

Det är inte ovanligt att tilläggsfall används i samhällsvetenskapliga och historiska analyser. Ett klassiskt exempel är Machiavellis analys i *Fursten*. Machiavellis primära intresse (eller primärfall) är de italienska stadsstaterna med fokus på Florens. Detta hindrar inte Machiavelli från belysa sina teser med en mängd exempel (eller tilläggsfall) tagna från andra länder och tidsperioder. I modernare studier har likaså ett stort antal samhällsvetare (exempelvis Brinton, Huntington och Skocpol) precis som Machiavelli hänvisat till tilläggsfall för att stärka sina teorier (Machiavelli 1958; Binton 1965; Huntington 1968; Skocpol 1979).

Användningen av tilläggsfall är dock inte okomplicerad. Om ett tilläggsfall används som ett exempel för att illustrera en poäng infinder sig strax frågan om man inte lika väl kan anföra ett eller flera exempel på motsatsen. Om ett tilläggsfall å andra sidan används i en mera bestämd mening (exempelvis när Huntington hänvisar till olika fall i sin analys av revolutionen) infinder sig frågan hur tilläggsfallet har tolkats (Huntington 1968). I det senare fallet går det inte att utesluta att Huntington har tolkat tilläggsfallen på ett sådant sätt att de skall överensstämma med hans teori. Eftersom hänvisningar till tilläggsfall i allmänhet inte närmare förklaras är det svårt att avgöra om dessa härstammar från objektivt analyserade fakta eller godtyckligt valda data (s.k. cherry picking) (Lange 2013, 158).

För att minska de problem som hänger ihop med användningen av tilläggsfall vidtas här två åtgärder. För det första görs inga hänvisningar till andra tilläggsfall än de fall som återfinns i ett appendix (Appendix I) i slutet av avhandlingen. Därmed står det klart hur respektive tilläggsfall har tolkats. Samtliga 165 fall som presenteras som revolutioner har egenskapen tilläggsfall men fem av dessa har genomgått en fördjupad analys. Tre av de fördjupade analyserna (d.v.s. primärfallen) omfattar en ingående analys av företeelserna radikalitet och tid, medan de två återstående (d.v.s. sekundärfallen) i huvudsak omfattar en ingående analys av företeelsen tid. I det senare fallet måste därför analysen uppfattas som riktgivande (d.v.s. analysen av sekundärfallen är mindre tillförlitlig än analysen av primärfallen).

För det andra är den hypotes som prövas på sekundärfallen av ett sådant slag att omfattningen av fallanalysen inte i avgörande utsträckning påverkar hypotesprövningens trovärdighet. Arbetshypotesen vilar nämligen på antagandet att graden av radikalitet under sociala revolutioner sammanhänger med hur lång tid som hinner förflyta mellan den gamla regimens fall och den första konsolideringskonflikten. Det krävs ingen djuplodande fallanalys av de utvalda sekundärfallen för en ungefärlig uppskattning av tidsperioden mellan den gamla regimens fall och den första konsolideringskonflikten. I vilken utsträckning sekundärfallen radikaliserar är däremot svårare att avgöra utgående från samma data. Analysen av sekundärfall har sålunda en klar begränsning. I avhandlingen uppvägs denna begränsning av att sekundärfallen kan belysa nya – och tillsvidare förbisedda – aspekter av radikaliseringsproblematiken.

Bild 21. Bilden illustrerar skillnaden mellan ett fall (primärfall) och ett tilläggsfall (sekundärfall). Fallbeskrivningen av primärfallen bygger på en noggrann utredning av relevanta data angående både radikalitet och tid. Utgående från tilläggsfall är det möjligt att utreda relevanta data för tid men inte i samma utsträckning för radikalitet.

3.2.5 Forskningsdesign

Då Platon säger att filosofin börjar med en undran menar han att sökandet efter kunskap börjar med en fråga (Magee 1998). Detta betyder inte att kunskap uteslutande bör sökas på filosofisk väg. Forskningsfrågan – Varför radikaliseras vissa revolutioner då andra inte gör det? – utreds i min avhandling med samhällsvetenskapliga metoder. Den karta som beskriver vägen från *undran* till *kunskap* kan benämnas avhandlingens *forskningsdesign*. Forskningsdesignen består av tre moment som sammanfaller med avhandlingens tre delar. För enkelhetens skull kan dessa moment här kallas för *strategi för utgångspunkt*, *strategi för analys* och *strategi för utvärdering*.

Det finns inget självskrivet svar på hur de olika momenten bör vara utformade. Forskningsdesignen illustrerar därför en av flera möjliga (men inte nödvändigtvis lika förnuftiga eller framkomliga) vägar. Utgångspunkten för min avhandling är att radikalitet står i ett ännu outrett förhållande till tid under sociala revolutioner. Detta förhållande uttrycks i arbetshypotesen: Ju längre tid som hinner förflöta mellan den gamla regimens fall och den nya regimens konsolidering, desto större är sannolikheten för att ifrågasvarande sociala revolution utvecklar sig i radikal riktning. I arbetshypotesen definieras därmed ett förmodat samband mellan *explanans* (tidsbundet strukturellt sönderfall) och *explanandum* (variationer av radikalitet under sociala revolutioner). För att pröva arbetshypotesens sanningsvärde är det nödvändigt att utreda hur begreppen revolution, radikalitet och tid förhåller sig till varandra. I avhandlingen sammankopplas begreppen i den kliniska revolutionsteorin.

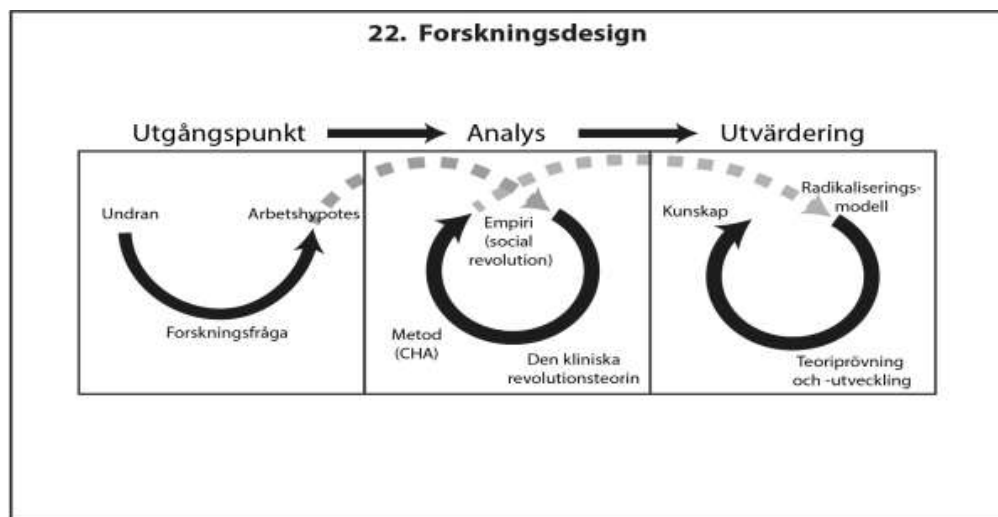
Från den kliniska teorin kan vidare en revolutionsmodell härledas. Genom att jämföra revolutionsmodellen med händelseutvecklingen under ett fåtal sociala revolutioner är det möjligt att avgöra om och i så fall hur, när och i vilken grad de aktuella fallen radikaliserades. Vilka sociala revolutioner som revolutionsmodellen prövas på sammanhänger vidare med forskningens syfte. Valet av fall bestäms utgående från målsättningen att jämföra fall som uppvisar variationer i revolutionär radikalitet. Eftersom det är svårt att a priori avgöra vilka sociala revolutioner som är mera radikala än andra, antar jag att radikalism (beträffande sociala revolutioner) grovt taget sammanhänger med förändringsgrad enligt principen: Ju mera radikal, desto högre förändringsgrad.

Givet de uppställda villkoren jämför jag den kubanska, den iranska och den rumänska revolutionen eftersom fallen dels varierar i politiskt, spatialt och temporalt avseende, dels i förändringsgrad (den

kubanska och den iranska revolutionen har vardera en hög förändringsgrad medan den rumänska revolutionen har en låg förändringsgrad). Avhandlingens analys består av två delar: primär databehandling och sekundär databehandling. I avhandlingens primära databehandling analyseras data för primärfallen utgående från revolutionsmodellen. I avhandlingens sekundära databehandling avkodas samma data i revolutionstabeller. För att pröva den kliniska teorin jämförs därefter revolutionstabellerna både med revolutionsmodellen och med varandra.

Studiens nomotetiska värde utökas vidare genom att arbetshypotesen prövas (detta dock betydligt mindre grundligt) på ytterligare två sekundärfall. Även sekundärfallen varierar i politiskt, spatialt och temporalt avseende samt beträffande förändringsgrad. I och med att antalet fall utökas förtydligas likheterna och olikheterna mellan de analyserade fallen (både primär- och sekundärfall). Avvikelser från revolutionsmodellen belyses genom att fallanalyserna kompletteras med nya sekundär- och primärkällor. På så vis kan de faktorer som antas påverka den sociala revolutionens radikaliserings uttryckas i en radikaliseringsmodell. Ju flera nya fall radikaliseringsmodellen prövas på, desto mer utvecklas den. Då avhandlingens resultat utvärderas klarnar det huruvida vägen från undran har lett till kunskap.⁸⁶

Sociala revolutioner inträffar emellertid sällan varför möjligheten att testa radikaliseringsmodellen genom prediktioner är begränsad. Givet fallens komplexitet förväntas därutöver modellen vara svår (eller åtminstone tidskrävande) att pröva. Radikaliseringsmodellen bör därför i första hand prövas på, och utvecklas med hjälp av, historiska fall. Ju bättre modellen förklarar utvecklingen i historiska fall, desto bättre torde modellen även förklara framtida fall. I den mån modellen förmår belysa nya och relevanta aspekter i gamla fall har likaså kunskapen om fenomenet blivit bättre.

Bild 22. Bilden illustrerar avhandlingens forskningsdesign som en process bestående av tre steg: utgångspunkt, analys och utvärdering.

⁸⁶ Om det tack vare radikaliseringsmodellen är möjligt att göra exaktare prediktioner beträffande kommande sociala revolutioners radikaliseringsgrad än vad som hade varit fallet utan radikaliseringsmodellen, har avhandlingen bidragit till att utöka kunskapen om sociala revolutioners radikaliseringsgrad.

4 KUBA – DEN SOCIALISTISKA REVOLUTIONEN I KARIBIEN

*We have to be resolute: we must defeat these deviations and strengthen the revolution by destroying any illusions the empire may have. That is to say: either we radically defeat these problems or we die. We must repeat the motto: Patria o muerte!*⁸⁷

Fidel Castro

4.1 Revolutionens bakgrund

Under den senare delen av 1800-talet fram till sekelskiftet utbröt tre större konflikter sammanhängande med den spanska kolonin Kubas strävan mot politiskt oberoende. Den första konflikten Tioårskriget (span. *Guerra de los Diez Años*) inträffade mellan åren 1868-1878, den andra konflikten Det lilla kriget (*Guerra Chiquita*) mellan 1879-1880 och den tredje konflikten det kubanska självständighetskriget mellan åren 1895-1898 (*Guerra de Independencia Cubana*). Det kubanska självständighetskriget sammansmälte under sitt slutskede med det spansk-amerikanska kriget. Det spansk-amerikanska kriget ledde till att självständighetsrörelsen på Kuba fick en mäktig bundsförvant. Spanien tvingades slutligen 1898 avstå Kuba (Gustafsson 2011; Staten 2003; Pérez 1988).

De amerikanska myndigheterna ansåg emellertid inte att Kuba var moget för självständighet och bestämde sig för att ockupera ön. Under samma förevändning tillkom den s.k. Plattöverenskommelsen (eng. *Platt Amendment*) som 1901 infogades som en del av Kubas första konstitution (Pérez-Stable 2012, 24). Traktatet var utformat för att reglera relationen mellan USA och Kuba men byggde inte på ett jämbördigt förhållande mellan parterna. I Plattöverenskommelsen gavs USA bl.a. rätt att efter eget gottfinnande intervensera på Kuba (vilket inträffade vid tre olika tillfällen). Vidare begränsade traktatet den kubanska regeringens möjlighet att bedriva en självständig utrikespolitik. Den amerikanska ockupationen av Kuba avslutades 1902 (Pérez-Stable 2012; DeFronzo 2011; Almond 1996).

Den politiska turbulensen till trots blomstrade den kubanska sockerproduktionen och åren efter sekelskiftet blev Kuba det land i världen som exporterade mest socker (Staten 2003, 50). Det stigande världsmarknadspriset på socker skapade förutsättningen för en begynnande medelklass. Avigsidan med det ekonomiska uppsvinget var att den kubanska ekonomin centrerades kring just sockerproduktion. Efter första världskriget, då världsmarknadspriset på socker började sjunka efter en initial uppgång, försämrades den kubanska ekonomin drastiskt (Ibid. 52). Den ekonomiska krisen utlöste krav på ett slut på den s.k. eftergiftspolitikerna (man krävde bl.a. att Plattöverenskommelsens skulle avskaffas) (Pérez-Stable 2012; Staten 2003; Domínguez 1978).

Efter en återhämtnings- och tillväxtfas under 1920-talet drabbades åter den kubanska ekonomin hårt under den stora depressionen. Politiskt låg makten hos general Gerardo Machado. Ekonomisk misär och politiskt förtryck undergrävde Machados styre. Efter ett turbulent regimskifte 1933 (händelsen har beskrivits som en revolution) kunde Dr. Ramón Grau bilda en provisorisk regering. Grau försökte implementera flera långtgående reformer. Dessa reformer upplevdes emellertid som alltför radikala av amerikanerna. Utan amerikanskt stöd hade inte Grau en realistisk chans att styra landet. Redan året efter revolutionen kunde militären Fulgencio Batista med den kubanska överklassens och USA:s välsignelse avsätta Grau (Pérez 1988; Goldstone et al. 2003; DeFronzo 2011).

Den kortlivade revolutionen medförde trots allt flera viktiga förändringar. Bland annat avskaffades Plattöverenskommelsen, kvinnor fick rösträtt och flera sociala förmåner infördes. En ny konstitution (som dock aldrig helt implementerades) låg för handen 1940 (Domínguez 1978, 79, 80-84). Fram till 1940 styrde Batista indirekt Kuba även om den exekutiva makten formellt innehades av presidenten (ett ämbete som under 1930-talet innehades av en handfull olika personer). I det första presidentvalet som ordnades i enlighet med den nya konstitutionen segrade Batista. Grau gjorde politisk come back och

---

⁸⁷ Citatet är ett utkast från Fidel Castros tal till studenter och professorer vid Aula Magna universitetet i Havanna den 17:e november 2005 (Luis 2008, 382).

segrade i det följande presidentvalet 1944. Förväntningarna på att Grau skulle fortsätta de reformer som hade utlovats under revolutionen 1933 var höga (Domínguez 1978; Farber 2006; Gustafsson 2011).

I det stora hela kom dock både Graus och efterföljaren Carlos Prío Socarrás presidentskap att överskuggas av anklagelser om korruption (DeFronzo 2011, 210). Några veckor före presidentvalet 1952 genomdrev Batista en militärkupp (Almond 1996, 158). Militärkuppen inträffade efter en längre tid av utbrett missnöje med det politiska etablissemanget. Många reformivrare hade satt sin tilltro till det s.k. Ortodoxpartiet (*Ortodoxo*) (Pérez-Stable 2012, 48). I protest mot den styrande regimen begick Ortodoxpartiets grundare och ledare Eduardo Chibás självmord under ett direktsänt radiotal 1951. Chibás självmord urholkade ytterligare det politiska systemets legitimitet (Staten 2003, 68; Szulc 1986, 138; DeFronzo 2011, 210).

Den unge juristen Fidel Castro hade för avsikt att kandidera för Ortodoxpartiet i valet 1952 men förbittrades då valet inställdes till följd av militärkuppen. Den 26:e juli 1953 angrep Castro och ett mindre antal andra regimmotståndare de s.k. Moncada-militärbarackerna. Gruppen skulle senare bli kända som *Den 26:e juli-rörelsen* (*Movimiento 26 de Julio*) eller *M-26-7* (namnet syftar på datumet för attacken) (Almond 1996, 158; DeFronzo 2011, 210, 215). Attacken misslyckades och Castro samt de övriga inblandade dömdes till stränga fängelsestraff. Under rättegången höll Castro ett långt försvarstal som senare kom att ligga till grund för det politiska manifestet: *Historien kommer att frikänna mig* (*La historia me absolverá*) (Kumm 2011, 39; Szulc 1986, 278). Redan ett par år efter fängelsedom beviljades emellertid Castro och de övriga inblandade amnesti (Almond 1996, 159).

Efter mitten av 1950-talet svängde den allmänna opinionen mot Batista. Batista reagerade med att intensifiera tillslagen mot politiska dissidenter. Därmed tvingades Castro och hans sympatisörer fly utomlands. I Mexiko började den 26:e juli-rörelsen förbereda en invasion av Kuba (DeFronzo 2011; Kumm 2007, Kumm; 2011). I slutet av 1956 landsteg Castro samt ca 80 andra gerillakrigare i Orientprovinserna. Den 26:e juli-rörelsen hade planerat att landstigningen skulle sammanfalla med ett uppror i Santiago de Cuba under Frank País ledning, men p.g.a. dåligt väder försenades överfarten från Mexiko med yachten *Granma* och planen misslyckades (DeFronzo 2011; Kumm 2007, Kumm; 2011).

Efter landstigningen gick den förvarnade armén till angrepp. Merparten av gerillakrigarna dödades eller tillfångatogs. Fidel Castro, Ernesto "Che" Guevara samt färre än 20 andra gerillakrigare lyckades ta sin tillflykt till den svårtillgängliga bergsterrängen i Sierra Maestra. Från Sierra Maestra kunde Castro organisera ett framgångsrikt gerillakrig mot Batistaregimen (Mörner et al. 1971; Almond 1996, 159). Då det stod klart att Batista motsatte sig fria val vände sig även studentorganisationen FEU:s (*Federación Estudiantil Universitaria*) mot regimen. Organisationens ledare, José Antonio Echeverría, blev snart en av centralfigurerna i kampen mot Batista (Goldstone et al. 2003, 205).

Våren 1957 försökte det revolutionära studentdirektoratet DRE (*Directorio Revolucionario Estudiantil*) storma presidentpalatset. Echeverría dog under oroligheterna och País dödades några månader senare (Pérez-Stable 2012, 59; Staten 2003, 79). País och Echeverrias död kvarlämnade Castro som den mest betydelsefulla revolutionära ledaren i Kuba. Efter att Batistaregimen hade tagit till allt våldsammare medel för att kuva regimotståndet införde USA 1958 ett vapenembargo mot regimen. Därtill meddelade man från amerikanskt håll att man inte hade för avsikt att godkänna Batistas handplockade efterträdare Rivero Agüero (Goldstone 2003, 207). Under 1958 gjorde rebellarmén betydande framryckningar och vid årsskiftet 1958-59 flydde Batista från Kuba. Efter Batistas flykt kollapsade den gamla regimens militära försvar och revolutionen var ett faktum (Domínguez 1978; Pérez 1988; Staten 2003).

4.2.1 Uppkomstfasens dynamik

Enligt kubaexperten Samuel Farber kan den kubanska revolutionens ideologiska rötter spåras till kubansk populism. I den kubanska populismen förenas den nationellt revolutionära och den socialt revolutionära målsättningen. Båda ideologiska inriktningar härstammar från de politiska rörelser som växte fram i Europa under förra hälften av 1800-talet.⁸⁸ På Kuba har den nationalistiska influensen

⁸⁸ Den nationella revolutionära rörelsen var nationalistisk och utgick ifrån att sociala frågor bäst kunde lösas inom en kulturellt homogen politisk enhet. Den sociala revolutionära rörelsen var socialistisk och internationalistisk och eftersträvade att utradera både klasskillnader och nationella gränser (Farber 2006, 35).

påverkats av frigörelsekampen från Spanien och senare USA och den socialistiska influensen av kampen mot fattigdom, maktmissbruk och rasmotsättningar (Farber 2006). En av de mest inflytelserika personerna i den kubanska populistiska historien är landsfadern José Martí. Martí stupade 1895 under det kubanska självständighetskriget men hann dessförinnan vara verksam som bl.a. poet, författare och journalist (Staten 2003, 43-44).

I flera generationer har Martí's starka patriotism utgjort en inspirationskälla både för höger- och vänsterinriktade politiska krafter på Kuba. Vilken politisk övertygelse Martí själv hade är inte helt klarlagt. Martí's idéer kan dock allmänt taget beskrivas som romantiskt patriotiska och tangerar inte sällan värdet av hängivelse, heder, lojalitet, o.s.v. (Farber 2006, 35-36; Goldstone et al. 1998, 341-342). Martí's idéer vann stor popularitet bland unga kubaner efter revolutionen 1933. Särskilt i studentkretsar uppfattades de nya makthavarna som en klick principlösa och korrupta politiker (span. *politiquería*) (Farber 2006, 38). Under förra hälften av 1900-talet spred sig föreställningen att den korrupta *politiquerían* stod i ett ideologiskt motsatsförhållande till Martí's romantiskt patriotiska ideal (Ibid., 38, 47-49).

Liberala historiker har emellertid utmanat uppfattningen att nämnda tidsperiod dominerades av stagnation, korruption och politisk kohandel. Dessa har istället velat betona den ekonomiska utveckling och det kulturella uppsving som de anser att utmärker perioden (Ibid.) Ett annat viktigt inslag i den kubanska populismen är uppfattningen att den kubanska politiken styrs – eller i varje fall manipuleras – av utländska makter. Intellectuella av varierande schattering och ursprung har ofta framhållit att amerikansk imperialism är ett av de främsta hindren för politisk och ekonomisk utveckling i Latinamerika. Kritiken mot den amerikanska inblandningen i Latinamerika är mångbottnad och har långa historiska anor (Goldstone et al. 2003; Goodwin 2001; DeFronzo 2011).

I sekelskiftessåsen *Ariel* hävdar exempelvis den uruguayanska författaren José Enrique Rodó att Latinamerikas problem sammanhänger med den framväxande nordamerikanska materialismen. Ariel fick stor spridning i Kuba i början av 1900-talet (Farber 2006, 46). I den kubanska populismen sammankopplas kritik mot amerikansk imperialism med kritik mot korruption, prostitution och hasardverksamhet. Fientligheten mot USA kan delvis förklaras med att det kubanska "nöjeslivet" lockade till sig ett mycket stort antal amerikanska turister men också lycksökare och kriminella. Den amerikanska involveringen i (eller i varje fall blundandet för) gangsterismen i Kuba förstärkte de kubanska antipatierna mot USA (Gustafsson 2011; Farber 2006; Szulc 1986).

Den kubanska populismen hade dock ännu under 1950-talet inget självklart utflöde i ett visst parti och var sålunda en tämligen begränsad politisk företeelse. Farber konstaterar att: "Cuban populism generally failed to understand the relationship between politics and society" (Farber 2006, 40). De idéer som Castro slutligen besegrade Batista med hade likväl mera gemensamt med populism än med kommunism. Ett led i Castros populistiska politik före 1959 var att återknyta banden till den ledarskapskultur som Martí lagt grunden till (Farber 2006). I den kubanska kulturen har s.k. *caudillismo*, d.v.s. ett auktoritärt och karismatiskt ledarskap, ett betydande underlag (Linz 2000, 10).

Castros framgång kan delvis förklaras med att han som gerillakrigare motsvarade den folkliga uppfattningen om en ledare (span. *caudillo*). Szulc skriver:

I ett land där maskulina egenskaper som fysiskt mod har en överdriven betydelse finns det inte plats för en pultron i ledningen. Det låg i Fidels väsen, vilket hela hans liv bär vittnesbörd om, att anta utmaningar och ta stora risker i principers namn. Men det låg också i hans inåtvända natur att isolera sig vid inledningen till en kris och att på egen hand fatta de stora besluten (Szulc 1986, 143).

Genom att inympa nationalistiska och populistiska idéer i den egna propagandan lyckades Castro profilera den 26:e juli-rörelsen som en kubansk frihetsrörelse organiserad kring kampen för demokrati och konstitutionalism. Konceptet visade sig vara framgångsrikt och understödet för den 26:e juli-rörelsen ökade stadigt efter att rörelsen hade fått föttrösten i Sierra Maestra och de större städerna (Farber 2006). När Batistaregimen vid årsskiftet 1958/59 föll var alljämt Castros ideologiska preferenser okända (Dunn 1989).

Många kubaner som hade stött revolutionen mot Batista önskade inte se en vulgariserad implementering av de nationalistiska och populistiska idéer som var i omlopp före revolutionen:

The movement to depose President Batista was not anti-Yankee, nor anticapitalist, antibourgeois, or nationalist. By the 1950s, radical nationalism was mostly confined to the intellectual elite [...] The Twenty-sixth of July Movement and the other anti-Batista groups focused on political freedom, constitutionality, and fiscal integrity, which were the issues concerning the Cuban middle classes (Fraginals & Fraginals 2001, 3029).

Bröderna Fidel Castro och Raúl Castro tillhörde likväl den intellektuella elit (se citatet ovan) som hyste både starka nationalistiska och antiamerikanska åsikter. Därutöver hade Fidel Castro sedan unga år inspirerats av socialistiska idéer. Till skillnad från Raúl Castro anslöt sig dock Fidel Castro aldrig till kommunistpartiets ungdomsflygel (Farber 2006, 57). I början av 1959 var det följaktligen oklart vilken ideologisk väg Fidel Castro skulle välja och hur kubanerna och amerikanerna skulle reagera på en eventuell socialistisk revolution (Dunn 1989; Farber 2006).

4.2.2 Uppkomstfasens duration

Ett flertal historiker och kubakännare placerar den kubanska revolutionens början kring mitten av 1950-talet. Årtalen 1953 (John Foran), 1956 (Jorge Domínguez) och 1959 (Thomas Leonard) förekommer som analytiska utgångspunkter för revolutionen (Foran 2005, 57; Goldstone et al. 1998, 123; Goldstone et al. 2003, 201). Min analys av de revolutionära symptomen tar avstamp i Batistas kupp 1952. Kuppen var på många sätt avgörande för den politiska utveckling som slutligen ledde till Batistas fall och Castros maktövertagande. Domínguez skriver: "What he [Batista] failed to note was that in the 1930s he had created legitimacy, while in 1952 he had destroyed it" (Domínguez 1978, 124).

I *De intellektuellas omorientering*. Uppfattningen att Kuba plågades av en ovanligt utbredd korruption var djupt rotad bland landets intellektuella. För att vinna de intellektuellas stöd hävdade Batista att kuppen 1952 var nödvändig för att bekämpa bestickningen i landet. Då det visade sig att Batista varken hade för avsikt att bekämpa korruptionen eller utlysa ett rättvist nyval förlorade regimen de intellektuellas stöd. (Domínguez 1978) En förklaring till de intellektuellas framgångsrika omorientering i Kuba är att landets universitet stod i ett relativt fritt förhållande till den kubanska staten. Den skyddade campusmiljön möjliggjorde inte bara ett tämligen fritt idéutbyte utan också en möjlighet till politisk skolning och organisering (Szulc 1986; Gustafsson 2011).

Castros politiska karriär började på campus där han utmärkte sig som en skicklig talare (Ibid.). Även DRE hade framsprungit ur den kubanska universitetsmiljön (Farber 2006). På ett mera djupgående plan bör dock den intellektuella omorienteringen förstås som en reaktion mot Batistaregimens tvivelaktiga karaktär: "En betydande del av de intellektuella fann sig inte längre i att fungera som systemets ideologiska vakthundar; även om inte alla artikulerade ett alternativ i politiska och strategiska termer fann de sig i en allt klarare motsatsställning till Batistaregimen" (Allroth et al. 1969, 12).

II *Rigid klasstruktur*. Den kubanska ekonomin har historiskt sett dominerats av framställningen av socker. Trots försök att diversifiera den kubanska ekonomin var landet fortfarande under Batistaregimen i hög grad beroende av att exportera socker. Den kubanska ekonomin var därmed väldigt känslig för fluktuationer i världsmarknadspriset på just socker (Domínguez 1978; Staten 2003). Uppskattningsvis en halv miljon av Kubas ca sex miljoner invånare arbetade under 1950-talet på landets sockerplantage. Ytterligare ca 50 000 arbetade på sockerraffinaderier (DeFronzo 2011, 211).

Arbetskraft inom sockerproduktionen behövdes i huvudsak under skördeperioden. Största delen av plantagearbetarna och två tredjedelar av arbetskraften inom sockerraffinaderierna tvingades därmed finna andra inkomstformer under resten av året. Arbetslösheten var därför kroniskt hög (den låg i genomsnitt mellan 20 och 30 %) mellan åren 1943-1957 (Ibid.). Möjligheten till ekonomiskt avancemang bland landsbygdsbefolkningen var begränsad p.g.a. den låga kunskapsnivån och den skeva jordfördelningen. Uppskattningsvis 42 % av befolkningen på landsbygden var illitterata (motsvarande siffra för städerna var 12 %). Landsbygden dominerades i ekonomiskt hänseende av storgods. Endast 8 % av jordägarna kontrollerade 75 % av jordarealen. Merparten av denna areal kontrollerades av blott en halv procent av jordägarna (Ibid.).

Över- och medelklass var i huvudsak koncentrerad till de större städerna och utgjorde ca en fjärdedel av befolkningen. Enligt flera ekonomiska mått på välfärd (exempelvis BNP per capita, medellivslängd, barn dödlighet) hörde Kuba likväl till ett av Latinamerikans mest välmående länder (Ibid., 211-212). Anmärkningsvärt i sammanhanget är dock den amerikanska dominansen över den kubanska ekonomin:

Deras [de amerikanska] investeringar var 1959 tre gånger så höga per invånare som genomsnittligt i Latinamerika och uppgick till nära en miljard dollar. De kontrollerade 40% av rörsockerproduktionen (andelen hade sjunkit något sedan 1930) och USA var Kubas ojämförligt viktigaste handelspartner. Den amerikanska turismen var en viktig inkomstkälla – vilket återspeglades i lyxhotell och prostitution särskilt i Havanna (Mörner et al. 1970, 5).

Trots det relativt höga välståndet var spåren från slavarbetskraftens dagar allttjämt på 1950-talet synliga. Färgade kubaner (mörkhyade, mulatter och mestiser) befann sig generellt sett i en sämre ekonomisk position än vita kubaner. Över- och medelklassen dominerades av vita kubaner av spansk härkomst. Den senare gruppen stod i regel närmare den katolska kyrkan än den förra (Farber 2006; Domínguez 1978). Många från över och medelklassen (däribland Fidel Castro) hade fått sin grundläggande utbildning i skolor som upprätthölls av jesuitorden (Gustafsson 2011, 240-241). Den utländska dominansen över Kuba, den höga arbetslösheten, den sjunkande realinkomsten och den utbredda fattigdomen på landsbygden är exempel bakomliggande socioekonomiska problem som den gamla regimen inte längre föreföll vara kapabel att hantera (Pérez-Stable 2012; Goldstone et al. 2003; Wolf 1969).

III *Misslyckade reformförsök*. Batista var medveten om att kuppen 1952 hade skapat ett växande legitimitetsunderskott och försökte därför med olika eftergifter tillföra den egna regimen legitimitet. I ett försök att lösa problemet inledde Batista en dialog med oppositionen. Givet Batistas bristande legitimitet och ovilja att dela makten fanns dock föga förutsättningar för en verklig dialog. Dialogerna ledde istället till att regimen försvagades:

Batista's rule was weakened by efforts on the part of civic groups to find a solution to the problem of legitimacy, whose only plausible outcome was Batista's resignation. He chose neither to suppress nor to ignore these groups; instead, he met with their leaders and ordered his lieutenants to meet publicly and privately with their representatives, effectively keeping the illegitimacy of his rule in the public eye. By recognizing the existence of those who would remove him from office, Batista weakened his own position. Because he had no intention of resigning, the failure of these mediations, of the 'civic dialogue,' further eroded his base of power (Domínguez 1978, 124-125).

För att försäkra sig om arméns och polisens lojalitet höjde Batista deras löner samt lät befordra ett flertal militärer med politisk koppling. Arméns gradvisa politisering ökade missnöjet inom den professionella officerskåren. Batista kände till de högre officerarnas antipatier och vidtog olika åtgärder för att försvaga dem. Reformerna inom armén skapade en djup klyfta mellan de ”politiska” och de ”professionella” officerarna (Domínguez 1978, 126). Batista såg vidare till att ledande personer inom politik, näringsliv och den undre världen knöts till regimen. Målsättningen med regimen ekonomiska politik var att locka till sig utländska investerare. Det utländska kapitalet använde regimen för att bygga ut infrastrukturen och turismsektorn för att på så vis attrahera ännu fler utländska investerare o.s.v. (Wolf 1969; Farber 2006; Gustafsson 2011).

Då den gynnsamma ekonomiska utvecklingen under våren 1958 började visa tecken på att svänga eskalerade regimavhoppen. Det snabbt krympande stödet för Batista utlöste i sin tur en kapitalflykt som ytterligare fördjupade den ekonomiska krisen. Oppositionen kunde därefter endast hållas tillbaka med stor brutalitet (Domínguez 1978; Goldstone et al. 2003; Pérez 1988). I mars 1958 införde USA ett vapenembargo mot Kuba som svar på Batistaregimens övergrepp på civilbefolkningen. Utan amerikanskt stöd var Batistaregimens chanser att överleva minimal. Vid årsskiftet 1958-59 flydde Batista till Dominikanska republiken varefter de sista stridande förbanden i den djupt desillusionerade armén kapitulerade för rebellerna (Farber 2006; Foran et al. 2005; Goldstone et al. 2003).

IV *Misslyckat ledarskap*. Batistaregimen hade flera inbyggda ekonomiska och politiska svagheter som gradvis åderlät regimen. Regimen besegrades dock i sista hand med militära medel. I egenskap av Kubas överbefälhavare gjorde Batista en rad olyckliga strategiska felbedömningar som delvis ledde till att rebellerna förstärktes och delvis till att den nationella armén försvagades (Staten 2003; Domínguez 1978). Det väpnade motståndet mot Batistaregimen var centrerat kring den 26:e julirörelsen.⁸⁹ P.g.a. av en rad tillfälligheter (bl.a. Batistas misslyckade försök att vinna över de moderata grupperingarnas på sin sida) valde flera icke-militanta grupper att sluta upp bakom den 26:e julirörelsen (Pérez-Stable 2012, 60).

Batista koncentrerade sina mest lojala trupper till de större städerna då han utgick från att det främsta väpnade motståndet var förankrat där (Goldstone et al. 1998, 123). Det verkliga förhållandet var snarare det omvända. Under Castros ledning kunde rebellerna på landsbygden organisera ett effektivt gerillakrig mot Batistaregimen. Castro lyckades efter hand mobilisera ett stort antal småbruksbönder. Dessa bestod inte bara med hjälp i fråga om lokalkännedom, spionverksamhet och proviantering utan lät sig också i många fall värvas till rebellarmén. Batistas trupper hade å sin sida dålig beredskap för att utkämpa ett krig mot en liten och mycket rörlig gerilla (DeFronzo 2011; Wolf 1969).

Redan 1953 i samband med den misslyckade Moncada-attacken hade Batista kunnat göra sig av med Castro. Istället dömdes Castro till ett fängelsestraff som senare t.o.m. förkortades. Batistas förhållning till armén gestaltade sig på ett likande sätt. Han gynnade sina anhängare men rensade inte konsekvent ut sina fiender vilket kan förklara de många sammansvärjningarna mot honom (Kumm 2011; Domínguez 1978; Farber 2006). Den avgörande militära vändpunkten inträffade under sommaren 1958. Batista hade beslutat sig för att knäcka rebellernas kampvilja med en stor seger. En storoffensiv inleddes som likväl fullständigt misslyckades:

The combination of military incompetence and low morale assured the failure of Batista's only serious military offensive against Castro in mid-1958. It was characterized by instances of military-unit disintegration, lack of support for units in combat, error (as when the Air Force dropped supplies in rebel-held areas), piecemeal and delayed attacks, desertion, and surrender (Domínguez 1978, 126).

En avgörande taktisk miss var att Batista inte lyckades övertyga sina amerikanska allierade om den potentiella faran med en revolution under Castros ledning. Batistas misslyckade ledarskap kan kontrasteras mot Castros lyckade ledarskap. Till skillnad från Batista var Castro en skicklig taktiker. Castro förstod bl.a. den strategiska betydelsen av att vinna över småbruksbönderna på sin sida. Ett annat taktiskt skickligt drag var att Castro ofta lät tillfångatagna soldater löpa. Genom att visa barmhärtighet mot sina fiender fick han många av Batistas soldater att byta sida (Wolf 1969; DeFronzo 2011). Därutöver behärskade Castro användningen av propaganda. Rebellerna lyckades exempelvis 1958 upprätta en radiostation, *Radio Rebelde*, som flitigt urholkade Batistaregimen med sin propaganda (Staten 2003, 77; Farber 2006, 118-119).⁹⁰

4.3.1 Utvecklingsfasens dynamik

Eisenhoweradministrationen reagerade inledningsvis avvaktande på nyheten om Batistaregimens fall. I ett tidigt skede av revolutionen varnade dock Castrokritiker för att den 26:e julirörelsens ledare kunde

---

⁸⁹ Efter den misslyckade stormningen av presidentpalatset 1957 inledde personer som sympatiserade med DRE ett gerillakrig mot Batista i Escambraybergen. Där upprättade gerillan en andra front mot regimen. I boken *Che* uppger Kumm att förhållandet mellan *Den andra Escambrayfronten* (span. *Segundo Frente del Escambray*) och den 26:e julirörelsen var spant (Kumm 2007, 96). Efter Batistaregimens fall uppger Kumm, denna gång i boken *Fidel Castro*, att en ny gerillarörelse uppträdde i Escambraybergen (Kumm 2011, 67-68). Denna antikommunistiska och CIA subventionerade gerilla försökte i samarbete med exilkubaner störta Castroregimen (Ibid.). Huruvida de rebeller som uppträdde i Escambray under 1960 var samma gerilla som före Batistaregimens fall kallade sig för Den andra Escambrayfronten framgår inte av Kumms böcker.

⁹⁰ Då den kände amerikanska journalisten Herbert Matthews besökte Castros gerillaläger 1957 kunde han rapportera om ett betydligt större antal gerillakrigare i Sierra Maestra än vad Castro de facto förfogade över. Den felaktiga rapporteringen sammanhänger med att Castro lät samma gerillakrigare framträda i olika utstyrel vid olika plats och tid. Matthews reportage från Sierra Maestra var av betydelse även i två andra avseenden. För det första kunde Matthews upplysa omvärlden om att Castro inte var död vilket Batista hävdade vid den aktuella tidpunkten. För det andra gav Matthews artikel i det stora hela en positiv bild av Castros kamp mot regimen (Szulc 1988, 382-389; Kumm 2011, 48-49).

alliera sig med rörelsens vänsterflank eller med det kubanska kommunistpartiet PSP (*Partido Socialista Popular*). Castro gjöt olja på vågorna och föreslog liberalerna Manuel Urrutia och José Cardona till ny president respektive statsminister. Castros val att hålla sig utanför den provisoriska regeringen hindrade honom likväl inte från att aktivt delta i den politiska debatten (Farber 2006, Kumm 2011; Staten 2003). I början av 1959 höll han ett mycket stort antal tal och presskonferenser. Det allmänna intrycket var att Castro hade för avsikt att lämna politiken åt politikerna. I själva verket hade ingen person ett större inflytande över den politiska utvecklingen i Kuba än just Castro:

He [Castro] talked and talked. He made speeches and held press conferences, and continually orated before the groups of hero-worshippers he drew around him. And what Castro said was not always in keeping with what the President and the Council of Ministers were trying to accomplish. 'What can you do with a man who disclaims responsibility and actually has all of it?' a council member grumbled. Cuba was getting its first taste of government by talk (Mallin 1994, 17).

Ett återkommande slagord i Castros tidiga politiska retorik är begreppet humanism (span. *humanismo*). Servando Gonzales hävdar att Castros humanism bör förstås som en medvetet vagt formulerad politisk doktrin med lös förankring i den s.k. tredje positionen (Gonzales 2001, 246). Vid ett tal i New York den 24 april 1959 tangerade Castro innebörden i sin humanistiska övertygelse: "Neither bread without liberty, nor liberty without bread; neither dictatorships of man nor classes; the government of the people without oligarchies; liberty with bread and without terror: that is humanism" (Gonzales 2001, 246). Med tiden blev det dock tydligare att Castros humanism hade en tydlig vänsterprägel. I samband med implementeringen av den s.k. jordreformen under våren och sommaren 1959 uppstod en klyfta mellan å ena sidan Castro och å andra sidan USA samt den inhemska oppositionen mot Castro (Mörner et al. 1971).

Redan i februari 1959 avsåg sig Cardona statsministerämbetet till Castro (Staten 2003, 90). Ett knappt halvår senare avtvingades Urrutia makten och presidentämbetet tilldelades kommunisten Osvaldo Dorticós Torrado (Pérez-Stable 2012, 80; Farber 2006, 83). Efter Urrutias politiska sorti stärkte Castro sitt, och sina allierades, grepp om makten. Raúl Castro utsågs till krigsminister och Che Guevara till nationalbankschef. Den politiskt viktiga jordreformen administrerades av det Castrokontrollerade jordomfördelningsinstitutet INRA (Staten 2003, 94; Kumm 2011, 64-65). Revolutionen hade obestridligt tagit en ny vändning. Under 1959 avrättades hundratals människor i samband med mer eller mindre summariska rättegångar.⁹¹ Den första större massutvandringen (dittills hade utvandringen främst gällt Batistaregimens anhängare) inträffade under samma period (Mörner et al. 1971; Kumm 2011, 62; Staten 2003, 92).

Mot slutet av 1959 tillspetsades den inrikespolitiska situationen ytterligare. Den fackliga rörelsen tog parti för den anti-kommunistiska högern. Anklagad för att vara kontrarevolutionär lät Castroregimen fängsla det fackliga ombudet David Salvador. Samma öde drabbade Castros tidigare förtrogne i den 26:e julirörelsen major Huber Matos. Matos föll i onåd efter att han hade kritiserat kommunisternas allt starkare inflytande över Castroregimen (Mörner et al. 1971, 9; Pérez-Stable 2012, 75, 77; Gustafsson 2011, 303). Den följande utvecklingen hade tydligt revolutionärt radikala drag:

Nu ökade trycket mot oppositionella massmedia. Med regimens goda minne gjorde typograferna egna kommentarer under de artiklar de ogillade. Under loppet av 1960 hade oppositionen tystats ned i tidningar, radio och TV. Oppositionen från kyrkans sida lyckades man också kväva [...] Det vore missvisande att jämföra Castros övertagande av den absoluta makten med ett konstitutionellt maktskifte, med reformarbete i lagliga former. Man kan bara jämföra med andra stora SOCIALA REVOLUTIONER som den franska (1789), den ryska och den mexikanska på 1910-talen och den kinesiska i vår egen tid (Mörner et al. 1971, 9).

Under 1960 stegrades den revolutionära radikalismen i revolutionär terror. En bidragande orsak var Castroregimens val att närma sig Sovjet. Den nyfunna kubansk-sovjetiska vänskapen ansträngde till bristningsgränsen Castroregimens förhållande till USA. Konflikten mellan USA och Castroregimen

---

⁹¹ I boken *Fidel Castro* uppger Kumm att ca 500 människor skulle ha avrättats under denna tid (Kumm 2011, 62). *Latinamerika institutet i Stockholm* uppskattar samma siffra till ca 450 (Mörner et al. 1971, 8).

började med en serie politiska och diplomatiska drag och motdrag. Den 17 april 1961 kulminerade konflikten i det misslyckade amerikansksponsrade exilkubanska invasionsförsöket vid Grisbukten (Goldstone et al. 2003, 210; Kumm 2011, 80). Strax innan invasionen deklarerade Castro offentligt att den kubanska revolutionen under hans ledning var en socialistisk revolution: "This is what they can't forgive, the fact that we are here right under their very noses, and that we have brought about a socialist revolution right under the nose of the United States!" (Luis 2008, 104).

Den misslyckade invasionen vid Grisbukten visade sig bli en vattendelare i den kubanska revolutionen. Efter invasionen stod det dels klart att USA inte uteslöt en militär operation på Kuba och dels att Castro – mot vad man tidigare hade antagit – hade lyckats mobilisera majoriteten av kubanerna för sin socialistiska revolution (Kumm 2011; Almond 1996). Spänningen höjdes än en gång när amerikanska spaningsplan i oktober 1962 upptäckte vad som förmodades vara sovjetiska raketbaser på Kuba. Från amerikansk sida kunde man under inga förhållanden acceptera det strategiska hot som kärnvapenbestyckade missiler på Kuba skulle innebära för USA. Under de därpå följande veckorna upptrappades konflikten med ett globalt kärnvapenkrig som ett möjligt utfall (Halliday 1999; Gustafsson 2011).

Krisen – som har gått till historien som Kubakrisen – utmynnade dock i ett förödmjukande nederlag för Castro. Castro tilläts inte delta i förhandlingarna mellan supermakterna och fick ingen möjlighet att påverka villkoren för raketbasernas nedmontering. Gustafsson summerar: "Konflikten hade förvandlat Kuba till en bricka i spelet mellan supermakterna" (Gustafsson 2011, 330).

Då krisen var överspelad hade Kuba visserligen fått ett amerikanskt löfte om icke militär intervention på Kuba men till Castros stora förtret avtvingades inte amerikanerna den militärbas som landet förfogade över på Guantanamo (Ibid.). Efter krisen försämrades Kubas relation till Sovjet. Castro ansåg, inte helt felaktigt, att Kuba hade behandlats som en sovjetisk satellitstat. Detta resulterade i att Kuba valde att närma sig Kina som vid denna tidpunkt hade ett ansträngt förhållande till Sovjet (Domínguez 1978; Friginals & Friginals 2001; Staten 2003, Mörner et al. 1971).

Kubas relation till Sovjet förbättrades åter vid mitten av 1960-talet samtidigt som landets relation till Kina försämrades. Förhållandet mellan Kuba och USA fortsatte att vara ansträngt med bl.a. brutna diplomatiska förbindelser och handelsembargon mellan staterna (Ibid.). Den turbulenta händelseutvecklingen i början av 1960-talet är ett fullgott exempel på revolutionär terror. Den kubanska revolutionen uppfattades, i likhet med övriga sociala revolutioner, som början på en ny era. För att bana vägen för den nya socialistiska människan dekonstruerades det gamla samhället. Namnen på gator, torg, sockerraffinaderier och andra betydelsefulla offentliga platser och anläggningar gavs nya namn med revolutionär anknytning. Tidningar, radio och TV underordnades först statlig censur för att slutligen helt förstatligas (Friginals & Friginals 2001, 3031).

Bortsett från psykologisk kontroll över den kubanske medborgaren innefattade strax den revolutionära dagordningen även revolutionära rättegångar, politiskt motiverade fängelsestraff, dödsdomar samt framtvungad massmigration:

The 'terror' stage, common to revolutionary upheavals, was unleashed by the trials, long jail sentences, executions, and the feeling of being under constant surveillance. A process of self-repression was set in motion among the dissenting population. After the Bay of Pigs fiasco, the exodus intensified, with the massive flight of the urban middle class, including those who had fought against previous oppressive regimes (Friginals & Friginals 2001, 3032).

I likhet med flertalet andra sociala revolutioner ökade den interna kritiken mot den nya regimen från revolutionens mest renläriga anhängare. Castro kritiserades exempelvis både av brodern Raúl Castro och av den nära vännen Che Guevara som båda önskade se en mera utpräglad socialism av sovjetisk modell på Kuba. Kritiken föranledde en inre rensning i kommunistpartiet samt förmodligen även brytningen mellan Fidel Castro och Che Guevara. Efter 1965 kunde emellertid en viss avspänning skönjas (Farber 2006; Friginals & Friginals 2001; Kumm 2007).

4.3.2 Utvecklingsfasens duration

Den kubanska revolutionens utvecklingsfas börjar våren 1959. Slutet för samma fas är något svårare att tidsbestämma. Invasionsförsöket vid Grisbukten 1961 och Kubakrisen 1962 vittnar om att revolutionen under början av 1960-talet genomgick en mycket turbulent fas. Utvecklingsfasen passerade sin kulmen under slutet av 1961. Domínguez sammanfattar: "By the end of the year [1961] Cubans felt that they had accomplished the impossible: defeated the United States, seized the means of production, and transformed the society" (Goldstone et al. 1998, 125). I den fortsatta analysen argumenterar jag för att den kubanska revolutionens utvecklingsfas var till ända ett par år efter Grisbuktsinvasionen.

V *Moderaternas maktövertagande*. I början av 1959 tilldelades den liberale och antikommunistiske domaren Urrutia presidentposten. Under Urrutias ledning utsågs den likaså liberale Cardona till statsminister (Farber 2006, 123; Szulc 1986, 437-438). Urrutias regering arbetade utgående från det felaktiga antagandet att fria och demokratiska val inom kort skulle ordnas i Kuba. Castro sade sig emellertid inte vara intresserad av att ordna val innan jordreformen var avslutad. Under 1959 ändrade sig Castro upprepade gånger i valfrågan och uppställde slutligen en mängd icke realistiska krav som han hävdade att måste uppfyllas innan val kunde ordnas. Från den provisoriska regeringens sida såg man sig tvungen att acceptera Castros krav eftersom han både kontrollerade den nya armén och åtnöjt stor popularitet bland det kubanska folket (Perez 1988, 320-323; Sundell 1970, 22-23).

Det senare demonstrerade Castro redan den 8 januari 1959 i samband med att en tungt beväpnad fraktion inom DRE hade ockuperat presidentpalatset. Inför tiotusentals jublande anhängare i Havana ställde Castro den retoriska frågan vem som var revolutionens befälhavare? Till svar av folkmassan fick han: "Du, Fidel!" (Kumm 2011, 57). Denna makt demonstration fick ockupanterna att lägga ned sina vapen och kapitulera inför Guevara som strax därpå infann sig i presidentpalatset (Ibid., 57-58). Urrutia drog den enda möjliga konsekvensen av Castros stora popularitet och lät Cardona avgå några veckor senare. I februari 1959 utnämndes Castro till ny statsminister och Urrutia fortsatte som president. Urrutias makt var dock i likhet med Cardonas på upphällningen. Gradvis kunde Castro byta ut moderaterna i den provisoriska regeringen mot fidelister (d.v.s. Castrosympatisörer) och kommunister (Perez 1988, 316; Goldstone et al. 2003, 207-208).

En förklaring till moderaternas misslyckande var den allmänt utbredda rädslan för att moderaternas styre skulle utmynna i en ny politiquería. Den moderata oppositionen hade svårt att positionera sig som ett trovärdigt alternativ till fidelisterna:

There was, during the early months, no creditable opposition, and what opposition did exist was either out of country or out of favor or both. But power of this magnitude, confined on this scale to the leadership of one revolutionary organization, did not long stay unchallenged. Those appointed to the provisional government believed themselves endowed with the authority to rule, and when they sought to exercise that authority, they clashed directly with the shadow authority of Fidel Castro (Perez 1988, 316).

Det oaktat innehade personer med moderat reformvilja de viktigaste posterna i den provisoriska regeringen under den kubanska revolutionens inledande skede. I politiskt hänseende kunde den provisoriska regeringen räkna med ett visst flankstöd från USA samt från de högerorienterade grupperingar som hade motsatt sig Batista. Den provisoriska regeringen under moderaternas styre lyckades likväl aldrig uppnå mer än rent formell makt (Pérez-Stable 2012; DeFronzo 2011).

VI *Splittrad revolutionär rörelse*. Under 1959 och 1960 implementerade den provisoriska regeringen en rad politiska beslut som bl.a. inbegrep omfördelning av jord, hyresjusteringar, prissänkning på elektricitet, reformer inom social och hälsovård, tillträde till privatägda stränder m.m. Reformerna genomfördes med ett accelererande inre och yttre motstånd (DeFronzo 2011, 220; Mörner et al. 1971, 16; Domínguez 1978, 184). USA protesterade omgående mot jordomfördelningsprogrammet som i betydande utsträckning berörde amerikanska intressen. Den 11:e juni 1959 framfördes från amerikanskt håll krav på "omedelbar, adekvat och effektiv kompensation..." (Mörner et al. 1971, 10).

I mitten av juli 1959 avgick Urrutia efter att Castro oväntat hade gått till attack mot honom och offentligt hotat med att avgå som statminister. Antikommunisten Urrutia trodde ända in i det sista att Castro i likhet med honom själv försökte förhindra ett kommunistiskt maktövertagande (Szulc 1988, 473-475). Med anledning av Urrutias död 1981 publicerades i *New York Times* en återblick på presidentens avgång:

Mr Urrutia insisted that he had thought, up to the time of his ouster, that some people around Mr. Castro were Communists while Mr. Castro was not. Only later, he said, did he come to believe that the leader of the Cuban uprising was a Communist from the start and used deceptive means to achieve his ends (New York Times 1981).

Misstankarna om Castros koppling till kommunismen cirkulerade dock tidigt. I samband med ett halvofficiellt statsbesök i USA i april 1959 utfrågades Castro om sin koppling till kommunismen varpå Castro förnekade att någon sådan koppling existerade. I Szulc och Meyers bok *The Cuban Invasion* framgår tydligt hur Castro under detta besök närmast gav intrycket av att gå sina amerikanska värdar till mötes:

He appeared before the Senate Foreign Relations Committee and was asked: 'What is your connection with communism'. 'None,' was the reply. After the closed session, Alabama's Senator John Sparkman said that Castro 'made a very favorable impression' (Meyer & Szulc 1968, 35).

Castros oklara förhållanden till kommunismen och PSP splittrade oppositionen. Många kubaner och amerikaner förefaller ha varit eniga med fidelisterna om behovet av långtgående reformer. I takt med att dessa reformer i allt högre grad inkräktade på privatäganderätten och den individuella friheten började dock ett mera organiserat motstånd mot Castro växa fram (Perez 1988; Pérez-Stable 2012). Två omdiskuterade avhopp inom den revolutionära rörelsen vittnar om att den tidigare enade rörelsen inte längre var enad under Castro. Flygaren Pedro Luis Días Lanz hade under gerillakriget mot Batista hjälpt att smugla in vapen till rebellerna. Som tack för sin insats utnämndes han till överbefälhavaren för det kubanska flygvapnet (Mallin 1994, 23-24).

Under sommaren 1959 kritiserade Días Lanz kommunisternas ökade inflytande över den provisoriska regeringen. Kort därefter beviljade Castro hans uppsägning. Under oktober samma år förorsakade Días Lanz tumult och en smärre politisk kris då flög in över Havanna och via luften spred anti-Castro propaganda (Farber 2006, 80; Szulc 1988, 475; Mallin 1994, 23-24). Kommendören för försvaret av provinsen Camagüey Huber Matos var den andra höga militären som bröt med Castro. Matos hade spelat en viktig roll i störtandet av Batista men oroades efter Urrutias avgång för att kommunisterna höll på att gripa makten. Efter att Matos offentligt hade kritiserat Castro togs han till fånga och dömdes till ett långt fängelsestraff för kontrarevolutionär verksamhet (Szulc 1988, 47, 475-476; Kumm 2011, 66-67, Farber 2006, 148, Mallin 1994, 25).

I augusti 1960 varnades kubanerna för kommunisterna i ett öppet brev undertecknat av flera kubanska katolska biskopar (Luis 2008, 8). Under 1960 blev Kubas ansträngda relation till USA direkt fientlig. Efter att Kuba hade låtit nationalisera i stort sätt alla amerikanska företag och banker föreföll en militär konflikt mellan länderna allt mera trolig. Den amerikanske presidenten Eisenhower hade de facto redan i början av 1959 diskuterat möjligheten att avsätta Castro med sitt säkerhetsråd. I slutet av samma år började CIA förse den Castrofientliga Escambraygerillan med vapen. I mitten av 1960 bestämde sig Eisenhower-administrationen slutligen för att understöda gerillans försök att störta Castroregimen (Kumm 2011, 62, 67, 77; DeFronzo 2011, 222).⁹²

VII *Radikalernas uppstigande*. Vid tidpunkten för Batistaregimens fall tillhörde PSP ett av de mest välorganiserade politiska partierna på Kuba. Partiets popularitet hade dock påverkats negativt av att partiet hade spelat en närmast undanskymd roll i gerillakriget mot den gamla regimen. Den 26:e julirörelsen hade å sin sida det motsatta problemet. Rörelsen hade varit den drivande kraften i gerillakriget men var i politiskt avseende oorganiserat, oerfaret och fragmenterat:

---

⁹² Eisenhower-administrationens beslut påverkades troligen av den sovjetiske delegaten Anastas Mikojans besök på Kuba i februari samma år. Besöket resulterade i ett handelsavtal mellan Kuba och Sovjet (Farber 2006, 84; Kumm 2011, 71).

The PSP's ambiguous, relatively tardy role in the guerilla movement helped to diminish its political influence at the beginning of 1959 [...] Still, the PSP had important strengths. The organization was led by experienced and skilled politicians who had worked together for a long time and were considerably older than Fidel Castro and his associates. The PSP also had a cadre-type membership and a coherent political theory and program, which, although often shallow and superficial, were superior to the occasional, unsystematic, and programmatic pronouncements of the country's other political groups [...] Its ideology and program were tools used to win ideological support radicalized from Cubans seeking a systematic explanation of country's situation. This aspect of the PSP is even more noticeable when contrasted with the 26th of July Movement's antitheoretical and antiprogrammatic stance (Farber 2006, 156-157).

En fusion mellan PSP och den 26-julirörelsen blev sålunda en följdriktig lösning för båda parter. Castro försåg PSP med politiskt inflytande och PSP försåg Castro med partiets politiska nätverk som bl.a. omfattade den strategiskt viktiga kontakten till Sovjet. Det oaktat existerade inte obetydliga meningsskiljaktigheter mellan Castros oortodoxa socialister och den kommunistiska partielitens ortodoxa marxist-leninister (Farber 2006, 161-164). Den 26:e julirörelsen, PSP och DRE kunde likväl 1961 gå samman i koalitionen ORI (*Organizaciones Revolucionarias Integradas*) (Mörner et al. 1971, 12; Domínguez 1978, 209). Ur denna koalition uppstod fyra år senare Kubas kommunistparti PCC (*Partido Comunista de Cuba*) (Ibid.). Mellan åren 1963 och 1965 var dock partiet känt under namnet PURSC (*Partido Unido de la Revolución Socialista de Cuba*) (Ibid.).

Transformationen från tre väsensskilda politiska sammanslutningar till ett kommunistparti måste dock ses mot bakgrunden av konflikten med USA samt den tidigare politiska erfarenheten: "Kubas politiska omvandling efter 1959 bör dels ses i samband med konflikten med USA som medförde ökad radikalisering i massmobiliseringens tecken och ökat beroende av solidaritet med de socialistiska staterna, dels ses mot bakgrund av Kubas dittillsvarande politiska erfarenhet" (Mörner et al. 1971, 11). Den eskalerande konflikten med USA ledde i förlängningen till att kubanerna började betrakta revolutionen som en Davids kamp mot Goliat (Pérez-Stable 2012, 152).

Uppfattningen att Kuba kämpade i underläge förstärktes efter en serie misstänkta sabotage (Perez 1988, 331). Den mest betydelsefulla av möjliga kontrarevolutionära attacker inträffade i mars 1960 då lastfartyget *La Coubre* exploderade i Havannas hamn. Fartyget transporterade vapen och den intensiva explosionen dödade närmare hundra personer och skadade ytterligare ett par hundra. Castro anklagade strax USA för att ligga bakom explosionen. I ett tal i samband med begravningen av de omkomna deklarerade Castro: "fosterlandet eller frihet" (span. patria o muerte) (Luis 2008, 68). Med en allt hätskare retorik mot USA och kontrarevolutionärer massmobiliserades kubanerna för Castros revolution (Luis 2008, 7, 67-68; Staten 2003, 95).⁹³

VIII *Radikalernas maktövertagande*. Invasionen vid Grisbukten i april 1961 markerar de moderata krafternas definitiva nederlag under den kubanska revolutionen. Efter att invasionen hade misslyckats stod det klart att Castro och radikalerna hade segrat. De invaderande exilkubanerna hade räknat med att lokalbefolkningen skulle sluta upp bakom invasionsstyrkan. Det visade sig dock att kubanerna i gemen vara lojala med Castro. Invasionen kunde därmed slås tillbaka efter bara någon dag och ett tusental exilkubaner kunde tillfångatas (Fraginals & Fraginals 2001, 3029; Staten 2003, 97-98; Gustafsson 2011, 298-299). Castros triumfartade seger vid Grisbukten var av stor betydelse för den fortsatta politiska utvecklingen under 1960-talet: "Övergången till marxistisk-leninistisk ideologi fullbordades under 1961" (Mörner et al. 1971, 11).

Den första maj 1961 summerade Castro lärdomarna från Grisbuktsinvasionen i ett tal till en väldig folksamling i Havanna (Luis 2008, 10). Samma år i december offentliggjorde Castro att han var och ämnade förbli en marxist-leninist (Ibid.). Om Castros utspel skall tolkas som att han under 1961 mognade till insikten att han var en socialist eller om han hela tiden i hemlighet hade varit det är inte klarlagt. Flera Kubakännare har dock antytt det senare (Szulc 1986; Gustafsson 2011, 298). I de

---

⁹³ I samband med den första Havannadeklarationen (ett svar på den av OAS framförda San José Deklarationen) samlades i september 1960 över en miljon människor på revolutionstorget Plaza de la Revolución i Havanna för att visa sitt stöd för deklarationen som fördömde den "imperialistiska exploateringen" av u-länderna. Liknande massmöten och andra politiska tilldragelser fortsatte därefter att äga rum på samma plats under och efter revolutionen (Luis 2008, 8, 79-80).

offentliga framträdanden som Castro gjorde under den kritiska perioden mellan början av 1959 till våren 1961 beskriver han revolutionen med adjektiv som "humanistisk", "sann", "folklig" "fosterländsk", "ödmjuk" o.s.v. (Luis 2008). Det var emellertid först i samband med Grisbuktsinvasionen som Castro omnämner revolutionen som "socialistisk" och slutligen (efter invasionen) "marxistisk-leninistisk" (Goldstone et al. 1998, 125).

Skiftet i språkbruket kan tolkas på så sätt att Castro ända fram till början av 1961 var osäker på den politiska utvecklingen och därför önskade hålla dörren till moderata krafter på glänt. När de förberedande flygbombningarna inför Grisbuktsinvasionen ägde rum förefaller Castro slutligen ha uppfattat att tärningen var kastad. Sommaren 1961 förklarade Castro i ett tal i samband med ett kulturevenemang att den kubanska revolutionen var en folkbildande och kulturell revolution (Ibid.). Talet kan uppfattas som ett försök att etablera ett band mellan den nya radikala regimen och Kubas intellektuella. Castro var dock inte sen att utfärda: "Vi dikterar inte vad man ska skriva om men vi kommer alltid att bedöma författarens verk genom revolutionens prisma. Inom revolutionen allt – mot revolutionen intet!" (Kumm 2011, 74).

Den nya regimens tolerans för tryck- och yttrandefrihet samt social olikhet visade sig snart vara begränsad. Dramatikern Virgilio Piñera drabbades exempelvis strax av litterärt yrkesförbud efter att ha ifrågasatt Castroregimen och den katolska prästen (sedermera Havannas ärkebiskop) Jaime Ortega internerades i ett fångläger. Snart fylldes arbetslägren av religiösa och politiska motståndare, kulturarbetare och homosexuella (Kumm 2011, 75; Gustafsson 2011, 306). Syftet med dessa läger var, som Gustafsson uttrycker saken, att: "internerna skulle omvändas till ateister och goda revolutionärer genom hårt straffarbete" (Gustafsson 2011, 306). I samband med bildandet av ORI 1961 tog den nya regimen det avgörande steget mot politisk likriktning. Den kubanska revolutionen hade därmed närmast sig slutet på sin andra fas (Domínguez 1978; Pérez-Stable 2012).

4.4.1 Utfallsfasens dynamik

Under andra hälften av 1960-talet började den revolutionära radikalismen avta. Detta kan delvis förklaras med att många dissidenter vid det laget hade lämnat Kuba. Friginals & Friginals skriver: "By the mid-1960s the revolution was giving unequivocal signs of fatigue" (Friginals & Friginals 2001, 3030). Castroregimens högsta prioritet under revolutionens utfallsfas var att försöka åtgärda landets ekonomiska problem samt vinna internationellt erkännande. Under 1970-talet uppnådde regimen delvis båda målsättningar (DeFronzo 2011). I början av 1960-talet befann sig dock den kubanska ekonomin i fritt fall (Mörner et al. 1971; Domínguez 1978).

Redan 1962 var Castroregimen tvungen att införa ransonering. Ett år senare utökade den kubanska staten sitt jordinnehav i samband med ytterligare en jordreform. De sista kvarvarande mindre privatföretagen exproprierades av den kubanska staten 1968 (Goldstone et al. 1998, 125). När Sovjet intervenerade i Tjeckoslovakien samma år avstod Castro från att fördöma händelsen (Staten 2003, 105; Domínguez 1978, 163). Detta sammanhänge troligen med Kubas allt större behov av sovjetiska subventioner. Delvis tack vare det omfattande ekonomiska bidraget från Sovjet och delvis tack vare ekonomisk omstrukturering började den kubanska ekonomin återhämta sig under 1970-talet (Goldstone et al. 1998, 125; Friginals & Friginals 2001, 3030; DeFronzo 2011, 234-235).

Den tätare förbindelsen med Sovjet markerar en övergång från Kubas tidigare radikala politik mot en mera pragmatisk linje. Efter flera motgångar skrinlade Castroregimen sin plan på att snabbt industrialisera Kuba 1964 (Pérez-Stable 2012, 95). Under de ekonomiska nödåren på 1960-talet lyckades Castroregimen hålla sig vid liv mycket tack vare de återkommande massmobiliseringsprogrammen. Efter 1970-talets inbrott var det likväl inte längre möjligt för Castroregimen att uppbära samma revolutionära hänförelse bland allmänheten:

In the early 1970's, pressed by economic collapse, widespread 'absenteeism' by hundred thousands of workers exhausted by massive 'volunteer' campaigns, and a cautious Soviet government, The Cuban government adopted more orthodox Soviet-style economic policies and political institutions, attenuated its effort to effect a cultural revolution in the Cuban psyche, and reduced support for insurgencies in Latin America (Goldstone et al. 1998, 125).

Vändpunkten kan på ett ungefär dateras till totalmobiliseringen av den kubanska arbetskraften 1970. Castroregimen hade uppställt målet att sockerskörden samma år skulle överskrida 10 miljoner ton. Målsättningen uppnåddes emellertid inte då skörden sist och slutligen uppmätte 8,5 miljoner ton. Castro deklarerade offentligt misslyckandet och sade sig vara beredd att avgå (något som inte inträffade) (Mörner et al 1971, 13-14; Kumm 2011, 99). Händelsen kan tolkats som att Castros maktposition vid den aktuella tidpunkten var så väl befäst att han hade råd med självkritik utan större risk för att förlora makten. Vid 1980-talets inbrott förefaller den ekonomiska levnadsstandarden på Kuba ändå ha ökat betydligt i jämförelse med ett decennium tidigare:

På 1980-talet började också revolutionens satsning på utbildning och hälsovård bära frukt. År 1984 hade Kuba 20500 läkare, tre gånger så många som när Batista störtats 1959 – och då hade varannan kubansk läkare gett sig i väg till USA. Folkhälsan blev bättre. Malaria hade utrotats redan på 1970-talet, snart också polio och tbc. Barndödligheten sjönk. Kubaners medelålder steg från 57 år under 1950-talet till 74 år vid 1980-talets mitt. Kuba hade blivit en liten välfärdsenklav 90 sjömil från Florida. Fidel upplevde utvecklingen som en stor personlig seger (Kumm 2011, 109-110).

När Gorbatjov deklarerade sin glasnost och perestrojka-politik reagerade likväl Castro negativt och svarade med åtgärder för att återställa den socialistiska ordningen (span. *rectificación*) (Kumm 2011, 113; Staten 2003, 119-120). Efter östblockets kollaps och Sovjets upplösning försämrades den ekonomiska situationen drastiskt på Kuba. Till skillnad från flertalet andra socialistiska statsledare behöll emellertid Castro makten. Det faktum att Castro höll sig kvar vid makten under krisåren har tolkats som ett tecken på en enastående regimkonsolidering. Det är däremot ovisst hur Castros popularitet påverkades under nödåren. Ett möjligt tecken på ett stort latent missnöje med regimen är att emigrationen till USA åter ökade under 1990-talet (Kumm 2011, 113-114; Friginals & Friginals 2001, 3030-3032).

Efter Sovjets upplösning genomgick Castros politik vissa ideologiska och ekonomiska förnyelser. Under 1990-talet inledde regimen en gradvis omstrukturering av den kubanska ekonomin. Denna utveckling uppfattar jag som pågående (2017). Tillsviare har den dock medfört en försiktig uppluckring av landets planekonomi (detta framträder kanske tydligast i regimen's storskaliga satsning på turism). I ideologisk mening har Castroregimen försökt anpassa den kubanska revolutionens eftermäle till det 21-århundradet (regimen har bl.a. infört större valfrihet till olika politiska organ samt tonat ned det marxistisk-leninistiska språkbruket). Den kubanska regimen har dock fortsatt att bedriva en mycket aktiv utrikespolitik även om landets internationella engagemang knappast kan jämföras med storhetstiden under tidigt 1960-tal till sent 1980-tal (Kumm 2011; DeFronzo 2011; Pérez-Stable 2012).

Det påvliga besöket 1998 medförde i flera avseenden en nya era i Kubas diplomatiska relationer till omvärlden. I samband med besöket uppmanade påven Johannes Paulus II USA att upphäva det embargo som landet sedan 1962 har upprätthållit mot Kuba. Besöket resulterade i att Clintonadministration återupptog bl.a. direktflyg och postgång till Kuba. Även en begränsad försäljning av jordbruksprodukter och mediciner tilläts. Under George W Bush presidentperiod försämrades emellertid åter de kubansk-amerikanska relationerna (Staten 2003, 135). Efter att Raúl Castro avlöst sin sjuklige broder 2008 gjordes ånyo vissa närmanden mellan USA och Kuba (Pérez-Stable 2012).

Toppmötet mellan båda länders presidenter (d.v.s. mellan Raúl Castro och Barack Obama) 2016 har beskrivits som historiskt och tyder eventuellt på en begynnande normalisering mellan länderna (BBC 2016). Hur detta kommer att påverka landets socialistiska statsskick återstår att se. Fidel Castros död 2016 medförde åtminstone ingen omedelbar politiskt förändring. Vilken betydelse den till ären komna Raúl Castros politiska sorti (han har låtit meddela att han ämnar dra sig tillbaka 2018) kommer att få för regimen och hur den amerikanska politiken gentemot Kuba kommer att gestalta sig under den ny tillträdde (2017) amerikanske presidenten Donald Trump är bara några av de frågor som ännu återstår att analysera innan det sista kapitlet om den kubanska revolutionen kan skrivas (BBC 2017).

4.4.2 Utfallsfasens duration

De första tecknen på den kubanska revolutionens konsolideringsfas kan skönjas efter Kubakrisen. I utbyte mot att de sovjetiska missilerna nedmonterades erhöll Sovjet en inofficiell försäkran från USA

att landet inte skulle attackera Kuba (Staten 2003, 99-100). När risken för en amerikansk militärintervention minskade kunde Castroregimen allokera mera resurser för att konsolidera det socialistiska systemet i landet. I mitten av 1970-talet var Castroregimen helt konsoliderad och revolutionen i övervägande grad tillända. Domínguez fastslår: ”By the mid-1970s Cuba was no longer in revolution, but a new regime had become fully consolidated” (Goldstone et al. 1998, 125).

IX Radikalernas terror. Den radikala terrorn under den kubanska revolutionen bör ses mot bakgrunden av den politiska omvandling som tog form under revolutionen. Politiska val, kongress, oppositionspartier, pressfrihet och facklig frihet avskaffades då politiska massmöten, kvarterskommittéer, folktribunaler, folkmilis och ett kommunistiskt enhetsparti infördes (Mörner et al. 1971, 11). *Latinamerika-institutet i Stockholm* uppskattar att Kuba hade ca 25 000 politiska fångar vid 1960-talets slut och att ca en halv miljon kubaner lämnade landet under terrorn (Ibid., 11, 18). Fragnals & Fragnals uppger att hela 100 000 människor frihetsberövades i samband med Grisbuktsinvasionen (Fragnals & Fragnals 2001, 3029). Hur många av dessa som frigavs efter att invasionen hade avväjts framgår inte av samma källa (Ibid.).

I samband med en konflikt inom ORI 1962 förmådde Castro stärka sin egen makt genom att rensa ut potentiella utmanare bland de ortodoxa kommunisterna. Castros maktposition blev därmed i stort sett ohotad (Domínguez 1978, 210-212). Under den kubanska revolutionens utfallsfas växte en allt tydligare personkult fram kring i första hand Castro men även kring andra framträdande revolutionärer (Mörner et al. 1971, 12; Szulc 1986, 17). Den statligt påtvingade dyrkan av revolutionen och revolutionärerna kan ses som ett försök att tränga undan den gamla socioekonomiska strukturen:

The process of deculturation strove to uproot prerevolutionary organizational and interpersonal social patterns [...] Slogans, in which the names of key figures were always present, were incessantly repeated through printed media, billboards, radio, and television. Patriotic and religious holidays were replaced by revolutionary events [...] Thus, through this syllogism, Cuba, Castro and revolution, (Fidel-patria-revolution according to Pérez-Stable 1999) became one in public imagery (Fragnals & Fragnals 2001, 3031).

X Maktkamp inom radikalerna. Den politiska spänningen inom Castroregimen kan härledas till tiden innan Batistas fall. Raúl Castro och Guevara önskade se en radikalare revolution på Kuba än vad Fidel Castro hade för avsikt att genomdriva. Fidel Castros politiska agenda misstroddes också av de kubanska kommunisterna. I båda fallen var emellertid Castros kritiker i större behov av honom än han av dem:

[N]either the pro-Communist wing of the 26th July Movement led by Raúl Castro and Guevara nor the PSP was immune to Fidel Castro's all-encompassing power. Had Fidel turned in a different political direction, Guevara and Raúl might have split with him and attempted to create their own political organization, perhaps in alliance with the old Communists (Farber 2006, 126).

I samband med att ORI bildades uppfattade Castro att den sekteristiska och Moskvatrogna falangen inom PSP försökte få kontroll över organisationen. Falangens ledare Aníbal Escalante utnyttjade, enligt Castro, den väloljade kommunistiska organisationen för att placera PSP medlemmar på det viktigaste posterna i ORI (Domínguez 1978, 210-211). Under åminnelsen av Echeverría's dödsdag eskalerade konflikten. Echeverría's hade varit katolik vilket misskrediterade hans revolutionära gärning i kommunisternas ögon. Castro framhöll att om endast marxist-leninister kunde räknas som riktiga revolutionärer måste även Martí's och Spartacus revolutionära gärningar underkännas. I mars 1962 förpassades Escalante och dennes anhängare till Moskva (Kumm 2011, 85-86):

Vad hade Escalante gjort? Fidel anklagade honom och andra nitiska kommunister för att ha försökt överta hela det revolutionära enhetspartiet. Tidigare hade Fidel rensat ut 26 juli rörelsens högerflygel, personifierad av förre gerillakrigaren Huber Matos som protesterat mot radikaliseringen och kommunisternas ökade inflytande. Nu hade kommunisterna med sin erkända organisatoriska skicklighet satt sitt folk på viktiga poster för att helt kontrollera det nya partiet. Men den 26 mars rensades också kommunisterna ut. Det hölls ingen rättegång. Ingen dödsdom hotade. Aníbal Escalante, enhetspartiets organisatör, förpassades diskret till Moskva (Kumm 2011, 86).

Spänningen mellan å ena sidan Guevara och Raúl Castro och å andra sidan Fidel Castro nådde inte samma kritiska nivå som konflikten med Escalante. Raúl Castro hade aldrig åtnjutit samma popularitet som sin äldre bror och valde kanske därför att underordna sig broderns vilja. Guevara var inte kuban av födseln. Detta skulle troligen ha verkat till hans nackdel vid en eventuell konfrontation med Castro. Guevara valde att fortsätta sin revolutionära kamp utanför Kuba (Farber 2006, 126; Kumm 2011, 91-92; Kumm 2007, 208-212). En mindre konflikt rörande Kubas förhållande till Sovjet blossade likväl upp inom PCC 1968. Konflikten löstes då Castro meddelade sitt stöd för den sovjetiska interventionen i Tjeckoslovakien samma år (Farber 2006, 126; Bethell 1993, 141).

XI Tilltagande nationalism. Den kubanska revolutionen var i flera avseende lika mycket en nationalistisk revolution som en socialistisk revolution. Under revolutionens uppkomstfas mobiliserades kubanerna för att befria Kuba, under utvecklingsfasen för att beskydda Kuba och under utfallsfasen för att bevara Kuba. I början av revolutionen utpekades i särskilt USA som Kubas främsta fiende:

Cuba was searching for its own identity separate from the United States. Nationalism was growing and the United States was its target. The stage was set for Fidel Castro's revolution (Staten 2003, 85).

Under revolutionens utvecklings- och utfallsfas var emellertid även Sovjet och Kina måltavla för aggressiv kubansk nationalism. Film och bildkonst (i synnerhet affischkonst) har sedan Castros maktövertagande flitigt brukats av regimen för att elda på patriotiska och anti-imperialistiska stämningar (Dunn 1989, 225; Gustafsson 2011, 648-649).

Den kubanska nationalismen är också synlig i Castroregimens satsningar på att restaurera historiska byggnader och föremål med revolutionär anknytning (exempelvis Moncadabarackerna) (Gustafsson 2011, 250-251, 285-288, 291). Det kubanska folkets historia framställs vidare som en enhetlig frihetskamp från den kubanske patriotén Martí till Castro. I det socialistiska Kuba har Martí blivit en av de mest synliga symbolerna för kubansk nationalism. I mitten av 1980-talet kunde Szulc bortsett från Marx porträtt observera Martí's porträtt på åtskilliga offentliga platser på Kuba:

De två mest dyrkade politiska gudomligheterna i det socialistiska Kuba är José Martí, den store hjälten från självständighetskrigen och en av Latinamerikas mest framstående tänkare, och Karl Marx. Deras porträtt dyker upp överallt [...] I sina tal påminner Castro sina åhörare om att kubanernas känsla för historia och nationalism var av lika stor betydelse som marxismen vid den stora revolutionens födelse. 1978, tjugo år efter sin seger, påminde han sina kubanska landsmän och världen om att 'vi är inte bara marxist-leninister; vi är också nationalist och patrioter' (Szulc 1986, 17).

Nationalism har synbarligen – speciellt under senare decennier – i allt högre grad fyllt det ideologiska tomrum som har uppstått efter kalla krigets slut. Efter Sovjets upplösning valde Castro ofta att framhålla Martí's tankegångar framom marxistisk-leninistisk ideologi. Björn Kumm sammanfattar: "På 1990-talet började man på Kuba också se allt färre symboler för socialism och kommunism. Fidel beskrev sig allt oftare som 'martian'. Med det menade han inte att han själv och Kubas övriga invånare härstammar från planeten Mars utan att de är arvtagare till Kubas nationalpoet och nationalfilosof, 'aposteln' José Martí" (Kumm 2011, 115-116).

XII Revolutionär avspänning. Under 1960-talet lyckades Castroregimen förverkliga en del av de sociala förändringar som regimen hade utlovat. Hit kan bl.a. räknas den lyckade alfabetiseringskampanjen, diverse framsteg inom hälsovård samt större jämlikhet för landsortsbefolkningen, kvinnor och färgade. Ovannämnda framgångar uppnåddes inte sällan som resultatet av massivt medborgarengagemang (Mörner et al. 1971, 16-17; Gustafsson 2011, 570-582). Den allmänna viljan att engagera sig i dessa storskaliga projekt började emellertid avta efter mitten av 1960-talet. Likaså började en del sociala avvikelser och problem ånyo återuppträda:

Juvenile delinquency and crime were on the rise [...] The strategy of moral incentives failed to mobilize the majority of workers, who were no longer imbued by the revolutionary zeal. The revolutionary process had spent itself by 1970 (Fraginals & Fraginals 2001, 3030).

Under revolutionens efterdyningar sanktionerade Castroregimen flera militära operationer i Latinamerika, Afrika och Indokina. Efter Guevaras död 1967 tonade dock Castroregimen ned sin radikala strävan att sprida revolutionen utanför Kuba. Därmed kunde Kubas internationella isolering gradvis brytas. Under Pragvåren 1968 försvarade Castro Brezjnevdoktrinen i samband med Sovjets agerande:

Under 1968, en kort tid efter Ches död, valde Fidel Castro sida. När Warszawapaktens trupper i augusti 1968 krossade den 'socialism med mänskligt ansikte' som Tjeckoslovakiens kommunistparti försökt genomföra uttryckte Fidel sitt stöd för de socialistiska 'broderländernas' intervention. Den hade varit nödvändig, försäkrade han, i den internationella solidaritetens namn (Kumm 2011, 98).

Castros val av sida inom det socialistiska blocket var ett viktigt steg mot revolutionär avspänning. Kubas utrikespolitik blev därmed mera förutsägbar och sovjetvänlig och mindre radikal och revolutionär. Kuba återetablerade kontakter med bl.a. Peru efter militärkuppen 1969 och med Chile efter Salvador Allendes valseger 1970 (Mörner et al. 1971, 12-13).⁹⁴ Relationen till USA har dock på det hela taget varit ansträngd sedan tidigt 1960-tal. Kennedy-administrationen försatte Kuba under amerikanskt embargo. Efter Sovjets kollaps skärpte USA ytterligare embargot (först 1992 med den s.k. *Cuba Democracy Act* och senare 1996 med den s.k. *Helms-Burton Act*) (Pérez 1988; Pérez-Stable 2012; DeFronzo 2011).

Kortare perioder av töväder har vanligen följts av kriser som under senare decennier bl.a. har utlösts av en vårdnadstvist (fallet Elian Gonzalez 1999) och spionaffärer (arresteringen av *The Cuban Five* 1998 och fallet Alan Grossman 2009) (Council on Foreign Relations [CFR] 2016). Under Obamas ämbetsperiod skedde det hittills största genombrottet på vägen mot en normalisering mellan länderna. För första gången på mer än ett halvsekel träffades den amerikanske och den kubanske presidenten i april 2015 för ett formellt samtal. Mötet hade föregåtts av en del betydelsefulla närmanden mellan länderna (bl.a. återupptagandet av diplomatiska förbindelser 2014). Efter toppmötet mellan Obama och Raúl Castro 2016 har USA och Kuba återetablerat ambassader i varandras länder (CFR 2016). Omvärlden har allmänt taget förhållit sig mera välvilligt till Kuba. Kuba har exempelvis goda relationer till flera latinamerikanska stater.

Kuba har även en god relation till flera stater utanför Latinamerika (detta inte sällan som en konsekvens av landets internationella engagemang). Vid upprepade tillfällen har majoriteten av medlemsstaterna i FN:s generalförsamling röstat för ett fördömande av USA:s embargo mot Kuba (DeFronzo 2011, 235). Landets relation till Ryssland och Kina har fluktuerat över tiden men har i båda fallen under senare år utvecklats i positiv riktning. EU yrkar på demokratiska reformer men har samtidigt förmått upprätthålla ett fungerande samarbete och en konstruktiv dialog med Castroregimen. Överlag förefaller Kubas internationella relationer ha förbättrats sedan krisåren under 1990-talet (Pérez-Stable 2012; DeFronzo 2011; The Washinton Post 2015; European Parliamentary Reaserach Service Blog 2014).

4.5 Revolutionstabell och tidslinje

Den revolutionära processen på Kuba utspelade sig i huvudsak mellan tidigt 1950-tal till mitten av 1970-talet. Händelseutvecklingen under denna tid överensstämmer i hög grad med revolutionsmodellen. Detta illustreras nedan i revolutionstabellen (se tabell A). Vissa smärre avvikelser – för små för att ge utslag i revolutionstabellen – kan jag dock notera. Dynamiken under den kubanska revolutionens utfallsfas avviker något från revolutionsmodellen. Den revolutionära terrorn på Kuba var aningen mildare men längre än vad revolutionsmodellen ger anledning att tro. *Latinamerika institutet i Stockholm* fastställer:

Vad som förvånar vid den jämförelsen [mellan den kubanska och andra sociala revolutioner] är snarast att förloppet på Kuba inte var våldsammare och hänsynslösare än det var och offren ej oerhört mycket

---

⁹⁴ Relationen till Chile försämrades efter Augusto Pinochets militärkupp 1973. Salvador Allendes fall var ett av Castroregimens största internationella misslyckanden under 1970-talet (Szulc 1988, 608).

flera. Att förklara detta kanske ter sig svårare än att förklara hur segern över Batista snart ledde fram till en auktoritär regim av ny typ, hur 'humanism' övergick till 'socialism' (Mörner et al. 1971, 9).

Enligt den amerikanske experten på folkmord R.J. Rummel är dock Castroregimen ansvarig för mellan 35 000 – 141 000 människors död i Kuba mellan åren 1959-1987 (Power Kills – University of Hawaii, 1997). Ett högt dödstal är dock i sig inget bevis för att den kubanska revolutionen var exceptionellt radikal (människor kan ju dö av andra orsaker än politiska; t.ex. naturkatastrofer o.s.v.). Det stora mörkertalet i Rummels uträkning manar till eftertanke. Det bör även noteras att Rummels uträkning omfattar en lång tidsperiod. Föreligger emellertid en koppling mellan dödstal och radikalitet ter sig den kubanska revolutionen ha varit radikal relativt länge. En sådan slutsats bestyrks i någon mån av den ovan anförda analysen av händelseutvecklingen. Castroregimens uppförande av arbetsläger under mitten av 1960-talet (d.v.s. mera än fem år efter maktskiftet) är exempelvis ett ovedersägligt tecken på revolutionär terror (Goldstone et al. 1998, 125; Gustafsson 2011, 583).

Även om återfall i terrorpolitik är vanligt under sociala revolutioner förefaller dessa ha varit vanligare under den kubanska revolutionen (exempelvis de ständiga massmobiliseringsprogrammen) än vad revolutionsmodellen föreskriver. Denna företeelse kan eventuellt förklaras med att socialistiska revolutioner har en längre (men inte nödvändigtvis mera intensiv) radikal fas än andra sociala revolutioner. Thomassen skriver:

The understanding of communism as a specific 'third stage' type of permanent liminality can be sustained by pointing to the fact that 'communism was a regime in which the Second World War never ended'(ibid.: 223; Horwarth and Szokolczai 1992). Rather than healing the wounds and looking to the future, communist regimes sustained themselves by playing continuously on the sentiments of revenge, hatred and suffering, 'preventing the settling down of negative emotions' (Szokolczai 2000:223). This also meant that communist societies were inherently prone to continuous schisms and scapegoating mechanisms (Thomassen 2012, 701).

Durationen under den kubanska revolutionen avviker likaså något från revolutionsmodellen avseende uppdelningen i moderater och radikaler. Revolutionsmodellen stipulerar att den gamla regimen ersätts av en moderat regim. Urrutia och Cardona – som båda hade en moderat inställning till revolutionen – innehade visserligen makten rent formellt under en kort tid efter Batistas fall men Castro kontrollerade de väpnade styrkorna. Därutöver hade Castro ett betydande folkligt understöd. Av dessa orsaker fick han nästan genast övertaget i den revolutionära rörelsen. I jämförelse med övriga sociala revolutioner, exempelvis den franska och den ryska, förefaller det moderata styret på Kuba ovanligt svagt. Det existerade dock, vilket är tillräckligt för att inte förkasta teorin på nämnda område.

Castros egen radikalisering är en annan beaktansvärd säregenhet. Efter att revolutionens mest radikala fas var överspelad återgick Castro till en mera pragmatisk politik. Revolutionsmodellen föreskriver dock inte att övergången från en fas till en annan *måste* ske genom en fysisk omfördelning av makten. Det är ovanligt – men bevisligen inte omöjligt – att en och samma person i så hög grad som Castro förmår dominera den revolutionära processen. Castros personliga betydelse för den kubanska revolutionens uppkomst, utveckling och utfall antyder att aktörsorienterade teorier har en viktig plats inom revolutionsforskningen.

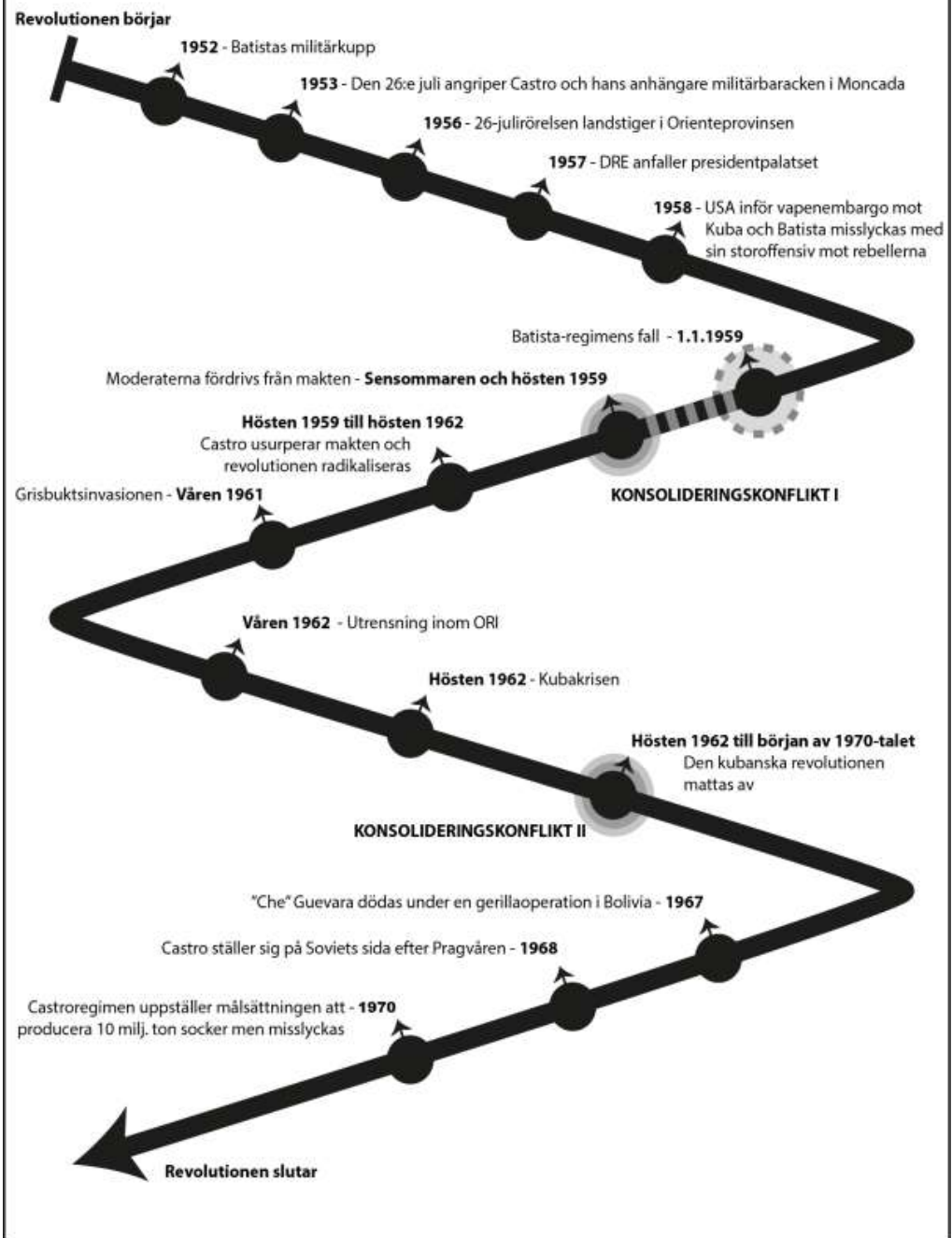
Förhållandet mellan radikalitet och tid under den kubanska revolutionen följer modellen för två konsolideringskonflikter. Under den senare hälften av 1959 fördrev Castro Urrutia från makten och lät fångsla Matos. Den första konsolideringskonflikten (ca ett halvår efter den gamla regimens fall) resulterade i en uppspjälkning av den revolutionära rörelsen. Den andra konsolideringskonflikten inleddes våren 1962 då Escalante och dennes sympatisörer utrensades från kommunistpartiet och fullbordades efter Kubakrisen samma höst. Tiden mellan hösten 1959 och hösten 1962 är också den mest radikala fasen under den kubanska revolutionen med händelser som bl.a. Grisbuktsinvasionen och Kubakrisen. Avspänningsfasen på Kuba under återståendet av 1960-talet var fortsatt revolutionärt radikal med vissa återfall i revolutionär terror. Den postrevolutionära kubanska staten kan anses helt konsoliderad kring mitten av 1970-talet.

A. Revolutionstabell för den Kubanska revolutionen

Revolutionens dynamik uttryckt i faser	Revolutionens duration uttryckt i symptom	Förekomst	
		SVAG TENDENS	STARK TENDENS
Uppkomstfasen (Den gamla regimens fall) Separation från befintlig sociopolitisk struktur Revolutionärt maktskifte Utbrott av revolutionär radikalism	I. De intellektuellas omorientering		✓
	II. Rigid klasstruktur		✓
	III. Misslyckade reformförsök		✓
	IV. Misslyckat ledarskap		✓
Utvecklingsfasen (Från smekmånad till terror) Liminal transformation av den sociopolitiska strukturen Konsolideringskonflikt I Stegning av den revolutionära radikalismen till revolutionär terror	V. Moderaternas maktövertagande		✓
	VI. Splittrad revolutionär rörelse		✓
	VII. Radikalernas uppstigande		✓
	VIII. Radikalernas maktövertagande		✓
Utfallsfasen (Den nya regimens konsolidering) Återintegrering av den sociopolitiska strukturen Konsolideringskonflikt II Avmattning av revolutionär radikalism	IX. Radikalernas terror		✓
	X. Maktkamp inom radikalerna		✓
	XI. Tilltagande nationalism		✓
	XII. Revolutionär avspänning		✓

Tabell A. Revolutionstabell för den kubanska revolutionen.

B. Tidslinje över den kubanska revolutionen

Tabell B. Tidslinje för den kubanska revolutionen.

5 IRAN – DEN ISLAMISTISKA REVOLUTIONEN I MELLANÖSTERN

*You are witnessing that the Islamic Republic of Iran arose with the slogan of 'neither East, nor West' for regaining its independence and freedom and to establish the Islamic Republic. With the pursuance of this motto, a Revolution was engineered and led to victory.*⁹⁵

Ruhollah Khomeini

5.1 Revolutionens bakgrund

I västvärlden var Iran känt som Persien fram till mitten av 1930-talet. Namnet Persien härstammar från *Pars*, d.v.s. grekernas benämning på kärnområdet i det forna Iran. Den tyskvänlige monarken Reza Pahlavi uppmanade emellertid utlänningar att använda namnet Iran som slutligen antogs som landets officiella namn (fr.o.m. nu används endast namnet Iran oavsett vilken historisk period som diskuteras).⁹⁶ Drygt ett decennium tidigare hade Reza Pahlavi (som då hette Reza Khan och tjänade som officer i den iranska kosackbrigaden) med brittisk hjälp avsatt den styrande Qajarregenten. Qajardynastins envælde hade redan i början av seklet utmanats under den s.k. konstitutionella revolutionen. Tack vare utländsk hjälp lyckades Qajarerna likväl den gången behålla makten (Keddie 2003; DeFronzo 2011).

Efter att bolsjevikerna hade gripit makten i Ryssland blev britterna oroliga för att socialistiska idéer skulle spridas till Iran och därifrån vidare till Indien. De brittiska farhågorna intensifierades efter att Iran och Sovjet-Ryssland ingick ett nonaggressions-avtal 1921 (DeFronzo 2011, 294-295). Den siste monarken av Qajar dynastin, Ahmad Shah, avsattes formellt 1925. I början av följande år lät sig Reza Khan krönas till kungarnas kung (pers. *shah-en-shah*). I samband med kröningsceremonin antog Reza Khan det för-islamiska namnet Pahlavi och blev sålunda shah Reza Pahlavi den första monarken av dynastin Pahlavi (fr.o.m. nu endast Reza Pahlavi) (Axworthy 2007, 223; DeFronzo 2011, 295).

Reza Pahlavi hade för avsikt att snabbt modernisera Iran med den sekulära västerländska staten som förebild. Stora satsningar gjordes på att bygga ut landets infrastruktur och industrier. För att stärka landets medelklass uppmanade Reza Pahlavi iranierna att utbilda sig till ingenjörer, läkare, jurister, ämbetsmän, lärare o.s.v. Betydande utvidgning och modernisering gjordes även inom landets militär och polisväsende. För att blidka landets nationalister inledde Reza Pahlavi omförhandlingar med Storbritannien angående det brittiskt ägda *Anglo Persian Oil Company* (sedermera *Anglo Iranian Oil Company*) (Hiro 1985; Keddie 2003; Alam 2015).

Motståndet bland landets konservativa (i synnerhet det shiamuslimska prästerskapet ulama) visade sig emellertid vara svårare för shahregimen att hantera. Under andra världskriget närmade sig Reza Pahlavi Tyskland. De allierade (Storbritannien och Sovjet) fruktade att de iranska oljetillgångarna skulle falla i tyskarnas händer och intervenerade i augusti 1941. För att rädda Pahlavi dynastin såg sig Reza Pahlavi nödsakad att abdikera till förmån för sin endast 20-år gamle son Mohammad Reza. Abdikationen accepterades av Storbritannien som ville undvika ett dynastiskt skifte (DeFronzo 2011; Hiro 1985).

Den nye shahen Mohammad Reza Pahlavi (fr.o.m. nu endast shahen) saknade sin fars beslutsamhet och karisma (Goldstone et al. 1998, 248). Vid andra världskrigets slut riskerade det etniskt diversifierade Iran att sönderfalla. Situationen förvärrades av att Sovjet dröjde med att återkalla sin ockupationsstyrka. USA, som hade gått ur kriget som den ena av världens två supermakter, oroades över att eventuella utbrytarstater skulle orientera sig mot Sovjet. Efter att amerikanerna hade satt press på Sovjet att dra sig ur Iran kunde shahen låta sina styrkor slå ned separatisterna i de oroliga regionerna. Makt demonstrationen gav shahen erkännande bland inhemska nationalister samtidigt som han i

⁹⁵ Citatet är taget från ett skrivet meddelande av Ruhollah Khomeini till det iranska folket. Meddelandet deklamerades av ayatollans son Seyyid Ahmad Khomeini den 18.12.1981 (Atri 1982, 137).

⁹⁶ Iran är en härledning från arier (d.v.s. namnet på ett indoeuropeiskt folk som ca 1000 f. Kr befolkade delar av dagens Iran) (Keddie 2003, 2).

omvärlden vann namn om sig att vara en pålitlig antikommunist (Goldstone et al. 1998; Keddie 2003; Daniel 2012).

Reza Shaha abdikation hade dock försvagat shahens ställning gentemot parlamentet (pers. majlis). Demokratiskt sinnade iranier såg maktskiftet i Pahlavidynastin som en möjlighet att återupprätta den grundlag som man i början av seklet hade kämpat för under den s.k. konstitutionella revolutionen. En politisk koalition bestående av nationalistiska och sekulära partier (den s.k. Nationella koalitionen) yrkade 1951 på att det brittiskt dominerade Anglo Iranian Oil Company skulle nationaliseras (Goldstone et al. 1998, 248 Axworthy 2007, 239-240). Majoriteten av parlamentarikerna understödde förslaget. Kort därefter krävde parlamentet att shahen skulle respektera 1906 års konstitution och utse den nationella frontens ledare Mohammed Mossadeq till landets premiärminister. Shahen gick till motattack men försvagades då kommunistpartiet *Tudeh* och den fundamentalistiske ledaren ayatolla Kashani föreföll ha för avsikt att stöda Mossadeq (DeFronzo 2011, 299; Hiro 1985, 32).

Britterna lyckades dock framgångsrikt organisera ett oljeembargo mot Iran. Mossadeq misslyckades sålunda i sin försats att nationalisera Anglo Iranian Oil Company. Oljeembargo slog hårt mot Irans ekonomi och opinionen i parlamentet började svänga mot Mossadeq. Mossadeq svarade med att ordna en folkomröstning. Med hjälp av brittisk och amerikansk underrättelsetjänst, inhemskt stöd från den iranska överklassen och delar av ulama (bland dem Kashani) lyckades shahen avsätta Mossadeq i en kupp 1953 (Keddie 2003; Axworthy 2007). Efter kuppen 1953 hårdnade shahens styre över Iran (bl.a. hjälpte CIA shahen att organisera den sedermera fruktade säkerhetspolisen SAVAK 1957) (DeFronzo 2011, 301).

Efter amerikansk modell lät shahen införa ett tvåpartisystem. Båda partier kontrollerades dock av personer lojala med shahen. Systemet hade därmed ett mycket begränsat demokratiskt värde (Hiro 1985; DeFronzo 2011; Ismael & Ismael 2011). I början av 1960-talet inledde shahen ett storskaligt reformprogram som har gått till historien som den vita revolutionen. Målsättningen med den vita revolutionen sammanfattade regimen i en handfull punkter. En viktig punkt gällde jordomfördelning, en annan införandet av kvinnlig rösträtt, en tredje bekämpning av analfabetism o.s.v. Genom att modernisera Iran i enlighet med den vita revolutionens ledande riktlinjer hoppades shahen vinna större politiskt stöd bland i synnerhet bönder och kvinnor (Parsa 1989; Almond 1996; Keddie 2003).

De bönder som tilldelades odlingsbar mark – dessa var långt ifrån alla som var sysselsatta inom jordbruket – fick emellertid ofta för små arealer för att kunna försörja sig. Problemet förvärrades av att moderniseringen av jordbruket (exempelvis införandet av västerländsk jordbruksteknologi) minskade behovet av arbetskraft. Den vita revolutionen framkallade därutöver en massiv urbaniseringsvåg samt en sjunkande levnadsstandard för de grupper som hade livnärt sig på traditionella yrken (exempelvis hantverkare av olika slag). Den vita revolutionen kritiserades också för att den saknade demokratisk förankring. Shahen anklagades för maktfullkomlighet och för korruption. De främsta motståndet emanerade från ulama och särskilt från gruppen kring ayatollan Ruhollah Khomeini (Goldstone et al. 1998; DeFronzo 2011; Maloney 2015).

Khomeini ansåg att shahen var underställd amerikanska intressen och att den vita revolutionen på det hela taget stod i konflikt med islam. Shahen ingrep mot Khomeini och dennes anhängare 1963. Åtminstone 86 personer dödades och 28 personer inom ulama, bland dem Khomeini, arresterades (DeFronzo 2011, 303). Khomeini fortsatte likväl sina verbala angrepp på shahen och 1965 tvingades han i landsflykt.⁹⁷ I början av 1970-talet inledde både den marxistiska gerillagrupper *Fedayeen-e Khalq* och den vänster-islamistiska gerillagrupper *Mujahideen-e Khalq* väpnat motstånd mot shahregimen (Goldstone et al. 1998, 249). Den vita revolutionen hade sålunda lagt grunden till en djup motsättning i det iranska samhället.

Irans ekonomi utvecklades under början av 1970-talet gynnsamt och shahen såg ingen orsak att spara på utgifterna. 1971 lät han storslaget fira det persiska imperiets 2500 årsjubileum i Persepolis utan större förståelse för den kritik de påkostade festligheterna väckte både inom och utanför landet (Alizadeh 2000; Molavi 2002). Under oljekrisen 1973 valde shahen – som inte ville riskera den goda relationen till västvärlden – att inte ansluta Iran till det arabiska oljeembargot (Hiro 1985, 60). De höga oljeintäkterna till trots förmådde inte shahen balansera landets import i förhållandet till landets export. Inflationen

---

⁹⁷ Det skulle dröja ända till februari 1979 innan Khomeini återvände till Iran. Tiden däremellan tillbringade han först i Irak och sedan (efter att ha blivit utvisad från Irak 1978) i Frankrike (DeFronzo 2011).

skenade och den tidigare positiva ekonomiska utvecklingen bromsade in under andra hälften av 1970-talet (DeFronzo 2011; Alvandi 2014).

För att modernisera det politiska systemet och stärka regimen lät shahen 1975 integrera de två dominerande partierna (DeFronzo 2011, 310). Följande år införde han en dynastisk kalender och avskaffade den islamiska månkalendern. Raseriet över shahens anti-islamiska reformer spred sig därefter till stora delar av det iranska folket. 1977 inträffade en del misstänkta dödsfall i de islamistiska leden som SAVAK misstänktes bära ansvaret för. Samma år krävde den amerikanske presidenten Jimmy Carter att shahregimen måste respektera de mänskliga rättigheterna om regimen önskade fortsatt amerikanskt stöd. Det amerikanska kravet hade en uppmuntrande effekt på regimmotståndet (Hiro 1985; Keddie 2003; Davie 2007).

I början av 1978 lät shahregimen publicera en uppenbart falsk nidskrift riktad mot Khomeini. Det klumpiga försöket att misskreditera Khomeini resulterade i en våg av protester. I takt med att dödsoffren steg – en bidragande orsak till detta var att varje massaker enligt den shiamuslimska traditionen 40 dagar senare skulle uppmärksammas med nya protester – intensifierades hatet mot shahen. Trots att – eller kanske snarare till följd av att – shahen visade sig villig till eftergifter på i stort sett alla punkter kunde den framväxande revolutionära rörelsen inte blidkas. Den 16:e januari 1979 tvingades den kungliga familjen gå i landsflykt. Flera tusen år av monarkistiskt styre i Iran var därmed till ända (Bakhash 1985; Goldstone et al. 1998; Kurzman 2004; Axworthy 2007).

5.2.1 Uppkomstfasens dynamik

Den iranska revolutionen emanerade från en ideologi tätt sammanvävd med den näst största inriktningen inom islam: shia islam.⁹⁸ Shia islam har sedan 1700-talet varit den dominerande religionen i Iran (vid millennieskiftet tillhörde uppskattningsvis 89 % av landets invånare den shiamuslimska konfessionen) (DeFronzo 2011, 294). Begreppet *shia* kommer från det arabiska orden *Shiat Ali* som betyder Alis fraktion. Namnet syftar på dem som i konflikten om ledarskapet över det muslimska samfundet umma valde att ta parti för den fjärde kalifen – profeten Mohammeds svärson och kusin – Ali ibn Abi Talibs efterkommande (Glasse et al. 1989; Axworthy 2007).

Den alltjämt olösta konflikten gäller mera precist huruvida ledaren (d.v.s. kalifen) för umma skall tillsättas genom kompetens eller genom släktskap med profeten Mohammed. De muslimer som förespråkar den förra uppfattningen kallas sunnimuslimer (detta efter det arabiska ordet *sunna* vilket avser de läror och traditioner Mohammed predikade) då de muslimer som förespråkar den senare uppfattningen kallas – som redan har påpekats – shiamuslimer (Glasse et al. 1989, Axworthy 2007). Av stor betydelse inom shia islam är den religiösa föreställningen att Mohammed före sin död utsåg tolv imamer som skulle leda umma efter sin bortgång. Denna religiösa doktrin kallas allmänt för tolvshiitisk islam och accepteras av majoriteten av världens shiamuslimer (Ibid.).

Den tredje imamen Husayn ibn Ali (son till Ali ibn Abi Talib) och den tolfte imamen Muhammad al-Mahdi al-Muntazar intar en särställning. Ali ibn Abi Talibs kalifat erkändes inte av Muawiya I (sedermera grundare av umayyadernas dynasti) som efter Ali ibn Abi Talibs död lät utropade sig själv till kalif i Damaskus. Ali ibn Abi Talibs andra son Husayn ibn Ali vägrade å sin sida att ge trohetslöfte åt Muawiya I:s son Yazid I. Konflikten utmynnade i slaget vid Karbala den 10:e oktober 680 eller enligt den islamiska kalendern den 10:e *muharram* 61 AH (lat. anno hegirae, d.v.s. 61 år efter hijra). I slaget vid Karbala stupade Husayn ibn Ali (Ibid.). Händelsen är känd bland shiamuslimer som *aashura* (d.v.s. det arabiska ordet för den tionde). Den särpräglade shiamuslimska religiösa traditionen är i hög grad en konsekvens av slaget vid Karbala (Ibid.).

För shiamuslimer har slaget vid Karbala kommit att symbolisera de rättrognas kamp mot de orättfärdiga. Ett viktigt inslag i den shiamuslimska traditionen är de årligen återkommande passionsspelen med anledning av martyren Husayn ibn Ali död. Den tolfte imamen al-Muntazars betydelse inom shiaislam präglas å sin sida av dennes mystiska försvinnande på 800-talet. Al-Muntazar sägs ha försvunnit då han var ett barn varefter imamats succession avbröts. Enligt shiamuslimsk religiös tradition skall dock den tolfte imamen – som vanligtvis endast går under namnet al-Mahdi – återvända under domedagen för att återupprätta ett rättfärdigt islamiskt styre på jorden (Ibid.).

---

⁹⁸ Den dominerande inriktningen inom islam är sunniislam (Glasse et al. 1989).

De ovan diskuterade särdragen i den shiamuslimska trosinriktningen spelade en framträdande roll i den islamistiska rörelsen under den iranska revolutionen. Detta har föranlett frågan om shiaislam är mera förenlig med samhällsomstörtande idéer än sunniislam? Vid en jämförelse mellan sunni- och shiafundamentalism konstaterar exempelvis Ian Adams: "Yet it is Shia fundamentalism that has produced the most spectacular and aggressive version of fundamentalism, that of Iran and its admirers" (Adams 1993, 331).

Enligt Charles Kurzman kan liknande observationer sammanföras i vad han kallar för en "kulturell förklaring" till den iranska revolutionen (d.v.s. att shiamuslimer i högre grad än sunnimuslimer är benägna till religiös fanatism):

Almost 90 percent of Iranians are Shi'i Muslims; no other country has nearly so high a proportion of Shi'is as Iran. This distinctiveness is frequently cited in cultural explanations of the Iranian Revolution, which suggest that the religion of Iran is conducive to a revolutionary mindset (Kurzman 2004, 53).

Under den iranska revolutionen påträffas dock flera exempel på motstånd som i högre grad härrörde från ett politiskt än ett religiöst motiv (exempelvis den revolutionära rörelsens vänsterflank). Ovanligt var heller inte att politiska och religiösa idéer sammansvetsades (exempelvis de idéer som förfäktades av Ali Shariati).⁹⁹ Därtill kan noteras att en betydande del av ulama historiskt sett inte har önskat en sammanblandning av politik och religion (Keddie 2003, DeFronzo 2011; Cohen 2013). I det sistnämnda avseendet skiljde sig dock ayatolla Khomeini från flertalet shiamuslimska rättslärda. Khomeini ansåg att islam (islam brukar översättas med underkastelse och lydnad) måste vara överordnad alla konkurrerande system (både religiösa och politiska) i den mänskliga tillvaron (Glasse et al. 1989; Goldstone et al. 1998).

Roten till Khomeinis antisekulära shiamuslimska ideologi kan dock spåras längre tillbaka i tiden. Sheikh Fazollah Nuri hängdes 1909 efter att han under den konstitutionella revolutionen högljutt hade kritiserat den pågående sekulariseringen (Dabashi 2007, 80). Strax efter andra världskriget grundades den islamistiska terrororganisationen *Fedayan-e eslam*. Organisationens målsättning var att eliminera orena element från islam (Keddie 2003, 120-121, 185). Khomeini lät 1944 publicera boken *Avslöjande av hemligheter*. Den var riktad mot A. A. Hakamizadehs bok *Tusen år av hemligheter* som Khomeini ansåg dekadent. Några år senare mördades Hakamizadehs mentor Ahmad Kasravi (Khomeinis egentliga måltavla) av Fedayan-e eslam. Ett annat uppmärksammat mord inträffade ungefär två decennier senare då Fedayan-e eslam lät mördra premiärminister Hassan Ali Mansur (Keddie 2003, 191, Dabashi 2007, 120; Hiro 1985, 52).

Det var emellertid först i samband med Khomeinis landsförvisning som den iranska islamismens egentliga politiska manifest nedtecknades. Manifestet som går under benämningen *De rättslärdas styre* (pers. *Hokumat-e Islami: Velayat-e Faqih*) bygger på en serie föreläsningar som Khomeini höll under sin irakiska exil på 1970-talet (Axworthy 2007, 258). Efter shahregimens fall återopades *De rättslärdas styre* som den ideologiska grundvalen för den nya iranska konstitutionen. Manifestet bygger på den shiamuslimska principen att folket bör vara underställd en faqih (d.v.s. en muslimsk rättslörd). Folket bör dock, enligt Khomeini, inte bara underordna sig den rättslärdas bedömning i moraliska och religiösa, utan också i politiska frågor (Hiro 1985; Goldstone et al. 1998; Axworthy 2007; Cohen 2013).

Förklaringen till det iranska folkets slutliga separation från Pahlavi-Iran kan dock inte uteslutande sökas inom islamismen. I det shiadominerade Iran tog sig regimmotståndet uttryck i ett religiöst symbolspråk som lätt kan tolkas som islamistiskt då det i många fall snarare var frågan om ställningstaganden för solidaritet, frihet, nationalism o.s.v. Många demonstranter protesterade inte för Khomeini utan mot shahregimes despoti, brutalitet, korruption och negligering av mänskliga rättigheter. Kurzman skriver: "On an individual level, Iranians I interviewed commonly explained their turn to activism as the result of the massacre of protesters or some other act of repression that had hit close to home" (Kurzman 2004, 116).

---

⁹⁹ Shariati uppfattas allmänt som en av den iranska revolutionens stora ideologer (Foran 2005, 81). Shariati försökte förena vissa marxistiska idéer med vissa shiamuslimska idéer. Khomeini varken accepterade eller fördömde Shariatis idéer (Keddie 2003, 186-188, 208; Axworthy 2007, 260).

5.2.2 Uppkomstfasens duration

Den iranska revolutionens början kan, som Mohsen Milani konstaterar, sökas antingen bland revolutionens bakomliggande eller omedelbara orsaker (Goldstone et al. 1998, 248-249). I det förra fallet utgår Milani från Mohammad Rezas maktillträde 1941 och i det senare fallet från dennes misslyckade liberaliseringspolitik 1977 (Ibid.). Shaul Bakhash spårar å sin sida revolutionens rötter till Pahlavidynastins begynnelse: "The Pahlavi dynasty, established in 1925, did not have deep roots in the country, and the Shah almost lost his throne in 1953" (Bakhash 1985, 10). Min analys utgår från kuppen mot Mossadeq 1953. Efter kuppen införde shahen ett odemokratiskt och auktoritärt styre som gradvis urholkade hans legitimitet (DeFronzo 2011, 298-301).

I *De intellektuellas omorientering*. Efter kuppen 1953 ersatte shahen Mossadeq med generalen Fazlollah Zahedi. Zahedi återkallade omedelbart nationaliseringen av landets oljetillgångar. Nya förhandlingar med brittiska och – för första gången även amerikanska – oljebolag inleddes och motståndarna till kuppen slogs brutalt ned. Regimens brutalitet och eftergifter gentemot USA skadade oåterkalleligt shahens anseende bland landets intellektuella och nationalisterna (Goldstone et al. 1998, 248). Då shahen slutligen 1977, på uppmaning av Carteradministrationen, lät på förtrycket krävde många av landets intellektuella omgående reformer:

Members of the intelligentsia, professional groups, and leaders of the middle-class opposition parties were quick to take advantage of this slight opening. In May 1977, fifty-three lawyers addressed a letter to the imperial court, demanding an independent judiciary. In June, three leaders of the National Front wrote directly to the Shah asking for a restoration of press freedoms, the implementation of the constitution, and the freeing of political prisoners. A group of forty writers and intellectuals wrote to the prime minister, Amir-Abbas Hoveyda, to protest censorship and the suppression of intellectual freedom. Ninety-eight intellectuals signed a second letter to the prime minister in the same vein (Bakhash 1985, 14).

Vid nämnda tidpunkt var dock protesterörelsen snarare reformistisk än revolutionär. Detta förändrades året därpå då islamisterna fick greppet om rörelsen (Goldstone et al. 1998, 250).

II *Rigid klasstruktur*. Den iranska samhällsstrukturen bestod 1976 av en överklass (ca 0,01 %), en traditionell (ca 13 %) och en modern (ca 6,5 %) medelklass, en arbetarklass (ca 34 %) samt en agrarklass (ca 34 %) (DeFronzo 2011, 304-306).¹⁰⁰ Till överklassen hörde shahen och hans närmaste krets.¹⁰¹ Den traditionella medelklassen bestod främst av personer sysselsatta inom basarnätverket och ulama. Den moderna medelklassen bestod å sin sida av statsanställda, lärare, jurister, läkare o.s.v. Till arbetarklassen kan räknas bl.a. industri-, olje-, gruv- och byggnadsarbetare. Agrarklassen bestod slutligen av personer sysselsatta inom jordbruksrelaterade arbeten (Ibid.).

Andelen personer verksamma inom agrarklassen hade konstant minskat sedan början av den vita revolutionen. Shahens jordomfördelningsprogram resulterade i en massiv urbaniseringsvåg som kraftigt ökade bosättningen i de större städerna. I huvudstaden Teheran växte exempelvis en hel stadsdel fram med nyinflyttade – i regel fattiga – familjer från landsbygden. Med tiden kom denna sociala grupp att utgöra en betydande del av oppositionen mot shahregimen (DeFronzo 2011, 302; Goldstone et al. 2003, 240-241). Den framväxande revolutionära rörelsen fick likaså ett starkt fäste både i medelklassen och arbetarklassen. Den snabbt växande moderna medelklassen ogillade shahens politiska maktfullkomlighet och den krympande traditionella medelklassen hans socioekonomiska reformer (Parsa 1989, 299-302; Sadat et al. 2001, 212).¹⁰²

¹⁰⁰ Återstående var sysselsatta inom yrken som inte passar in i någon av de ovan presenterade klasserna. Vidare kan noteras att den moderna medelklassen kraftigt expanderade under nämnda tid (DeFronzo 2011, 305-306).

¹⁰¹ Hiro skriver om Irans överklass: "The shah was at the apex of hierarchy of parasites fattening themselves off the Iranian economy. He was followed by lesser Pahlavis and their relatives, a total of some sixty-five families. Of the \$2,000 million exported annually during the period 1973-8 half of it belonged to the Pahlavis" (Hiro 1985, 95).

¹⁰² Det moderna industrisamhällets utbredning hotade basarnas ekonomiska livsvillkor och sekulariseringen ulamas sociala auktoritet (Kurzman 2004; DeFronzo 2011).

Den starka inflationen som drabbade Iran under 1970-talets senare hälft ökade slutligen missnöjet även i arbetarklassen. En viktig orsak till shahregimens fall var de strejker som lamslog landets oljeindustri 1978 (Kurzman 2004, 77, 98-99). Fram till mitten av 1970-talet föreföll dock shahregimen vara tämligen stabil. En förklaring kan vara regimens satsningar på bl.a. hälsovård och utbildning:

The generally increasing national wealth during the years 1963-1975 and especially the accelerated growth from the early to the mid- 1970s contributed to regime stability by benefiting large sectors of the population (Milani). The state's growing resources allowed the shah to extend medical care, education, and social services (DeFronzo 2011, 307).

Efter 1974 minskade dock reallönen och inkomstklyftan började växa mellan den förmögna överklassen och landets övriga klasser (Bakhash 1985, 13). Den ekonomiska nedgången blottade det iranska klasssystemets svaghet.

III *Misslyckade reformförsök*. Shahen reagerade inkonsekvent under de sista åren av sitt styre. Å ena sidan försökte han blidka oppositionen med eftergifter (bl.a. frigavs politiska fångar, det styrande *Rastakhiz*-partiet upplöstes, den förhatliga dynastiska kalendern avskaffades och demokratiska reformer utlovades). Å andra sidan försökte han kuva oppositionen med brutalt våld (Goldstone et al. 1998, 250):

The Shah's response to these developments was uncertain and erratic. He alternated between concession and clampdown; but neither the periods of clampdown nor the concessions he made were effective, given the crisis in the country and the demands of the opposition (Bakhash 1985, 16).

Oavsett vad som framkallade shahregimens akuta svaghetstillstånd hade ingen av de utlovade reformerna avsedd effekt. Försvagad av cancer och allt mer oroad över den politiska situationen bjöd shahen slutligen in talesmannen för den Nationella fronten Karim Sanjabi för överläggningar om landets framtid. Sanjabi avfärdade likväl shahens invitation och uppmanade honom att lämna landet (Bakhash 1985, 17; Hiro 1985, 94; Muravchick 1992; 167).

IV *Misslyckat ledarskap*. Då shahen påbörjade den vita revolutionen lades samtidigt grunden till flera av de sociala, politiska och ekonomiska problem som efter 1977 kom i öppna dager. Probleemets omfattning var utomordentligt svåröverskådliga. Detta bekräftas inte minst av att amerikansk underrättelsetjänst, så sent som i september 1978, gjorde en fullständigt felaktig bedömning av den politiska situationen (man uppskattade att shahen skulle förbli vid makten under de tio följande åren) (Goldstone et al. 1998, 250-251). Amerikanerna betraktade av allt att döma shahens situation som långt ifrån hopplös. Inte heller de högre officerarna i den iranska armén förefaller ha tappat tron på shahen. De facto rådde flera höga befäl shahen att med våld kväsa protesterna. Shahen utfärdade likväl aldrig en sådan order (Kuzman 2004, 108; Keddie 2003, 237).

I november 1978 försvagades shahregimens situation allvarligt. I ett direktsänt TV-tal meddelade shahen att han hade överlåtit makten till militären men erkände sedan (till synes helt oförklarligt) oppositionen. Khomeini noterade shahens obeslutsamhet och intensifierade förberedelserna för ett maktövertagande.¹⁰³ Shahens svaghet blottade Khomeinis styrka. I något översvallande ordalag sammanfattar Hamid Algar: "Throughout this long and remarkable career, Imam Khomeini, has manifested a unique set of characteristics: spirituality and erudition, asceticism and self-discipline, sobriety and determination, political genius and leadership, compassion for the poor and deprived, and a relentless hatred of oppression and imperialism" (Algar 1981, 21).

---

¹⁰³ Under sin franska exil i Neuphle-le-Château träffade Khomeini företrädare för flera viktiga fraktioner i den revolutionära rörelsen (bl.a. Mehdi Bazargan från den Nationella fronten, Karim Sanjabi från den Iranska frihetsfronten och Daryush Foruhar från det Iranska nationalistpartiet) samt en handfull betydelsefulla religiösa ledare (bl.a. Mohammad Beheshti och Hosain-Ali Montazeri) (Bakhash 1985, 49).

5.3.1 Utvecklingsfasens dynamik

Den iranska revolutionära rörelsen kan delas in i tre fraktioner: den konstitutionalistiska, den socialistiska och den konservativt religiösa. Konstitutionalisterna eftersträvade i princip införandet av en konstitutionell monarki. Då shahen stod i begrepp att lämna Iran utsåg han den reformvänlige medlemmen av den Nationella fronten Shapour Bakhtiar till premiärminister. Bakhtiar accepterade utnämningen under starka protester från övriga fraktioner inom den revolutionära rörelsen men också från andra konstitutionalister. Den socialistiska fraktionen (hit kan bl.a. räknas kommunistpartiet Tudeh samt flera olika marxistiska grupperingar) eftersträvade för sin del radikala ekonomiska och sociala reformer. Delar av den politiska vänstern (exempelvis Fedayeen-e Khalq samt Mujahideen-e Khalq) hade under tidigt 1970-tal militariserats (Bakhash 1985; Keddie 2003; DeFronzo 2011).

Den konservativa religiösa fraktionen var slutligen splittrad i flera olika organisationer som i politisk mening antingen var obundna eller placerade sig mellan den konstitutionalistiska och socialistiska fraktionen (Ibid.). Den mest betydelsefulla grupperingen inom den konservativt religiösa fraktionen, islamisterna, växte fram runt ayatolla Khomeini (dessa bildade sedermera det Islamiska republikanska partiet) (DeFronzo 2011, 318). Islamisternas framgång kan i hög grad förklaras med att de lyckades få kontrollen över Irans ca nio tusen moskéer (d.v.s. det s.k. moskénätverket). Moskénätverket utgjorde troligen den största civila organisationen i landet (Kurzman 2004, 37-38). Kontrollen över moskénätverket underlättade islamisternas mobilisering:

The mosque network provided crucial infrastructure and sanctuary for the revolutionaries and was the main distributor of audio cassette tapes featuring recorded speeches and specific instructions from Khomeini and his close advisers, which were smuggled into Iran from Najaf (later Paris) (Chenoweth 2011, 100)

Moskénätverket och den shiitiska kulturens särdrag (exempelvis högtidlighållandet av martyren Husayns död) utnyttjades av den revolutionära rörelsen (och då i synnerhet av islamisterna) för att samla till protester mot shahregimen. Spridningen av Khomeinis tal på kassetband var ett viktigt inslag i den islamistiska propagandan. Flera betydelsefulla religiösa ledare delade emellertid inte Khomeinis islamistiska vision. Mohammad Kazem Shariatmadari (förmodligen den mest inflytelserike religiöse auktoriteten efter Khomeini) motsatte sig exempelvis det shiamuslimska prästerskapets politiska inblandning och förespråkade, i likhet med den populära vänsterorienterade religiöse ledaren Mahmoud Taleghani, en mera moderat linje än Khomeini (Kurzman 2004, 14; Keddie 2003, 232, 245; Hiro 1985, 117-118).

När Khomeini under triumfartade former återvände till Iran i februari 1979 var han åtskilligt mera populär än shahens premiärminister Bakhtiar. En provisorisk regering utsågs omgående av det Khomeinileda revolutionsrådet. Officiellt flaggade Khomeini för samarbete inom den revolutionära rörelsen. Detta hindrar honom likväl inte från att gradvis byta ut flera av revolutionsrådets moderata medlemmar mot radikala. Bakhash sammanfattar: "The overall effect of these changes was [...] to strengthen the weight of the clerical and radical elements of the Revolutionary Council and to weaken [...] the moderates" (Bakhash 1985, 64). För en kort tid hade Iran två regeringar, en som stöddes av Khomeini och en som leddes av Bakhtiar (Goldstone et al. 1998, 251).

Efter att ett myteri inom flygvapnet hade brutit ut flydde Bakhtiar från Iran och Khomeinis premiärminister Mehdi Bazargan (en portalfigur inom den moderata *Den iranska frihetsrörelsen*) kunde formellt överta makten (DeFronzo 2011, 316, 318). Bazargans moderata inställning skulle emellertid inom kort ställas på prov. Under våren 1979 hölls en kontroversiell folkomröstning för eller emot bildandet av en islamistisk stat. Ja-sidan vann en förkrossande seger. Under hösten samma år hölls ytterligare en folkomröstning avseende Irans nya islamistiska konstitution. Även den godkändes (Goldstone et al. 1998, 251; DeFronzo 2011, 318-319). Under förberedelserna för folkomröstningen ockuperade iranska studenter den amerikanska ambassaden. Khomeini valde att inte ingripa (Hiro 1985, 136-139; Bakhash 1985, 70; Keddie 2003, 241).

Gisslandramat på den amerikanska ambassaden (som varade i 444 dygn) försämrade allvarligt relationen mellan Iran och USA. I protest mot Khomeinis hantering av krisen avgick Bazargan (Bakhash 1985, 70, 201). Följande år (1980) valdes den obundne Abdol Hassan Banisadr till den islamistiska

statens första president (DeFronzo 2011, 321). Politiskt stod Banisadr mellan den moderate liberalen Bazargan och den radikale islamisten Khomeini. I allmänhetens ögon stod emellertid Banisadr nära Khomeini:

In the mind of the mass of voters, Bani-Sadr was closely identified with Khomai. He exuded an aura of both radicalism and Islam. The ballot could not be interpreted as a vote against the clerics; it did not prove the revolutionary fervor had died down; and it was not a true test of the organizing abilities of the IRP [Islamiska republikanska partiet] (Bakhash 1985, 91).

På hösten 1980 angreps Iran av Saddam Husseins Irak. Till följd av revolutionen var den iranska armén försvagad och illa förberedd på ett utländskt angrepp. Banisadr tvingades snabbt ta ställning till hur landet skulle försvaras mot den irakiska invasionsstyrkan. Han motsatte sig en islamisering av armén och kom därmed i konflikt med det islamistiska prästerskapet (DeFronzo 2011, 322-323 Keddie 2003, 251; Hiro 1985, 170).¹⁰⁴ Sommaren 1981 ställdes Banisadr inför riksrett, en rättsprocess han dock undkom genom att fly från Iran. Banisadrns flykt markerar det slutliga brytningskedet mellan det moderata och det radikala styret under den iranska revolutionen:

The resignation of the Bazargan government in November of 1979, was the beginning of the 'accession of the extremists'. Yet, it is not until 1981, and especially the summer of 1981, after the flight of the First Iranian president Banisadr, that the moderates are completely pushed aside, the 'domestic repression reaches its height'³ and that one can properly speak of a Reign of Terror in Iran⁴ (Moshiri 1985, 181).

Under sommaren 1981 utfördes två terrordåd riktade mot det styrande *Islamiska republikanska partiet*. Dåden krävde livet på bl.a. den inflytelserike islamisten Mohammad Beheshti, premiärminister Mohammad Javad Bahonar och den nyvalde presidenten Mohammad-Ali Rajai. Mujahideen-e Khalq anklagades för attentaten (Hiro 1985, 186-206). Khomeini hade i ett tidigt skede av revolutionen kallat Mujahideen-e Khalqs anhängare för "polyteister och hycklare" (Bakhash 1985, 123). Efter attackerna under sommaren 1981 slog Khomeiniregimen till mot Mujahideen-e Khalq och flera andra vänstergrupperingar. Khomeiniregimens vedergällning blev brutal. Uppskattningsvis hundratals personer avrättades under de följande veckorna (Bakhash 1985, 220).¹⁰⁵

Under förra hälften av 1980-talet befäste det Iranska revolutionsgardet (men också mera löst organiserade rörelser som *Hizbollah*) sin roll som regimens lojala redskap. Den politiska oppositionen kvästes, den iranska ekonomin anpassades efter islamiska ekonomiska principer, lagstiftningens underställdes sharia o.s.v. (Bakhash 1985; Hiro 1985; Almond 1996). I en omfattande kulturrevolution rensades även de iranska universiteten (och det intellektuella livet överlag) från regimfientliga element. Nikki Keddie skriver:

The Cultural Revolution was a major blow to Iran's cultural and intellectual life and achievement, interrupting the education and professional livelihood of many and encouraging further emigration by students, teachers, and other professionals." (Keddie 2003, 250).

Terrorn under den iranska revolutionen kulminerade under revolutionens första turbulenta år. Efter att islamisterna hade fått det avgörande övertaget om oppositionen började terrorn sakta avta. Efter att de irakiska anfallsstyrkorna hade drivits ut ur landet 1982 övertog Iran initiativet i kriget. Det skulle likväl dröja ända till Khomeinis död 1989 innan en mera påtaglig avspänning kunde skönjas (Bakhash 1985; Keddie 2003; DeFronzo 2011).

---

¹⁰⁴ Från islamistisk sida fruktade man en militärkupp då man uppfattade att den reguljära armén hade "shaken i blodet" (Bakhash 1985, 119). Khomeini och islamisterna organiserade därför det s.k. Iranska revolutionsgardet (också känt som *Pasdaran*) som hade till uppgift att försvara revolutionen. Med tiden befäste revolutionsgardet sin ställning som ett elitförband. På gräsrotsnivå fungerade Hizbollah som regimens trogna vakthund (Axworthy 2007, 268).

¹⁰⁵ Bakhash skriver: "Of those whose manner of death, party affiliation, and age could be determined, 85 percent died by execution. Nearly 90 percent were affiliated to the Mojahedin. Most of the rest were affiliated to the Fadayan, Paykar, and the Kurdish Democratic Party; a number came from a clutch of small left-wing organizations" (Bakhash 1985, 221-222).

5.3.2 Utvecklingsfasens duration

Då shahen lämnade Iran den 16:e januari 1979 började den iranska revolutionens utvecklingsfas. Ambassadockupationen hösten 1979 och den irakiska invasionen hösten 1980 bestämde riktlinjerna för den politiska omställning som ägde rum under återstående av 1980-talet (Almond 1996, 170-171). Under förra hälften av 1980-talet underminerade islamisterna oppositionen och nedkämpade Mujahideen-e Khalq. Under samma period slogs även den irakiska invasionsstyrkan tillbaka och Iraks ledare Saddam Hussein erbjöd fred.¹⁰⁶ Khomeiniregimens politiska och militära framgångar under sommaren 1982 markerar den revolutionära utvecklingsfasens slut (Walt 1996, 241; Axworthy 2013, 272-273; DeFronzo 2011, 320-323).

V *Moderaternas maktövertagande*. Shahens sorti och Bakhtiars maktövertagande visade sig inte vara mera än en tillfällig seger för den reforminriktade fraktionen inom den revolutionära rörelsen.¹⁰⁷ Bakhtiar hade ett förflutet inom oppositionen mot shahregimen men hans motståndare betraktade honom likafullt med stor misstro (Bakhash 1985, 17-18; Keddie 2003, 238). Ghassan Salame hävdar att alliansen mellan reformister och moderater ledde till att moderaterna, i ett försök att uppnå förhandlingsstyrka gentemot reformisterna, valde att närma sig radikalerna. Detta förklarar enligt Salame varför makten gled över från Bakhtiar till Bazargan, från Bazargan till Banisadr och slutligen från Banisadr till Khomeini:

If reformers seek alliance with moderates, the latter will move closer to the radicals in order to increase their bargaining strength vis-à-vis the reformers. This would be the worst possible outcome for the reformers. Note that this is what happened in Iran in early 1979 as the Bakhtiar government sought understandings with Bazargan, Bani Sadr and moderate ayatollahs. It may not be fair to say that Bazargan et al. turned to the radicals (i.e. Khomeini), but they were certainly absorbed by them. The moderates among the Shah's incumbents paid a fearful price (Salame 1994, 37).

Den moderata Iranska frihetsfronten valde alltså att stöda Khomeini som i gengäld utsåg frontens ledare Bazargan till premiärminister i den provisoriska regeringen. Bazargan saknade emellertid Khomeinis politiska styrka (Khomeini var förmodligen den revolutionära rörelsens mest populära ledare). Islamisterna var därtill bättre organiserade än övriga fraktioner i den revolutionära rörelsen. De disponerade över ett flertal revolutionära kommittéer, domstolar och paramilitära styrkor. De paramilitära styrkorna slogs med tiden samman i det Iranska revolutionsgardet (Hiro 1985, 91, 103; Bakhash 1985, 55-64 DeFronzo 2011, 318-319). Moshiri hävdar att Iran under Bazargans styre är ett perfekt exempel på s.k. ”dubbel suveränitet”:

Applying this model [Brintons teori] to Iran, one could identify Bazargan's government as a period of 'moderate' rule, similar to that of the Provisional Government in Russia. Iran under Bazargan was under dual sovereignty eg. the Soviet vs. the Provisioned Government in Russia, and the Iranian Revolutionary Council and its committees vs. the Bazargan government) [sic] which fits the Brintonian model perfectly² [sic] (Moshiri 1985, 181).

Efter ockupationen av den amerikanska ambassaden bröt Bazargan samarbetet med islamisterna och avgick. Bazargans avgång var ett svårt nederlag för den revolutionära rörelsens moderata fraktion. Då Banisadr 1980 valdes till landets första president, efter shahregimens fall, föreföll dock revolutionen alltjämt kunna ta en moderat vändning (Hiro 1985, 138; DeFronzo 2011, 321). Banisadr sökte i likhet med Khomeini en politisk lösning på Irans problem i islam men delade inte Khomeinis vision om ett teokratiskt statsskick. Under revolutionens inledande fas betraktade likväl Banisadr Khomeini som sin läromästare och Khomeini Banisadr som sin lärjunge. Banisadr spelade en betydelsefull roll i spridandet

¹⁰⁶ Khomeini avfärdade Husseins förslag att återgå till *status quo ante* då han hoppades att ett fortsatt krig skulle underlätta spridningen av den islamistiska revolutionen till Irak (Walt 1996, 241).

¹⁰⁷ I Brintonsk mening tillhörde Bakhtiar den revolutionära rörelsens konservativa fraktion (se vidare kapitel 2.2.1). För att undvika en sammanblandning mellan reformister och islamister används här begreppet reformist och inte konservativ.

och försvarandet av Khomeinis åsikter. Khomeini visade sin tacksamhet genom att använda sitt inflytande för att stöda Banisadr's presidentkandidatur (Bakhash 1985, 92-100).

Med tiden eskalerade dock motsättningen mellan Banisadr och de hårdföra islamisterna inom det Islamiska republikanska partiet. Gisselkrisen, Iran-Irak kriget, den katastrofala ekonomiska situationen och de inre politiska och etniska spänningarna i landet försvagade Banisadr (Bakhash 1985; Hiro 1985). Under kuppliknande omständigheter ställdes Banisadr inför riksrett. Innan processen hann komma igång gick Banisadr under jorden (senare flydde han från Iran). Banisadr och ledaren för Mujahideen-e Khalq Masoud Rajavi var i början av 1980-talet de två mest efterspanade männen i Iran (Keddie 2003, 252-253; Hiro 1985, 186).

VI *Splittrad revolutionär rörelse*. Det revolutionära regimskiftet utlöstes en våg av uppdämd politisk aktivitet. I snabb takt bildades nya partier som konkurrerade med varandra om makt och inflytande. Det politiska kaoset försvagade Bazargan men gynnade Khomeini (Bakhash 1985, 69). Inom ulama stötte likväl Khomeini på patrull. Den populära (och mera moderata) religiösa ledaren Shariatmadari ifrågasatte Khomeinis radikala politik. Mycket tack vare den vänsterinriktade religiöse ledare Taleghani hade en konflikt mellan Shariatmadari och Khomeini fram tills dess kunnat undvikas. Då Taleghani oväntat avled i september 1979 splittrades den revolutionära rörelsen:

The death of Ayatollah Taleqani in September 1979 deprived the top layer of clerical leadership of the balance that had existed so far: Shariatmadari, inclined towards liberal, pro-Western forces; Taleqani, sympathetic towards the domestic left; and Khomeini somewhere in between. Taleqani was also a bridge between the radical IRC and the moderate Bazargan government [...] Following his [d.v.s. Taleghanis] death, a violent confrontation first between the secular left and the Islamic right, and then between the Islamic left and the Islamic right, became inevitable (Hiro 1985, 358).

Moderaternas försvagning berodde i hög grad på att de inte lyckades ingå en nationell koalition mot islamisterna. Till skillnad från islamisterna som åtnöjt ett brett folkligt stöd var stödet för de liberala och socialistiska grupperingarna förhållandevis koncentrerat till olika regioner och till olika samhällsklasser (DeFronzo 2011; Keddie 2003). Anmärkningsvärt är vidare att delar av den socialistiska fraktionen initialt valde att stöda Khomeini. Efter Taleghanis död blev det emellertid uppenbart att Khomeinis politiska målsättning inte var förenlig med den socialistiska fraktionens målsättning. En våldsamt och total brytning mellan Khomeini och grupper som Tudeh, Fadayan-e Khalq och Mujahideen-e Khalq var snart ofrånkomlig (Hiro 1985, 99-100; O'Hern 2012, 18).

VII *Radikalernas uppstigande*. Det islamistiska maktövertaget kan i övervägande grad förklaras med Khomeinis stora folkliga popularitet (uppskattningsvis tre miljoner människor kan ha deltagit i firandet av hans återkomst till Iran) (Axworthy 2007, 265). På uppmaning av Khomeini kunde islamisterna under våren 1979 genomdriva en folkomröstning gällande Irans omvandling till en islamistisk stat. Den politiska och juridiska utveckling som ledde till att Iran stadfäste en teokratisk konstitution samma höst var ett viktigt steg i radikaliseringsen av landet:

The establishment of the Constitution of the Islamic Republic with the inclusion of the crucial *vilayat-e faqih* principle embodied the victory of the Shia fundamentalists over the Shia modernist and orthodox factions and secular groups in the revolutionary alliance. The triumph of the fundamentalists, although not at this stage complete, was due to a number of factors. Of primary importance was Ayatollah Khomeini's role as the dominant personality of the revolution and the fact that he supported the fundamentalist program and the IRP. As Khomeini and, consequently, the fundamentalists enjoyed a much wider base of popular support than any of the other antishah groups, the fundamentalists controlled most of the revolutionary organizations (the *komitehs* and the revolutionary courts) and possessed by far the biggest militia, the Islamic Revolutionary Guard, to enforce their will (DeFronzo 2011, 319).

Islamisterna hade ett starkt fäste i det revolutionsråd som hade bildats på uppdrag av Khomeini. I praktiken kom revolutionsrådet att fungera som en andra och mäktigare regering året efter shahregimens fall. Revolutionsrådet kontrollerade bl.a. de s.k. revolutionära domstolarna (d.v.s. särskilt tillsatta

domstolar för att utdöma straff mot personer som anklagades för att ha begått brott mot det iranska folket under shahens tid vid makten). Khomeinis anhängare utnyttjade även det Iranska revolutionsgardet för att pådriva islamiseringen av landet. På gräsrotsnivå propagerade därutöver en mängd olika sammanslutningar för Khomeini. Dessa sammanslutningar, i synnerhet Hizbollah, ökade gradvis trycket på oppositionen (Bakhash 1985; Hiro 1985; Almond 1996; Keddie 2003).

Under sensommaren 1979 eskalerade oroligheterna. Den vänsterliberala Nationella demokratiska fronten (fr.o.m. nu NDF) motsatte sig införandet av en islamistisk konstitution. Då den revolutionära chefsåklagaren ville förbjuda tidningen *Ayandegan* i augusti 1979 manade NDF till protester. Protesterna slogs brutalt ned av Hizbollah. Därefter förbjöds över 40 oppositionella tidningar i landet. Hizbollah var också inblandade i angrepp på NDF:s, Fadayan-e Khalqs, Mujahideen-e Khalqs och Tudehs högkvarter i Teheran (Hiro 1985, 128-129; Bakhash 1985; 88-89; Keddie 2003, 247).

I december 1979 utbröt oroligheter i den populära storayatollan Shariatmadaris hemprovins. Upploppet var kopplat till det Muslimska folkets republikanska parti (fr.o.m. nu MFRP) som Shariatmadari ansågs understöda. Partiets företrädare hävdade att revolutionen under Khomeinis ledning hade urartat i envælde och terrorpolitik. I protest ordnades demonstrationer och Tv-stationen i staden Tabriz ockuperades (Keddie 2003, 242, 249; Bakhash 1985, 148; Baker 2015, 105). Under en kort period vid årsskiftet 1979-1980 såg det ut som om Tabriz hade blivit ett centrum för den politiska oppositionen mot Khomeini. Efter en av massiv islamistisk påtryckning mot MFRP och Shariatmadari kunde oppositionen kväsas. Som en konsekvens av oroligheterna förbjöds MFRP och Shariatmadari misskrediterades av islamisterna:

It seemed for a moment that Iran's second city would once again, as in 1908, come to the rescue of democracy. Revolutionary Guards retook the station, the IRP organised counter-demonstrations, Shariatmadari shrank from bloodshed and the revolt in miniature collapsed. On January 8, 1980, Shariatmadari forbade his followers to use his 'name or portrait or in any way weaken the Islamic Republic or its achievements'. The Islamic People's Republican Party was disbanded and Khomeini's only rival in the seminary was neutralised. (By a selective use of Savak files, publicists of the new regime blackened his character and, in 1982, Sahariatmadari was stripped of his clerical honours and placed under house arrest.) (Buchan 2012, 321-322).

VIII *Radikalernas maktövertagande*. Sommaren 1981 ställdes Irans president Banisadr inför riks rätt *in absentia*. Banisadr's politiska nederlag utgör moderaternas definitiva nederlag. Efter Banisadr's flykt anhopades makten hos den radikale högste ledaren Khomeini jämte ett radikalt triumvirat bestående av Ali Akbar Hashemi Rafsanjani (mellan åren 1989 och 1997 var Rafsanjani Irans president), Mohammad-Javad Bahonar och Mohammad Ali Rajai (Ostovar 2016, 71-74). Bahonar och Rajai dödades i samband med ett bombattentat mindre än en månad efter att de tillträtt premiärminister- respektive presidentämbetet. De ersattes av ett provisoriskt styre bestående av Mir-Hossein Mousavi och Ali Khamenei. Både Mousavi och Khamenei var lojala anhängare av det Islamiska republikanska partiet (Hiro 1985, 193, 198-199; Buchan 2012, 384).

Det radikala maktövertagande i Iran 1981 kan delvis förklaras med den psykologiska effekt den irakiska invasionen i september 1980 hade på det iranska folket. För att slå tillbaka den irakiska invasionen lät den iranska ledningen massmobilisera unga män till fronten. Massmobiliseringen skedde under radikala, för att inte säga fanatiska, former (Keddie 2003, 251). Ockupationen av den amerikanska ambassaden utnyttjades i ett liknande syfte. Den femte november 1979 gjorde Khomeini följande uttalande:

We hope that all Muslim nations may join in this struggle between infidels and Islam. This is not a struggle between ourselves and America; it is between Islam and infidels ... I call on all Muslim nationals, all Muslims, all Muslim armies, all Islamic security forces and all Muslim countries' presidents to cooperate with our nation; the Muslims must rise in this struggle between infidels and Islam (Halliday 1999, 125).

Ambassadockupationen ledde till att de moderata ledarna Bazargan och Banisadr (som inte stödde ockupationen och snabbt vill nå en lösning angående den amerikanska gisslan) försvagades (Bakhash 1985, 114; Buchan 2012, 319). Den serie bombattentat som inträffade under sommaren 1981 kunde

vidare användas av Khomeini och islamisterna som ett svepskäl för att rensa ut och förtrycka det politiska motståndet. Dessa bombdåd försvagade visserligen den islamistiska rörelsen men effekten var endast temporär. Khomeinis revolution kunde i förlängningen inte förhindras (Bakhash 1985, 165).

5.4.1 Utfallsfasens dynamik

Terrorpolitiken i Iran avmattades efter att Khomeini hade utfärdat den s.k. *Decemberdeklarationen* 1982. Deklarationen omfattade åtta påbud avsedda att återinföra lag och ordning. Deklarationen har tolkats som Khomeiniregimens försök att råda bot det ekonomiska krisläget och det dalande understödet:

Pragmatists in the ruling coalition were able in December 1982 to persuade Khomeini to issue an eight-point declaration, aimed at curbing the worst excesses of the revolutionary organizations. The declaration banned the Revolutionary Guards and committees from entering homes, making arrests, conducting searches and interrogations, and confiscating property without legal authorization (Bakhash 1985, 228).

Den gradvisa stabiliseringen av Irans inrikespolitik efter 1982 åtföljdes inte av motsvarande stabilisering av landets utrikespolitik. Kriget mot Irak tog en alltmer desperat och hänsynslös vändning (bl.a. attackerades civila mål medvetet av båda parter) (Keddie 2003; DeFronzo 2011).

Inom västblocket och östblocket betraktades Khomeiniregimen i huvudsak med skepsis. Båda sidor stödde i första hand direkt eller indirekt den numerärt underlägsna irakiska armén med vapen och teknologi. Det amerikanska stödet för Irak kan delvis förklaras med gisslandramat i den amerikanska ambassaden i Teheran 1979. Den amerikanska gisslan släpptes 1981 efter långa förhandlingar och ett misslyckat amerikanskt fritagningsförsök (den s.k. *Eagle Claw*-operationen). Relationen mellan USA och Khomeiniregimen var dock oåterkalleligt skadad. Som en konsekvens av gisslandramat bröt USA alla direkta diplomatiska förbindelser med Iran och införde en rad sanktioner mot landet (Katz et al. 2001; Buchan 2012; Axworthy 2007).

Det amerikanska vapenembargot mot Iran kränktes emellertid i hemlighet av amerikanska tjänstemän under Reagans presidentämbete. När kränkningen offentliggjordes i mitten av 1980-talet framkallade den en inrikespolitisk skandal i USA (den s.k. *Iran-Contras* affären). Relationen mellan Iran och USA fortsatte att var spänd. I samband med Libanonkriget 1982 uppträdde Hizbollah även i Libanon. Under våren och hösten 1983 inträffade förödande terrorattacker i Libanon (den ena mot den amerikanska ambassaden i Beirut och den andra mot den multinationella fredsbevararstyrkan i landet). Misstankarna riktades mot Hizbollah. Khomeiniregimen anklagades strax för att subventionera Hizbollah och andra terroristorganisationer (Axworthy 2007; Dabashi 2007; DeFronzo 2011).

Till följd av ett förmodat misstag sköt den amerikanska robotkryssaren *USS Vincennes* ned ett iranskt passagerarplan 1988. Samtliga 290 ombordvarande dog (Dabashi 2007, 170). Samma år publicerades Salman Rushdies kontroversiella bok *Satansverserna*. Publikationen av boken utlöste en våg av raseri bland världens muslimer. Många muslimer ansåg att *Satansverserna* var en smådeskrift riktad mot islam. I september tillspetsades kontroversen ytterligare då Khomeini utfärdade en dödsdom (eller en *fatwa*) riktad mot Rushdie samt alla personer som deltagit i spridandet och publicerandet av verket.¹⁰⁸ Kontroversen kring *Satansverserna* inträffade strax efter slutet på det blodiga, kostsamma och i det stora hela resultatlösa Iran-Irakkriget. Khomeinis fatwa har därför tolkats som ett strategiskt drag för att bortleda uppmärksamheten från den egna regimens militära tillkortakommande (Halliday 1999; Keddie 2003; Axworthy 2007).

Khomeinis utspel skadade i hög grad Irans relation till västvärlden. Därutöver ogillade många sunnimuslimer rent principiellt att en shiamuslimsk ledare utfärdade en fatwa mot en sunni muslimsk medborgare i ett annat land (Rushdie var bosatt i Storbritannien men ursprungligen från Indien). Khomeini avled sommaren 1989 och efterlämnade ett land med stora ekonomiska, sociala och internationella bekymmer men dock med en tämligen välkonsoliderad regim:

¹⁰⁸ En fatwa avser i den islamiska rättstraditionen ett påbud (i detta fall ett påbud att mörda Rushdie) (Glasse et al. 1989, 125).

Many Muslims questioned the legitimacy of a decree issued by a Shi'i cleric against a Sunni citizen of a foreign country. Khomeini, fresh from failures in Iraq, was, however, trying to revive his role as the leader of militant Islam. The decree ended efforts to improve relations with the United Kingdom and other Western countries. The image of Iran in non-Muslim countries was greatly damaged. Khomeini's death in June 1989, left Iran with a relatively strong government but with huge economic, social and international problems (Keddie 2003, 262).

Efter Khomeinis död valdes Ali Khamenei av expertrådet till ny högste ledare. Valet av Khamenei gynnade ett fortsatt konservativt, om än något mera pragmatiskt, styre av Iran (DeFronzo 2011; Axworthy 2007). Ungefär samtidigt som Khamenei tillträdde som högste ledare genomfördes en betydande grundlagsändring som ytterligare stärkte den högste ledarens makt (bl.a. avskaffades premiärministerposten till förmån för den högste ledaren) (Keddie 2003, 260-261). Den högste ledaren är därmed den utan jämförelse mäktigaste person i Iran:

Ledaren [den högste ledaren i Iran] har utomordentliga befogenheter. Han inte bara utnämner ledamöter i Väktarnas råd, han utnämner landets högsta domare, de militära befälhavarna och den politiska försvarsledningen. Ledaren har rätt att förklara krig. Han godkänner också utnämningen till president och kan avsätta presidenten (Larsson 2006, 197).

Irans presidenter har sedan Khamenei representerat tämligen olika politiska linjer. Under den konservativa Rafsanjani (1989-1997) prioriterades den ekonomiska rekonstruktionen efter kriget. Mohammad Khatamis presidentperiod (1997-2005) kännetecknades av en reformvänlig inställning (vilket även inkluderade ett närmande till USA och Västvärlden). Ekonomiska problem i kombination med den amerikanske presidenten George W Bushs brännmärkande av Iran som en av "ondskans makter" hade dock en hämmande effekt på den reformvänliga flanken inom iransk politik. Utvecklingen banade väg för valet av den nykonservativa presidenten Mahmoud Ahmadinejad 2005. Under Ahmadinejads presidentperiod (2005-2013) försämrades åter Irans relation till västvärlden (Keddie 2003; Axworthy 2007; DeFronzo 2011).

Då Irans sittande president (2017), Hassan Rouhani, valdes till landets nye president 2013 beskrevs valet, av västerländsk media, som en seger för den reforminriktade fraktionen inom iransk politik (BBC 2013; The Washington Post 2013). Reaktionen var i stort sett den samma då Rouhani omvaldes 2017 (BBC 2017). Ur ett bredare perspektiv bör dock den utrikespolitiska utvecklingen i Iran efter Khomeinis död ses i ljuset av Gulfkriget (1990-1991), den Elfte september attackerna (2001), den multinationella styrkans invasion av Irak (2003) och den arabiska våren (2011). Trots att både USA och Iran tidvis har varit involverad i konflikter med både Saddamregimen och Talibangerillan framkallade den förras eliminering och den senares försvagning ingen påtaglig normalisering mellan Iran och USA (Axworthy 2007; Dabashi 2007; DeFronzo 2011; BBC 2013).

Konflikten mellan länderna har istället i allt högre grad börjat handla om Irans kärnkraftsprogram. Då i synnerhet USA och Israel misstänker att Irans intentioner med programmet är fientliga (d.v.s. att framställa kärnvapen) hävdar Iran att landets intentioner är fredliga (d.v.s. att trygga landets energiförsörjning). Iran anklagas också för att vara (eller ha varit) inblandade i diverse olika terroristaktioner. Framstående iranska (men även utländska) intellektuella och politiska dissidenter har mördats på förmodat uppdrag av Irans högsta ledning. Efter det revolutionära maktskiftets omedelbara efterdyningar torde det grövsta exemplet på terrorpolitik vara regimens beslut att avrätta ett flertal politiska fångar 1988 (Keddie 2003; Goldstone 2014; Newton 2014).

Iran har upprepade gånger kritiserats av människorättsorganisationer för brott mot mänskliga rättigheter. Dessa brott har inte minst gällt förföljelser av etniska (exempelvis kurder) och religiösa (exempelvis anhängare av bahá'í) minoriteter. Överlag har *bokens folk* (d.v.s. i praktiken judar, kristna och sunnimuslimer) behandlats bättre än övriga minoriteter (Axworthy 2007; Dabashi 2007). Den mest synliga konsekvensen av den iranska revolutionen är kvinnornas beslöjning efter 1979. I demonstrationerna mot shahen bar många kvinnor slöja för att demonstrera sitt understöd för revolutionen. Många av dessa kvinnor anände inte att revolutionen skulle föra med sig ett obligatoriskt krav på kvinnlig beslöjning:

The large street demonstration included huge contingents of women wearing the veil as a symbol of opposition to bourgeois or Westernized Pahlavi decadence. Many women who wore the veil as a protest symbol did not expect *hijah* (veiling) to become mandatory [...] With the defeat of the left and liberals in 1980 and their elimination from the political terrain of 1981, the Islamic state was able to make veiling compulsory, and to enforce it strictly (Goldstone et al. 2003, 101).

Synen på brott och straff samt vilka kulturella yttringar som uppfattas vara förenliga med islam har i hög grad förändrats sedan 1979. Motreaktioner mot det rådande konservativa samhällsklimatet har likväl under senare år manifesterat sig i olika protestaktioner. Hit kan räknas exempelvis den s.k. Gröna revolutionen 2009 (Keddie 2003; Axworthy 2007; DeFronzo 2011; Goldstone 2014).

5.4.2 Utfallsfasens duration

Efter radikalernas maktövertagande i början av 1980-talet inleddes den iranska revolutionens konsolideringsfas. Processen var dock långsam och innefattar fler bakslag. Först 1987 upplöstes det *Islamiska republikanska partiet*. Massavrättningarna och kontroversen kring Satansverserna i slutet av 1980-talet kan likväl uppfattas som återfall i terrorpolitik. I mitten av 1980-talet konstaterade Moshiri träffande: "In many respects, the Thermidor has not yet arrived for Iran" (Moshiri 1985, 182). Khomeinis död 1989 möjliggjorde dock en försiktig politisk nyorientering under Khameneis och Rafsanjanis styre. Reformisten Khatamis otippade jordskredsseger i presidentvalet 1997 satte i huvudsak punkt för den iranska revolutionen (Keddie 2003, 262-263, 270; DeFronzo 2011, 324-325).

IX Radikalernas terror. Terrorväldet i Iran omfattar en lång period som börjar strax efter den gamla regimen fall och ebbar ut efter Khomeinis död. Till dessa händelser kan bl.a. räknas: ockupationen av den amerikanska ambassaden, koncentring av makten hos islamisterna, kuvandet av oppositionen, kriget mellan Iran och Irak, uppkomsten av ledardyrkan, uppmaningen till en puritansk shiamuslimsk livsstil, försök till spridning av den islamistiska revolutionen och organiserandet av revolutionära institutioner (exempelvis Revolutionsgardet och revolutionsdomstolarna). De flesta av dessa händelser utspelade sig (eller var som mest intensiva) under början av 1980-talet (Almond 1996; Keddie 2003, DeFronzo 2011, Buchan 2012).

Politiskt motiverade likvideringar utfördes genast efter shahregimens fall. Efter sin återkomst till Iran utsåg Khomeini Sadeq Khalkhali till en av de huvudansvariga för de s.k. revolutionsdomstolarna. Khalkhali dömdes under de därpå följande åren ett mycket stort antal människor till döden. De första att dömas i Khalkhalis summariska rättegångar var den gamla regimen anhängare. Senare dömdes Khalkhali även andra personer som upplevdes stå i vägen för revolutionen:

With the royalists out of the way, the new victims were principally drug addicts and traffickers, those accused of crimes against sexual morality and Bahais or Jews caught up in the spy fever. In May 1980, Bani-Sadr appointed Khalkhali to head a campaign to eradicate the narcotics that had bedeviled Iranian life for a century. Khalkhali set about the task with vigour, erecting gallows in the Tehran streets and dispatching some two hundred victims (Buchan 2012, 328).

Efter Banisadr's flykt och de förödande bombdåden 1981 nådde den första terrorvågen sin kulmen. Närmare tre tusen människor beräknas ha förlorat livet under de därpå följande 18 månaderna (Bakhash 1985, 221).¹⁰⁹ Den andra terrorvågen inträffade oväntat sommaren 1988. Orsaken till att Khomeiniregimen nästan tio år efter den gamla regimen fall lät åtala och avrätta hundratals personer är inte helt klarlagt (Keddie 2003, 260). I en artikel i tidskriften *The Economist* återfinns emellertid följande förklaring:

Iran had killed a large number of political prisoners throughout the 1980s, so why the sudden increase in 1988? The witnesses' testimonies suggest that the regime was worried about the large number of

---

¹⁰⁹ Denna siffra kan dock vara betydligt högre. Almond skriver: "[I]slamic tribunals passed the death sentence on thousands of opponents (sometimes up to 10,000 a month): thousands of others fled abroad" (Almond 1996, 171). Av nämnda källa framgår dock inte var och när alla dessa dödsdomar har utfärdats. Det framgår inte heller om alla dödsdomar verkställdes.

unrepentant political prisoners due to be released after the end of the war with Iraq, and so decided to purge its prisons of troublesome elements once and for all (The Economist 1988).

Utrensningen gav emellertid upphov till en allvarlig konflikt i landets högsta ledning. Den välrenommerade shiamuslimske ayatolla Hussein-Ali Montazeri, som allmänt antogs bli Khomeinis efterträdare, motsatte sig utrensningen. Efter en hätsk reprimand från Khomeini förlorade Montazeri gradvis sitt politiska inflytande (DeFronzo 2011, 324, Keddie 2003, 260).

X Maktkamp inom radikalerna. Inom den islamistiska rörelsen hade man aldrig kunnat enas om omfattningen av den ekonomiska omfördelning som hade utlovats. Frågan var särskilt angelägen för islamisternas vänsterflank som ville se en ”riktig revolution”. Till följd av det kaotiska inrikes- och utrikespolitiska läget hade man dock lyckats lägga konflikten på framtiden:

The fundamentalist, however, were characterized by a potentially critical weakness: the internal division between much of the ulama, whose considerable family economic interests were dependent on the existing pattern of property and income relations, and the poorer majority of Iranians, who tended to push for a further socioeconomic revolution to distribute the nation's wealth more equally. In the short run, the fundamentalists were able to delay resolution of this issue and further strengthen their dominant position relative to former revolutionary allies by rallying their country folk, making themselves the true defenders of the revolution in the face of perceived external threats during the American hostage crisis and the war with Iraq (DeFronzo 2011, 319).

Spänningen mellan islamisternas två flanker blev slutligen för stor för att rörelsen skulle kunna hållas enad inom ett parti. Khomeini bestämde sig 1987 för att låt upplösa det Islamiska republikanska partiet (Keddie 2003, 259-260; DeFronzo 2011, 324).

Efter Iran-Irak krigets slut kom emellertid en ny konflikt i öppen dager. Montazeri riktade en skarp kritik direkt mot landets ledning för att inte leva upp till revolutionens löften. Khomeiniregimen anklagades av Montazeri för att ha missbrukat sin makt i samband med kuvandet av oppositionen i början av 1980-talet och under rättegångarna mot dissidenterna 1988. Därutöver tog Montazeri avstånd från Khomeinis fatwa i Rushdie-affären (Ibid.). Khomeini reagerade med raseri på Montazeris kritik. I ett förbittrat brev adresserat till Montazeri den 26 mars 1989 skrev Khomeini: “Since it has become apparent that after me you are going to hand over this country and the beloved Islamic Revolution of the Muslim people of Iran to the Liberals, and by way of them to the Hypocrites, you have no competence or legal right to succeed me [...]” (Buchan 2012, 378).

Avpolletteringen av Montazeri följdes av en rad uppsägningar av högt uppsatta tjänstemän kopplade till Montazeri (Alavi 1989, 7). Maktkampen inom radikalerna i Iran utföll inte till de mera moderata krafternas fördel. Efter att Khomeini hade avlidit 1989 valdes Khamenei till Irans nye högste ledare. Valet av Khamenei innebar att den radikala falangen på det hela taget kunde fortsätta med den khomeinistiska politiken i ytterligare nästan ett decennium (Keddie 2003; Axworthy 2007; DeFronzo 2011; Goldstone 2014).

XI Tilltagande nationalism. Efter den irakiska invasionen drog en våg av nationalism över Iran. Islamisterna utnyttja den nationalistiska stämningen i landet inte bara för att mobilisera trupper mot Irak utan även för att kuva oppositionen. DeFronzo skriver: “Undoubtedly the ability of the IRP [Islamiska republikanska partiet] government to crush or at least neutralize its opposition had much to do with the wave of nationalism that swept Iran after the Iraqi invasion on September 22, 1980” (DeFronzo 2011, 322). I samband med Iran-Irak krigets utbrott hyste islamisterna förhoppningar om att kunna sprida den islamistiska revolutionen till Irak och därefter vidare i staterna runt Persiska viken (Bakhash 1985, 233).¹¹⁰

I likhet med exempelvis den franska och den ryska revolutionen tilltog nationalismen i Iran då iveren att sprida den revolutionära ideologin utanför landets gränser avtog (Goldstone et al. 2003, 17). Iransk nationalism har med tiden blivit en viktig sammanhållande faktor i det postrevolutionära Iran. Fruktan

---

¹¹⁰ Eftersom islamisterna i Iran företrädde shiamuslimsk islamism var deras primära målsättning att sprida revolutionen till områden med betydande shiamuslimska befolkning (Keddie 2003, 258).

för en ny utländsk intervention (i stil med Mossadeq-kuppen) har vid olika tillfällen stegrat nationalismen i landet. Vid valet av den nykonservativa Ahmadinejad kan exempelvis nationalistiska motiv ha spelat en viktig roll för valets utfall:

Threats of force against Iran from American or Israelis, whether of bombing, military operations, or encouraging violent oppositionists or ethnic separatists, contribute to Iranian nationalism and cast doubt on the pragmatists' pursuit of negotiations with the West, and this may have gained votes for Ahmadinejad. This nationalism does not mean that most Iranians want nuclear weapons or an aggressive foreign policy (Keddie 2003, 329).

XII Revolutionär avspänning. När radikalerna grep makten i Iran trodde få att landet skulle förbli under islamistiskt styre. Övertygade om en snar återkomst till Iran bildade exempelvis den iranska oppositionen mot Khomeini en exilregering i Paris 1981 (Keddie 2003, 240). Tvärt emot förväntningarna stärkte dock Khomeiniregimen sin makt under de följande åren:

The revolutionaries have consolidated their rule by building on Khomeini's charismatic leadership and a heady ideological mix of Islam, nationalism, revolutionary rhetoric, and martyrdom; on the pillars of the old state apparatus and new revolutionary institution; and on elaborate instruments of mass mobilization, repression, and ideological control. However, if the internal opposition has been silenced, the potentially disruptive forces within the new state structure have not been neutralized; they contain the seeds of future conflict and turbulence (Bakhash 1985, 240).

Det islamistiska statsskick som konsoliderades under Khomeini utvecklades likväl aldrig till en fullskalig diktatur. En orsak kan vara att det iranska politiska systemet inrymmer en rudimentär form av demokrati (t.ex. återkommande val). Vilka kandidater som får ställa upp i parlamentsval, presidentval och val till expertrådet avgörs emellertid av väktarrådet vars officiella uppgift är att förhindra lagstiftning som står i konflikt med islam (Keddie 2003, 242). Denna tröghetsmekanism har inte sällan förhalat nödvändiga reformer. I slutet av 1980-talet var exempelvis behovet av ekonomiska reformer akut. Khomeini motsatte sig trots detta Khameneis och Rafsanjanis reformförslag. Efter Khomeinis död kunde dock reformarbetet återupptas. Reformerna omfattade en viss privatisering, förbättrade relationer till omvärlden och återuppbyggnad av den krigsskadade infrastrukturen (Ibid. 262-265).

En serie korruptionsskandaler överskuggade likväl reformarbetet och försvagade Rafsanjanis politiska ställning (Ibid.). Den nymoralism som i allmänhet brukar följa på revolutionära maktskiften var inte lika snabbt övergående i den iranska revolutionen som i många andra revolutioner:

People may be searching for pleasure in Iran, but if they are, they must have a very hard time finding it! In fact, what we are witnessing in Iran, is a continuation of the Republic of Virtue [...] The separation of sexes is carried to the extreme [...] The only music that the Iranian can listen to is martial music. TV programs have a heavy dose of religion and a number of religious programs. There is a ban on alcoholic beverage, gambling, and prostitution [...] Drug dealers are executed by the hundred and arrested by the thousands. Even a lot of hotels, restaurants, and theaters have been either closed as alleged centers of 'western cultural imperialism' or, if they are permitted to operate, their programs and services (even their names, in some cases) have been changed (Moshiri 1985, 182-183).¹¹¹

Även om en viss kulturell liberalisering har ägt rum efter Khomeinis död är det iranska samhället alltså präglad av revolutionen. År 2007 rapporterade exempelvis BBC om ett stort tillslag mot omoralisk klädnad i Teheran (BBC 2007). Vidare kan noteras att Iran 2016 hörde till de länder i världen som avrättade allra flest människor även om antalet avrättningar har minskat i jämförelse med tidigare år (Amensty International 2017).

---

¹¹¹ Moshiris bok utgavs 1985 men skrevs enligt Moshiris egna uppgifter året innan (Moshiri 1985, 184).

5.5 Revolutionstabell och tidslinje

Den revolutionära processen i Iran omfattar en relativt lång tidsperiod som infaller mellan mitten av 1950-talet och mitten av 1990-talet. Processen var som mest intensiv mellan den senare delen av 1970-talet fram till den senare delen av 1980-talet. Som framgår av revolutionstabellen nedan (se tabell C) överensstämmer den iranska revolutionen i övervägande grad med revolutionsmodellen. Farrokh Moshiri anser å sin sida att Brintons revolutionsteori (låt vara att Brintons teori inte är helt identisk med revolutionsmodellen) i huvudsak, men inte helt och hållet, överensstämmer med den iranska revolutionens första och andra fas men inte med dess tredje fas. Moshiri har tre invändningar avseende teorins överensstämmelse med den revolutionära processens första och andra fas (Moshiri 1985, 184-187).

För det första anser Moshiri att den moderata fasen under den iranska revolutionen manifesterade sig i en multipel och inte dubbel suveränitet. För det andra menar Moshiri att vissa symptom typiska för den andra fasen (exempelvis kyrkans exil) inte överensstämmer med den antisekulära iranska revolutionen. För det tredje hävdar Moshiri att Brinton inte uppmärksammar typskillnader mellan de revolutioner han analyserar vilket försvårar teorins tillämpning på den iranska revolutionen (Ibid.). Moshiris första invändningen stämmer men kullkastar inte det väsentliga antagandet, d.v.s. att en polarisering uppstår i den revolutionära rörelsen mellan dess moderata och radikala fraktion.¹¹²

Moshiris andra invändning är mindre övertygande. Moshiri tolkar Brintons teori bokstavligen då han skriver: “[I]t would be silly to talk about of the return of the church when the Iranian religious establishment has been (and continues to be) the most important revolutionary faction” (Moshiri 1985, 182). Mera rimligt är nog att Brintons teori tolkas så att den aktör (sekulär eller icke sekulär) som är andlig och/eller ideologisk stöttepelare för den gamla regimens världsbild tvingas i exil under revolutionens andra fas men beviljas amnesti under den tredje. De senare tolkningen står inte i en omedelbar konflikt med händelseförloppet under den iranska revolutionen.¹¹³

Moshiris tredje invändning är riktig i den meningen att betydelsefulla typskillnader mellan revolutioner kan påträffas (i avhandlingen gör jag exempelvis en indelning i fyra olika typer av revolutioner). Moshiri antyder dock att Brintons jämförelse inte beaktar sådana variationer då han skriver: “[I]s Brinton comparing a political revolution (the case of England), the war of Independence (the case of America), with two social revolutions (Cases of France and Russia)?” (Moshiri 1985, 187). Man får anta att Moshiri anser att Brintons teori i högre grad skulle överensstämma med den iranska revolutionen om Brintons analys enbart hade inkluderat sociala revolutioner. Ett dylikt påstående är likafullt grundlöst så länge inga definitioner på de olika typerna av revolutioner presenteras.¹¹⁴

Den viktigaste kritiken som Moshiri framför sammanhänger med påståendet att den iranska revolutionen inte genomgick den utveckling som Brinton benämner revolutionens termidor. Moshiri skriver: “At present time (spring of 1984), given the Brintonian model, the Iranian revolution is still under the ‘Reign of Terror and virtue’” (Moshiri 1985, 184). Efter att ha räknat upp en rad observationer som tyder på att den iranska revolutionen alltjämt befinner sig i sin andra fas gör dock Moshiri ett betydelsefullt tillägg: “These are, perhaps, old and repeated criticism and they may not really matter so much if the Iranian revolution eventually does enter a thermedirian [sic] stage and thus fit Brintonian model perfectly” (Moshiri 1985, 187).

Moshiris tillägg är befogat. Sedan 1984 har den iranska revolutionen i det stora hela följt den typiska utvecklingen för revolutionens utfallsfas. Det bör dock noteras att den revolutionära avspänningen i Iran gestaltade sig stötvis under en utdragen tidsperiod. Början på en ny terrorvåg inträffade exempelvis oväntat strax innan Khomeinis död. Utvecklingen i Iran uppvisar därmed en intressant likhet med

¹¹² Vägen mot denna polarisering kan – men behöver inte som Tilly anmärker – gestalta sig som dubbel suveränitet (Tilly 1978, 190-193).

¹¹³ Den revolutionära rörelsen i Iran var i hög grad influerad av antisekulära krafter (detta eventuellt som en konsekvens av att Pahlavidyanstin var sekulär och västvänlig). Efter det revolutionära maktskiftet tvingades många, som inte delade Khomeinis antisekulära ideologi, att fly från Iran. Toleransen mot vissa religiösa minoriteter ökade dock under revolutionens utfallsfas (Ganji 2002, 105; Axworthy 2007, 282-286).

¹¹⁴ Jag identifierar fyra olika typer av revolutioner (se vidare kapitel 2.1.1). Enligt min revolutionstypologi kan den engelska, den amerikanska, den franska och den ryska revolutionen de facto räknas som sociala revolutioner. I Moshiris bok finner jag ingen motsvarande ansträngning. Eftersom det är oklart vad Moshiri avser med en social revolution och en politisk revolution är det också oklart på vilket sätt han anser att nämnda typer av revolutioner avviker från varandra.

utvecklingen i Sovjet innan Josef Stalins död (den s.k. läkarkomplotten) och utvecklingen i Kina innan Mao Zedongs död (den s.k. kulturrevolutionen) (Goldstone et al. 1998). I samtliga fall utlöste det förestående maktskiftet en våg av terror. Detta kan tyda på att ett annalkande maktskifte förbundet med en auktoritär revolutionär landsfaders bortgång tenderar att utlösa revolutionär terror.

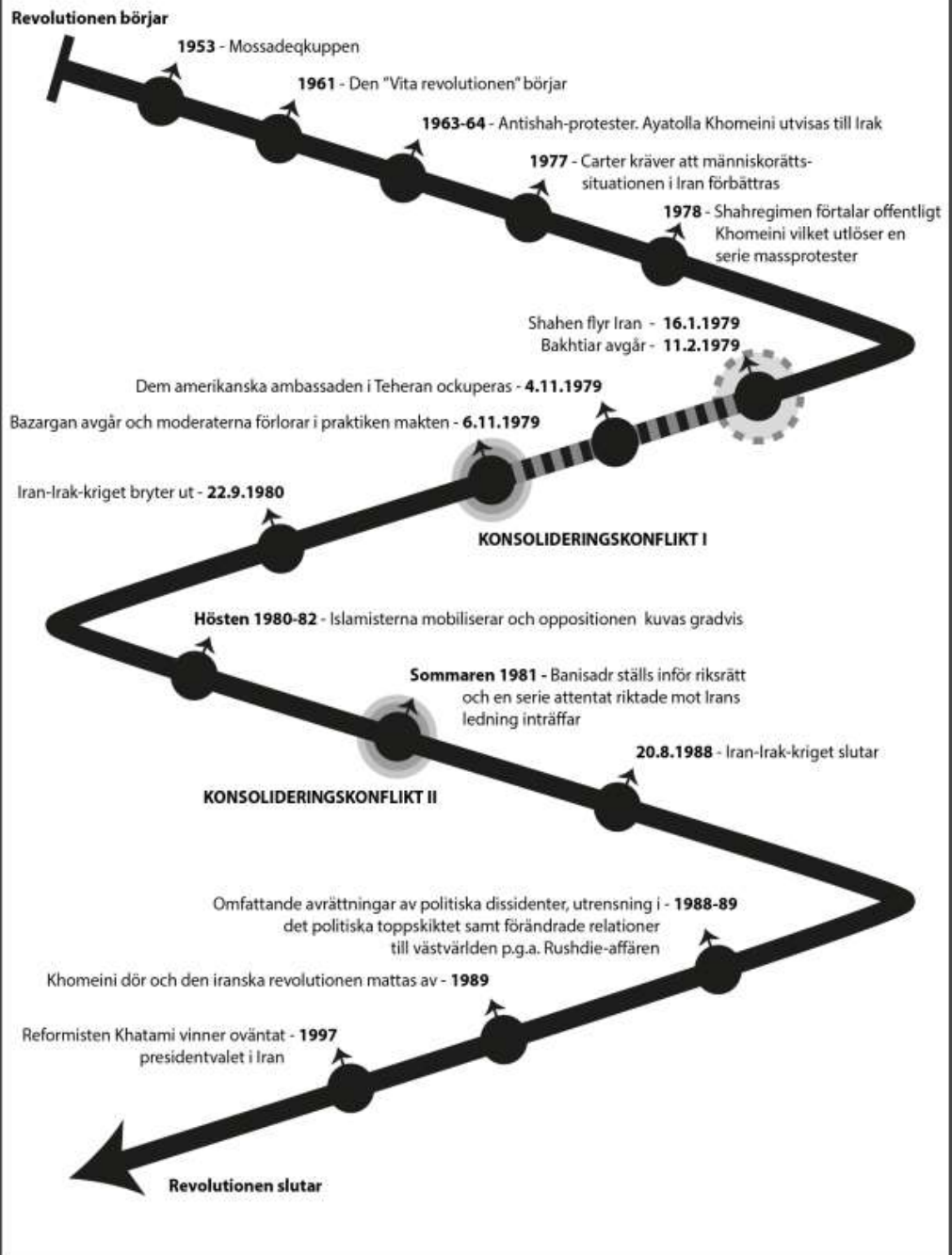
Förhållandet mellan radikalitet och tid under den iranska revolutionen följer modellen för två konsolideringskonflikter. Efter att revolutionens konservativa och moderater hade försvagats genom fördrivningen av Bakhtiar och Bazargan kunde islamisterna slutligen under sommaren 1981 göra sig kvitt Banisadr. Den första konsolideringskonflikten inträffar ca nio månader efter Bakhtiars flykt från Iran i samband med Bazargans avgång i november 1979. Den andra konsolideringskonflikten inträffar under sommaren 1981 i samband med Banisadr's flykt och de förödande bombattentaten riktade mot Irans politiska ledning. Den mest radikala perioden under den iranska revolutionen sammanfaller med tidsperioden mellan den första konsolideringskonfliktens slut och början på den andra konsolideringskonflikten. Under denna period ockuperades exempelvis den amerikanska ambassaden och kriget mellan Iran och Irak bröt ut. Rummel uppskattar att den islamistiska regimen mellan åren 1979 och 1987 är ansvarig för mellan 36 000 och 91 000 människors död (Power Kills – University of Hawaii, 1997). Rummels uppskattning av antalet döda under den iranska revolutionen lämnar dock flera frågetecken (se vidare kapitel 4.5). Den revolutionära terrorn i Iran mattades av under 1980-talets senare hälft och vid mitten av 1990-talet kan den postrevolutionära iranska staten anses helt konsoliderad.

C. Revolutionstabell för den iranska revolutionen

Revolutionens dynamik uttryckt i faser	Revolutionens duration uttryckt i symptom	Förekomst	
		SVAG TENDENS	STARK TENDENS
Uppkomstfasen (Den gamla regimens fall) Separation från befintlig sociopolitisk struktur Revolutionärt maktskifte Utbrott av revolutionär radikalism	I. De intellektuellas omorientering		✓
	II. Rigid klasstruktur		✓
	III. Misslyckade reformförsök		✓
	IV. Misslyckat ledarskap		✓
Utvecklingsfasen (Från smekmånad till terror) Liminal transformation av den sociopolitiska strukturen Konsolideringskonflikt I Stegning av den revolutionära radikalismen till revolutionär terror	V. Moderaternas maktövertagande		✓
	VI. Splittrad revolutionär rörelse		✓
	VII. Radikalernas uppstigande		✓
	VIII. Radikalernas maktövertagande		✓
Utfallsfasen (Den nya regimens konsolidering) Återintegrering av den sociopolitiska strukturen Konsolideringskonflikt II Avmattning av revolutionär radikalism	IX. Radikalernas terror		✓
	X. Maktkamp inom radikalerna		✓
	XI. Tilltagande nationalism		✓
	XII. Revolutionär avspänning		✓

Tabell C. Revolutionstabell för den iranska revolutionen.

D. Tidslinje över den iranska revolutionen

Tabell D. Tidslinje för den iranska revolutionen.

6 RUMÄNIEN – DEN DEMOKRATISKA REVOLUTIONEN I ÖSTEUROPA

*Without facing the communist past, we cannot continue our fight for democracy, and for full freedom.*¹¹⁵

László Tökés

6.1 Revolutionens bakgrund

Rumänien har existerat som en suverän statsbildning sedan 1866 men landets territorium fördubblades tillfälligt efter första världskriget (Gallagher 2005, 18).¹¹⁶ Fram till 1918 bestod Rumänien av det s.k. gamla riket (d.v.s. furstendömena Valakiet och Moldavien) men 1919 inkorporerades även Transsylvanien, Bukovina och Bessarabien. Rumäniens tillblivelse och expansionen hade sin upprinnelse i den nationalistiska våg som svepte över Europa under 1800-talet men möjliggjordes av de sammanbrott som drabbade det osmanska, habsburgska och tsarryska imperiet. Till följd av den massiva territoriella utvidningen införlivades ett flertal etniska minoriteter i Rumänien. Den etniska diversifieringen skapade politiska spänningar inom och utanför landets gränser (Haggett et al. 1994; Roper 2000; Harjula 2009).

Rumäniens förhållande till Ungern var speciellt ansträngt. Efter första världskriget upprördes många ungrare över att regioner som till stor del befolkades av ungrare (i synnerhet områden i Transsylvanien) hade införlivats i Rumänien. Sovjet-Ryssland uttryckte å sin sida harm över förlusten av Bessarabien. Den rumänska politiken präglades under mellankrigstiden av försöken att konsolidera den komplexa rumänska statsbildningen (Ibid.). Den rumänska kungaätten härstammade från den tyske prinsen Karl av Hohenzollern-Sigmaringen. Efter att landets regent (rum. domnitor) Alexandru Ioan Cuza hade avsatts i en kupp valdes Karl (som därmed antog namnet Carol I) till kung av Rumänien 1881. Efter Carol I:s död 1914 regerade Ferdinand I (Carol I:s brorson) fram till sin död 1927 (Sanborne 1996; Gallagher 2005; Harjula 2009).

P.g.a. en rad skandaler ansågs inte Ferdinands son Carol vara lämplig att efterträda fadern. Man enades istället om att Carols son Mikael (Mihai) skulle efterträda Ferdinand I. Eftersom Mikael endast var sex år gammal vid Ferdinands död utsågs temporärt tre medregenter. I en kupp 1930 återtog Carol regentskapet och erhöll titeln kung Carol II. Till skillnad från sin far motarbetade Carol II landets demokratiska system och politiska partier. Carol II:s antidemokratiska hållning sammanföll med en allt kraftigare högervändning inom rumänsk politik (Ibid.). Redan i slutet av 1920-talet hade den rumänske juridikstuderande Corneliu Zelea Codreanu låtit grunda den religiösa, nationalistiska och antisemitiska rörelsen *Ärkeängeln Mikaelns Legion (Legiunea Arhanghelul Mihail)* (Roper 2000, 6). I början av 1930-talet organiserade sig rörelsen politiskt under namnet *Järngardet (Garda de fier)* och vann strax betydande popularitet i studentkretsar (Ibid.).

Inför parlamentsvalet 1937 ingick agrarpartiet (*Partidul National Taranesc*) PNT (det ena av de två partier som dominerade rumänsk politik under 1920-talet) en allians med Järngardet (Ibid.). Alliansen gav Järngardet ett visst officiellt erkännande vilket troligen bidrog till att partiet fick hela 16 % av rösterna i valet (Gallagher 2005, 35). Det liberala partiet (*Partidul National Liberal*) PNL (det andra av de två partier som dominerade rumänsk politik under 1920-talet) fick dock flest röster. Trots detta beordrade Carol II Octavian Goga, ledaren för det mindre kristna och nationalistiska partiet PNC (*Partidul National Crestin*), att bilda regering (Roper 2000, 6). Endast två månader senare lät Carol II ersätta landets konstitution med en ny konstitution som gav kungen större maktbefogenheter. Kort därefter förbjöd Carol II alla partier och inledde omfattande aktioner mot Järngardet. I samband med dessa aktioner mördades Codreanu 1938 (Roper 2000, 6; Gallagher 2005, 36-37).

¹¹⁵ Citatet är taget från en intervju med László Tökés (Vimeo 2017).

¹¹⁶ 1881 utropades *Kungariket Rumänien* (Sanborne 1996, 150).

Då det utländska trycket på Rumänien ökade tvingades likväl Carol II att ompröva sitt förhållande till Järngardet. I enlighet med den hemliga Molotov-Ribbentroppakten gjorde snart Sovjetunionen anspråk på Bessarabien och norra Bukovina. I den s.k. Andra Wienskiljedomen ställdes ytterligare krav på Rumänien. Denna gång kom påtryckningarna från tyskt och italienskt håll. Rumänien uppmanades av Tyskland och Italien att avträda norra Transsylvanien till Ungern och södra Dobrudja till Bulgarien (Sanborne 1996; Harjula 2009).¹¹⁷ Vid höstens inbrott 1940 hade Rumänien förlorat ca 30 % av sitt territorium (Roper 2000, 8). De stora territoriella eftergifterna minskade det folkliga understödet för Carol II. Från en alltmera trängd position tvingades slutligen Carol II att utse militären Ion Antonescu till ny premiärminister. Antonescu ansågs ha en god relation till både Järngardet och till Nazityskland vars geopolitiska inflytande ständigt ökade vid denna tidpunkt (Sanborne 1996; Gallagher 2005).

Den nybildade regeringen under Antonescu krävde att Carol II skulle abdikera till förmån för sin 19-årige son Mikael (Harjula 2009, 132). Efter regentskiftet intensifierade Antonescu samarbetet med Nazityskland. I januari 1941 hade Antonescus styre, med tysk hjälp, utvecklats till en militärdiktatur. Under sommaren 1941 anslöt sig Rumänien till den tyska krigsoperationen mot Sovjetunionen. När den tyska krigslyckan vände försvagades och avsattes slutligen Antonescu i en kupp 1944 (Sanborne 1996, 44; Harjula 2009, 144-145). Kuppen underlättade betydligt den sovjetiska militära framryckningen i landet. Efter sovjetisk påtryckning tvingades i mars 1945 den antikommunistiske premiärministern (och militären) Nicolae Radescu avgå till förmån för kommunisten Petru Groza. Två år senare avtvingades Mikael den rumänska tronen varefter den rumänska monarkin avskaffades (Roper 2000, 17-19).

Med sovjetisk hjälp kunde det tämligen marginaliserade rumänska kommunistpartiet (*Partidul Comunist Roman*) PCR gradvis stärka sitt grepp om makten (Gallagher 2005, 44). Redan 1944 hade Winston Churchill och Josef Stalin i en hemlig överenskommelse delat upp Rumänien i inflytelsesfärer. Enligt det s.k. Procentavtalet skulle 90 % av Rumänien tillfalla den sovjetiska intressesfären (Sanborne 1996, 49). Stalin valde dock att gå varsamt fram. Detta dels eftersom PCR saknade djupare rotfäste i det rumänska samhället och dels eftersom en alltför aggressiv sovjetisk intervention (innan ett slutgiltigt avtal om Rumäniens framtid förelåg) kunde äventyra relationen till västmakterna. Det förhållandevis låga understödet för PCR under mellankrigstiden sammanhängde med att det jordbruksdominerade Rumänien i det stora hela saknade en arbetarklass. Därtill uppfattades PCR som ett parti styrt av utländska krafter (Roper 2000; Gallagher 2005).

Partiet hörde till Komintern som ansågs propagera för politiska lösningar som gynnade Sovjetunionen (exempelvis att Rumänien skulle avträda Bessarabien till Sovjetunionen). Därutöver var andelen etniska rumäner i partiet mindre än en fjärde del (Roper 2000, 4). För att stärka PCR valde Stalin att stöda partiets rumänska (kretsen kring Gheorghe Georghiu-Dej) och inte Moskvatrogna falang (kretsen kring Ana Pauker och Vasile Luca). Vidare uppmanades PCR till samarbete med övriga partier och politiska aktörer vars medverkan uppfattades som nödvändig för etablerandet av ett socialistiskt styre. PCR gick exempelvis samman med det socialdemokratiska partiet och bildade det rumänska arbetarpartiet PMR (*Partidul Muncitoresc Roman*) som dock helt kom att kontrolleras av den förra (Roper 2000, 20-23; Sanborne 1996, 50).

Till skillnad från flertalet Östeuropeiska stater inlemmades ett nationalistiskt element i den rumänska kommunismen som inte tolererades i de övriga sovjetiska satellitstaterna (Sanborne 1996, 53; Roper 2000, 26-29). Mot slutet av 1940-talet hade Georghiu-Dej profilerat sig som ledargestalten inom PMR.¹¹⁸ I Grozas regering höll Georghiu-Dej flera tunga poster. Bl.a. ansvarade Georghiu-Dej för implementeringen av de ekonomiska reformer som Sovjet yrkade på (Roper 2000, 19). Georghiu-Dej utförde sitt jobb till Stalins belåtenhet och betraktades snart av sovjetregimen som en pålitlig stalinist. Den stalinistiska omstruktureringen av den rumänska ekonomin visade sig emellertid vara en svår och impopulär arbetsuppgift. Under centralkommitténs plenum 1952 beskyllde oväntat Georghiu-Dej den Moskvatrogna falangen av PMR för en rad oegentligheter sammanhängande med de stalinistiska reformerna (Roper 2000, 23-26; Harjula 2009, 154-156).

Genom att skuldbelägga den Moskvatrogna falangen blev Georghiu-Dej och hans bundsförvanter av med en farlig rival och kunde samtidigt rentvå sig ansvaret för regimens politiska och ekonomiska tillkortakommanden. 1957 rensades de sista oppositionella ur PMR (Roper 2000, 34-36). Då Sovjet och

¹¹⁷ Avträdelserna till Bulgarien är kända som Kraiova-traktaten (eng. Treaty of Craiova) (Roper 2000, 7).

¹¹⁸ Övergången till ett socialistiskt statsskick (d.v.s. Rumänien blev Folkrepubliken Rumänien) fullbordades i december 1947 (Sanborne 1996, 50, 151).

dess satellitstater avstaliniserades under senare hälften av 1950-talet fortsatte Rumänien att staliniseras. Officiellt deklarerade dock Georghiu-Dej att Rumänien hade avstaliniserats redan i samband med utrensningarna av den Moskvatrogna falangen. I linje med stalinismen fortsatte Rumänien sin satsning på snabb industrialisering. Den rumänska ekonomiska politiken skapade därmed allt större friktion mellan Rumänien och övriga stater i Östblocket. Kritiken bottnade i att Rumäniens fortsatta industrialisering var ett brott mot den arbetsfördelning som det socialistiska ekonomiska samarbetet Comecon vilade på (Roper 2000, 32-34; Gallagher 2005, 53-55).

De mera industrialiserade socialiststaterna ansåg att Rumänien skulle specialisera sin produktion på jordbruksprodukter och utvinning av råvaror istället för att konkurrera om produktion av industrivaror. Georghiu-Dej reagerade på kritiken genom att intensifiera det ekonomiska samarbetet med västvärlden. Sovjet tillät, något förvånande, Rumäniens avvikande politiska linje då landet till skillnad från både Ungern och Polen föreföll vara en stabil kommuniststat. Efter skicklig trippdiplomati förmådde den rumänska statsledningen Sovjet att dra tillbaka sina trupper från landet 1958 (Ibid.). Då Georghiu-Dej avled 1965 hade utvecklingen i landet gestaltat sig mycket olik utvecklingen i övriga östeuropeiska socialiststater (Sanborne 1996, 56; Harjula 2009, 157).

Rumäniens nye ledare Nicolae Ceausescu fortsatte på Georghiu-Dejs politiska linje. Under de första åren av sitt styre gjorde Ceausescus en betydande ansträngning för att bygga upp sin egen popularitet. Lönerna höjdes, pensionssystemet reformerades och priset på varor sänktes (Roper 2000, 46-47). Inom det styrande partiet (som efter Ceausescu maktövertagande återtog sitt gamla namn PCR) introducerade Ceausescu flera ny idéer bl.a. idén om ”kollektivt ledarskap” (Ibid., 46). I ett offentligt tal 1968 fördömde Ceausescu den sovjetiska interventionen i Tjeckoslovakien och vann därmed respekt i västvärlden (Linz & Stepan 1996, 348). Strax blev det emellertid allt tydligare att syftet med Ceausescus politiska reformer var att öka ledarens personliga makt. Efter att Ceausescu 1971 hade besökt Kina och Nordkorea lät han införa en personkult utan motstycke i modern rumänsk historia (Linz & Stepan 1996, 349; Sanborne 1996, 60).

Den liberala politik som Ceausescu tillsynes hade förfäktat under 1960-talet ersattes under 1970-talet med ledardyrkan och nationalism. Gränsen mellan den rumänska statens och Ceausescus personliga tillgångar suddades snart ut. Ett ”sultanistiskt” system växte fram där närheten till ledaren var avgörande för inkomst och inflytande (Linz & Stepan 1996, 349). Även Ceausescus hustru Elena Ceausescu tillförsäkrade sig utomordentlig makt (hon valdes bl.a. in i centralkommittén). Likaså Ceausescus son Nicu Ceausescu samt ett stort antal andra släktingar och vänner till familjen tilldelades höga befattningar (Sanborne 1996, 61). I likhet med Nordkorea utvecklade sig Rumänien under 1970- och 1980-talet mot dynastisk socialism. Ceausescuregimen styrde landet med järnhand. Speciellt fruktad var den rumänska säkerhetspolisen *Securitate* som ansågs ha närmast total kontroll över medborgarnas förehavanden. Offentlig opposition mot Ceausescuregimen existerade inte undantaget några enstaka fall (Roper 2000; Gallagher 2005).

Den gynnsamma ekonomiska utvecklingen under 1970-talet samt Ceausescus utrikespolitiska framgångar kan ha haft en återhållsam effekt på regimotståndet. På 1980-talet svängde den ekonomiska utvecklingen och den rumänska utlandsskulden började växa. Ceausescu betraktade landets utlandsskuld som en säkerhetsrisk och införde ett omfattande inbesparingsprogram. Inbesparingsprogrammet som bl.a. medförde ransonering av gas, ström, mat och mediciner sänkte märkbart levnadsstandarden. Den ekonomiska nedgången blottade i sin tur en mängd sociala-, etniska- och miljörelaterade problem. Berlinmurens fall kommenterade Ceausescu i fördömande ordalag. Då oroligheter blossade upp i den etniskt diversifierade staden Timisoara i mitten av december 1989 vidtog Ceausescu inga särskilda åtgärder. Oroligheterna spred sig emellertid i snabb takt från Timisoara över hela landet och den 22 december tvingades paret Ceausescu fly från Bukarest. De tillfångatogs strax därefter och arkebuserades juldagen 1989 (Almond 1996, 184-185; Sanborne 1996, 68-76).

6.2.1 Uppkomstfasens dynamik

Enligt Anca Mihael Pusca emanerade inte den rumänska revolutionen från ett krav på införandet av pluralistisk demokrati och marknadsekonomi (Pusca 2008). Under nästan ett halvsekel hade den kommunistiska regimen i Rumänien fjärrmat landet och dess folk från omvärlden och från andra – i synnerhet regimkritiska – impulser. Då demonstranterna i den revolutionära rörelsen framförde krav på

frihet avsåg de frihet från Ceausescu och då de framförde krav på demokrati avsåg de demokratiska reformer inom kommunistpartiet. Demokrati i västerländsk mening var något obekant för flertalet:

Most of the evidence gathered from interviews with revolutionary leaders and participants in the Romanian Revolution, seems to suggest that the revolution had no higher goal than removal of the communist regime and Ceausescu himself. The revolution was thus fought on no clear democratic platform – at least not the market – led democracy and democratic reforms that where to follow. One should not confuse the ‘We Want Democracy and Freedom’ cries with cries for a capitalist economy, for most people had no idea what that was. What most people could hope for initially, was a reformed communism á la Gorbachev. Only a very small elite saw this as an opportunity towards a democratic system, while the majority of the people were driven to the streets out of sheer survival instinct (Pusca 2008, 98).

Den demokratiska input som likväl manifesterade sig i den rumänska revolutionen härrörde i stor utsträckning från utlandet. Trots att Rumänien var ett slutet land förmådde inte Ceausescuregimen fjärma landet från alla utländska impulser. Vid landets gränser kom den rumänska befolkningen i kontakt med utlänningar (främst serber och ungrare) som berättade om stora förändringar inom Östblocket. Av stor betydelse var också att *Radio Free Europe:s* sändningar kunde höras i delar av landet. Mot slutet av 1980-talet utkämpade Ceausescuregimen ett alltmer desperat informationskrig. Regimen kunde exempelvis inte förhindra spridningen av nyheten om Berlinmurens fall (Siani-Davies 2005; Sanborne 1996). Då oroligheter bröt ut i Brasov 1987 kunde regimen utnyttja sitt informationsmonopol genom att offentligt avfärda protesterna som ”huliganism”. Ceausescuregimen hade framgångsrikt tillämpat samma strategi i Valea Jiului tio år tidigare (Sanborne 1996, 63; Siani-Davies 2005, 35). Då oroligheter bröt ut i Timisoara 1989 hade regimen emellertid spelat ut sitt ”huliganism-kort”.

Oroligheterna hade sin upprinnelse i Ceausescuregimens försök att omplacera den regimkritiske protestantiske pastorn László Tökes. Tökes vägrade lämna sitt hem och sin församling och fick oväntat ett starkt stöd av församlingsmedlemmar och senare även av andra Timisoarabor. Då Tökes även tillhörde den ungerskspråkige minoriteten fick proteströrelsen en både multietnisk och kristen karaktär. Proteströrelsen i Timisoara var sålunda förankrad i ett budskap som stod i bjärt kontrast till den ateistiska och rumänsk-nationalistiska ceausescuismen (Almond 1996; Siani-Davies 2005; Gallagher 2005).

Ett demokratiskt tänkesätt hade dock aldrig slagit rot i Rumänien och landets civilsamhälle var närmast obefintligt. Däremot hade vissa element av den vulgärnationalism som frodades under mellankrigstiden inlemmats i ceausescuismen (Linz & Stepan 1996; Gallagher 2005). Då Ceausescuregimen började krackelera fann nationalismen nya utflöden som slutligen – både till sin organisation och retorik – liknade mellankrigstidens politiska höger. Precis som under tiden innan andra världskriget blandades religiösa föreställningar samman med nationalistiska och kom att utgöra ett viktigt inslag i den revolutionära rörelsen mot Ceausescu (Pusca 2008; Gallagher 2005; Roper 2000). Revolutionens lösa demokratiska förankring bekräftas av att ett stort antal rumäner tolkade den snabba och oväntade händelseutvecklingen i religionens, mystikens och konspirationsteoriens tecken:

Much of the conversation surrounding the Romanian Revolution focused either on the question of mysticism – the higher force here being in many ways almost Godly – or on a series of different conspiracies – the higher force being a series of obscure international interests in our region and our people, whether it be the Masons, Jews, Americans, Russians or Hungarians (Pusca 2008, 127).

Den revolutionära oppositionens mest framträdande ideologiska drag varierade avsevärt mellan olika städer och regioner. Den samtida förändringen i resten av Östeuropa i kombination med omvärldens demokratiska och marknadsekonomiska påtryckning gav emellertid revolutionen en demokratisk prägel. Den revolutionära oppositionen var dock till sitt innersta väsen snarare anti-ceausescuistisk än pro-demokratisk. Vilken typ av förändring som den revolutionära oppositionen efterlyste i sitt krav på frihet och demokrati var sålunda en öppen fråga i slutet av 1989 (Pusca 2008; Goldstone et al. 1998; Tismaneanu 1999).

6.2.2 Uppkomstfasens duration

En vanligt förekommande uppfattning är att den rumänska revolutionen började i december 1989. Vladimir Tismaneanu skriver: "The Romanian revolution actually started on December 15 in Timisoara, where a spontaneously formed crowd opposed the regime's attempt to evict Lázlo Tökés, a defiant pastor of the Reformed (Calvinist) Church from his parish/residence" (Goldstone et al. 1998, 425). Peter Siani-Davies framhåller att en revolutionär situation inte var möjlig innan 1989 p.g.a. Ceausescuregimens intensiva förtryck (Siani-Davies 1996, 458). Missnöjet med regimen var dock redan innan 1989 utbrett om än latent (Roper 2000, 60). Min analys utgår därför från regimens implementering av det omfattande inbesparingsprogrammet 1981. Programmet sänkte betydligt levnadsstandarden i Rumänien och ökade på så vis även frustrationen med Ceausescuregimen (Sanborne 1996, 63).

I *De intellektuellas omorientering*. Efter det kommunistiska maktövertagandet i Rumänien gjorde den nya regimen en stor ansträngning för att vinna över landets intellektuella på sin sida. Detta eftersom regimen uppfattade de intellektuella som ett nyckelredskap i omvandlingen av Rumänien till en socialistisk stat. De intellektuella som inordnade sig belönades medan de som vägrade bestraffades (Gallagher 2005, 49). Då oroligheter bröt ut i Timisoara 1989 var det i huvudsak personer från arbetarklassen och inte intellektuella som demonstrerade. De intellektuellas revolutionära aktivitet ökade först efter att den revolutionära rörelsens hade mobiliserats vilket kom att prägla dess utveckling:

The Timisoara demonstrations were for the most part workers' demonstrations. Intellectuals played a minimal role in getting the crowd out into the street, only later finding themselves as natural orators and organizers, once the mobilization had already occurred. This meant that the demonstrations were largely reactionary and did not have a clear and certainly not a unitary platform on which to stand. The demands were formulated late in the game, once it became obvious that the regime was faltering, and they continued to change throughout the upcoming weeks and months as a unitary list of demands was sought (Pusca 2008, 101).

Motståndet mot Ceausescuregimen emanerade i högre grad från dissidenter inom kommunistpartiet än från landets intellektuella. En utbredd angivarkultur i de intellektuella kretsarna lade effektivt sordin på den intellektuella kritiken. Så sent som i november 1989 ignorerades exempelvis den rumänske poeten Mircea Dinescus uppmaning till strejk av sina kollegor. De intellektuellas passivitet innan Ceausescuregimens fall kan förklaras med den ovanligt framgångsrika indoktrineringen:

Except for the communist party, no national institution produced dissidents willing to distance themselves publicly from regime's destructive policies. With few exceptions, medical doctors colluded with the regime in incarcerating dissidents in mental hospitals where they were often destroyed by the treatment they received. Privileges and carefully modulated intimidation encouraged intellectuals to stay quiet and sometimes even police their professions on the regime's behalf. In November 1989 the appeal of Mircea Dinescu, a dissident poet, for a general strike of writers was ignored by his colleagues (Gallagher 2005, 64-65).

II *Rigid klasstruktur*. Transformationen av den rumänska klasstrukturen från ett övervägande jordbruksdominerat samhälle till ett industrialiserat samhälle dirigerades utgående från den marxistiska ideologin (Almond 1996; Harjula 2009). Enligt den marxistiska ideologin kan den kommunistiska staten inte förverkligas utan att arbetarklassen griper makten av borgarklassen (Marx & Engels 1998). Ett dylikt maktskifte förutsätter alltså att den ekonomiska utvecklingen har kommit så långt att den har frambringat en arbetarklass. Väl medveten om detta eftersträvade Georghiu-Dej och senare Ceausescu en snabb och omfattande industrialisering av Rumänien (Roper 2000; Gallagher 2005).

I realiteten låg dock inte makten hos arbetarklassen utan hos den kommunistiska nomenklaturen. Systemet var på intet vis egalitært utan tvärtom utomordentligt hierarkiskt (Almond 1996, 184-185). Ceausescus styre har jämförts med de ottomanska sultanernas och har följdriktigt kallats för "sultanistiskt" (Linz & Stepan 1996, 349). Personkult, nepotism och elitrotation (d.v.s. att grupper inom samhällseliten byter av varandra i statens ledning) kännetecknar sultanistiska system:

The cult of personality and sultanistic regime that developed throughout the 1970s had three essential characteristics. Firstly, Ceausescu instituted a policy of elite rotation that he used within the party, the government and the military [...] A second characteristic of the cult of personality has been referred to as 'dynastic socialism'. Similar to the familial regime in North Korea, Ceausescu elevated those within his family, especially his wife Elena and their son Nicu [...] A third characteristic of Ceausescu's regime was its personalistic quality. Ceausescu was often described simply as "the leader" or "the ruler" (conducator) (Roper 2000, 51-52).

Ceausescus sultanistiska system skapade med tiden allvarliga spänningar både inom samhället och inom nomenklaturen. Under 1980-talet började Ceausescuregimens storskaliga satsning på utbyggnad av tung industri allt mera te sig som ett ekonomiskt, socialt och ekologiskt misstag (Sanborne 1996, 63-66; Roper 2000, 56-57). Under samma tid började även missnöjet med Ceausescus maktfullkomlighet och bristande verklighetsförankring gro hos den politiska eliten. Till syvende och sist visade sig det sultanistiska systemet vara allt för stelbent för att kunna anpassa sig efter de stora förändringar som stundade 1989 (Gallagher 2005, 68-69).

III *Misslyckade reformförsök*. Den rumänska ekonomin var i hög grad beroende av import av billig råolja. Den billiga råoljan förädlades och exporterades sedan vidare till ett högre pris. Den ekonomiska vinsten använde Ceausescuregimen som garantier för allt större lån från utlandet. Under slutet av 1970-talet ökade inte längre inkomsterna från exporten av den förädlade oljan i samma takt som priset på den importerade råoljan. Den negativa utvecklingen hade i början av 1980-talet givit upphov till en massiv utlandsskuld (Roper 2000, 55). För att minska Rumäniens utlandsskuld inledde Ceausescuregimen ett omfattande inbesparingsprogram. Inbesparingsprogrammet slog mycket hårt mot den rumänska befolkningen. Roper skriver: "This austerity policy dramatically decreased living standards, social welfare and medical care and increased malnutrition, AIDS and infant mortality (by the late 1980s, the country had one of the highest European infant mortality rates)" (Roper 2000, 55-56).

Den stora barndödligheten i Rumänien berodde delvis på Ceausescus förbud av aborter och preventivmedel. Förbuden sammanhängde med Ceausescus övertygelse att Rumäniens framtida välstånd och oberoende endast kunde tryggas genom en stadig befolkningstillväxt. Medelst obligatoriska gynekologbesök på arbetsplatserna försäkrade sig Ceausescuregimen om att ledarens påbud efterlevdes:

[C]eausescu increased the misery index still further with various cruel social policies. One of the most notorious was his 'pro-birth' program, a misguided effort to increase Romania's population by banning abortion and contraceptives. The policy was originally implemented in 1966 and was made still more intrusive in the 1980s when the regime actually began requiring monthly gynecological checkups of women at their workplaces to ensure that if a woman became pregnant she would be forced to carry her pregnancy to term. This bizarre experiment in Orwellian Big Brotherhood backfired horribly (Sanborne 1996, 64).

I början av 1980-talet slog Ceausescuregimen till mot två av de samhällsgrupper som regimen fruktade allra mest: den ortodoxa kyrkan och bönderna. I linje med Ceausescus systematiserings- och moderniseringsprogram såg regimen en möjlighet att riva flera ortodoxa kyrkor samt åtskilliga rumänska byar. I deras ställe avsåg regimen bygga "moderna" stadsdelar. Anmärkningsvärt nog mötte reformerna ringa motstånd. Målsättningen med reformerna – d.v.s. att stärka regimen grepp om den ortodoxa kyrkan och bönderna – uppnåddes å andra sidan inte (Gallagher 2005, 65-66).

IV *Misslyckat ledarskap*. Den 17 december begav sig Ceausescu iväg på ett statsbesök till Iran. Statsbesöket ägde rum efter att oroligheter hade brutit ut i Timisoara. Statsbesöket i Iran tyder på att Ceausescu kraftigt underskattade betydelsen av protesterna:

Convinced that the Timisoara uprising had been quelled, Ceausescu left Romania for a state visit to Iran. Far from having been defeated, the Timisoara freedom fighters basically took over the city, and the military withdrew into its barracks. Ceausescu's reactions during those hectic days showed how isolated he had become from his country's realities. A prisoner of his own cult, he trusted the Securitate's reassuring reports about the end of the uprising (Goldstone et al. 1998, 425).

Då protester bröt ut även i Bukarest vägrade landets försvarsminister generalöverste Vasile Milea verkställa Ceausescus order att öppna eld mot demonstranterna. Ceausescu svarade med att avskeda och offentligt fördöma Milea. Under oklara omständigheter dog Milea samma dag den 22 december 1989 (Siani-Davies 2005, 88-91). Kort efter att händelsen hade offentliggjorts uppstod ryktet att Milea hellre hade begått självmord än ålytt Ceausescus order. Ceausescus hantering av Mileas ordervägran var ett uppenbart misstag. Milea martyrförklarades strax av den framväxande revolutionära rörelsen (Ibid.).

Under de kritiska dagarna mellan den 21 och 22 december trodde Ceausescu uppenbarligen att han fortfarande var herre över situationen. Ceausescus avgörande misstag var att hålla tal riktat till den väldiga folkmassa som hade samlats i Bukarest. Det första talet slutade med att Ceausescu buades ut av åhörarna. Ana Maria Narti sammanfattar: "Landet befinner sig i chocktillstånd; människorna är bittra, ilska, förtvivlade; det enda kloka skulle ha varit att införa undantagstillstånd och förbjuda alla folksamlingar" (Narti 1992, 6). Det sista talet den 22 december fick en dramatisk vändning: folkmassan stormade centralkommittén och paret Ceausescu tvingades fly från byggnadens tak med helikopter (Narti 1992; Gallagher 2005; Siani-Davies 2005).¹¹⁹

6.3.1 Utvecklingsfasens dynamik

Den 22 december 1989 kunde den revolutionära rörelsen inta den nationella Tv-stationen med hjälp av arméförband som hade gjort myteri. Portalfiguren inom den s.k. Nationella räddningsfronten (*Frontul Salvării Nationale*), Ion Iliescu, offentliggjorde samma dag i ett TV-tal att Ceausescu hade svikit den sanna socialistiska ideologin och därmed även det rumänska folket. Exakt när, var och hur den Nationella räddningsfronten (fr.o.m. nu endast NRF) uppstod är inte helt klarlagt. Flera av de personer som sedermera skulle ingå i NRF:s kärntrupp höll dock ett sammanträde i centralkommittén strax efter att byggnaden hade stormats. Denna kärntrupp bestod i likhet med Iliescu av f.d. medlemmar av kommunistpartiet (Narti 1992, 8-9; Gallagher 2005, 71-73).

Följande dag höll Iliescu ytterligare ett tal i vilket han förklarade att terrorister försökte återinsätta Ceausescu. Totalt beräknas ca 1100 människor ha förlorat livet mellan slutet av december 1989 och början av januari 1990. Av dessa förlorade ca 85 % livet under dagarna efter den gamla regimens fall:

Yet the salient fact remains that it was the period following the flight of the deposed leader that witnessed by far the greatest bloodshed of the revolution. The official death toll for the whole of the revolution is 1.104, with 3,352 wounded.¹ Of these, 162 died and 1.101 were wounded in the period between December 17 and noon on December 22. Following the flight of Ceausescu, the numbers escalated sharply, so that by January 10 a further 942 people had lost their lives and 2,251 had been wounded (Siani-Davies 2005, 97).

Under de därpå följande våldsamma veckorna styrdes Rumänien av NRF:s exekutiva råd. Iliescu tillsattes som interimistisk president och Petre Roman som premiärminister (Gallagher 2005, 72-74).

Eftre den gamla regimens fall ökade splittringen inom den rumänska revolutionära rörelsen. Missnöjet ökade särskilt bland de icke-kommunistiska dissidenterna (bl.a. Tökes). Dessa ansåg att de kommunistiska dissidenterna (bl.a. Iliescu) i NRF hade utfört en kupp:

Endast några veckor efter revolutionen börjar de icke-kommunistiska dissidenterna att lämna denna konstgjorda statsledning; de inser då att de egentligen inte får någon information om viktiga beslut, som fattas bakom ryggen på dem [...] Andra dissidenter i samma position upptäcker så småningom att de inte ens tolereras som statister i det politiska spelet: efter ett besök i USA möts Laszlo Tökes av ett kort besked – han ingår inte längre i landets provisoriska ledning. En tredje grupp bland de icke-

¹¹⁹ Källorna överensstämmer inte i beskrivningen av händelseutvecklingen mellan den 21 och 22 december. Sanborne uppger att Ceausescus helikopterflykt ägde rum den 21.12 men Gallagher, Siani-Davies och Tismaneanu hävdar att samma händelse inträffade den 22.12 (Sandborn 1996, 72-73; Gallagher 2005, 71; Siani-Davies 2005, 1; Goldstone 1998, 426). Nartis redogörelse (som inte står i konflikt med Gallaghers, Siani-Davies eller Tismaneanus) beskriver hur ett inledande massmöte (som televiserades) den 21.12 misslyckades varefter ett andra massmöte organiserades under den därpå följande dagen den 22.12. Det senare massmötet föranledde då, enligt Narti, stormningen av Centralkommittén och Ceausescus flykt (Narti 1992, 6-7).

kommunistiska dissidenterna i den provisoriska statsledningen försöker hålla en dialog vid liv mellan front och opposition; senare kommer de att vittna om hur de hela tiden vilseletts och hur alla försök till ärliga förhandlingar avsiktligt stoppats (Ion Caramitru) (Narti 1992, 10).

Givet det framväxande motståndet mot Iliescuregimen och det proportionellt sett stora antalet dödsoffer efter Ceausescuregimens fall är det anmärkningsvärt att en s.k. multipel suveränitet inte manifesterade sig (eller endast manifesterade sig under en mycket kort tid) i början av 1990 (Siani-Davies 1996, 457-458).¹²⁰

Denna anomali har givit upphov till den vanligt förekommande uppfattningen att den rumänska revolutionen avstannade halvvägs. Den ofullbordade revolutionen har exempelvis enligt Roper hämmat landets senare utveckling: "The unfinished revolution of 1989 hampers the country's ability to progress" (Roper 2000, 84). Pusca spårar den förändrade dynamiken i den rumänska revolutionen till arkebuseringen av paret Ceausescu: "While some argue that the Romanian Revolution was never completed, that it was hijacked or stolen,⁵² most people will agree that the revolutionary fervor ended with the death of the Ceausescus" (Pusca 2008, 115-116).

Efter avrättningen av paret Ceausescu finns inga övertygande belägg för vidare statligt sanktionerade likvideringar. Den rumänska revolutionen stegrades sålunda aldrig i revolutionär terror. Tvärtom har Iliescuregimen beskyllts för att ha förhindrat utredningar av brott begångna före och efter Ceausescuregimens fall (Narti 1992, 15). En del motståndare till Iliescuregimen har t.o.m. hävdade att Ceausescuregimen störtades i en kupp orkestrerad av den f.d. nomenklaturen. Enligt denna teori använde den f.d. nomenklaturen Securitate som ett instrument för att kväsa revolutionen. Dessa beskyllningar har konsekvent förnekats av Iliescuregimen. Tismaneanu försöker förena de olika synsätten då han skriver: "Indeed, the Romanian Revolution was a blend of spontaneous revolt from below, conspiracy, and coup d'état" (Goldstone et al. 1998, 426).

Den 12 januari 1990 ökade spänningen inom den revolutionära rörelsen. Demonstranter krävde klarhet i en mängd frågor bl.a. rörande NRF:s relation till kommunistpartiet. Ett annat viktigt krav som framfördes och slutligen hörsammades var att landets provisoriska parlament utöver NRF även måste inkludera representanter från landets etablerade partier. Det senare kravet resulterade i bildandet av den Nationella enhetens provisoriska råd (fr.o.m. nu endast NEPR) (Siani-Davies 2005, 244-253). Vid slutet av januari hade likväl den revolutionära rörelsen börjat spricka. NRF:s motståndare hävdade att rörelsen styrdes av förtäckta kommunister och att rörelsen därmed stod i vägen för en mera djupgående demokratisering. Händelseutvecklingen under januari 1990 markerar slutet på den rumänska revolutionens smekmånad:

Following hard on the heels of the disturbances of January 12, the demonstrations of January 28-29 can be seen as a turning point of the revolution. Even if they were not the catalyst of the change, alongside the formation of the PCNU [PCNU den engelska förkortningen för NEPR] they symbolically marked the conclusion of one phase of the revolutionary process and the beginning of another. The already fast fading honeymoon was at an end (Siani-Davies 2005, 253).

I en serie våldsamma demonstrationer och motdemonstrationer lyckades NRF gradvis befästa sin makt. Utvecklingen nådde sin kulmen då NRF erhöll en klar majoritet av rösterna i landets första fria parlamentsval sedan kommunisternas maktövertagande efter andra världskriget. Valet var dock kontroversiellt eftersom NRF i högre grad än andra partier förmådde utnyttja landets statliga media (i synnerhet TV). NRF tolererade inte den kritik som riktades mot partiet efter valet. Under tumultartade former kuvade NRF, med understöd av gruvarbetare, oppositionen i juni 1990. Intermezzot under sommaren 1990 utgör slutet på den rumänska revolutionens utvecklingsfas (Narti 1992; Siani-Davies 2005; Gledhill 2011).

---

¹²⁰ Gallagher hävdar intressant nog att dubbel suveränitet *de facto* existerade under början av 1990 i Timisoara. Gallagher skriver: "But, unlike Bucharest, Cluj and other cities which had been the scene of fighting in 1989, the embryo citizens movement of Timisoara was able to prevent the FSN from monopolising positions of authority. A situation of dual power existed after January when the leaders of the democracy movement held local elections and formed a city council which set out to improve social and economic conditions and thus had substantial local support" (Gallagher 2005, 95). Varför utvecklingen i Timisoara var en annan än i övriga Rumänien är en intressant fråga som dessvärre faller utanför avhandlingen.

6.3.2 Utvecklingsfasens duration

Den summariska rättegången mot paret Ceausescu var det första tecknet på att smekmånaden under den rumänska revolutionen inte skulle bli långvarig. Rättegången har beskrivits som farsartad. En verklig ansträngning för att utreda paret Ceausescus brott gjordes inte. De åtalade gavs heller ingen riktig möjlighet att försvara sig (Sanborne 1996, 73-76).¹²¹ När det första fria valet arrangerades i början av 1990 var den rumänska revolutionens mest formativa fas över. Pusca sammanfattar: While many [...] claim that the Romanian Revolution was never completed, most textbooks, articles and journals consider that the Revolution ended with the death of Ceausescu and the first free elections (Pusca 2008, 120).

V *Moderaternas maktövertagande*. NRF:s politiska agenda var från första början moderat. Rörelsens ledning önskade inga djupgående förändringar av den rumänska staten eller samhället. I NRF:s första offentliga uttalande användes inte ordet revolution även om det senare inkorporerades i rörelsens retorik:

The first television broadcast made by the FSN [d.v.s. NRF] leadership on 22 December assiduously avoided the word 'revolution'. Two days later, on 24 December, Virgil Magureanu [Magureanu är mest känd för att han utsågs till chef för den rumänska informationstjänsten 1990] read a communiqué of the FSN that triumphantly embraced the term when he declared: 'The revolution has won'. The FSN described itself as 'the emanation of the revolution', but its actions suggested a movement intent on smothering its radicalism. The rhetoric of revolutionary change was embraced while the goal of limited restructuring of the political order was never lost sight of (Gallagher 2005, 73).

Motståndet till en mera radikal agenda kan spåras till kärntruppen inom NRF. Siani-Davies har delat in rörelsens anhängare i tre grupper utgående från ålder. Till den första gruppen hör de äldre f.d. kommunistiska dignitärerna som hade varit med om att bygga upp kommunistpartiet. Dessa (exempelvis Silviu Brucan) hade fallit i onåd hos Ceausescu efter att de hade protesterat mot den politiska utvecklingen i landet. Till den andra gruppen hör de reforminriktade kommunisterna. De flesta av dem (exempelvis Iliescu) var högtbildade teknokrater i medelåldern som under Ceausescuåren hade önskat se en glasnost- och perestrojkapolitik i Rumänien. Till den tredje och sista gruppen hör de unga reformisterna. De unga reformisterna (exempelvis Petre Roman) hade en pragmatisk inställning och eftersträvade en gradvis omvandling av Rumänien till en västerländsk demokrati (Siani-Davies 2005, 195-197).

Ett betydande antal militärer, intellektuella, studenter m.fl. anslöt sig också till NRF varav vissa t.o.m. invaldes i rörelsens exekutiva råd. I det stora hela förblev dock kontrollen hos en kärntrupp bestående av f.d. medlemmar av kommunistpartiet (Roper 2000, 65-66). Genom att överta kommunistpartiets gamla maktstrukturer hade NRF i slutet av december 1989 fått ett fast grepp om makten i Rumänien:

In the last days of December 1989 the FSN succeeded in consolidating its authority. The old structures of the PCR were taken over while committees of the FSN were set up in workplaces and at the level of each country, municipality, town, and commune (Gallagher 2005, 74).

VI *Splittrad revolutionär rörelse*. NRF var aldrig en enhetlig rörelse och rymde således många anhängare med sinsemellan oförenliga visioner. En av de få frågor som behandlades med konsensus gällde nödvändigheten av att förhindra vidare utredningar av de brott som hade begåtts under Ceausescutiden:

Inte ens då den bildades utgjorde Nationella räddningsfronten en sammansvetsad politisk organisation. Uttalanden och handlingar pekade åt olika håll. Det enda man hela tiden var överens om var ansträngningarna att helt stoppa alla undersökningar om de gångna decenniernas brott (Narti 1992, 14-15).

---

¹²¹ En förklaring till den summariska rättegången är att man inom den revolutionära rörelsen fruktade att Securitate skulle försöka frita och återinsätta den gamla regimen. En annan förklaring är att personer inom NRF omgående vill tysta paret Ceausescu. Båda förklaringar är möjliga och utesluter inte varandra (Sanborne 1996, 76).

I början av 1990 inträffade emellertid två händelser som ökade den inre och yttre kritiken mot NRF. För det första fattade ledarskapet inom NRF beslutet att omvandla rörelsen till ett politiskt parti. Därmed kunde NRF ställa upp i det val som hade utlovats under våren 1990. Kritiker menade att NRF inte både kunde organisera valet och ställa upp i valet eftersom det skulle ge partiet en orättvis fördel (Siani-Davies 2005, 250; Gallagher 2005, 78-80). För det andra började NRF använda sig av våldsamma massdemonstrationer som ett politiskt påtryckningsmedel. Den senare företeelsen kallas av rumäner för *mineriada* och syftar i första hand på de rumänska gruvarbetarnas delaktighet i den postrevolutionära utvecklingen i Rumänien:

The first year following the Romanian Revolution was marked by two main scandals: 1) the decision of the National Salvation Front to become a political party and run for elections – which they naturally won given the constant exposure they had received through the media and 2) the so-called ‘*mineriada*,’ where the newly elected government was blamed for calling in the miners from the north of the country to suppress a month-long demonstrations that was contesting the results of the first free elections (Pusca 2008, 116).

Den 25 januari 1990 beslöt sig tre av de etablerade partierna (det kristdemokratiska agrarpartiet, liberalerna och socialdemokraterna) att gå samman i en koalition mot NRF. Tre dagar senare samlades oppositionen mot NRF till en demonstration i Bukarest. På morgonen den 29 januari började en massiv ansamling pro-NRF demonstranter (bl.a. gruvarbetare från Targu Jiu) strömma in i Bukarest. De till antalet betydligt färre, anti-NRF demonstranterna, lämnade under våldsamma tilldragelser Bukarest med tillsynes oförrättat ärende (Siani-Davies 2005, 251-253; Gallagher 2005, 80).¹²² NRF hade segrat i den första *mineriaden* men oppositionen var inte kväst:

The anti-Ceausescu coalition had irreversibly fractured and for the next few years the political scene in Romania was to remain deeply polarized between the NSF [d.v.s NRF] and its opponents. The bloody pro-Front counterdemonstrations were merely a foretaste of more violent conflicts to follow, as the opposing sides battled for political supremacy (Siani-Davies, 253).

VII *Radikalernas uppstigande*. En massmobilisering med syftet att avtvinga moderaterna makten och införa ett radikalt styre inträffade inte under den rumänska revolutionen. De etablerade partierna, studenter samt intellektuella utmanade, dock utan större framgång, NRF:s dominerande politiska ställning. Detta skedde genom flera fredliga demonstrationer som emellertid delvis urartade i våldsamheter (detta gäller i synnerhet för den tredje *mineriaden* i mitten av juni 1990) då regimen kallade till motdemonstrationer. I början av 1990 utvecklade sig den rumänska revolutionen inte i riktning mot radikalernas uppstigande utan mot *moderaternas radikalisering*.

NRF:s ledning togs på sängen då demonstranter i början av januari 1990 krävde större transparens. Vid denna tidpunkt hade NRF fortfarande inte uppnått kontroll över den legitima våldsutövande makten (polis och militär) och tvingades sålunda till förhandlingsbordet på demonstranternas begäran:

[T]he weakness of the Front [NRF] had been clearly revealed, as its leaders apparently capitulated to the demands of a small number of rowdy demonstrators [...] The army had been present in the square but had made no attempt to disperse the demonstrators. In fact the experience of the revolution seems to have so traumatized the various branches of the security forces that none felt able or willing to intervene in the political struggle (Siani-Davies 2005, 246).

Demonstranternas seger den 12 januari 1990 tvingade NRF att se över sin befintliga maktresurs. Kort efter NRF:s nederlag deklarerade den kommunistiske dissidenten och medlemmen av NRF Brucan: ”We were taken by surprise then [den 12 januari 1990]...We will no longer be taken by surprise I can assure you” (Siani-Davies, 247).

Vid följande sammandrabbning (den första *mineriaden*) i slutet av månaden kallade NRF för första gången in gruvarbetare till sitt försvar (Ibid.). Endast ett par veckor senare använde sig NRF åter av

---

¹²² Efter oroligheterna bildades dock NEPR vilket kan tolkas som en eftergift gentemot de övriga partierna. NRF:s våldsamma kuvande av protester med därpå följande eftergifter blev enligt Siani-Davies ett återkommande mönster i rumänska politik under revolutionens efterdyningar (Siani-Davies 2005, 253).

samma vapen. Den andra mineriaden, den 18 februari 1990, började fredligt men slutade även den våldsamt. NRF har anklagats för att ha låtit den nybildade säkerhetsstyrkan, den rumänska informationstjänsten (kontrollerad av NRF), infiltrera bråkmakare i demonstrationen med det bakomliggande syftet att misskreditera oppositionen (Gledhill 2005, 80). Oavsett om denna beskyllning är riktig eller inte resulterade den andra mineriaden i att NRF kunde gå vidare med sina planer på att ordna och ställa upp i det förestående valet våren 1990 (Sanborne 1996, 89).

VIII *Radikalernas maktövertagande*. Revolutionära radikaler grep inte makten under den rumänska revolutionen. Då oppositionen mot NRF växte tillgrep moderaterna visserligen radikala medel. Detta dock utan att rörelsen omvandlades till ett radikalt parti. Med ett understöd på över 60 % av rösterna segrade NRF föga överraskande i parlamentsvalet i maj 1990 (Roper 2000, 67). Iliescu segrade å sin sida överlägset i det samtida presidentvalet (Ibid.). Den tredje mineriaden i mitten av juni 1990 utlöstes av oppositionens protester mot valets organisering och resultat (Sanborne 1996, 90-91). Händelseutvecklingen under våren och sommaren 1990 bör dock inte betraktas som radikalernas maktövertagande utan som *moderaternas konsolidering*.

Många industriarbetare och gruvarbetare allierade sig med det moderata NRF i hopp om att partiet skulle värna om arbetarklassens framtid. I utbyte var nämnda grupp villig att agera stödtrupp (och stundom t.o.m. stormtrupp) åt NRF. Alliansen mellan de rumänska makthavarna och gruvarbetarna hade, som Narti påpekar, vissa fascistoida drag:

Det mest förödande anti-demokratiska medel som Nationella räddningsfronten medvetet och ofta väljer att ta till är satsningen på hysterisk rädsla, hat och våld. Redan den 12 januari 1990 börjar en kedjereaktion, en sorts ständigt pågående krig mellan stora demonstrationer: folkmassor rör sig mot Fronten och anklagar den för att återställa nomenklaturans och säkerhetspolisens makt; andra massor mobiliseras för att med våld misstänkliggöra och stoppa de anti-kommunistiska rörelserna. I januari, februari, mars, april och juni äger intensiva konfrontationer rum. Gruvarbetarnas upprepade intrång i huvudstadens politiska liv är bara en av ingredienserna i en politik som i mångt och mycket påminner om fascismens manipulationer med massor omvandlade i attackgrupper, som avsiktligt hetsas till att angripa demokratins aktivister (Narti 1992, 12).

I Timisoara lät en grupp unga författare och journalister den 11 mars 1990 sammanställa en lista (den s.k. *Timisoaradeklarationen*) med åtgärder som de ansåg nödvändiga för att trygga Rumäniens demokratiska transformation. Listan omfattade bl.a. ett krav på att inga f.d. kommunister skulle tillåtas ställa upp i de tre följande valen till offentliga ämbeten. Kravet på en karantän för f.d. kommunister framhölls särskilt av den flank av oppositionen som dominerades av studenter och intellektuella. Dessa samlades regelbundet före och efter valet på universitetstorget i Bukarest för att demonstrera mot NRF (Gallagher 2005, 95; Tismaneanu 1993, 338).

Iliescu kallade demonstranterna på universitetstorget för ”huliganer”. Det var samma uttryck som Ceausescu hade brukat använda för politiska dissidenter. Demonstranterna lade därför en ära i att kallas för just *golani* (rumänska för huliganer) (Gallagher 2005, 95-97). Efter flera fruktlösa försök till dialog mellan demonstranterna och NRF utbröt våldsamheter den 13 juni 1990. Då den rumänska ordningsmakten inte förmådde kuva demonstranterna kallade Iliescuregimen ånyo på gruvarbetare från Targu Jiu (Roper 2000, 68-69). Under den tredje mineriaden upplöstes demonstrationen till priset av en handfull dödsoffer den 15 juni 1990 (Sanborne 1996, 91). I skuggan av den färska valsegern bibehöll likväl Iliescuregimen sin legitimitet. Slutet på den tredje mineriaden innebar ett bakslag i försöken att hålla f.d. kommunister utanför landets ledning (Ibid.).

6.4.1 Utfallsfasens dynamik

I mars 1990 hade NEPR enats om att Rumäniens första parlament hade till uppgift att inom 18 månader efter sitt tillträde konstituera en ny grundlag. I överensstämmelse med avtalet tillsattes efter de nationella valen i maj 1990 en särskild grundlagskommitté. I egenskap av valets egentliga vinnare dominerade emellertid deputerade från NRF grundlagskommittén. NRF önskade se en stark presidentmakt och utformade därför den nya grundlagen utgående från ett s.k. semi-presidentiellt system. Den nya grundlagen ratificerades i slutet av 1990. I egenskap av Rumäniens president fick Iliescu rätt att både

utse och avsätta premiärministern samt aktivt delta i regeringssammanträden. I början av 1991 började likväl NRF krackelera (Roper 2000, 66, 69-70; Gallagher 2005, 98).

Frågor om hur landets ekonomi skulle reformeras låg till grund för schismen inom NRF. Två falanger inom NRF växte fram kring partiets portalfigurer Iliescu och Roman. Den senare förespråkade snabbare och mera djupgående ekonomiska reformer än den förra. Konflikten inom partiet förvärrades av att gruvarbetarna från Targu Jiu än en gång tågade mot Bukarest. Under den fjärde mineriaden demonstrerade emellertid inte gruvarbetarna *för* utan *emot* regeringen. Detta innebar en radikal förändring av det mönster som dittills hade varit karaktäristiskt för mineriaderna. Roman tvingades slutligen avgå varefter Iliescu utsåg Theodor Stolojan till ny premiärminister (Gallagher 2005, 98-99; Harjula 2009, 165-166). Den interna konflikten inom NRF (konflikten har kallats för Rosornas krig) gav oppositionen en möjlighet att organisera sig. I de lokala val som hölls i början av 1992 klarade sig oppositionskoalitionen CDR (*Conventia Democratica din Romania*) bra då däremot understödet för NRF gick tillbaka (Roper 2000, 69-71).

I slutet av mars 1992 bestämde sig Iliescu och hans anhängare för att bryta sig ur NRF och bilda ett nytt parti FDSN (*Frontul Democrat al Salvarii Nationale*) (Gallagher 2005, 102). Delningen av NRF är ett viktigt ögonblick i den rumänska revolutionens utfallsfas. Händelsen markerar slutet på konsensusmentaliteten även bland de f.d. kommunisterna. Roper skriver: "The splintering of FSN was an important moment in postcommunist Romania because it demonstrated clear division even among former communists" (Roper 2000, 72). FDSN lyckades emellertid förhålla tidpunkten för de nationella valen. Den extra tiden utnyttjade partiet för att bedriva en effektiv smutskastningskampanj. CDR som allmänt antogs göra bra ifrån sig i valet klarade sig sämre än väntat. Även Romans NRF gjorde ett dåligt val. FDSN klarade sig dock över förväntan och Iliescu vann den andra omgående i presidentvalet (Roper 2000, 72-75; Gallagher 2005, 104-107).

Efter valet bildade FDSN en koalition med ett mindre antal partier som dels hade utmärkt sig för att styras av f.d. kommunister och dels för sina antiungerska, antisemitiska och nostalgiskt ceausescuistiska åsikter. FDSN var hur som helst koalitionen starkaste parti. Iliescu försäkrade sig om att landets nya premiärminister (Nicolae Vacariou) samt talmännen för parlamentets respektive kammare sympatiserade med FDSN (Sanborne 1996, 93-97). I ett försök att orientera sig västerut (Rumänien eftersträvade medlemskap i både EU och NATO) bytte FDSN i juli 1993 namn till PDSR (*Partidul Democratiei Sociale din Romania*) (Roper 2000, 76). Namnbytet signalerade att partiet önskade tillhöra (eller i varje fall ge skenet av att tillhöra) den europeiska socialdemokratiska rörelsen (Ibid.).

Det inre trycket i koalitionen ökade dock i takt med att de övriga koalitionspartierna ställde allt högre krav på PDSR. Därtill ökade kritiken mot PDSR från övriga partier som ansåg att den ekonomiska utvecklingen i Rumänien hade stagnerat och att korruptionen i landet hade ökat. 1995 var det uppenbart att den gynnsamma ekonomiska utvecklingen under de två föregående åren hade svängt (Roper 2000, 77; Gallagher 2005, 132-135). För att påskynda Rumäniens anslutning till EU och NATO var Iliescu tvungen att försöka förbättra landets relation till Ungern. Detta innebar att Iliescu nödgades se över den ungerska minoritetens situation i Rumänien. Iliescus bemödanden ansträngde genast PDSR:s relation till de nationalistiska och ungerskfientliga partierna i regeringskoalitionen. Vid samma tidpunkt genomgick även oppositionspartierna en intern konflikt. Den senare schismen resulterade i en rad nya allianser som gjorde oppositionspartierna starkare än regeringskoalitionen (Roper 2000, 77-78).

Turbulensen i rumänsk politik manifesterade sig tydligt i det låga valdeltagandet i de lokala valen sommaren 1996 (Ibid., 77). Vidare dalade understödet för PDSR något som partiet bortförklarade med det låga valdeltagandet. I de nationella valen i slutet av samma år segrade oppositionspartierna över PDSR och CDR:s presidentkandidat Emil Constantinescu över Iliescu (Harjula 2009, 168). Valresultatet har delvis förklarats med att partiernas utrymme i massmedia inte längre var lika skevt som i tidigare val. Därutöver hade oppositionspartierna och Constantinescu skiftat metod i valdebatten från öppen konfrontation med de f.d. kommunisterna till konstruktiva förslag på hur landets ekonomiska problem kunde lösas. Iliescu tog å sin sida till allt aggressivare beskyllningar då opinionsmätningarna vände emot honom (Roper 2000, 79-82).

En djupare förklaring till PDSR:s valnederlag kan dock spåras till den socioekonomiska förändring som hade ägt rum sedan 1989. Det växande antalet företagare i det rumänska samhället tilltalades inte av Iliescus ekonomiska politik och valde därför att istället rösta på oppositionspartierna (Roper 2000; Gallagher 2005). Iliescus valnederlag var ett viktigt steg i Rumäniens demokratisering. Tismaneanu

sammanfattar: "Not until the election of November 1996, which finally replaced Iliescu, did Romania enter on the path of full democratization" (Goldstone et al. 1998, 426).

Maktskiftet 1996 var det första skifte av statsöverhuvud i modern tid i Rumänien som inte följde på statsöverhuvudets död eller abdikation. I början av 1999 utbröt emellertid för femte (januari 1999) och sjätte (februari 1999) gången kravaller i anslutning till gruvarbetarnas protester (Roper 2000; Gledhill 2005). Följande år fick Iliescu revansch och vann åter presidentvalet. I slutet av Iliescus mandatperiod 2004 anslöt sig Rumänien till NATO och tre år senare till EU. Trots att Rumänien sedan Ceausescuregimens fall har tagit flera viktiga steg mot en, i ekonomisk och säkerhetspolitisk bemärkelse, fullt integrerad västerländsk demokrati har landet kontinuerligt kritiserats för utbredd korruption och eftersläpande ekonomiska reformer (Le Bas 2007; Stowe 2008; Harjula 2009). De största massdemonstrationerna sedan revolutionen bröt ut 2017 efter att den rumänska regeringen hade meddelat att den önskade ändra landets korruptionslagstiftning (BBC 2017).¹²³

6.4.2 Utfallsfasens duration

Under den förra hälften av 1990 hade NRF stadfäst sin legitimitet i nationella val och framgångsrikt lyckats lotsa Rumänien ur revolutionen. Efter sommaren 1990 började den rumänska revolutionen mattas av och efter regimskiftet 1996 var revolutionen i praktiken överspelad (Harjula 2009, 166-168; Gallagher 2005, 4). Grunden för Rumäniens transformation från kommunism och planekonomi till demokrati och marknadsekonomi utstakades under NRF:s, och i synnerhet Iliescus, ledning. Roper skriver: "[B]etween 1990 and 1996, the FSN, or some variant of the party, fundamentally influenced the process of democratization and economic reform" (Roper 2000, 65).

IX *Radikalernas terror*. Revolutionära radikaler grep inte makten under den rumänska revolutionen och följaktligen inträffade heller ingen radikal terror. Mellan 1991 och 1992 såg sig dock NRF tvungna att implementera en rad impopulära ekonomiska reformer som ofrånkomligen kolliderade med gruvarbetarnas intressen. Gruvarbetarna svarade på reformerna med att i slutet av september 1991 tåga mot Bukarest där de framförde krav på bl.a. Iliescus och Romans avgång. Den fjärde mineriaden resulterade i Romans avgång. Iliescu lyckades däremot behålla och i längden förstärka sitt grepp om makten. Iliescuregimens politik kan beskrivas som *manipulativ* men den hade inga drag av radikal terror.

Den 26 september 1991 hotade gruvarbetarna parlamentsbyggnaden i Bukarest. Då den rumänska ordningsmakten inte förmådde skingra demonstranterna valde Roman att avsäga sig sitt mandat i ett försök att lösa krisen. Roman hävdade senare att denna manöver inte var liktydig med att avsäga sig premiärministerposten. Iliescu vägrade dock återinsätta Roman:

Like Ceausescu, Roman fell in little of twenty-four hours. The security forces had melted away before the marauders who occupied the parliament building on 26 September 1991. Roman then handed in his mandate to facilitate a political solution to the crisis. He said afterwards that he had had no intention of resigning, but President Iliescu later refused to allow the resignation to be withdrawn (Gallagher 2005, 99).

Huruvida den fjärde mineriaden bör ses som en mästerlig plan av Iliescu för att bli av med Roman är inte helt klarlagt. Ion Bogdan Vasi hävdar att dylika påståenden har avfärdats av bl.a. gruvarbetarnas ledare Miron Coza (Vasi 2004, 146). Misstankarna om Iliescus inblandning har likväl givit upphov till flera analyser som tar fasta på att både Iliescu och Coza gynnades av krisens utfall. Därtill har demonstranter som deltog i den fjärde mineriaden hävdat att incidenten orkestrerades av Iliescu och den rumänska underrättelsetjänsten:

[M]any analysts have concluded that the miners descended on Bucharest not only because of their economic grievances but also on Iliescu's request to get rid of Petre Roman. This interpretation is supported by observing the consequences of their protests as well as by analyzing some of the public statements made by participants in these protests. Thus, despite the losses affecting the mining industry,

---

¹²³ Lagförändringen, som slutligen drogs tillbaka, hade bl.a. inneburit att det skulle ha blivit svårare att åtala personer misstänkta för mindre korruptionsbrott (BBC 2017).

Miron Cozma managed to get wage rises and job guarantees for 'his miners' and obtaining special benefits for Jiu Valley miners. Moreover, according to a number of direct participants in these protests, there is no doubt that the miners were manipulated by President Iliescu and the secret police (Vasi 2004, 146-147).

X *Maktkamp inom radikalerna*. Revolutionära radikaler grep inte makten under den rumänska revolutionen och följaktligen inträffade heller ingen maktkamp inom radikalerna. En påtaglig maktkamp inträffade dock under slutet av 1991 och början av 1992 i NRF. Rosornas krig kan rätteligen benämnas en *maktkamp inom moderaterna* men inte en maktkamp inom radikalerna. Avskedandet av Roman blev upptakten till en mera djupgående kris inom NRF. Under Romans tid som premiärminister hade han profilerat sig som en ivrigare reformist än Iliescu. Reformisterna inom partiet var dock i minoritet och bestod i huvudsak av västorienterade teknokrater. Merparten av de som motsatte sig snabba och djupgående reformer hade ett förflutet inom Ceausescuregimen (f.d. partifunktionärer, byråkrater m.fl.):

His [Romans] declared aim of turning Romania into a market economy had divided the FSN. President Iliescu's public endorsement became increasingly lukewarm; the Western-oriented technocrats with whom Roman had surrounded himself were outnumbered by conservative, party-educated deputies with a background in the state bureaucracy (Gallagher 2005, 98).

Mellan slutet av 1991 och början av 1992 rasade en hätsk debatt (som i förlängningen även kom att handla om den nya regimens inställning till landets kommunistiska förflutna) inom NRF. I samband med NRF:s partikonvent under våren 1992 splittrades partiet. Iliescus anhängare bildade det nya partiet FDSN (sedermera PDSR). Det nybildade FDSN höll inte bara dörren öppen för tidigare anhängare inom NRF utan även för f.d. medlemmar av nomenklaturen och kommunistpartiet:

Following the convention, several hundred Iliescu supporters met on 30 March 1992 to discuss the creation of a committee that would establish a new party. These supporters were not only former members of the FSN but also of the PCR and represented much of the old *nomenclatura* (Roper 2000, 72).

XI *Tilltagande nationalism*. Den revolutionära rörelsen mot Ceausescuregimen växte fram ur en multietnisk rörelse. Detta till trots ökade de nationalistiska strömningarna i Rumänien efter 1989. Revolutionen återuppväckte gradvis både den nationalism som hade frodats under kommunisttiden och den nationalism som hade präglat landets högerextrema partier under mellankrigstiden och andra världskriget (Sanborne 1996; Gallagher 2005). Redan i januari 1990 etablerade sig den nationalistiska rörelsen *Den rumänska härden* (*Vatra Romaneasca*) i Transsylvanien. Ur *Den rumänska härden* framsprang det nationalistiska partiet för rumänsk enhet PUNR (*Partidul Unitatii Nationale a Romanilor*) som strax vann sympatier inom NRF:

I Transsylvanien dyker det i januari 1990 upp en s k kulturell förening, planerad som en rent politisk organisation och som senare dessutom bildar ett politiskt parti: föreningen kallas *Vatra Romaneasca* – *Den rumänska härden* – och dess agerande påminner på många sätt om Ceausescus patriotiska hyllningsorgier; partiet bär namnet PUNR – Partiet för rumänsk nationell enhet. Båda dessa organisationer får omedelbart stöd från Räddningsfronten och bedriver en öppet anti-ungersk, anti-rysk och anti-semitisk hetspropaganda. I deras ledning återfinns bredvid kända kommunister och säkerhetspoliser gamla högerextremister som har återvänt från exilen eller återkommit från politiken från en undanskymd tillvaro [...] (Natri 1992, 12).

Då oroligheter i mitten av mars 1990 blossade upp mellan olika etniska folkgrupper i Transsylvanien försökte PUNR utnyttja situationen för att sprida sitt nationalistiska budskap. I parlamentsvalet 1990 blev dock understödet för PUNR lågt. Under de därpå följande åren stärktes emellertid partiets ställning. Under 1990-talet ökade samarbetet mellan PUNR och Iliescus utbrytargrupp ur NRF. Då valdebatten hårdnade i presidentvalet 1996 tillgrep även Iliescu en öppet nationalistisk och antiungersk retorik:

During the two-week period between the first and second rounds of the presidential election, Iliescu's attacks became more vicious and more nationalistic. As the possibility of the UDMR [förkortning av *Româniai Magyar Demokrata Szövetség* eller på svenska *Ungerska demokratiska unionen i Rumänien*]

entering the government became more likely, he made a number of anti-Hungarian speeches (Roper 2000, 81).

XII Revolutionär avspänning. Revolutionär avspänning (i brintonsk mening) kan inte inträffa utan tecken på minskning av revolutionär radikalism. Eftersom den rumänska revolutionen aldrig utvecklades i särdeles radikal riktning inträffade heller ingen typisk revolutionär avspänning. Den rumänska revolutionens utfallsfas kännetecknades snarare av *post-revolutionär normalisering* än revolutionär avspänning. Vissa tecken på revolutionär avspänning kan dock påträffas. Utmärkande för den revolutionära termidoren är exempelvis den gamla regimen gradvisa återkomst. I ett mycket tidigt skede av den rumänska revolutionen återintegreras f.d. kommunister i det politiska systemet. Än mera remarkabel är den Ceausescu-nostalgi som spred sig över landet under 1990-talet (Sanborne 1996, 86-87, Gallagher 2005, 244-245).

Det tydligaste tecknet på att den rumänska revolutionen höll på att mattas av under tidigt 1990-tal var den ekonomiska nedgången. Vid 1990-talets inbrott hade Rumänien ett bättre ekonomiskt utgångsläge än flera andra f.d. Östeuropeiska kommuniststater. Bara ett par år senare hade flera av dessa stater genomgått en klart bättre ekonomisk utveckling än Rumänien:

As Romania began the decade of the 1990s, it was in one of the best fiscal and monetary positions of any East European country. The country had no external debt and substantial foreign exchange reserves. The problem was that no one in the FSN leadership was ready to capitalize on these advantages and introduce the necessary and painful economic reforms. Instead, the budget and trade deficit increased, privatization was practically nonexistent and corruption in government ministries was rampant. Within a year, Romania squandered its economic advantage and adopted a stop-and-start process of economic reform that ultimately devastated the economy. While the official statistics portrayed a reforming economy by the mid-1990s, there was no doubt that the country was considerably behind other East European countries (Roper 2000, 104-105).

Landets skraka ekonomiska utveckling förklaras inte sällan med att Ceausescuregimens maktstrukturer delvis överlevde Ceausescu. Denna förklaring står i bjärt kontrast till – det inte nödvändigtvis korrekta – antagandet att revolutionen emanerade från ett utbrett krav på radikala demokratiska reformer (Pusca 2008). Efter Ceausescuregimens fall förefaller i själva verket det förhållandevis populära NRF ha motsatt sig radikala demokratiska reformer. Rätt implementerade hade dock sådana reformer kunnat påskynda införandet av marknadsekonomi, ökat transparensen i det politiska systemet och tryggt en god förvaltning (Stowe 2008, 29-30).

Den påtagliga inbromsningen av landets demokratiska transformation framkallade under början av 1990-talet en utbredd besvikelse med det nya systemet. Maktthavarna beskylldes för att ha kapat revolutionen och för att vara korrupta (Pusca 2008, 115). Dessa – i viss mån riktiga – uppfattningar punkterade den rumänska revolutionen (Sanborne 1996; Roper 2000). Det oaktagat förändrade revolutionen åtskilligt (exempelvis förändrades Rumäniens statsskick och landet anslöt sig till både EU och NATO) (Le Bas 2007, 43). De stora förändringar som har följt på den rumänska revolutionen förefaller inte i lika hög grad ha präglats av de bakslag och motreaktioner som är typiska för revolutionär avspänning.

6.5 Revolutionstabell och tidslinje

Den revolutionära processen i Rumänien utspelade sig i huvudsak mellan tidigt 1980-tal till mitten av 1990-talet. Händelseutvecklingen under denna tid överensstämmer endast delvis med revolutionsmodellen. Detta illustreras nedan i revolutionstabellen (se tabell E). Till de uppenbara avvikelserna från modellen hör symptomen VII till X. Därutöver förekommer tillräckligt stora avvikelser från revolutionsmodellen beträffande symptom I och XII för att modellens riktighet även på dessa punkter skall te sig tveksam.

Symptomen VII till X förutsätter en radikalisering av revolutionen. Eftersom ingen påtaglig radikalisering av den rumänska revolutionen ägde rum kan endast svaga tendenser på nämnda symptom observeras. Den revolutionära radikalism som trots allt kan påträffas, inträffade främst i samband med maktskiftet mellan den gamla och den nya regimen. Det är även under samma period som de flesta

revolutionsrelaterade dödsoffer (ca 1100) kan observeras (Siani-Davies 2005, 97; Sanborne 1996, 79). Efter den gamla regimens fall inträffade de flesta dödsoffer i samband med de s.k. mineriaderna.¹²⁴ Det sammanlagda dödstalet för alla mineriader uppskattas här till ca ett dussin.¹²⁵ Det förhållandevis ringa antalet döda efter maktskiftet förefaller bestyrka antagandet att graden av revolutionär radikalism var låg under den rumänska revolutionens två senare faser.

Sympom XII överensstämmer till stora delar inte med den rumänska revolutionen även om vissa likheter kan skönjas. De två företeelser som bäst överensstämmer med typisk revolutionär avspänning är den gamla regimens partiella återkomst och den ekonomiska nedgången under början 1990-talet. Det är dock skäl att minnas att revolutionär avspänning i första hand avser revolutionens konvalescens, d.v.s. tillfrisknandet från revolutionär terror. Eftersom den rumänska revolutionen aldrig genomgick ett feberdelirium (statligt sanktionerade likvideringar, deporteringar, trakasserier o.s.v.) kunde heller aldrig något tillfrisknande äga rum.

Symptom I manifesterade sig inte med en stark tendens under den rumänska revolutionen. Linz och Stepan konstaterar: "At the end of 1968 Romania was the only country in Eastern Europe where the communist leader was strongly supported by intellectuals" (Linz & Stepan 1996, 348). Siani-Davies hävdar likväl att han har funnit stöd för den motsatta uppfattningen:

At the center of many theories of revolution lie the intellectuals. If they withdraw their support, a process Crane Brinton termed the 'desertion of intellectuals and Lyford Edwards 'the transfer of the allegiance of the intellectuals,' then many theories argue the regime is destined to fall. Certainly this phenomenon can be seen in Romania, but rather than the 'transfer of allegiance' of the intellectuals' it may be better to talk of the 'alienation of the elite' [...] [S]ince relatively few of the elite in Romania went into open opposition, alienation may/be preferred to 'transfer of allegiance,' as it implies a withdrawal of consent, allowing for an intermediate posture of passivity, perhaps with an internalization of sentiment giving an outward appearance of loyalty (Siani-Davies 2005 26-27).

I det citerade stycket konstaterar Siani-Davies inledningsvis att de intellektuella omorientering inträffade i Rumänien givet att företeelsen förstås som elitens omorientering. Senare i samma citat konstaterar han att relativt få inom eliten, trots allt, genomgick en omorientering. Motsägelsen försöker Siani-Davies lösa genom att göra en skillnad mellan begreppen *omorientering* och *alienering*. Den företeelse Siani-Davies säger sig ha funnit empiriskt belägg för (d.v.s. elitens alienering) är alltså inte samma företeelse som här benämns *de intellektuella omorientering*. I själva verket avviker Siani-Davies uppfattning om vad som avses med begreppet *intellektuell* och vad som avses med begreppet *omorientering* från den första generationens revolutionsteori (se vidare kapitel 2.3.4).

Vad Brinton, Edwards och Pettee avser med *de intellektuella omorientering* är författares, konstnärers, musikers, skådespelares m.fl. ihärdiga angrepp på den gamla regimen (Edwards 1927; Brinton 1965; Pettee 1971). De intellektuella är inte, som Pettee anmärker, synonyma med samhällets elit (vilket Siani-Davies verkar anse). Pettee skriver: "The intellectuals are not quite the same thing as the professional class plus the writers" (Pettee 1971, 89). I det källmaterial som behandlas i avhandlingen kan inget stöd påträffas för att Ceausescuregimen (under sin existens) ovanligt mycket

---

¹²⁴ Spänningen mellan etniska grupper är den andra politiskt betingade orsaken till förlust av människoliv under den rumänska revolutionen. Uppskattningsvis en handfull människor dog i Transsylvanien under våren 1990 till följd av våldsamheter mellan den ungerska minoriteten och rumänska majoriteten (Sanborne 1996, 102). Beträffande problemet med att uppskatta antalet döda, se fotnoten nedan.

¹²⁵ Det finns – så vitt jag känner till – inga säkra uppgifter på antalet döda under mineriaderna. Sanborne uppskattar att sex personer omkom under den tredje – och förmodligen mest våldsamma – mineriaden (Sanborne 1996, 91). Mirkko Harjula uppger å sin sida att sju människor skulle ha dödadats i samband med samma mineriad (Harjula 2009, 165). Både Sanborne och Harjula poängterar dock att deras siffror bygger på den officiella uppskattningen som kan vara i underkanten. Beträffande information och desinformation om antalet döda under den rumänska revolutionen sammanfattar Nicola Williams det hela väl då hon skriver: "Reports of casualties in the revolution were widely exaggerated. At the Ceausescu trial it was claimed that 64,000 people died in the revolution (alleged genocide); a few days later it was changed to 64,000 deaths in the entire 25-year Ceausescu era. After a week the number of victims had been reduced to 7000 and the final count was 1033" (Williams 1998, 24).

skulle ha kritiserats av Rumäniens intellektuella. Däremot har, som demonstreras i analysen, den motsatta uppfattningen stöd i källmaterialet.

Den revolutionära dynamiken för den rumänska revolutionen följer i högre grad det förväntade mönstret i början än i slutet av revolutionen. Till följd av att de intellektuella inte genomgick en påtaglig omorientering gestaltar sig dock separationsfasen mera abrupt i Rumänien än vad revolutionsmodellen föreskriver. Under en kort tid efter Ceausescuregimens fall uppvisar likväl den rumänska revolutionen typiska tecken på en liminal transformation:

Swelling ever larger, the exuberant, chanting crowd was euphoric as the naturally expressive Romanians drank in the feeling of freedom and release after long years of repression. The barriers of society were cast aside. Generals and future political elite rubbed shoulders in apparent equality with workers and students, and the future seemed to hold unlimited vistas for a people reveling in new found possibilities (Siani-Davies, 2005, 102).

I början av 1990-talet avstannade dock den liminala transformationen och revolutionen övergick i sin återintegrerande fas. Redan i mitten av 1990-talet hade den rumänska revolutionen i allt väsentligt avstannat. Sammantaget förefaller revolutionen ha haft ett genuint inslag av både reform och revolution och kan därför eventuellt kallas för en *refolution*.¹²⁶

Förhållandet mellan radikalitet och tid under den rumänska revolutionen följer modellen för en konsolideringskonflikt. Den rumänska revolutionen var revolutionärt radikal under de första veckorna efter Ceausescuregimens fall. Efter den första mineriaden i slutet av januari 1990 tryggade NRF sin maktställning och Iliescuregimen behöll därefter makten i en eller annan form fram till 1996. I samband med NRF:s inre splittring 1991-1992 hade eventuellt en andra konsolideringskonflikt (med därpå följande radikal terror) kunnat utvecklas om inte Iliescuregimen vid denna tidpunkt redan hade varit konsoliderad.

Den fjärde mineriadens koppling till splittringen inom NRF är likväl ett tecken på att den rumänska revolutionen i början av 1990-talet inte var helt utslocknad. Konflikten inträffade under revolutionärt radikala förhållanden och utagerades inte utan förlust i människoliv. Överlag hade dock mineriaderna mera karaktären av stökiga demonstrationer än samhällsomstörtande aktioner. Iliescuregimens politik var å sin sida mera manipulativ än maktfullkomlig. Det fredliga maktskiftet 1996 demonstrerade att Iliescuregimen inte var villig att utlösa en revolutionär terrorvåg för att hålla sig kvar vid makten. Vid samma tidpunkt kan den postrevolutionära rumänska staten anses helt konsoliderad.

---

¹²⁶ Dale Herspring uppger att begreppet "*refloution*" (lägg märke till att stavningen inte är den samma) ursprungligen myntades av Timothy Garton Ash. Intressant nog använder Ash inte begreppet "refolution" (vilket exempelvis både Herspring och Foran m.fl. uppger i sina källhänvisningar) utan "revolution" i titeln på sin artikel (Herspring 1994, 685; Foran et al. 2008, 262; Ash 1989). Ash använder det oakta neologismerna "revorm" och "refolution" i den aktuella artikeln (men inte i titeln) för att beskriva de politiska förändringar som ägde rum i Polen och Ungern under slutet av 1980-talet.

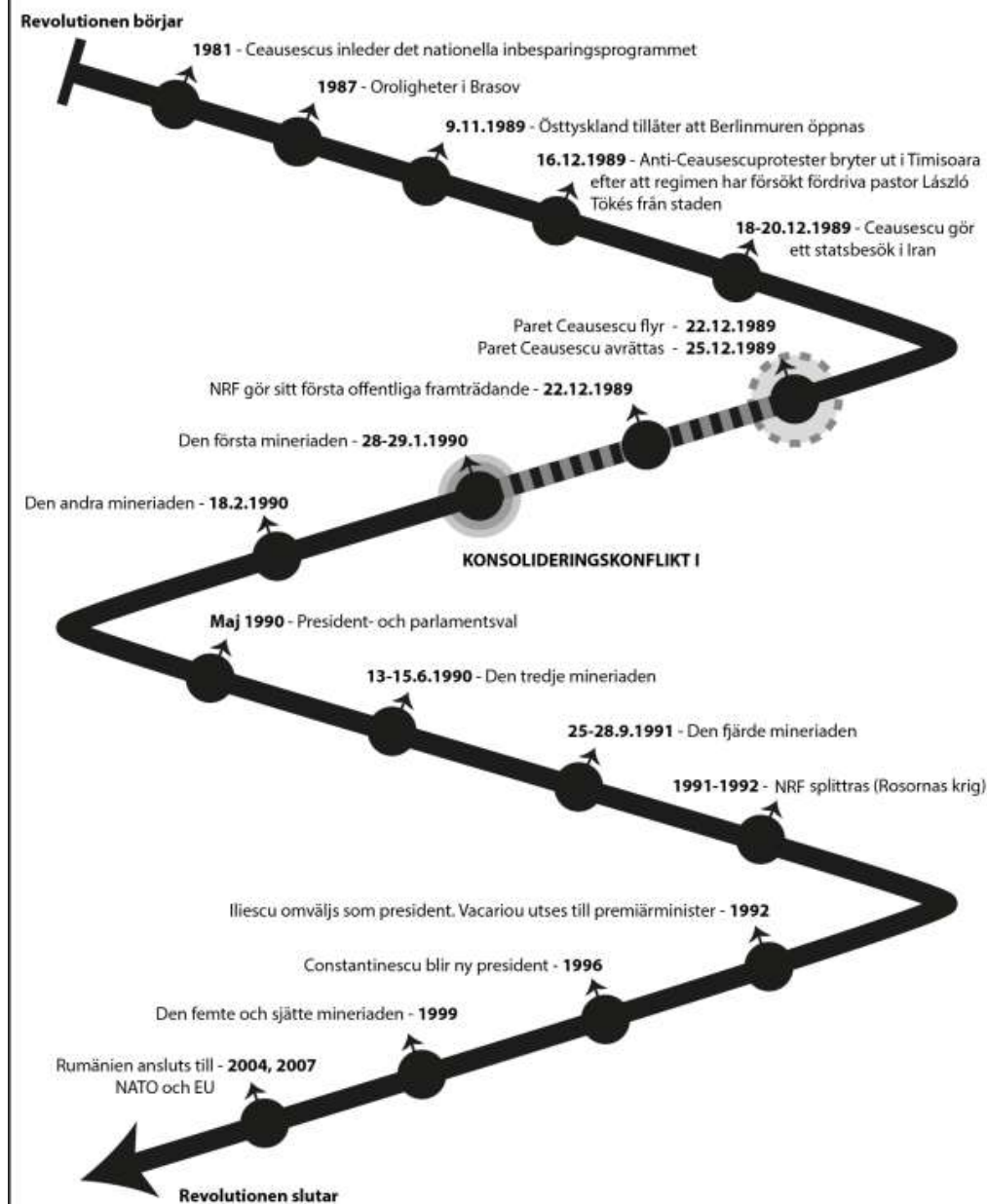

E. Revolutionstabell för den rumänska revolutionen

Revolutionens dynamik uttryckt i faser	Revolutionens duration uttryckt i symptom	Förekomst	
		SVAG TENDENS	STARK TENDENS
Uppkomstfasen (Den gamla regimens fall) » Separation från befintlig sociopolitisk struktur » Revolutionärt maktskifte » Utbrott av revolutionär radikalism	I. De intellektuellas omorientering	✓	
	II. Rigid klasstruktur		✓
	III. Misslyckade reformförsök		✓
	IV. Misslyckat ledarskap		✓
Utvecklingsfasen (Från smekmånad till terror) » Liminal transformation av den sociopolitiska strukturen » Konsolideringskonflikt I » Stegning av den revolutionära radikalismen till revolutionär terror	V. Moderaternas maktövertagande		✓
	VI. Splittrad revolutionär rörelse		✓
	VII. Radikalernas uppstigande	✓	
	VIII. Radikalernas maktövertagande	✓	
Utfallsfasen (Den nya regimens konsolidering) » Återintegrering av den sociopolitiska strukturen » Konsolideringskonflikt II » Avmattnig av revolutionär radikalism	IX. Radikalernas terror	✓	
	X. Maktkamp inom radikalerna	✓	
	XI. Tilltagande nationalism		✓
	XII. Revolutionär avspänning	✓	

Tabell E. Revolutionstabell för den rumänska revolutionen.

F. Tidslinje över den rumänska revolutionen

Tabell F. Tidslinje för den rumänska revolutionen.

7 JÄMFÖRELSE – EN ANALYS AV PRIMÄRFALLEN

*The method of political science is the interpretation of life; its instrument is insight, a nice understanding of subtle, unformulated conditions.*¹²⁷

Woodrow Wilson

7.1. Jämförelse av revolutionstabeller

I avhandlingens metodkapitel konstateras att en förklarande jämförelse bör inkludera variationerna inom den företeelse som skall förklaras. Den beskrivande jämförelsen åskådliggör att primärfallen faktiskt innefattar en variation i graden av revolutionär radikalitet. En jämförelse av revolutionstabellerna klargör att den kubanska och den iranska revolutionen överensstämmer med revolutionsmodellen. Under den rumänska revolutionen manifesterade sig emellertid hälften av de symptom som revolutionsmodellen föreskriver med svag tendens. Revolutionsmodellen är följaktligen endast delvis riktig beträffande den rumänska revolutionen.

Jämförelsen av revolutionsmodellerna bestyrker antagandet att den rumänska revolutionen är en anomali. Den rumänska revolutionen avviker i huvudsak från det förväntade händelseförloppet under revolutionens utvecklingsfas och utfallsfas. Mera precis sammanhänger avvikelserna med att den rumänska revolutionen inte radikaliserades i samma grad som de två andra revolutionerna. Intressant nog kan även en beaktansvärd avvikelse noteras under revolutionens uppkomstfas. De intellektuella genomgick nämligen ingen påtaglig omorientering i Rumänien före den gamla regimens fall.

Revolutionsmodellen föreskriver att radikala krafter låter mobilisera sina maktresurser mot den nya moderata regimen. Den revolutionära rörelsen splittrades i alla tre revolutioner men någon radikal mobilisering inträffade inte under den rumänska revolutionen. I Rumänien behöll den moderate Iliescu makten då radikalerna Castro och Khomeini grep makten i Kuba respektive i Iran. Utvecklingen mellan å ena sidan Rumänien och å andra sidan Kuba och Iran divergerar uppenbart efter den första konsolideringskonflikten. På den första konsolideringskonflikten följde en period av revolutionär terror i Kuba och i Iran. Den revolutionära terrorn avklingade först efter att vardera revolutionen hade genomgått en andra konsolideringskonflikt.

I Rumänien inträdde en gradvis normalisering efter den första och enda konsolideringskonflikten. När Iliescu slutligen avsåg sig makten skedde detta under fredliga och ordnade former. En jämförelse mellan händelseutvecklingen under respektive revolutions första konsolideringskonflikt är därför betydelsefull. Vidare är det av intresse att utreda förhållandet mellan den första och den andra konsolideringskonflikten i Kuba och i Iran. Eftersom den revolutionära terrorn i dessa revolutioner efter en tid mattades av torde en väsentlig förändring ha inträtt mellan konsolideringskonflikterna (se vidare kapitel 7.3).

En jämförelse mellan de revolutionära ledarna kan å sina sida klargöra huruvida dessa ledare eftersträvade samma typ av förändring (se vidare kap. 7.4). Analysen av primärfallen ger anledning att tro att så inte var fallet. Castro och Khomeini förefaller från första början ha haft en mera radikal utgångspunkt än Iliescu. En djupare frågeställning är då varför Iliescu inte i likhet med de två andra revolutionära ledarna eftersträvade en fullkomlig brytning med den gamla regimen? Frågan kan omöjligt besvaras utan en återblick på de omständigheter som formade det revolutionära ledarskapet i Rumänien (se vidare kap. 7.5).

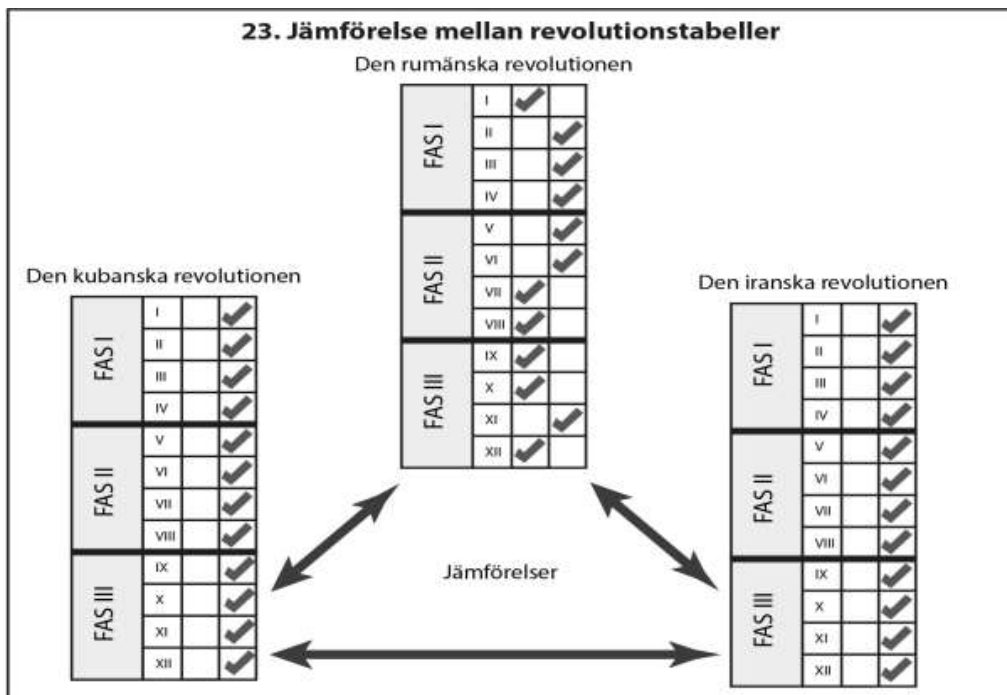
Innan jag presenterar en närmare analys av konsolideringskonflikterna, ledarna och ledarskapet kan en handfull likheter och olikheter (som inte framgår av en jämförelse mellan revolutionstabellerna) noteras. I vart och ett av fallen kan de revolutionära regimskiftena delvis förstås som en reaktion mot utländsk involvering i den nationella politiken (i Kuba reagerade man mot amerikansk, i Iran mot amerikansk och brittisk och i Rumänien mot rysk involvering). Vidare misslyckades ledarna för de gamla regimerna med att oskadliggöra sina främsta motståndare i den revolutionära rörelsen (Castro

---

¹²⁷ Citatet är taget från boken *Politics and Progress: The Emergence of American Political Science* (Mahoney 2004, 124).

kom undan med fängelse, Khomeini med landsförvisning och Iliescu med degradering inom kommunistpartiet). Jämförelsen mellan fallen avslöjar dessutom stora likheter mellan de gamla regimerna (de var alla auktoritära, korrupta och nepotistiska regimer).

Bortsett från de skillnader mellan fallen som redan har diskuterats kan ytterligare ett särdrag beträffande den rumänska revolutionen noteras. Före det revolutionära regimskiftet var Rumänien ett tämligen isolerat land. Isolationen från omvärlden bidrog med all säkerhet till att den demokratiska rörelsen fick ett svagare fotfäste i Rumänien än i andra öststater. Vid en jämförelse mellan primärfallen i denna avhandling förefaller det som om de revolutionära rörelserna i både Kuba och Iran fick ett betydligt större stöd från utlandet än den rumänska revolutionära rörelsen. Denna skillnad kan då eventuellt förklaras med att Batista- och Shahregimen ur ett internationellt perspektiv var mindre isolerade än Ceauscuregimen.

Bild 23. Bilden illustrerar jämförelsen mellan revolutionstabellerna för respektive revolution. Den rumänska revolutionen avviker från den kubanska och den iranska revolutionen i flera avseenden både när det gäller det förväntade händelseförloppet och det faktiskt inträffade händelseförloppet.

7.2. Jämförelse av tidslinjer

De tidslinjer som presenteras i avhandlingens andra del skildrar händelseförloppet för den kubanska, den iranska och den rumänska revolutionen i kronologisk ordning. Tidslinjen för den kubanska revolutionen skildrar tiden mellan 1952 och 1970, tidslinjen för den iranska revolutionen skildrar tiden mellan 1953 och 1997 och tidslinjen för den rumänska revolutionen skildrar tiden mellan 1981 och 1996. Om nämnda tidsperioder uppfattas som liktydiga med durationen för respektive revolutionära process är den iranska revolutionen överlägset längst med en duration på hela 44 år, följt av den kubanska revolutionen med en duration på 18 år och den rumänska revolutionen med en duration på 15 år.

Den kubanska och den rumänska revolutionen överensstämmer i högre grad än den iranska med den förväntade durationen för en social revolution (se vidare kapitel 2.1.5). En jämförelse av durationen för uppkomstfasen uppenbarar ett liknande mönster. Den iranska revolutionens uppkomstfas har en duration på hela 26 år då motsvarande duration för den kubanska och den rumänska revolutionen är endast 7

respektive 8 år. Den iranska och den rumänska revolutionens uppkomstfaser är något längre än hälften av den totala durationen för vardera revolutionen. Den kubanska revolutionens uppkomstfas är däremot något kortare än hälften av den totala durationen för ifrågavarande revolution.

Något förenklat kan sägas att tidpunkten för den gamla regimens fall i samtliga tre revolutioner tidsmässigt inträffar i mitten av respektive process. I fortsättningen av avhandlingen används den gamla regimens fall de jure som den revolutionära processens nollpunkt. Den temporala nollpunkten är för den kubanska revolutionen den 1.1.1959, för den iranska revolutionen den 16.1.1979 och för den rumänska revolutionen den 22.12.1989. Den första konsolideringskonflikten för respektive revolution inträffade: ca 6 månader efter Batistaregimens fall, ca 11 månader efter shahregimens fall och ca 1 månad efter Ceauscuregimens fall. Den andra konsolideringskonflikten inträffade på Kuba ca 3,5 år efter Batistaregimens fall och i Iran ca 2,5 år efter shahregimens fall. Konsolideringskonflikterna är även riktgivande för tidsbestämmelsen för respektive revolutions utvecklingsfas och utfallsfas (se modellen nedan).

Den revolutionära processens mest intensiva period kan vidare på ett ungefär tidsbestämmas utgående från när flertalet betydelsefulla episoder har inträffat. Efter den så kallade 26-julirörelsens landstigning i Orienteprovinserna 1956 eskalerade den utveckling som frambringade Batistaregimens fall. DRE-anföll presidentpalatset 1957 och året efter införde USA ett vapenembargo mot Batistaregimen. Carters krav på förbättrade mänskliga rättigheter i Iran 1977 försvårade shahregimens hantering av de massprotester som ett par år senare fällde regimen. Den Östtyska regimens beslut att öppna Berlinmuren i november 1989 åtföljdes av protester i Timisoara i december samma år. Ceauscuregimen förmådde inte reagera adekvat på dessa protester och föll någon vecka innan årsskiftet 1989/1990.

Utvecklingen förefaller alltså i vart och ett av de analyserade fallen ha intensifierats före den gamla regimens fall. Den kubanska revolutionära processens intensitet tilltar ca 3 år före Batistaregimens fall, den iranska revolutionära processens intensitet tilltar ca 2 år före shahregimens fall och den rumänska revolutionära processens intensitet tilltar ca 1 månad före Ceauscuregimens fall.

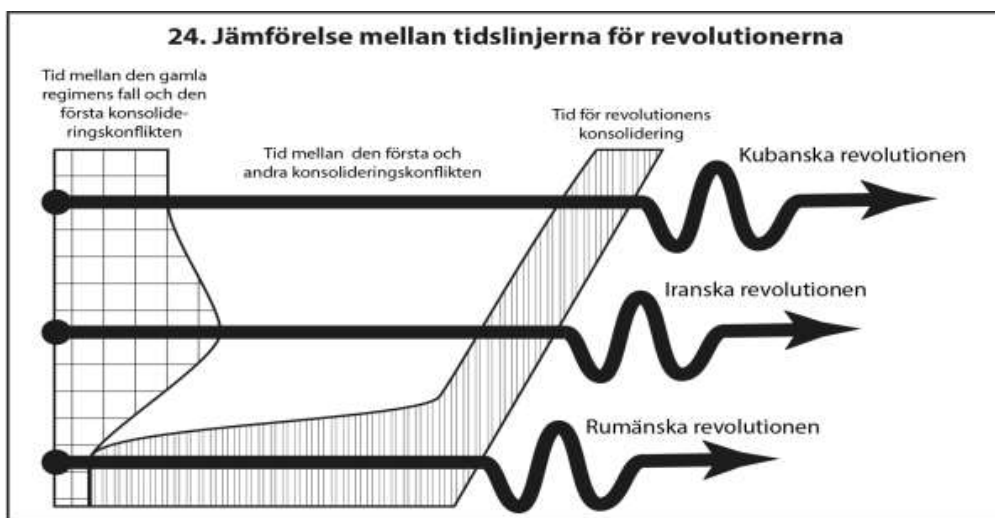
En liknande utredning av intensitet efter den gamla regimens fall sammanfaller grovt taget med tidpunkten för den sista konsolideringskonflikten i var och en av revolutionerna. Adderas dessa två durationer (durationen för intensiteten före och efter den gamla regimens fall) med varandra erhålls den tid under vilken respektive revolution var mest intensiv. Denna räkneoperation ger vid handen att den kubanska revolutionen var mest intensiv under ca 6,5 år, den iranska revolutionen under 4,5 år och den rumänska revolutionen under blott två månader.

Det är dock skäl att notera att begreppet *intensitet* inte nödvändigtvis säger något om revolutionär radikalitet. Begreppet intensitet har här endast använts som ett instrument för en grov uppskattning (utgående från tidslinjerna) av den frekvens med vilken betydelsefulla episoder under den revolutionära processen har inträffat. Därutöver förefaller uppskattningen av intensitet ge en orättvis bild av den rumänska revolutionens senare del. Detta sammanhänger med att flera betydelsefulla episoder under den rumänska revolutionen inträffar efter den första konsolideringskonflikten. Denna observation föranleder frågan huruvida tidsbestämmelsen är korrekt beträffande den första konsolideringskonflikten under nämnda revolution? Denna fråga behandlas utförligare i nästa delkapitel.

En jämförelse av durationen för intensitet i samtliga tre fall uppenbarar – trots nämnda brister – en intressant rangordning mellan fallen. Durationen är betydligt längre under den kubanska och iranska revolutionen än under den rumänska revolutionen. Även om exempelvis händelseutvecklingen fram till de nationella valen i Rumänien 1992 inkluderas är den därmed förbundna durationen alltför kortast. Intensitetens kortare duration och den lägre graden av revolutionär radikalitet (låt vara att dessa företeelser inte nödvändigtvis behöver vara relaterade till varandra) indikerar att dynamiken för den rumänska revolutionen avviker från dynamiken för den kubanska och den iranska revolutionen.

Avslutningsvis avslöjar jämförelsen av fallens respektive tidsaspekter ett par intresseväckande detaljer. För det första har den revolutionära regimskiftet i samtliga fall inträffat vid årsskiftet (december/januari) och dessutom nära decennieskiftet (1958/1959, 1978/1979 och 1989/1990). Mönstret kan förvisso bero på slumpen och saknar då egentlig betydelse. Det är likväl inte otänkbart att det kan finnas ett tills vidare utforskat samband mellan exempelvis kallt väder och våldsamma

regimförändringar eller epokskiften och våldsamma regimförändringar.¹²⁸ För det andra lärde sig de revolutionära rörelserna att behärska kommunikationsteknik som vid de aktuella tidpunkterna var relativt ny (radio, kassetband och TV). I alla tre fall spelade revolutionär propaganda en central roll i undermineringen av de gamla regimerna.

Bild 24. Bilden illustrerar en jämförelse mellan tidslinjerna för de olika revolutionerna. Tidslinjerna är inte helt skaleninga utan bygger på en ungefärlig uppskattning.

7.3. Jämförelse av konsolideringskonflikter

Den första konsolideringskonflikten på Kuba fullbordas i samband med Urrutias avgång, i Iran i samband med Bazargans avgång och i Rumänien i samband med den första mineriaden. Omständigheterna för den första konsolideringskonflikten är liknande för den kubanska och den iranska revolutionen men annorlunda för den rumänska revolutionen. På Kuba och i Iran manifesterar sig den första konsolideringskonflikten som en serie framtvingade förändringar inom statsledningen. Cardonas avgång föregick Urrutias på Kuba och Bakhtiars avgång föregick Bazargans i Iran. I Rumänien manifesterar sig den första konsolideringskonflikten som en serie våldsamma demonstrationer.

Under den rumänska revolutionen inträffade den första betydande förändringen inom statsledningen efter och inte före den första konsolideringskonflikten.¹²⁹ Det finns förvisso en yttlig likhet mellan omständigheterna kring moderaterna Urrutias, Bakhtiars och Romans politiska sorti. Det oaktat uppfyller inte Romans avgång kriteriet för den rumänska revolutionens första konsolideringskonflikt. Då Roman avsattes, i samband med den fjärde mineriaden, var den nya regimen i Rumänien redan i hög grad konsoliderad. Ett tecken därom är att den fjärde mineriaden de facto utvecklades till en konflikt inom den nya regimen, snarare än till en konflikt med den nya regimen.¹³⁰

Tidpunkten för den första konsolideringskonflikten bör sålunda sökas vid ett tidigare datum. I början av 1990 offentliggjorde NRF att rörelsen hade för avsikt att omvandla sig från en revolutionär demokratirörelse till ett vänsterinriktat postrevolutionärt parti. NRF hade dittills låtit förstå att rörelsen

¹²⁸ Det faller utanför min kunskap om dylika studier existerar. Det förefaller dock inte särdeles långsökt att misär (som utlöser politiska oroligheter) tilltar under den kalla tiden på året eller att tidpunkten för revolutionens utbrott kan påverkas av särskild en *millenniumeffekt* (d.v.s. uppfattningen att omvälvande samhällsförändringar inträffar vid ingången av jubileumsår).

¹²⁹ Den rumänska och den iranska revolutionen uppvisar i detta sammanhang en överraskande likhet. Banisadr avgick i likhet med Roman efter den första konsolideringskonflikten. Banisads roll under den iranska revolutionen är dock inte helt lätt att bestämma. Han förefaller delvis kunna uppfattas som moderat och delvis som radikal. Uppfattas han som moderat liknar hans roll under den iranska revolutionen Romans mera, än om han uppfattas som radikal.

¹³⁰ Beträktas den fjärde mineriaden som en konsolideringskonflikt vore det mera följdriktigt att betrakta episoden som revolutionens andra konsolideringskonflikt.

var en ad hoc sammanslutning vars enda uppgift var att styra landet fram till de första demokratiska valen. NRF:s beslut framkallade strax protester. I slutet av januari 1990 skanderade anti-NRF-demonstranter slagord som ”igår Ceausescu, idag Iliescu”. Iliescu svarade med att kalla på femtusen gruvarbetare som under brutala former skingrade demonstranterna (StateMaster/Encyclopedia 2016).

NRF:s makt demonstration under den första mineriaden är den episod under den rumänska revolutionen som tydligast liknar en konsolideringskonflikt. Under den andra mineriaden i februari stärkte NRF ytterligare sin ställning (dock under mindre våldsamma omständigheter) inför de viktiga valen våren 1990. Då valet närmade sig krävde emellertid oppositionen att valet skulle skrinläggas då andra partier inte hade tillräckligt med tid för att förbereda sig. NRF motsatte sig oppositionens krav då partiet fruktade att dess understöd vid en senare tidpunkt kunde erodera.¹³¹

Den tredje mineriaden utlöstes efter att NRF med klar marginal hade vunnit de nationella valen våren 1990. Valresultatet var i det stora hela riktigt. Det råder dock föga tvivel om att NRF utnyttjade den maktställning partiet hade lyckats tillförsäkra sig under den första och andra mineriaden. Om inte den första konsolideringskonflikten hade utfallit till NRF:s fördel är det osäkert hurvida NRF hade vunnit valen 1990 (förutsatt att sådana överhuvudtaget hade hållits).¹³² Den första mineriad-cykeln tog slut sommaren 1990 varefter den revolutionära radikaliteten minskade. Helt olikt utvecklingen under den rumänska revolutionen intensifierades den revolutionära radikaliteten efter den första konsolideringskonflikten under den kubanska och den iranska revolutionen. Först flera år senare stabiliserades de nya regimerna med en därpå följande långsam statskonsolidering.

I Kuba inträffar den andra konsolideringskonflikten våren 1962 och i Iran sommaren 1981. I båda fallen sammanfaller den andra konsolideringskonflikten med en utrensning inom den nya regimen. Skillnaden mellan konsolideringsprocessen i Kuba och i Iran å ena sidan, och i Rumänien å andra sidan, kan eventuellt förklaras med Ceausescuregimens karaktär. Linz och Stepan hävdar att den sultanistiska Ceausescuregimen hade fråntagit rumänerna nästan alla politiska påverkningsmöjligheter. Då regimen kollapsade, till följd av de massiva politiska omställningarna i Östeuropa 1989, fokuserades missnöjet på systemets ledare (och dennes gemål). Decennier av ledarskapsdyrkan hade med andra ord uttraderat skillnaden mellan systemet och sultanen (Linz & Stepan 1996, 358–360).

Enligt Linz och Stepan framkallade följaktligen det rumänska regimskiftet i högre grad ett byte av sultan än ett byte av system. Den nya sultanen (d.v.s. Iliescu) kunde därmed utnyttja den gamla sultanens (d.v.s. Ceausescu) maktstrukturer för att snabbt konsolidera sin egen regim (Ibid.). Linz och Stepan teori belyser en viktig skillnad mellan den rumänska revolutionen och andra östeuropeiska revolutioner. Däremot förklarar teorin inte skillnaden mellan de revolutioner som här jämförs, eftersom de alla kan betecknas som sultanistiska (Ibid. 357). Förklaringen till den observerade skillnaden bör alltså helt eller delvis sökas på annat håll.¹³³

En jämförelse mellan den andra konsolideringskonflikten på Kuba och i Iran visar att båda konflikterna inträffar under mycket ansträngda utrikespolitiska förhållanden. De spänningar som i båda fallen kan skönjas redan under de första konsolideringskonflikterna är påtagliga under de andra konsolideringskonflikterna. Grisbuktsinvasionen ägde rum på Kuba ungefär ett år före den kubanska revolutionens andra konsolideringskonflikt. Ett knappt halvår efter den andra konsolideringskonflikten inträffade sedan Kubakrisen.

Irans förhållande till USA försämrades i snabb takt efter gisslankrisen. Krisen slutade ungefär ett halvår före den iranska revolutionens andra konsolideringskonflikt utan att relationen mellan länderna nämnvärt hade förbättrats. Irans utrikespolitiska situation försämrades ytterligare då Irak anföll Iran ett drygt halvår före den andra konsolideringskonflikten. Kriget mellan länderna trappades upp under de följande åren. Kontrasteras Rumäniens utrikespolitiska situation under den första konsolideringskonflikten med Kubas och Irans utrikespolitiska situation under respektive revolutions första och andra konsolideringskonflikt påträffas en påfallande skillnad. Sovjetunionen meddelade

¹³¹ NRF:s starka ställning under början av 1990 tyder på att en viss konsolidering av partiets maktställning redan hade ägt rum innan valet. Valet 1990 var dock viktigt för NRF eftersom partiet behövde förankra sin makt i verklig legitimitet.

¹³² En regimförändring vid denna tidpunkt hade mycket väl kunnat ha en radikaliserande effekt på den rumänska revolutionen (exempelvis hetsjakter på f.d. kommunister, uppblussandet av etniska konflikter, ett uppsving för högerextremism o.s.v.).

¹³³ Det kan emellertid inte uteslutas att det finns betydelsefulla skillnader mellan sultanistiska regimer. Linz och Stepan konstaterar de facto att Ceausescuregimen var en hybrid mellan sultanism och totalitär styre (Linz & Stepan 1996, 349). Förutsatt att samma hybrid inte kan påträffas i det kubanska och iranska fallet (detta framgår dessvärre inte av den aktuella källan) kan Ceausescuregimens särdrag trots allt vara betydelsefulla för att förklara olikheter mellan revolutionerna.

genast efter Ceausescuregimens kollaps att landet inte hade för avsikt att intervensera. Västmakterna, som betraktade Ceausescuregimens fall som ett led i kommunistregimernas kollaps runtom i Östeuropa, välkomnade avsättandet av den rumänska diktatorn (Siani-Davies 2005; Sanborne 1996; Gallagher 2005).

Jämförelsen av konsolideringskonflikter antyder att utrikespolitiska förhållanden är av betydelse för när en ny regim kan börja konsolideras. Linz och Stepan kommer till en liknande slutsats men tillägger att det utrikespolitiska klimatet särskilt påverkar politiska omställningar i sultanistiska regimer (Linz & Stepan 1996, 357–358).

7.4. Jämförelse av revolutionära ledare

De revolutionära ledarna för den kubanska, iranska och rumänska revolutionen kom alla från samhällets mellersta eller högre skikt. Castro var jurist, Khomeini var shiamuslimsk teolog och Iliescu var ingenjör. Vid tidpunkten för de revolutionära maktskiftena var Khomeini äldst (några år under 80), Castro yngst (några år över 30) och Iliescu i övre medelåldern (något år under 60) (Szulc 1986; Axworthy 2007; Sanborne 1996). Både Castro och Khomeini hade tidigt motsatt sig de gamla regimerna men Iliescu hade samarbetat med den.¹³⁴ Före de gamla regimernas fall på Kuba och i Iran hade Castro och Khomeini låtit deklarerat att de eftersträvade djupgående förändringar av rådande sociopolitiska struktur. Iliescu hade å sin sida inte gjort några sådana uttalanden varken före eller under revolutionen.

Varken Castro eller Khomeini betraktade den gamla regimens fall som slutet för den revolutionära förändringen. Den femte mars 1960 proklamerade Castro i ett tal i samband med begravningen av offren för La Coubre-incidenten: "The revolution will not be stopped, the revolution will not go back, the revolution will continue victoriously on its way, the revolution will continue on its march, yielding to nothing!" (Luis 2008, 69). Den första februari 1979 gjorde Khomeini följande uttalande i samband med sin ankomst till Teheran: "You have accomplished the first step toward a complete victory by removing Muhammad Riza, the chief traitor, from the scene [...] Our triumph will come when all forms of foreign control have been plucked out of the soil of our land." (Algar 1981, 252).

I avhandlingen hävdas att Iliescu, till skillnad från Castro och Khomeini, eftersträvade en gradvis förändring av den sociopolitiska strukturen. Förutsatt att argumentet är riktigt finns en viss likhet mellan Iliescuregimen och de regimer som växte fram under de fem samtida revolutionerna i Östeuropa. I samtliga fall förblev delar av de gamla regimerna intakta efter regimskiftena. Bl.a. Dale Herspring har i dylika politiska förändringar identifierat ett mellanting mellan reform och revolution som han kallar *refolution*:

In essence, this means that instead of totally destroying the old system, the new democratic political systems are based on the old regimes – both in terms of structures and personnel. Major purges of the top people occur, and important modifications of existing institutions take place, but in the main, the new political system relies heavily on its predecessor (Herspring 1994, 664).

Den rumänska revolutionen skiljer sig likväl i åtminstone tre betydelsefulla avseenden från samtida revolutioner i Östeuropa. För det första var regimskiftet i Rumänien det mest våldsamma, för det andra arrangerades inga rundabordssamtal för att åstadkomma nationell enighet, och för det tredje skedde upprepade brott mot mänskliga rättigheter under revolutionen. Därtill kan noteras att Rumänien var den enda av de östeuropeiska staterna där en f.d. kommunist segrade i det första presidentvalet men den sista av nämnda stater att genomgå en fullständig demokratisk maktttransformation (Linz & Stepan 1996, 344). Förklaringen till ovannämnda avvikelser antas här sammanhånga med att den rumänska revolutionära rörelsen i högre grad förenades av ett anti-ceausescuistiskt än pro-demokratiskt budskap.

Den rumänska demokratiska oppositionens relativt svaga förankring i den revolutionära rörelsen skiljer Rumänien från typiska s.k. konsensusinriktade transformationer (eller eng. pacted transitions) (Linz & Stepan 1996, 356). Under konsensusinriktade transformationer föregås maktskiftet av förhandlingar mellan s.k. *hardliners* och *softliners* inom både den gamla regimen och oppositionen (Linz & Stepan 1996, 356). En konsensusinriktad lösning förutsätter dock förekomsten av en nationell

¹³⁴ Iliescus samarbete med den gamla regimen ändrade dock karaktär efter att Iliescu föll i onåd hos Ceausescu på 1970-talet (Sanborne 1996, 96).

(er)känd demokratiörelse och att softliners inom den gamla regimen är villiga att förhandla med demokratiörelsen (Ibid.). Varken den förra eller den senare förutsättningen existerade i Rumänien. Frånvaron av en etablerad demokratiörelse i kombination med Ceausescuregimens halsstarriga motstånd mot all förändring gynnade de reforminriktade kommunisterna.

Iliescu väg till makten står därmed i bjärt kontrast till Castros och Khomeinis. Redan före de revolutionära regimskiftena var Castro och Khomeini välkända revolutionära ledare som båda förfogade över betydande maktresurser (d.v.s. politiska, ekonomiska och militära påtryckningsmedel). Av fruktan för ett revolutionärt regimskifte försökte de gamla regimerna blidka sina ledare med reformer. Iliescu var däremot vid samma tidpunkt en förhållandevis okänd revolutionär ledare utan nämnvärda maktresurser. Beskrivande är att den första egentliga mobiliseringen på uppmaning av Iliescu, och till stöd för honom, inte inträffade förrän efter den gamla regimens fall. Vidare kan konstateras att Castro och Khomeini i huvudsak mobiliserade sina anhängare för att förverkliga en politisk utopi, medan Iliescu i huvudsak mobiliserade sina anhängare (d.v.s. gruvarbetarna) i protest mot försämrade levnadsvillkor.

Den ideologiska skillnaden mellan de revolutionära ledarna kan förklara varför en ledardyrkan uppkom i Kuba och i Iran men inte i Rumänien (se vidare kapitel 8.1 och 8.3).¹³⁵ Eftersom Iliescu var relativt okänd innan Ceausescuregimens fall var han inte heller i lika hög grad som Castro och Khomeini bunden av löften om en förestående samhällsutopi. Denna ideologiska frihet gav Iliescu bättre möjligheter att organisera en bred politisk koalition (d.v.s. NRF) för att lotsa Rumänien genom revolutionen. Iliescus revolutionära pragmatism kan således ha varit en bättre strategi för en snabb konsolidering av revolutionen än Castros och Khomeinis revolutionära dogmatism. En sådan slutsats kan emellertid vara missvisande.

Det kan inte tas för givet att en konsensusinriktad politik utan egentlig ideologisk förankring skapar politisk stabilitet i alla situationer. Mineriadernas utbrott kan exempelvis tolkas som ett begynnande missnöje med Iliescus och NRF:s vägran att ta ställning för marknadsekonomi och demokrati men mot den kommunistiska nomenklaturen. I januari 1990 var det politiska missnöjet inte tillräckligt starkt för att avtvinga Iliescu makten. Den senare händelseutvecklingen tyder emellertid på att missnöjet under våren 1990 var på väg att eskalera. Det är likaså tveksamt om Castro och Khomeini verkligen eftersträvade (och misslyckades med) en snabb konsolidering av sina respektive revolutioner. Vid en jämförelse mellan de revolutionära ledarnas strategier framträder en klassisk tradeoff-logik: En snabb konsolidering (med ökad sannolikhet för låg grad av revolutionär radikalitet) förefaller ske till priset av låg sociopolitisk förändring, medan en hög sociopolitisk förändring förefaller ske till priset av en långsam konsolidering (med ökad sannolikhet för hög grad av revolutionär radikalitet).

En bedömning av vilken revolutionär strategi som är bättre och vilken som är sämre måste sålunda ta i beaktande det politiska och ideologiska motivet för revolutionen. Analysen av den kubanska och den iranska revolutionen tyder på att Castro och Khomeini önskade en grundläggande (eller radikal) förändring av status quo till priset av en utdragen och blodig revolution, medan analysen av den rumänska revolutionen tyder på att Iliescu önskade en kort och fredlig revolution till priset av en rudimentär (eller moderat) förändring av status quo.

Jämförelsen mellan de revolutionära ledarna indikerar att Iliescus revolutionära strategi avvek från både Castros och Khomeinis. Det är emellertid inte uppenbart varför ett skifte från en stalinistisk diktatur till en demokratisk blandekonomi bör uppfattas som ett mera moderat (eller mindre radikalt) skifte, än ett skifte från en militärdiktatur till en kommunistisk planekonomi eller från en auktoritär monarki till en islamistisk teokrati. I teoretisk mening skulle man de facto kunna hävda motsatsen.¹³⁶ Det är därför nödvändigt att dels utreda vad som avses med en revolutionär strategi (se vidare kapitel 8.2), dels utförligare bestyrka antagandet om Iliescus reformistiska utgångspunkt (se vidare 7.5).

---

¹³⁵ I den revolutionära propagandan sammankopplades Castro med den latinamerikanska caudillo-mytten och Khomeini med religiösa föreställningar om den tolfte imamen. Iliescu upphöjdes å sin sida aldrig (i varje fall inte i någon påtaglig mening) över den rumänska politikens världsliga sfär.

¹³⁶ Något tillspetsat skulle man kunna argumentera för att den rumänska revolutionen framkallade en mera radikal förändring av landets sociopolitiska struktur än den kubanska och den iranska revolutionen. Detta eftersom den förra revolutionen i grunden förändrade den rumänska staten och samhället då de senare revolutionerna strikt taget inte medförde något annat än att två högerdiktaturer byttes ut mot två vänsterdiktaturer.

7.5 Den rumänska anomalin

Jag hävdar att Iliescu tillhörde den rumänska revolutionära rörelsens moderata fraktion. Den djupgående sociopolitiska förändring som i förlängningen följde på det revolutionära maktskiftet ger dock anledning att fördjupa analysen. För att utreda vilka politiska motiv och ideologiska målsättningar som Iliescu, samt kretsen kring honom, troligen hade, analyseras i det följande sju primärkällor. Källorna är av tre olika typer och kan dateras till tiden före (en primärkälla), under (två primärkällor) och efter (fyra primärkällor) den gamla regimens fall. Den första typen är politiska manifest (*Letters of the six and Timisoaradeklarationen*), den andra typen är rättegångsprotokoll (transkribering av rättegången mot paret Ceausescu) och den tredje typen är politiska uttalanden (två tal av Iliescu och två intervjuer med Roman).¹³⁷

Iliescu hade sin politiska bakgrund inom det rumänska kommunistpartiet. Han hade dock motsatt sig regimens totalitära tendenser och därmed fallit i onåd hos Ceausescu (Sanborne 1996, 96). Det är därför troligt att Iliescu sympatiserade med den kritik som en handfull kommunistiska dignitärer (Gheorghe Apostol, Alexandru Birladeanu, Corneliu Manescu, Constantin Pirvulescu, Grigore Raceanu och Silviu Brucan) riktade mot Ceausescuregimen i ett öppet brev i mars 1989. Kritiken gäller maktmissbruk och ekonomiska tillkortakommanden men avslutas likväl i en försonlig ton: "Once such measures [d.v.s. de reformer brevets upphovsmän föreslår] are taken, we are prepared to participate in a constructive spirit in a dialogue with the government on the ways and means of overcoming the present impasse" (Making the History of 1989 [MH1989], 2016).

Brevets utformning tyder på att dess upphovsmän inte betraktade det socialistiska statskicket som roten till de aktuella problemen. De fel som hade begåtts under Ceausescuregimen förklaras istället sammanhänga med Ceausescus felaktiga implementering av den socialistiska ideologin (MH1989, 2016). I Iliescus första offentliga uttalande under revolutionen nämner han inget om att ersätta det socialistiska systemet med ett demokratiskt system.¹³⁸ Iliescu antyder istället att Ceausescu hade förrätt den socialistiska idén och därmed var ansvarig för det inträffade. Den 22 december 1989 deklarerade Iliescu:

Ceausescu har ingen själ, han är ansvarig för det inträffade [...] Han har äventyrat landets framtid. Han flydde på ett skamligt sätt. Men nu är han omhändertagen. Nu skall vi ta hand om förrädarna [...] [K]. 17 skall kommittén för att rädda nationen [NRF] vara klar. Låt oss nu bege oss till folket, till Centralkommittén för kommunistpartiet. Nu skall vi se till att ordning och reda återställs samt att transporter och livsmedelsförsörjning fungerar (TVR 2016).

Anmärkningsvärt är likaledes Iliescus tillkännagivande att NRF stod i begrepp av ta över landets ledning redan samma kväll som uttalandet offentliggjordes. NRF:s förmåga att organisera sig mycket snabbt har givit upphov till misstankar om att rörelsen i hemlighet existerade långt tidigare än vad rörelsens portalfigurer själva har låtit förstå. Förutsatt att NRF existerade före Ceausescuregimens fall framstår rörelsens maktövertagande snarare som en kupp än som en revolution. Rättegångsprotokollet från rättegången den 25 december 1989 mot paret Ceausescu bestyrker det här antagandet.

I den del av rättegången som har offentliggjorts och transkriberats (samt översatt till engelska) förklarar Nicolae Ceausescu upprepad gånger att han har blivit avsatt i en kupp.¹³⁹ Då åklagaren

¹³⁷ I Appendix II i slutet av avhandlingen återfinns de transkriberade uttalandena i sin helhet.

¹³⁸ Iliescu hade fortsättningsvis i början av 1990-talet en ambivalent inställning till avskaffandet av det socialistiska systemet. Detta framgår inte minst av den dialog som den ekonomiske reformivraren Adrian Severin erinrar sig att han hade med Iliescu. Enligt Severin frågade Iliescu varför han hade så skyndsamt med privatiseringen varpå han svarade: "Unfortunately Mr President, you still believe that Stalinism and Ceausescuism were errors made in applying Marxism-Leninism. We are of the opinion that the only ones who correctly applied the theses of Marx and Lenin were Stalin and Ceausescu." (Gallagher 2005, 99).

¹³⁹ Ceausescus åsikt är givetvis problematisk. Även om Ceausescu hade varit medveten om att han hade blivit avsatt i en folkligt förankrad revolution är det knappast troligt att han hade erkänt det. Det låg självfallet i Ceausescus intresse att försöka underminera maktskiftet genom att hävda att det inträffade under illegala och kuppartige former. Det oaktat kan inte Ceausescus egen analys av orsakerna till det inträffade avfärdas som ointressanta. Det är skäl att minnas att Securitates huvudsakliga uppgift var att förse ledaren med underrättelseinformation. Förutsatt att den beryktade hemliga polisen i Rumänien skötte sitt jobb bör Ceausescu ha varit väl medveten om eventuella kupplaner samt vilka som kan ha varit involverade

tillkännager att den kommunistiska nationalförsamlingen är upplöst och att NRF har övertagit landets ledning, svarar Ceausescu att personerna bakom NRF är samma personer som ligger bakom kuppen:

PROSECUTOR: The Grand National Assembly has been dissolved.

CEAUSESCU: This is not possible at all. No one can dissolve the National Assembly.

PROSECUTOR: We now have another leading organ. The National Salvation Front is now our supreme body.

CEAUSESCU: No one recognizes that. That is why the people are fighting all over the country. This gang will be destroyed. They organized the putsch (MH1989 2016).

Den 28:e december 1989 utfrågades Roman av fransk television om NRF:s tillblivelse och hans egen involvering i rörelsen. Enligt Roman organiserades NRF spontant. Beträffande sin egen anslutning till NRF hävdar Roman att det skedde till följd av en slump:

Det fanns ingen organisation i det som, det som skedde, det var en spontan rörelse. Alltså är det deras [betonar ordet] revolution. Jag var, tro mig verkligen, jag vet inte hur jag sattes att tala vid podiet, jag skuffades dit, eftersom någon sade att jag är en universitetsprofessor. ”Jag känner honom, det är en universitetsprofessor” (Youtube 2016).

Romans förklaring förefaller dock inte övertyga den franska journalisten. Intervjun uppföljs istället med material som tyder på att Roman redan minuterna efter Ceausescus flykt deltagit i ett NRF-möte. Vidare spekulerar den franska journalisten kring huruvida NRF kan ha bildats tidigare än vad Roman uppger och att rörelsen i sådana fall eventuellt kan ha erhållit sovjetiskt stöd (Youtube 2016).¹⁴⁰

De primärkällor som hittills har diskuterats indikerar att reforminriktade socialister spelade en viktig roll när NRF organiserades. Alldeles oavsett om revolutionen producerade NRF eller om NRF producerade revolutionen står det klart att NRF i hög grad kom att dominera den rumänska revolutionens utveckling. Vid tidpunkten för NRF:s omvandling till ett politiskt parti förefaller rörelsens medlemmar ha uppfattat sig själva som de enda som kunde styra landet. I en intervju för fransk television avfärdar Roman den våldsamma demonstrationen mot NRF den 18:e februari med att demonstranterna ”inte representerade någon eller något”. Roman förklarar för den franske reportern Philippe Gassot:

ROMAN: Jag har kunnat diskutera med min utrikesminister. Allt är tillbaka ordning, och demonstranterna som gått in med stänger ... med järnstänger, och trubbiga instrument/verktyg [*ouils contendants*, i praktiken ett samlingsbegrepp för diverse improviserade vapen, som klubbor, hammare eller dyligt], har blivit arresterade för att utreda varifrån det kommer/vad det beror på, men allt är...allt går bra.

GASSOT: Tyder händelserna inte på ett litet missnöje, trots allt, då demonstrationer upprepar sig i Bukarest, man ser dem systematiskt framför regeringskansliet. Betyder detta inte att er legitimitet är på spel?

ROMAN: Jag tror, nej, nej. Jag tror ... vilken legitimitet, vems, vems legitimitet?

GASSOT: Legitimiteten hos människorna som styr Rumänien för tillfället.

ROMAN: Men för tillfället har vi en provisorisk regim/råd, med all politiska krafter, självklart har vi alla ... vi har ingen legitimitet, ingen sann/äkta legitimitet, eftersom vi inte härstammar från val. Men de cirka 200 eller 300 personerna [demonstranterna] som gått in där [i regeringskansliet], representerar de något? De representerar däremot ingenting. Det är det som är skillnaden (Youtube 2016).

Romans uppfattning att demonstranterna inte representerade någon/något visade sig vara förhastad. Mindre än en månad efter oroligheterna under den andra mineriaden publicerades nämligen den s.k. *Timisoaradeklarationen* den 11 mars 1990. Deklarationen består av ca ett dussin punkter avsedda att klargöra den övergripande målsättningen med revolutionen samt åtgärder för att trygga denna målsättning. I början och i slutet av deklarationen återfinns följande belysande stycken:

---

i dessa. Ceausescus uttalande under rättegången bör därför betraktas som en – men inte den enda – pusselbiten i ett större pussel.

¹⁴⁰ Samma teori påträffas i Mark Sanbornes bok *Romania*. Sanborne skriver: ”Certain French journalists advanced yet another theory, one remarkably similar to Ceausescu’s own. The revolution was a foreign plot devised by the Soviet Union” (Sanborne 1996, 81).

The ideal of our Revolution has been and is the return to the genuine values of European democracy and civilization [...] It was a revolution made by the people, and only by it, with the interference of party activists and security agents. It was a genuine revolution, not a Coup d'Etat. It was definitely anticommunist, not only anti Ceausescu [...] We the authors of this Proclamation, participants in the events of 16th–22nd December 1989, do not consider the Revolution to be over (MH1989, 2016).

Deklarationen ger inte bara uttryck för frustration över det ideologiska vakuum som den rumänska revolutionen befann sig i under våren 1990. Deklarationens upphovsmän varnar dessutom för att nomenklaturen kan ömsa skinn och usurpera revolutionen. För att förhindra detta föreslås i deklARATIONEN att f.d. funktionärer inom kommunistpartiet skall förbjudas från att delta i de förestående valen, och att nyval till parlamentet bör hållas efter ett par år:

As a consequence of the previous issue, we suggest that the electoral law should deny the former party workers and Security officers the right to be nominated as candidates on any list for the first three running legislatures. Their presence in the country's political life is the chief source of the tensions and suspicions that worry the Romanian society nowadays [...] In this context, too, we suggest that the first legislature should last only for two years, a period needed to strengthen the democratic institutions and to clarify the ideological position of each of the many parties that have appeared. Only then will we be able to choose openly and knowledgeably (MH1989 2016).

Då den tredje mineriaden bröt ut sommaren 1990 var detta en direkt konsekvens av att oppositionen upplevde att NRF inte hade respekterat *Timisoaradeklarationens* krav på en karantän för f.d. funktionärer inom kommunistpartiet. Iliescus svar blev emellertid bryskt. I ett agiterat tal den 14 juni 1990 försvarar han arméns agerande och brännmärker alla de som demonstrerar mot valresultatet som ”vandaler”. Iliescu förkunnar: ”Armén skall upprätthålla stabiliteten och försvara folkets landvinningar samt inte förbli likgiltig när vandaler utför sådana barbariska övergrepp mot folket” (Youtube 2016).

De sju primärkällor som ovan analyseras ger sammantaget bilden av att Iliescuregimen i någon mån kan betraktas som en utväxt av Ceausescuregimen. Under Ceausescutiden var de personer som med tiden skulle ingå i Iliescuregimen likväl djupt oense med den politiska ledningen om landets framtida utveckling. Dessa reformister önskade dock inte begrava socialismen per se. När Ceausescuregimen oväntat kom i gungning under december 1989 är det tveksamt om denna klick låg bakom oroligheterna. Däremot är det troligt att det fanns ett latent (men inte särskilt välorganiserat) motstånd inom samhällets övre skikt. Då en möjlighet att bli av med den gamla regimen oväntat uppstod kan kretsen kring Iliescu så att säga ha gripit tillfället i flykten.

Det här antagandet styrks av att NRF i slutet av december 1989 och i början av 1990 inkluderade personer med betydligt större reformambitioner än Iliescu. Förutsatt att Ceausescu verkligen avsattes i en kupp är det svårt att se varför kuppmaakarna efter kuppen skulle ha låtit det egna politiska partiet ”kontamineras” av personer med andra politiska motiv. Antagandet utesluter dock inte att ett embryo till NRF kan ha existerat under revolutionens uppkomstfas. Rörelsens embryo kan i sådana fall sedermera ha bildat en inre kärna bestående av kommunistiska dissidenter inom NRF.¹⁴¹ Då först det yttre och senare det inre motståndet mot NRF ökade, kan denna kärntrupp – ironiskt nog – ha utfört en riktig kupp. Denna kupp var i sådana fall riktad mot rörelsens f.d. bundsförvanter inom den revolutionära rörelsen.

Det kommer dock an på en historiker att – i mån av möjlighet – utreda detaljerna kring vem som gjorde vad inom NRF.¹⁴² I min avhandling räcker det med att fastslå att Iliescu av allt att döma eftersträvade en mera moderat (eller mindre radikal) förändring av den sociopolitiska strukturen jämfört med Castro och Khomeini. Med tiden förefaller dock Iliescu ha tvingats till större förändringar än vad

¹⁴¹ Som exempel på framstående kommunistiska dissidenter nämner Narti: Ion Iliescu, Petre Roman, Silviu Brucan, Alexandru Birladeanu samt de höga militärbefälen Nicolae Militaru, Victor Stanculescu och Gheorghe Ardeleanu. Narti konstaterar vidare att några av dessa sedermera fick betydelsefulla positioner inom NRF (Narti 1992, 7–8).

¹⁴² Säkra uppgifter saknas angående flera frågor som här vore av intresse att närmare utreda. I detta avseende har situationen tyvärr inte förändrats mycket sedan Linz och Stepan för två decennier sedan konstaterade: “But, as we have indicated, of all the revolutions from Communism that occurred in Eastern Europe, Romania's is the one where we are least able to know what really happened, and, of all the narratives, that of the scripted revolution [d.v.s. en revolution styrd av kuppmaakare] allows the fewest ambiguities and contradictions” (Linz & Stepan 1996, 346).

han ursprungligen hade tänkt sig. Detta kan åtminstone delvis förklaras med kommunismens kollaps och demokratins seger runtom i Östeuropa. Ilescu hade visserligen en ambivalent inställning till demokrati i västerländsk mening, men hans senare arbete för att ansluta Rumänien till EU och NATO tyder på att han ville bryta landets utrikespolitiska isolation.

Då en revolutionär ledares politiska och ideologiska målsättning bedöms är det således av betydelse att analysera ledarens förhållande både till den *interna* (d.v.s. stat och samhälle) och den *externa* (d.v.s. det internationella systemet) strukturen.¹⁴³ Förutsatt att en radikal omställning från status quo framkallar en större motsättning än en moderat omställning, förefaller skillnaden mellan revolutionära strategier kunna förklara varför Castro- och Khomeiniregimen, men inte Ilescuregimen, konsoliderades under ansträngda inrikes- och utrikes politiska förhållanden. Däremot förklarar inte skillnaden varför sociala revolutioner framkallar revolutionära ledare med varierande revolutionära strategier.

---

¹⁴³ Genom att skilja mellan revolutionens interna och externa förändring är det möjligt att göra en noggrannare uppskattning av hur radikal en revolutionär förändring är. Sett ur denna synvinkel medförde den kubanska och den iranska revolutionen en mera radikal förändring än den rumänska eftersom den senare endast medförde en radikal förändring av den interna men inte av den externa strukturen.

8 TEORIUTVECKLING – EN RADIKALISERINGSMODELL

*The knowledge of anything, since all things have causes, is not acquired or complete unless it is known by its causes. Therefore in medicine we ought to know the causes of sickness and health. And because health and sickness and their causes are sometimes manifest, and sometimes hidden and not to be comprehended except by study of symptoms, we must also study the symptoms of health and disease.*¹⁴⁴

Avicenna

8.1 Revolutionärt ledarskap

I min avhandling utgår jag från antagandet att det revolutionära ledarskapets gestaltning dels beror på hur den revolutionära rörelsen mobiliseras, dels på hur millenaristisk den revolutionära ideologin är. Det revolutionära ledarskapet har således en politisk och en ideologisk aspekt. Den politiska aspekten avser ideologins praktiska tillämpning (eller den verksamhet som anknyter till en ideologi) medan den ideologiska aspekten avser politikens teoretiska mål (eller det principprogram som anknyter till en politik). I verkligheten står de två aspekterna i reciprok relation till varandra (handlingar ger upphov till idéer och idéer ger upphov till handlingar) (Goldmann m.fl., 1997, 92, 206–207). Detta är likväl inget hinder för att begreppen skall kunna hållas isär för att belysa de centrala aspekterna av det revolutionära ledarskapet.

Det första antagandet avser mera precist att människor i agrara miljöer mobiliseras på ett annat sätt än människor i urbana miljöer. Revolutionär mobilisering på landsbygden kallar jag för *traditionell mobilisering* och revolutionär mobilisering i städer för *modern mobilisering*.¹⁴⁵ Den förra typen av mobilisering är förankrad i klientism (d.v.s. lojalitetsband) och den senare i professionalism (d.v.s. yrkesmässig tillhörighet). Jag hävdar vidare att krav på rättvisa ligger bakom den traditionella mobilisering då krav på effektivitet ligger bakom den professionella mobiliseringen.¹⁴⁶ Ett exempel på traditionell mobilisering är bönder som mobiliseras mot en godsägares maktmissbruk, medan ett exempel på modern mobilisering är fackmedlemmar som mobiliseras mot försämrade arbetsvillkor (Goldstone 2001; Aminzade et al. 2001).

Jag hävdar att det revolutionära ledarskapet gestaltar sig *folkligt* i agrara miljöer och *professionellt* i urbana miljöer.¹⁴⁷ I det förra fallet är det sannolikt att den revolutionära rörelsen emanerar från ett krav på rättvisa och leds av en *karismatisk ledare*. I det senare fallet är det sannolikt att den revolutionära rörelsen emanerar från ett krav på effektivitet och leds av en *byråkratisk ledare*.¹⁴⁸ Framgångsrika revolutionära rörelser rymmer likväl vanligen både karismatiska och byråkratiska ledare. Det revolutionära ledarskapets politiska aspekt domineras dock av den miljö från vilken den revolutionära mobiliseringen har framsprungit. Det är därför sannolikt att det revolutionära ledarskapet gestaltar sig folkligt om den revolutionära rörelsen har emanerat från en agrar miljö men professionellt om rörelsen har emanerat från en urban miljö (Ibid.).

Det andra antagandet avser mera precist att människor i traditionella kulturer har andra ideologiska preferenser än människor i moderna kulturer. Traditionella samhällen är mindre kulturellt fragmenterade än moderna samhällen. Denna skillnad återspeglar sig i de föreställningar och idéer som dominerar en kultur (Adas 1979; Wessinger et al. 2011). Enligt mitt antagande är revolutionära ideologier som har sin

¹⁴⁴ Citatet är taget från Avicennas *Canon of Medicine* (Rothman 2012, 11).

¹⁴⁵ Notera att resonemanget ovan endast tar fasta på dikotomin traditionell-modern. Enligt Goldstone kan dock den revolutionära mobiliseringen också följa ett *traditionellt* (exempelvis mobilisering av bygemenskap), *informellt* (exempelvis mobilisering av arbetsgemenskap), eller *elit-styrt* (exempelvis mobilisering av partigemenskap) mönster. Hybrider förekommer också. De väsentliga för Goldstone är hur länken mellan folk och elit gestaltar sig (Goldstone 2001, 150–152).

¹⁴⁶ Goldstone gör ingen närmare utredning av kopplingen mellan mobiliseringstyp och ledartyp men hävdar likväl att *rättvisa* (eng. justice) sammanhänger med *folkliga* (eng. people-oriented) ledare och att *effektivitet* (eng. effectiveness) sammanhänger med *professionella* (task-oriented) ledare (Goldstone 2001, 157).

¹⁴⁷ Se vidare föregående fotnot.

¹⁴⁸ Begreppen *karismatisk* och *byråkratisk* används här på ett liknande sätt som i Aminzades m.fl. analys av det revolutionära ledarskapet (Aminzade et al. 2001, 130).

upprinnelse i traditionella kulturer *explicit millenaristiska* och revolutionära ideologier som har sin upprinnelse i moderna kulturer *implicit millenaristiska*.

Jag hävdar att den explicit millenaristiska revolutionära ideologin skiljer sig från den implicit millenaristiska revolutionära ideologin i åtminstone tre avseenden. För det första är den explicit millenaristiska revolutionära ideologin mera *utopisk* (eller magisk) än den implicit millenaristiska. Alla politiska ideologier (oavsett om de är millenaristiska eller inte) inbegriper åtminstone följande tre delar: ett antagande om hur verkligheten är beskaffad, *varat*, ett ställningstagande för hur världen bör vara beskaffad, *börat* och ett förslag på vad som kan göras för att nå det tilltänkta idealet, *görat* (Ljunggren 2008, 12–13). En revolutionär ideologi som ger ett utopiskt (eller magiskt) svar på frågor relaterade till varat, börat och görat är följaktligen i högre grad explicit än implicit millenaristisk.

För det andra är den explicit millenaristiska revolutionära ideologin mera *deterministisk* än den implicit millenaristiska. Målet för en revolution kan antingen skildras som öppet eller slutet. Typiskt för millenaristiska tanke-system är att historien i någon mån uppfattas vara förutbestämd. En slående likhet mellan i övrigt olika revolutionära ideologier (exempelvis islamism och marxism) är den deterministiska historieuppfattningen. En revolutionär ideologi som beskriver den revolutionära segern som ofrånkomlig och nära förestående är följaktligen i högre grad explicit än implicit millenaristisk (Heidegren 2014; Berlin 1969; Payne et al. 1979).

För det tredje är den explicit millenaristiska revolutionära ideologin mera *messiansk* (och apokalyptisk) än den implicit millenaristiska.¹⁴⁹ Den revolutionära ledaren har inte en lika central plats i alla revolutionära ideologier. I en explicit millenaristisk ideologi uppfattas den revolutionära ledaren som någon typ av profet (religiös, sekulär eller båda). Khomeini är ett exempel på en religiös profet (Guds utsände), Lenin ett exempel på en sekulär profet (historiens verktyg) och Hitler ett exempel på en messiansk ledare som kan tolkas både som en religiös och en sekulär profet (försynens uppenbarelse). En revolutionär ideologi som är fixerad vid den revolutionära ledaren är följaktligen i högre grad explicit än implicit millenaristisk.

Min analys pekar på att det revolutionära ledarskapet gestaltar sig *självcentrerat* i traditionella kulturer och *självförsakande* i moderna kulturer.¹⁵⁰ I det förra fallet är det sannolikt att den revolutionära ideologin är explicit millenaristisk och förfäktas av en *visionär ledare*.¹⁵¹ I det senare fallet är det sannolikt att den revolutionära ideologin är implicit millenaristisk och förfäktas av en *pragmatisk ledare*.¹⁵² Framgångsrika revolutionära ideologier har likväl vanligen ett inslag av både explicit och implicit millenarism. Den revolutionära ideologin domineras dock av den kultur där ideologin har sitt ursprung. Det är därför sannolikt att det revolutionära ledarskapet gestaltar sig självcentrerat om den revolutionära rörelsen har emanerat från en traditionell kultur men självförsakande om rörelsen har emanerat från en modern kultur.

Det revolutionära ledarskapet påverkas sålunda av den miljö (d.v.s. en agrar eller urban miljö) och den kultur (en traditionell eller en modern kultur) där den revolutionära rörelsen uppstår. Jag benämner en revolutionär ledare som är representativ för det revolutionära ledarskapet *reell revolutionär ledare* och en revolutionär ledare som inte är det *formell revolutionär ledare*. Den reella revolutionära ledaren har makt att styra den revolutionära rörelsen men den formella revolutionära ledaren har endast makt att företräda den revolutionära rörelsen. Den senares makt är således beroende av den förras makt. Exempel på reella revolutionära ledare är Castro, Khomeini och Iliescu och exempel på formella revolutionära ledare är Urrutía, Bazargan och Tökes.

---

¹⁴⁹ I revolutionära millenaristiska rörelser sammanhänger föreställningen om en messiasgestalt med en radikal dualistisk (d.v.s. en uppdelning i de goda vi mot de onda dem) och apokalyptisk syn på världen (Wessinger et al. 2011, 717–718, 720, 722).

¹⁵⁰ Begreppen *självcentrerat* (eng. self-aggrandizing) och *självförsakande* (eng. self-effacing) används här på ett liknande sätt som i Aminzades m.fl. analys av det revolutionära ledarskapet (Aminzade et al. 2001, 131). Notera att de begrepp som används här inte är helt synonyma med de engelska begreppen.

¹⁵¹ Begreppet *visionär* används här på ett liknande sätt som i Aminzades m.fl. analys av det revolutionära ledarskapet (Aminzade et al. 2001, 130).

¹⁵² Begreppet *pragmatisk* används här på ett liknande sätt som i Aminzades m.fl. analys av det revolutionära ledarskapet (Aminzade et al. 2001, 130).

Maktförhållandena inom den revolutionära rörelsen är emellertid inte statiska. En revolutionär ledare som vid en tidpunkt har reell makt kan vid en annan tidpunkt ha formell makt och vice versa.¹⁵³ I avhandlingen hävdas att maktskiften inom den revolutionära rörelsen kan förklaras utgående från den revolutionära ledarstrategin. Argumentet bygger då på att varierande revolutionära ledarskap sammanhänger med varierande revolutionära ledarstrategier. Ju bättre en revolutionär ledare är på att följa den strategi som bäst återspeglar det revolutionära ledarskapet, desto större sannolikhet har ledaren att förbli vid makten. Utgångspunkten för en revolutionär ledare är därmed att anpassa sin ledarstrategi efter hur det revolutionära ledarskapet gestaltar sig vid tidpunkten för den gamla regimens fall.

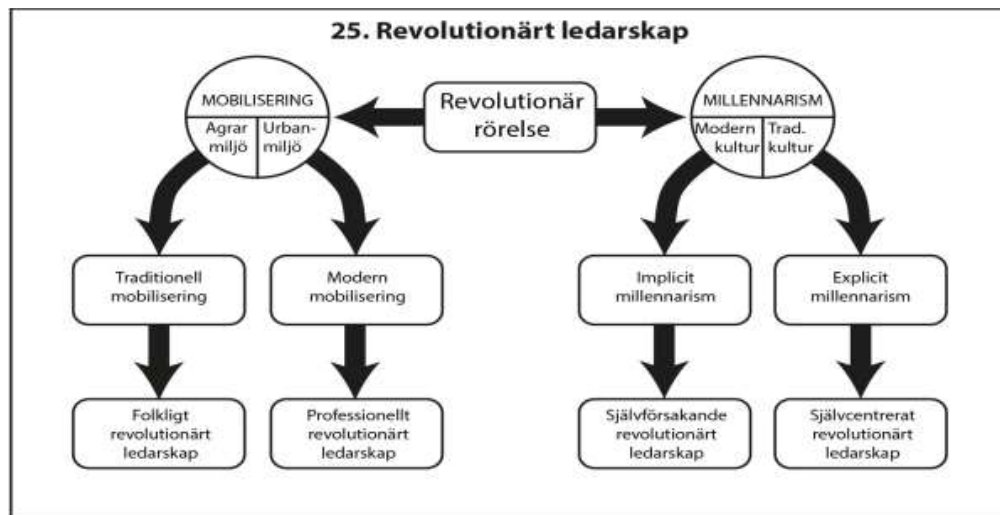

Bild 25. Bilden illustrerar de faktorer som påverkar det revolutionära ledarskapets troliga utformning.

8.2 Revolutionär ledarstrategi

Revolutionära ledare följer olika strategier för att nå sina målsättningar. Inom militärteorin – där kanske begreppet strategi har sin mest självklara hemvist – betonas kopplingen mellan militära medel och politiska mål (notera att begreppet politik här används i en mera allmän bemärkelse än ovan). En strategi är alltså en plan för hur tillbudsstående militära resurser bäst kan användas för att nå ett bestämt politiskt mål. En strategi förutsätter vidare åtminstone ett minimum av rationalitet, även om dess upphov (exempelvis en övertygelse av något slag) i sig kan vara irrationell. Det är därmed tvivelaktigt om en irrationell handlingsplan överhuvudtaget kan kallas för en strategi (Widén & Ångström 2005, 53).

I boken *Militärteorins grunder* konstateras att strategi är ett mångfacetterat begrepp (Ibid.). Den kände militärteoretikern Carl von Clausewitz använder exempelvis begreppet i en mera filosofisk mening då han framlägger sin berömda insikt (eller teori om man så vill) att "kriget blott är en fortsättning på politiken med andra medel" (Clausewitz 1968, 119). Vid en närmare analys av en viss strategi är det därför av stor betydelse att bestämma till vilken aktör (exempelvis ett statsöverhuvud eller en befälhavare) strategin är bunden samt vilka medel (exempelvis politiska eller militära) aktören förfogar över.

Maos revolutionära krigföring kan anföras som ett exempel på en strategi som delvis inbegriper andra mål och medel än de som vanligen påträffas i konventionell krigföring (Widén & Ångström 2005, 78). Revolutionära maktskiften måste emellertid inte framtvingas genom ett gerillakrig som i Kina eller Kuba. Revolutionära ledare förs till makten under varierande omständigheter men alltid genom någon

¹⁵³ Ett bra exempel på detta är Josef Stalin. Stalins makt under den ryska revolutionen var till en början formell. I egenskap av det kommunistiska partiets generalsekreterare lyckades Stalin likväl tillförsäkra sig den reella makten i Sovjetunionen (Goldstone et al. 1998, 462).

typ av mobilisering. Under sociala revolutioner kan makten att mobilisera därför sägas vara av större betydelse än makten att nyttja militära medel, även om dessa ofta i praktiken sammanfaller.

Jag argumenterar för att den politiska dimensionen av det revolutionära ledarskapet ligger till grund för vad som kan kallas den *interna ledarstrategin*. Den interna ledarstrategin avser den revolutionära ledarens strategi för att förändra den *inomstatliga strukturen*. I händelse av att den revolutionära ledaren har profilerat sig folkligt följer den revolutionära ledaren sannolikt en *radikal intern ledarstrategi*, men om den revolutionära ledaren har profilerat sig professionellt följer hen sannolikt en *moderat intern ledarstrategi*. Det är därmed ändamålsenligt att vidare utreda förhållandet mellan intern ledarstrategi och inomstatlig struktur.

Den inomstatliga eller sociopolitiska strukturen är den ordning som sammanbinder stat och samhälle. Under revolutionens liminala transformation övergår makten från den gamla regimen myndighetsorgan och sociala institutioner till den revolutionära rörelsen och dess ledare. Den revolutionära rörelsens förväntningar på den revolutionära förändringen påverkas av hur rörelsen har mobiliserats. Karismatiska revolutionära ledare mobiliserar med känsla och patos och byråkratiska revolutionära ledare med förnuft och återhållsamhet (Aminzade et al. 2001). I det förra fallet ökar, och i det senare fallet minskar, den revolutionära ledaren förväntningen på den revolutionära förändringen.

För att förbli vid makten bör den revolutionära ledaren åtminstone ge sken av att implementera de förändringar som den revolutionära rörelsen förväntar sig. Det här antagandet styrks av Machiavellis klassiska analys av politiskt ledarskap i *Fursten*. Människor dömer generellt sett efter vad de ser och inte efter hur saker egentligen är eftersom: ”alla ser det som synes vara, men få begriper vem du är [läs den revolutionära ledaren] och de få vågar inte opponera sig mot det stora flertalets åsikt [läs den revolutionära rörelsen], då dessa har statens majestät till sitt försvar” (Machiavelli 1958, 90–91). Machiavelli tillägger dock att rovlystnad, feghet och villrådighet väcker undersåtarnas hat, något som enligt honom nästan alltid leder till furstens undergång.

I den mån man kan förlita sig på Machiavellis analys bör den revolutionära ledaren konsekvent och utan försummelser eller övertramp hålla sig till den förespeglade politiska linjen (Ibid., 92). Det är däremot av mindre betydelse huruvida de uppställda målen nås eller inte (förändringens form är med andra ord viktigare än förändringens innehåll) eftersom den furste som erövrar staten ändå kommer att hyllas av folket (Ibid., 91). Det kan vidare antas att det är lika impopulärt för båda typerna av revolutionära ledare att avvika från den förväntade förändringen. Detta eftersom den revolutionära ledare som har profilerat sig folkligt, men som visar sig vara moderat, inte lever upp till den förändring som rörelsen förväntar sig medan å andra sidan den revolutionära ledare som har profilerat sig professionellt, men visar sig vara radikal, överskrider de förändringar som rörelsen förväntar sig.

Den revolutionära rörelsens utgångspunkt är likväl alltid i någon mån radikal eftersom rörelsens anhängare (oavsett om de är moderata eller radikala) kan enas om nödvändigheten av att avsätta den gamla regimen. Uppfattningen om vad som skall följa på det revolutionära regimskiftet (d.v.s. en moderat eller radikal förändring av status quo) tenderar dock att gå isär (se också kapitel 2.2.1). Ju jämnare styrkeförhållandet är mellan den moderata och radikala fraktionen, desto svårare blir det för den fraktion som är i underläge att acceptera den fortsatta revolutionära förändringen. I min avhandling antar jag dock att den revolutionära rörelsens radikala utgångspunkt gynnar rörelsens radikala fraktion, eftersom det är lättare att fortsätta än att förhindra den revolutionära omvälvningen.

Jag argumenterar för att den ideologiska dimensionen av det revolutionära ledarskapet ligger till grund för vad som kan kallas den *externa ledarstrategin*. Den externa ledarsstrategin avser ledarens strategi för att förändra den överstatliga strukturen (eller det internationella systemet). Revolutionära ledare som har profilerat sig självcentrerat följer sannolikt en *radikal extern ledarsstrategi*, medan revolutionära ledare som har profilerat sig självförsakande sannolikt följer en *moderat extern ledarsstrategi*. Det är därmed ändamålsenligt att vidare utreda förhållandet mellan extern ledarstrategi och överstatlig struktur.

Den överstatliga strukturen eller det internationella systemet konstitueras av tid (systemets temporala livslängd), rum (systemets spatiala räckvidd) och enhet (systemets politiska beståndsdelar). Det finns flera olika tänkbara infallsvinklar för en analys av det internationella systemets grundkomponenter. Inom den statsvetenskapliga subdisciplinen internationell politik påträffas de facto flera olika skolor med varierande perspektiv på det internationella systemet. Vissa skolor betraktar den Westfaliska freden som en naturlig utgångspunkt, medan andra inkluderar hela mänsklighetens historia. Vissa uppfattar att

systemet måste ha en global räckvidd, medan andra även inkluderar regionala system och vissa anser att stater utgör systemets grundläggande beståndsdelar, medan andra önskar inkludera överstatliga organisationer o.s.v. (Watson 1992; Badersten & Gustavsson 2010).

Jag betraktar det internationella systemet ur ett realistiskt perspektiv. Jag utgår från antagandet om att systemet har uppstått under tidigmodern tid i Europa. Det domineras av stater som tävlar med varandra om makt och inflytande (d.v.s. aktiviteten i systemet styrs av staters egenintressen). Alla stater i systemet uppfattas inte ha samma makt att påverka varandra. Mäktiga stater (exempelvis supermakter) förväntas hålla sig med s.k. vasallstater som utnyttjas för att vidmakthålla den egna positionen i systemet. I händelse av att de dominerande staterna inte längre förmår upprätthålla en viss världsordning störtar systemet samman i en anarki som varar tills en (eller flera stater) har vuxit sig tillräckligt starka för att återupprätta en ny världsordning (Morgenthau 1948; Kegley & Raymond 1994; Buzan & Little 2000).

Då en stat i systemet genomgår en revolutionär förändring måste övriga stater i systemet ta ställning till hur de skall förhålla sig till revolutionen. Mest engagerade är de stater (vanligen supermakter och grannstater) vars intressen direkt berörs av revolutionen. Dessa stater kallar jag för *det internationella systemets nyckelstater* (eller bara nyckelstater). Nyckelstaternas förväntning på den revolutionära förändringen påverkas av hur millennaristisk den revolutionära ideologin uppfattas vara. Visionära revolutionära ledare eftersträvar i allmänhet att förändra det internationella systemet enligt revolutionen medan pragmatiska revolutionära ledare vill förändra revolutionen enligt det internationella systemet. Nyckelstaterna förväntar sig följaktligen en större förändring om den revolutionära ledaren visar sig vara visionär.

Principen för extern revolutionär förändring kan här uttryckas: Ju mera den revolutionära förändringen påverkar maktbalansen i det internationella systemet, desto mera radikal är förändringen (eller omvänt: Ju mindre den revolutionära förändringen påverkar maktbalansen i det internationella systemet, desto mera moderat är förändringen). Nyckelstaternas reaktion på ett revolutionärt maktskifte varierar beroende på om de anser att de kommer att gynnas eller missgynnas av den förväntade förändringen. Det kan te sig rimligt att nyckelstater uppmuntrar revolutionära regimer som förfäktar en liknande ideologi som de själva.¹⁵⁴ En sådan slutsats kan dock vara förhastad då det även finns exempel på motsatsen.¹⁵⁵ I själva verket tenderar nyckelstater att förhålla sig mera negativt till radikala än till moderata förändringar av rädsla för revolutionär diffusion (Katz et al. 2001, 6–8). Antagandet kan styrkas med David Armstrongs teori om att revolutionära regimer har en tendens att utmana den s.k. status quo-principen (d.v.s. att det är otillåtet för en stat att kränka en annan stats suveränitet) (Katz et al. 2001, 241–243).

Status quo-principen kan härledas till den Westfaliska freden och utgör vad man eventuellt skulle kunna kalla för det internationella systemets överideologi. Stater som inte anpassar sig till nämnda princip tenderar att få andra stater i systemet emot sig. I någon mening är alltså revolutionära regimer alltid tvungna att bli mindre radikala för att erkännas av övriga stater (Ibid.). Armstrong kallar denna process för ”[revolutionär] *socialisering*” (Katz et al. 2001, 242).

Då den interna ledarstrategin kontrasteras mot den externa ledarstrategin kan en intressant skillnad identifieras. Det måste uppfattas som troligt att individer vanligen går med i en revolutionär rörelse eftersom de önskar en radikal förändring och inte en moderat förändring av den inomstatliga strukturen. Det måste likaledes uppfattas som troligt att nyckelstater i det internationella systemet i allmänhet önskar en moderat förändring och inte en radikal förändring av den överstatliga strukturen. Förutsatt att båda antagandena är riktiga framträder en skillnad i logiken för respektive ledarstrategi. Den interna ledarstrategin måste förhålla sig till den revolutionära rörelsens förväntan på *förändring*, medan den externa ledarstrategin måste förhålla sig till nyckelstaternas förväntan på *anpassning*.

Sammanfattningsvis kan konstateras att ledarstrategin sammanhänger med hur ledarskapet i den revolutionära rörelsen har gestaltat sig. Den interna ledarstrategin utformas av den revolutionära ledaren med syftet att förändra den inomstatliga strukturen och den externa ledarstrategin med syftet att förändra den överstatliga strukturen. Målet för respektive förändring är antingen en moderat eller radikal

---

¹⁵⁴ Demokratiska stater har exempelvis historiskt sett ofta valt att stöda demokratiska revolutioner (men motarbetat icke-demokratiska revolutioner) o.s.v.

¹⁵⁵ Det socialistiska Sovjetunionens förhållande till det socialistiska Kina liksom det socialistiska Vietnams förhållande till det socialistiska Kambodja är exempel på detta.

förändring från utgångsläget. Logiken för hur tillbudsstående resurser kan användas varierar. De politiska resurserna måste anpassas enligt den revolutionära rörelsens förväntan på förändring, och de ideologiska resurserna enligt nyckelstaternas förväntan på anpassning. Den revolutionära ledaren spelar en nyckelroll vid implementeringen av den revolutionära ledarstrategin.

26. Revolutionär ledarstrategi			
		Ideologisk dimension	
		Självcentrerat revolutionärt ledarskap	Självförsakande revolutionärt ledarskap
Politisk dimension	Folkligt revolutionärt ledarskap	Radikal intern ledarstrategi och Radikal extern ledarstrategi	Radikal intern ledarstrategi och Moderat extern ledarstrategi
	Professionellt revolutionärt ledarskap	Moderat intern ledarstrategi och Radikal extern ledarstrategi	Moderat intern ledarstrategi och Moderat extern ledarstrategi

Bild 26. Fyrfältet beskriver den politiska och ideologiska dimensionen av det revolutionära ledarskapet samt de därmed förbundna ledarstrategierna. Den revolutionära ledarens interna ledarstrategi (moderat eller radikal) sammanhänger med om ledaren har profilerat sig som en folklig eller professionell revolutionär ledare medan ledarens externa ledarsstrategi (moderat eller radikal) sammanhänger med om ledaren har profilerat sig som en självcentrerad eller självförsakande revolutionär ledare.

8.3 Revolutionär ledartyp

Jag hävdar att variationer i den politiska och ideologiska aspekten av det revolutionära ledarskapet kan förklara varför vissa typer av revolutionära ledare är mera sannolika i vissa sociala revolutioner än i andra. I min avhandling identifierar jag fyra olika typer av revolutionära ledare. Den första eftersträvar en radikal intern och extern ledarstrategi och kallas här för den *karismatiska och visionäre ledaren*. Den andra eftersträvar en moderat intern och en radikal extern ledarstrategi och kallas här för den *byråkratiske och visionäre ledaren*. Den tredje eftersträvar en moderat intern och extern ledarstrategi och kallas här för den *byråkratiske och pragmatiska ledaren*. Den fjärde eftersträvar en radikal intern och en moderat extern ledarstrategi och kallas här för den *karismatiska och pragmatiska ledaren*.

Förutsatt att resonemanget ovan är riktigt bör faktiska exempel på de olika ledartyperna kunna påträffas bland primärfallen och tilläggsfallen. I fortsättningen av detta delkapitel demonstrerar jag att Castro och Khomeini uppfyller kriterierna för den karismatiska och visionäre ledartypen, medan Iliescu uppfyller kriterierna för den byråkratiske och pragmatiska ledartypen. I följande delkapitel argumenterar jag sedan för att ledaren för den amerikanska revolutionen, George Washington, uppfyller kriterierna för den karismatiska och pragmatiska ledartypen och för att ledaren för den grenadiska revolutionen, Maurice Bishop, uppfyller kriterierna för den byråkratiske och visionäre ledartypen (se Bild 27).

Det revolutionära ledarskapet i Kuba formades enligt modellen för ett folkligt och självcentrerat ledarskap. Den revolutionära mobiliseringen mot Batistaregimen följde ett traditionellt mönster. I linje med klassisk gerillakrigföring mobiliserade Castro fattiga bönder på den kubanska landsbygden mot den gamla regimen. Då Castros rebellarmé avancerade fick den revolutionära rörelsen även ett starkare fotfäste i de kubanska städerna. Under Castros ledning fick den kubanska revolutionära ideologin en

tydlig millennaristisk prägel (d.v.s. den revolutionära ideologin var explicit millennaristisk). Den utlovade kommunistiska utopin utmynnade gradvis i ledardyrkan, maktkoncentration och en apokalyptisk retorik.¹⁵⁶

Castros interna och externa aktörsstrategi var radikal. Efter Batistaregimens fall förväntade sig den revolutionära rörelsen en betydande förändring. Castro infriade rörelsens förväntningar och genomförde flera populära reformer. Efter jordomfördelningsreformen sommaren 1959 rådde inte längre något tvivel om att Castro hade en radikal målsättning med revolutionen (Farber 2006, 133–136). I USA vände opinionen under senare hälften av 1959 mot Castro. Under samma tid tog Castro de första trevande stegen mot Sovjet. Mikojans Kubabesök i februari 1960 signalerar ett radikalt skifte i den kubanska utrikespolitiken. Robert Snyder sammanfattar:

Cuba began to re-orient its foreign policy between the superpowers. Fursenko and Naftali (1997: 20–34) demonstrate that the Soviets and the leftist revolutionaries explored ways to forge an alliance as early as the fall of 1959. Castro in the late fall of 1959 'passed word to the Soviets that if done 'very carefully' a dramatic shift in Cuban foreign policy could be carried off' (Fursenko and Naftali, 1997: 36) [...] The Cubans made this growing shift in foreign policy known, however, when Castro ceremoniously welcomed and dined Deputy Prime Minister Mikoyan for two weeks in February 1960 (Katz et al. 2001, 88–89).

Det revolutionära ledarskapet i Iran formades efter modellen för ett folkligt och självcentrerat ledarskap. Den revolutionära mobiliseringen i Iran följde ett traditionellt mönster (detta kan delvis förklaras med den väldiga urbaniseringsvågen).¹⁵⁷ Efter att shahregimen hade likriktat det politiska systemet kanaliseras regimotståndet genom landets moskéer. På så sätt hjälpte shahen ofrivilligt islamisterna att få kontroll över den revolutionära rörelsen. Kort efter shahregimens fall yrkade Khomeini på en islamisering av Iran. Khomeinis islamism var utpräglad millennaristisk (d.v.s. den revolutionära ideologin var explicit millennaristisk). I likhet med Kuba utmynnade den utlovade islamistiska utopin gradvis i ledardyrkan, maktkoncentration och en apokalyptisk retorik.¹⁵⁸

Khomeinis interna och externa aktörsstrategi var radikal. Vid tidpunkten för den gamla regimens fall ville majoriteten inom den revolutionära rörelsen avskaffa den iranska monarkin. Khomeini utnyttjade den politiska opinionen för att omvandla Iran till en islamistisk republik. En röst emot den islamistiska republiken framställdes av islamisterna som en röst för monarkin (Dabashi 2007, 164). Därefter ökade det internationella trycket på Khomeiniregimen. Utvecklingen kulminerade i Iraks angrepp på Iran. Irans omvandling till en islamistisk republik innebar en närmast total förändring av landets utrikespolitik:

These principles constituted a near-total reversal of the shah's foreign policy [...] [K]homeini's ideas of Islamic government challenged the legitimacy of the existing state system and threatened the stability of Iran's immediate neighbors. Not surprisingly, the establishment of the Islamic Republic had dramatic effects on Iran's international position" (Walt 1996, 224).

Det revolutionära ledarskapet i Rumänien formades enligt modellen för ett professionellt och självförsakande ledarskap. Till skillnad från 26 juli-rörelsen i Kuba och islamisterna i Iran saknade den rumänska demokratirörelsen en ideologiskt driven revolutionär kader. Detta bidrog till att den revolutionära rörelsen i Rumänien aldrig tog steget från en stadscentrerad anti-ceausescuistisk protesterörelse till en nationellt samordnad demokratirörelse. Efter att Iliescu hade lyckats etablera sig som rörelsens ledare koncentrerade han sig på att stävja den revolutionära förändringen. I ideologiskt hänseende kan Iliescu förstås som en socialist som revolterade mot ceausescuismen. Med tiden modifierade Iliescu sin ideologiska övertygelse men anammade aldrig en utpräglad millennaristisk revolutionär ideologi (Iliescus revolutionära ideologi var med andra ord endast implicit millennaristisk).

¹⁵⁶ Den apokalyptiska retoriken i Kuba var förankrad i en föreställning om en ofrånkomlig kollision mellan de imperialistiska och de socialistiska staterna (eller mera specifikt: mellan de amerikanska kapitalistiska utsugarna och det utsugna kubanska folket).

¹⁵⁷ I Iran levde färre än en tredjedel av landets invånare i städer (eller urbana områden) år 1956, medan motsvarande antal för 1976 är nästan hälften. Särskilt markant var inflyttning till Teheran (Parsa 1989, 75–76).

¹⁵⁸ Den apokalyptiska retoriken i Iran var förankrad i en föreställning om en ofrånkomlig slutstrid mellan världens troende och icke-troende (eller mera specifikt: mellan USA – ”den Store Satan” – och de rättrogna i Iran).

Iliescus interna och externa aktörsstrategi var moderat. Efter Ceausescuregimens fall bestod den revolutionära rörelsen i huvudsak av två olika politiska fraktioner. Den ena var det socialistiskt influerade NRF under den moderate Iliescus ledning. Den andra var den radikala demokratiska oppositionen bestående av de traditionella partierna. Pusca sammanfattar: "[T]he National Salvation Front was for the most part headed in the direction dictated by Iliescu: slow reform with the maintenance of a clear socialist focus, while traditional parties – nationalists and liberal parties – supported mainly by intellectuals, were headed in the direction of what they interpreted to be Western capitalism and democratization" (Pusca 2008, 117).

Ur västerländsk synvinkel var Iliescus revolutionära ideologi visserligen det mindre önskvärda alternativet men inget oacceptabelt alternativ. Den internationella reaktionen (och då i synnerhet Västvärldens reaktion) på Iliescus maktövertagande var inte negativ men knappast heller entusiastisk. Narti konstaterar:

Oklarheterna och momenten av förvirring som är så typiska för rumänsk politik efter Ceausescu har gjort att intresset för Rumänien ständigt sjunkit på den internationella arenan. I december 1989 och i januari 1990 var rumänerna ett folk av hjältar; strax förvandlades de till ett folk av bedragare och lögnare. En fransk journalist, Michel Castex från nyhetsbyrån Francepresse, skrev till och med en bok – 'En lögn större än seklet' – som kom ut försommaren 1990 (Narti 1992, 4).

Genom att utvidga analysen med tilläggsfall är det möjligt att utreda hur sociala revolutioner som har dominerats av de två återstående ledartyperna (den karismatiska och pragmatiska och den byråkratiska och visionära ledartypen) har gestaltat sig. Av särskilt intresse är då att utreda om det finns ett samband mellan å ena sidan ledartyp och å andra sidan konsolideringstakt och radikaliseringsgrad. I analysen inkluderas sålunda den amerikanska revolutionen (1776–1789) och den grenadiska revolutionen (1979–1983). Jag har valt tilläggsfallen utifrån de kriterier som stipuleras i kapitel 3.2.4. Av arbetsekonomiska skäl avkodar jag inte sekundärfallen i revolutionstabeller.

27. Revolutionär ledartyp			
Ledare	Revolutionärt ledarskap	Revolutionär ledarskapsstrategi	Revolutionär ledartyp
Castro Khomeini	Självcentrerat Folkligt	Radikal extern Radikal intern	Karismatisk och visionär
Bishop	Självcentrerat Professionellt	Radikal extern Moderat intern	Byråkratisk och visionär
Washington	Självförsakande Folkligt	Moderat extern Radikal intern	Karismatisk och pragmatisk
Iliescu	Självförsakande Professionellt	Moderat extern Moderat intern	Byråkratisk och pragmatisk

Bild 27. Bilden illustrerar ett schema över de begrepp som hittills har presenterats: revolutionär ledare, revolutionärt ledarskap, revolutionär ledarstrategi och revolutionär ledartyp. De två mellanliggande begreppen (revolutionärt ledarskap och revolutionär ledarstrategi) betecknar egenskaper som kännetecknar ledartypen. Fem olika revolutionära ledare (Castro, Khomeini, Bishop, Washington och Iliescu) klassificeras dessutom enligt revolutionär ledartyp.

8.4 Sekundärfall

Den amerikanska revolutionens början kan härledas till den brittiska segern i det s.k. *Franskindianska kriget* (1754–1763). Kriget utspelade sig i Nordamerika mellan franska och indianska styrkor å ena sidan och brittiska styrkor å andra sidan, men kan ses som en del av Sjuårskriget. Efter att fred hade slutits mellan kontrahenterna i Paris 1763 stärkte Storbritannien sitt inflytande i Nordamerika på Frankrikes bekostnad. Efter Parisfreden omfattade det brittiska imperiet ett vidsträckt territorium med kolonier i inte mindre än fyra världsdelar. Trots imperiets imponerande storlek skulle likväl dess främsta besittningar i Nordamerika gå förlorade ett drygt decennium senare under det amerikanska frihetskriget (Goldstone 2014, 62–63; Mykland 1985, 43).¹⁵⁹

Före Sjuårskriget var kolonierna utsatta för militär påtryckning från tre håll. Spanjorerna hotade kolonierna från söder, indianerna från väster och Frankrike från norr. Efter det franska nederlaget förändrades den militära hotbilden och de amerikanska kolonisterna började alltmer ifrågasätta den brittiska arméns närvaro. I London hade man föga förståelse för det amerikanska missnöjet. Sjuårskriget hade försatt det brittiska imperiet i ekonomiskt trångmål och man förväntade sig nu att kolonierna i högre grad än tidigare skulle bidra till statskassan (Mykland 1985, 46–47). Den amerikanska reaktionen på den förändrade brittiska kolonialpolitiken måste dels förstås utgående från de amerikanska koloniernas särställning i det brittiska imperiet, dels utgående från de upplysningsidéer som är utmärkande för 1700-talets tidsanda (Almond 1996, May 1976).

De amerikanska kolonisterna uppfattade sig själva som helt jämbördiga engelsmännen i moderlandet. Då skattetrycket på kolonierna ökade ansåg kolonisterna att deras inflytande i det brittiska parlamentet likaledes borde ha ökat. På kolonisternas stridsrop ”no taxation without representation” (d.v.s. ingen beskattning utan representation, min övers.) svarade man i London att kolonisterna var ”virtually represented” (d.v.s. andligen representerade, min övers.).¹⁶⁰ Kolonisterna rasade mot vad de uppfattade som brittiskt tyranni och svarade med att bl.a. bojkotta importen av brittiska handelsvaror. Ömsesidiga provokationer ledde till att konflikten mellan moderlandet och de amerikanska kolonierna gradvis trappades upp (Almond 1996, 59–60; Goldstone et al. 1998, 10; Goldstone 2014, 63).¹⁶¹

Snart var skattefrågan bara en av flera källor till oro. I början av 1770-talet hade konflikten vidgats så att den nu även gällde en mängd förvaltningsmässiga, rättsliga och militära angelägenheter. I dramats centrum stod den engelske kungen Georg III som ytterligare spädde på oroligheterna genom sin kompromisslösa inställning. Fram till bara något år innan den amerikanska självständighetsdeklarationen 1776 förefaller de flesta kolonister ha önskat en kompromisslösning. Då konflikten övergick i militära skärmytslingar (de första ägde rum i Lexington och Concord 1775) förändrades likväl opinionen och självständighetsivrarna fick vind i seglen. Den fjärde juli 1776 deklarerade de amerikanska kolonisterna självständighet (Almond 1996, 60–63; Mykland 1985, 49–54).

Året innan hade George Washington utsetts till befälhavare över de amerikanska styrkorna. Under Washingtons ledning organiserade kolonisterna ett gerillakrig mot den brittiska överhögheten. Vändpunkten i kriget kom i oktober 1777 då ett större brittiskt arméförband under ledning av John Burgoyne kapitulerade för den amerikanske generalen Horatio Gates i Saratoga. Segern i Saratoga uppmuntrade det revanschsugna Frankrike att gå med i kriget på kolonisternas sida. Parallellt med gerillakriget mot britererna pågick en intensiv debatt i kolonierna om hur den amerikanska staten skulle utformas. Samma år enades man (inom ramarna för den s.k. Andra kontinentala kongressen) om fundamentet till en grundlag (de s.k. konfederationsartiklarna).¹⁶² Det skulle dock dröja ända till 1781

¹⁵⁹ Det amerikanska frihetskriget avser här en tidsperiod under den amerikanska revolutionen vilken omfattar den väpnade konflikten mellan de nordamerikanska utbrytarkolonierna och det brittiska imperiet.

¹⁶⁰ Den s.k. stämpellagen (eng. Stamp Act) åberopas ofta som den fiskala åtgärd som utlöste tvisten gällande moderlandets beskattningsrätt i de nordamerikanska kolonierna (Mykland 1985, 47; Almond 1996, 58–59, 69).

¹⁶¹ Den mest spektakulära av dessa provokationer kom från amerikanskt håll. Under den s.k. Tebjudningen i Boston (eng. The Boston Tea Party) 1773 dumpade amerikanska patrioter en last med te tillhörande Ostindiska kompaniet i Bostons hamn. Händelsen blev en viktig propagandaseger för de amerikanska patrioterna (Mykland 1985, 49–51; Almond 1996, 60, 69).

¹⁶² År 1774 samlades delegater från alla nordamerikanska kolonier (undantaget Georgia) till ett stormöte, den s.k. Första kontinentala kongressen (eng. The First Continental Congress) för att diskutera en gemensamma linje gentemot moderlandet. Året därpå samlades man till ett andra stormöte, den s.k. Andra kontinentala kongressen (eng. The Second Continental Congress). Riktlinjerna för den framtida statsbildningen utstakades under den andra kongressen (Mykland 1985, 51–54, 84).

innan konfederationsartiklarna ratificerades (Goldstone et al. 1998, 11, 521; Mykland 1985, 59–61, 82–85).

När briterna slutligen 1783 tvingades till fred hade fortfarande ingen tillfredställande lösning nåtts i grundlagsfrågan. Först 1787 sammankallades ett konvent i Philadelphia för att utarbeta en grundlag. Två fraktioner utkristalliserades: en federal och en anti-federal. Den federala fraktionen förespråkade en stark federal stat medan den antifederala fraktionen ansåg att en stark federal stat banade väg för nytt tyranni. Åsikterna gick också isär beträffande synen på individens grundlagsenliga rättigheter. Vissa av grundlagsfäderna ansåg att konstitutionen explicit borde garantera rättigheter. Andra motsatte sig förslaget med motiveringen att konstitutionen redan till sitt väsen förutsatte frihet från alla former av förtryck. Särskilt stipulerade rättigheter kunde enligt den senare uppfattningen ha motsatt effekt (Goldstone et al. 1998, 11–13).¹⁶³

Meningsskiljaktigheterna till trots kunde grundlagen stadfästas samma år. Två år senare passerade tio tillägg (s.k. amendments) till konstitutionen den amerikanska kongressen. Dessa tillägg (d.v.s. s.k. Bill of Rights) inbegrep lagar avsedda att skydda medborgaren från staten. Godkännandet av rättighetsförklaringen var en seger för de grundlagsfäder som förfäktade en republikansk författning. Republikanismens anhängare var särskilt måna om att med lag förhindra uppkomsten av en ny börsaristokrati. I dess ställe ville man se en *naturlig aristokrati* baserad på dygd och kompetens (Mykland 1985, 86–91; Goldstone et al. 1998, 12–13).

Den dominerande uppfattningen var att varken slavar eller kvinnor hade någon naturlig förutsättning att uppfylla det republikanska idealet. Dessa grupper omfattades sålunda inte – åtminstone inte i samma utsträckning som vita män – av de rättigheter som garanterades i konstitutionen (Goldstone et al. 1998, 12–13). Valet av Washington till USA:s första president 1789 satte punkt för den amerikanska revolutionen. Revolutionen hade frambringat ett nytt politiskt ledarskap utan att i högre utsträckning förändra landets klassystem. Lägst i det amerikanska klassamhället stod de mörkhyade slavarna och högst stod det förmögna borgerskapet i nordstaterna och plantagearistokratin i sydstaterna (Mykland 1985, 44–45, 91).

Med tiden skulle det visa sig att revolutionen hade lagt grunden till en ofrånkomlig intressekonflikt mellan de två förstnämnda och den sistnämnda gruppen. Två mansåldrar efter den amerikanska självständighetsdeklarationen utmynnade intressekonflikten i det amerikanska inbördeskriget (se vidare *U.S. Civil War* i Appendix I). Efterskalv likt kvinnoaksrörelsen under 1800-talet (se vidare *Women's Rights Movement* i Appendix I) och medborgarrättsrörelsen under 1950 och 1960-talet (se vidare *U.S. Civil Rights Movement* i Appendix I) har givit historiker anledning att hävda att den amerikanska revolutionen i flera avseende var en ofullbordad revolution. Det oaktat framstår inte den förändring som revolutionen de facto medförde som mindre betydelsefull:

Det var något nytt att en koloni i ett område bortom haven reste sig mot ett europeiskt moderland och blev självständig, att en vald församling, ett konvent, utformade en konstitution med utgångspunkt i allmänna statsrättsliga teorier och konkreta politiska erfarenheter, och att en dylik skrivbordsprodukt blev den konstitutionella ramen för en stor och snabbt expanderande stat. Det var något nytt att majoriteten av ett lands vuxna manliga befolkning skulle vara med och välja styrelseorgan genom fria val. Nytt var också att man skapade en stat utan adel, utan ärftliga förmånsrätter, utan statsreligion och utan begränsningar i tryckfrihet (Mykland 1985, 90).

Den amerikanska revolutionens säregenhet medför här vissa analytiska svårigheter. Problemen kan enklast uttryckas i tre (eller fyra) frågor: Vad avses med den gamla regimens fall i den amerikanska revolutionen? Hur gestaltade sig den amerikanska revolutionära rörelsen och vem var dess ledare? Vilken revolutionär ideologi förfäktade den amerikanska revolutionens ledare? Den första frågan bör besvaras utgående från det faktum att revolutionen inte förändrade statsskicket i merparten av den politiska sammanslutning från vilken revolutionen emanerade. George III tvingades avsäga sig en del (men inte merparten) av det territorium som han framtill 1783 gjorde anspråk på. Den amerikanska självständighetsförklaringen kan här tolkas som liktydig med den gamla regimens fall, eftersom den ledde till att den gamla regimens statsskick upphörde att gälla i de nordamerikanska kolonierna.

---

¹⁶³ Detta enligt logiken: Vad lagen inte explicit förbjuder tillåter den.

Den andra (och tredje) frågan kan besvaras med att den amerikanska revolutionära rörelsen ändrade karaktär från revolutionens början till dess slut. En liten grupp amerikanska patrioter med Samuel Adams i spetsen förespråkade tidigt självständighet (Mykland 1985, 49). Då deras målsättning slutligen uppnåddes valde många kolonister (de s.k. lojalisterna) att emigrera (Goldstone 2014, 65). En lika viktig orsak till den revolutionära rörelsens framgång måste därför sökas i rörelsens krav på frihet från statligt tyranni (Goldstone et al 2003, 177–181).¹⁶⁴ Drivkraften bakom rörelsen var således en blandning av å ena sidan folkligt förankrad patriotism och å andra sidan upplysningsfilosofi förankrad i eliten. I egenskap av överbefälhavare för de amerikanska trupperna, och senare även landets första president, bör Washington, i högre grad än någon annan, betraktas som den amerikanska revolutionära rörelsen ledare (Goldstone et al. 1998, 521–522).

Svaret på den sista frågan bör dels sökas i upplysningsfilosofin (i synnerhet Montesquieus maktfördelningsprincip), dels i den klassiska republikanismen. Dessa två idétraditioner sammanflätades i vad som här kan kallas för *amerikansk republikanism*. Den amerikanska republikanismen var i flera avseenden en produkt av, snarare än orsaken till, revolutionen. En djupare förståelse av dess tillkomst och innebörd måste ta i beaktande de debatter som pågick mellan grundlagsfäderna under revolutionsåren. Det ojämförligt viktigaste inlägget i debatten var en sammanställning essäer, *The Federalist Papers*, utgivna under pseudonymen Publius. *The Federalist Papers* utgör jämsides med självständighetsförklaringen, konstitutionen och rättighetsförklaringen det ideologiska fundament som den amerikanska revolutionen vilade på (Bailyn 1967; Kesler 1999).

Utifrån analysen ovan betraktar jag Washington som ett exempel på den karismatiska och pragmatiska ledartypen. Washington eftersträvade i likhet med majoriteten av de övriga grundlagsfäderna en radikal förändring av den sociopolitiska strukturen (målsättningen var självständighet och ett nytt statskick), men en moderat förändring av det internationella systemet (Washington ville inte riskera relationen till de europeiska stater som hade understött revolutionen). I boken *Revolution, International Dimension* framgår: ”Except for failed attempts in Canada during the American Revolution and the War of 1812, the newly independent United States did not attempt to export its revolution” (Katz et al. 2001, 2).

Dryga två sekel efter den amerikanska revolutionen inträffade den grenadiska revolutionen. Revolutionen utspelade sig i mikrostaten Grenada (en av ö-staterna i Små Antillerna) som vid tidpunkten för revolutionen befolkades av ca 100 000 människor. Den grenadiska revolutionens början kan mera exakt dateras till landets självständighet från Storbritannien 1974.¹⁶⁵ Åren innan självständigheten tjänstgjorde fackförbundsledaren Eric Gairy som premiärminister i den koloniala förvaltningen på ön. Gairy behöll makten fram till 1979 då han avsattes under kupplikande omständigheter (Foran 2005, 164–167). John Walton Cotman anser att det våldsamma maktskiftet 1979 framkallades av fyra faktorer: den skeva socioekonomiska strukturen, den globala recessionen, den ekonomiska och politiska stagnationen samt Gairys diktatoriska styre (Goldstone et al. 1998, 206).

Under Hudson Austins ledning fördrevs Gairy från makten den 13 mars 1979. Omgående tillsattes en revolutionär övergångsregering som kontrollerades av den politiska koalitionen *New Jewel Movement* (fr.o.m. nu NJM).¹⁶⁶ Ledaren för NJM, Maurice Bishop, åtnjöt stor popularitet bland det grenadiska folket men hade en svagare ställning inom den egna rörelsen. NJM bestod i huvudsak av en socialdemokratisk, en revolutionärt marxistisk och en stalinistisk fraktion. Efter mindre än ett halvår uppstod de första spänningarna mellan den andra fraktionen (till vilken Bishop kan räknas) och den tredje fraktionen (till vilken Bernard Coard kan räknas). Det skulle dock dröja ända till 1983 innan konflikten mellan Bishop och Coard blommade ut (Goldstone et al. 1998, 206–207; Foran 2005, 167, 187).

---

¹⁶⁴ Många – även utanför Nordamerika – sympatiserade med det radikala frihetskravet. Det bästa exemplet på detta torde vara engelsmannen Thomas Paine som öppet sympatiserade både med den amerikanska och senare även den franska revolutionen. Paines bok *Common Sense* fick stor spridning i Nordamerika (Paine 1995).

¹⁶⁵ Storbritannien tilldelades Grenada efter Sjuårskriget och ön var därefter en brittisk koloni i drygt två sekel (Foran 2005, 164).

¹⁶⁶ Cotman uppger att *New Jewel Movement* var resultatet av en samgång mellan *Joint Endeavour for Welfare, Education, and Liberation (JEWEL)* och *Movement for the Assemblies of the People* (Goldstone et al. 1998, 206). Huruvida NJM bör betraktas som ett politiskt parti, en koalition av partier eller som någon annan typ av sammanslutning framgår inte av Cotmans analys. Med tanke på avhandlingens syfte är det dock tillräckligt att här fastslå att NJM med all säkerhet utgjorde själva ryggraden i den grenadiska revolutionära rörelsen.

Gairy, som hade befunnit sig utomlands under kuppen, försökte strax mobilisera utländskt stöd för att återta makten. Trots den grenadiska revolutionens uppenbara likhet med den socialistiska revolutionen i Kuba och den sandinistiska revolutionen i Nicaragua valde USA och Storbritannien att inte stöda Gairy. Då Gairy någon vecka efter kuppen tillkännagav sin avgång samlades stora folkskaror (ca en femtedel av landetsbefolkning) för att fira den gamla regimens nederlag.¹⁶⁷ Det oväntade, om än motvilliga, brittiska och amerikanska stödet för Bishopregimen kan delvis förklaras med att den nya regimen stöddes av flera karibiska stater, och delvis med att den amerikanska utrikespolitiken vid den aktuella tidpunkten försökte finna en ny kurs efter misslyckandena i Iran och Nicaragua (Foran 2005, 167).

På det inrikespolitiska planet var Bishops målsättning att gradvis bygga det socialistiska idealsamhället. Cotman konstaterar: "The revolution was not socialist, although the NJM hoped to lay the foundation for a socialist future" (Goldstone et al. 1998, 206).¹⁶⁸ Kort efter den gamla regimens fall inleddes ett flertal ambitiösa reformer (med några undantag) utdömdes strax som misslyckade och alltför långsamma av de konkurrerande fraktionerna inom NJM. På det utrikespolitiska planet allierade sig Bishopregimen med Castroregimen och Ortégaregimen (Goldstone et al. 1998, 205–207). Bishop var dock till skillnad från Castro och Ortega mindre influerad av marxism och mera influerad av antikolonialism och den s.k. black-power-rörelsen (Foran 2005, 166, 186).

De mera renodlade marxist-leninisterna och stalinisterna inom NJM uppfattade Bishop som både politiskt och ideologiskt inkompetent. Coard och dennes sympatisörer räknade uppenbarligen med allmänhetens och Kubas stöd då de (åter under Austins ledning) i oktober 1983 slog till mot Bishop. Den 19 oktober samma år arkebuserades Bishop av krafter inom NJM. Kuppen saknade emellertid helt folkligt stöd och fördömdes snart även internationellt. Kort därefter intervenerade USA samt ett flertal karibiska stater (Goldstone et al. 1998, 207; Foran 2005, 186–187).¹⁶⁹ Den amerikanskledda interventionen banade väg för den gamla regimens (minus Gairy) återkomst (Aminzade et al. 2001, 149).

Jag betraktar Bishop som ett exempel på den byråkratische och visionäre ledartypen. Bishop sade sig eftersträva en moderat förändring av den sociopolitiska strukturen (Grenada var enligt Bishop inte redo för socialism), men en radikal förändring av det internationella systemet (Bishop betraktade den grenadiska revolutionen som ett led i en global antikolonialistisk och vänsterorienterad frigörelseprocess).¹⁷⁰ Den moderata inrikespolitiken och radikala utrikespolitiken destabiliserade Bishopregimen. Då Bishopregimen föll 1983 såg sig grannstaterna (med USA i ledningen) tvungna att intervensera.¹⁷¹

---

¹⁶⁷ Den stora folkliga uppslutningen bakom den nya regimen anser jag och uppenbarligen även Goodwin att överensstämmer med definitionen på en social revolution (Goodwin 2001, 4). Den grenadiska revolutionen förefaller också i överraskande hög grad överensstämma med de övriga kriterierna på en social revolution som stipuleras i kapitel 2.1.2).

¹⁶⁸ I början av 1980-talet hade Bishop förberett reformer (eng. mixed democracy) som på sikt hade kunnat luckra upp NJM:s politiska hegemoni (Foran 2005, 182–183). Enligt Foran hade Bishop planer på att förändra landets konstitution samt genomföra demokratiska val 1985 (Ibid., 187).

¹⁶⁹ Kuppen inträffade under en period då det internationella trycket på Grenada hade ökat. Detta berodde bl.a. på att USA under Reagans ämbetsperiod lät ompröva sin politik gentemot Grenada (Foran 2005, 185).

¹⁷⁰ Cotmans uppfattning att NJM gradvis avsåg omvandla Grenada till en socialistisk stat (se det anförda citatet av Cotman ovan) styrker antagandet att Bishop hade en moderat intern ledarstrategi. En liknande uppfattning påträffas i Forans *Taking Power*. Foran skriver: "There was a commitment to socialism as an alternative in the long run, and in the context of the people having the opportunity to control their destiny" (Foran 2005, 182). Uppfattningen att den svarta befolkningen i Karibien hade exploaterats av vita kolonialherrar anser Foran ha legat till grund för Bishops radikala externa ledarstrategi. Bishops önskan att frigöra Grenada från det koloniala oket förde landet närmare Castros Kuba och Ortégas Nicaragua (Foran 2005, 165). Ur amerikansk synvinkel var Bishopregimens inställning till Kuba och Nicaragua problematisk. Amiral R.P. McKenzie var knappast ensam om sin åsikt då han hävdade att Kuba, Nicaragua och Grenada praktiskt taget var en och samma socialistiska stat (Ibid., 185). Efter Reagans maktillträde förefaller McKenzies uppfattning ha dominerat den amerikanska administrationen. Bishop visade dock inget tecken på att ändra sin radikala externa ledarsstrategi. Då en inflytelserik amerikansk diplomat i regionen varnade Bishop för att närma sig Kuba lät Bishop svara: "No country has the right to tell us what to do or how to run our country, or who to be friendly with... We are not in anybody's backyard, and we are definitely not for sale" (Foran 2005, 185).

¹⁷¹ USA motiverade den amerikanskledda interventionen med det i och för sig korrekta påståendet att det grenadiska folket inte understödde kuppen. Ett mera tungt vägande skäl torde dock ha varit att amerikanerna ville förhindra ett fortsatt socialistiskt styre i Grenada. Från amerikansk sida uppgav man också att kuppen äventyrade amerikanska medborgares säkerhet på ön (Foran 2005, 189; Goldstone et al. 1998, 207).

[B]ishop is an example of a fairly complete failure as a revolutionary leader. Unable to even maintain loyalty and unity among his own supporters, he was murdered in 1983 by a breakaway faction of the New Jewel Movement. The chaos that followed his murder was so great that it provoked foreign intervention from the United States and neighboring Caribbean states, who in effect restored the old regime led by one of the older parliamentary parties (Aminzade et al. 2001, 149).

Sammanfattningsvis hävdar jag att den amerikanska revolutionen inte radikaliserades men att den grenadiska revolutionen gjorde det.¹⁷² Den grenadiska revolutionen uppfattar jag vidare att inbegrep två konsolideringskonflikter (Bishopsregimens konsolidering och Bishopregimens fall) medan jag uppfattar att den amerikanska revolutionen inbegrep en – om än utdragen – konsolideringskonflikt (konfederationsartiklarnas tillblivelse och ratificering). I det förra fallet är durationen något år och i det senare fallet bara någon vecka. Uppskattningen av båda durationerna är tillräckligt exakt för att det skall vara möjligt att fastslå att durationen för den mindre radikala amerikanska revolutionen åtminstone inte var *kortare* än durationen för den mera radikala grenadiska revolutionen.

8.5 Radikaliseringsmodell

Förutsatt att de data som presenteras i analysen av primär- och sekundärfallen är representativ även för andra revolutioner kan tidens förhållande till revolutionens radikalisering uppskattas i månader (eller år). En duration som är kortare än ett halvår kan – för enkelhetens skull – benämnas *kort duration* och en duration som är längre än ett halvår *lång duration*. Medellängden för en kort respektive en lång duration baserar sig då på analysen av primärfallen och måste därför sannolikt justeras efter att flera fall har analyserats. Utifrån de föreslagna tidsintervallen förefaller mig analysen av primärfallen styrka det hypotetiska sambandet mellan duration och radikalisering. Analysen av sekundärfallen demonstrerar likväl att det kan finnas revolutioner med en lång duration som inte radikaliseras och revolutioner med en kort duration som radikaliseras.

En jämförelse av konsolideringstakten i fallen indikerar att variationer i durationens längd sammanhänger med den revolutionära ledarens interna ledarstrategi. Den rumänska och den grenadiska revolutionen kännetecknas av en kort duration och av en revolutionär ledare som eftersträvade en moderat förändring av den sociopolitiska strukturen. Den kubanska, den iranska och den amerikanska revolutionen kännetecknas av en lång duration och av en revolutionär ledare som eftersträvade en radikal förändring av den sociopolitiska strukturen. Kopplingen mellan intern ledarstrategi och konsolideringstakt kan då antas bero på att en moderat ledarstrategi i allmänhet är en bättre strategi än en radikal för att bilda koalitioner inom den revolutionära rörelsen. Jag antar därmed att en koalition mellan olika fraktioner inom den revolutionära rörelsen är gynnsam för en snabb första konsolideringskonflikt.

En jämförelse av radikaliseringsgraden indikerar att variationer i revolutionär radikalitet sammanhänger med den revolutionära ledarens externa ledarstrategi. Den rumänska och den amerikanska revolutionen radikaliserades inte och båda revolutionerna betecknas av en revolutionär ledare som eftersträvade en moderat förändring av det internationella systemet. Den kubanska, den iranska liksom den grenadiska revolutionen radikaliserades och alla tre revolutioner betecknas av en revolutionär ledare som eftersträvade en radikal förändring av det internationella systemet. Kopplingen mellan extern ledarstrategi och radikaliseringsgrad kan då förklaras med att en moderat ledarstrategi i allmänhet är en bättre strategi än en radikal för att uppbringa internationellt stöd för den revolutionära regimen. Jag antar därmed att ett internationellt stöd för den revolutionära regimen är gynnsamt för regimkonsolidering utan radikalisering.

---

¹⁷² Jämförelsen mellan revolutioner illustrerar varför dödstal (en möjlig indikator på revolutionär radikalitet) inte nödvändigtvis korrelerar med revolutionär radikalisering. Med all säkerhet var dödstalet högre under den förra revolutionen än under den senare. Det jämförelsevis höga dödstalet för den amerikanska revolutionen kan förklaras med att revolutionen sammanfaller med det amerikanska frihetskriget och med att revolutionen var mera vidsträckt i temporal, spatial och demografisk mening. Av ännu större betydelse är att våldshandlingarna under den amerikanska revolutionen i huvudsak utspelade sig *mellan* den gamla regimen och den revolutionära rörelsen då våldshandlingarna under den grenadiska revolutionen i huvudsak utspelade sig *inom* den revolutionära rörelsen. Mitt antagande är att den förra utvecklingen är typisk för revolutioner som inte radikaliseras medan den senare utvecklingen är typisk för revolutioner som radikaliseras.

Det finns följaktligen ett samband mellan å ena sidan revolutionär ledartyp och å andra sidan konsolideringstakt och radikaliseringsgrad. Enligt mitt antagande är en byråkratisk och pragmatisk ledartyp typisk för en social revolution som genomgår en snabb konsolidering (kort duration) och inte radikaliseras, en karismatisk och pragmatisk ledartyp typisk för en revolution som genomgår en långsam konsolidering (lång duration) och inte radikaliseras, en karismatisk och visionär ledartyp typisk för en revolution som genomgår en långsam konsolidering och radikaliseras och slutligen en byråkratisk och visionär ledartyp typisk för en revolution som genomgår en snabb konsolidering och radikaliseras. Förutsatt att mitt resonemang är riktigt kan åtminstone fyra olika utvecklingsscenarier (varav tre avviker från den utveckling som revolutionsmodellen föreskriver) följa på den gamla regimens fall.

Jag hävdar att förklaringen till att revolutionära rörelser frambringar varierande ledarter sammanhänger med hur det revolutionära ledarskapet har manifesterat sig. Det revolutionära ledarskapets manifestation torde bero på varierande strukturella förutsättningar för uppkomsten av revolutionär mobilisering (i vilken miljö har den revolutionära rörelsen mobiliserats?), och på utformningen av revolutionär ideologi (i vilken kultur har den revolutionära ideologin utkristalliserats?). Det revolutionära ledarskapet avser således en struktur, den revolutionära ledaren en aktör och den revolutionära ledartypen en idealtyp (d.v.s. den typ av aktör som är karaktäristisk för en viss typ av struktur).

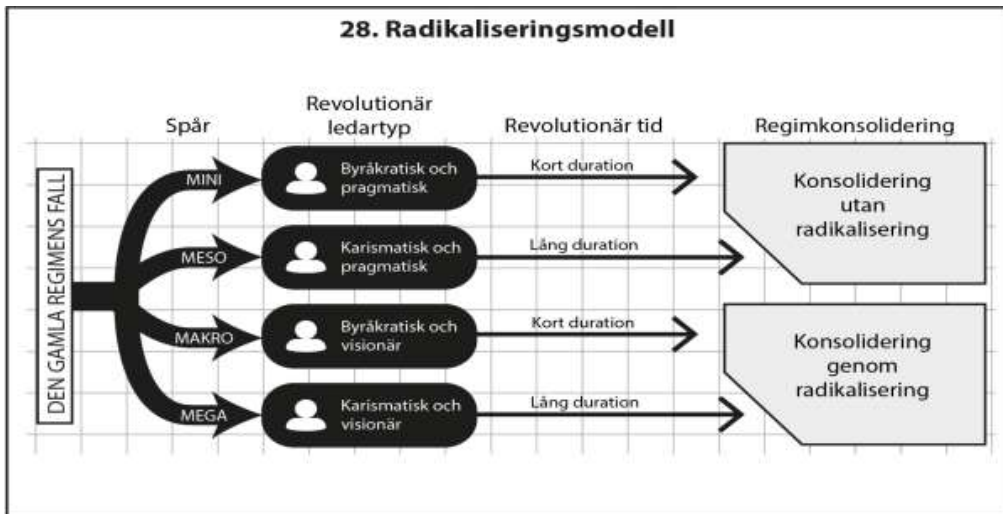
Förutsatt att den revolutionära ledaren agerar rationellt (d.v.s. försöker minimera risken för att förlora makten) följer ledaren med stor sannolikhet den förväntade ledarstrategin. I egenskap av aktör har dock den revolutionära ledaren en fri vilja att fatta beslut som går emot den förväntade ledarstrategin. Hur framgångsrikt en revolutionär ledare tillämpar en ledarstrategi påverkas av ledarens individuella egenskaper.¹⁷³ Den individuella faktorn förefaller kunna ha en avgörande inverkan på den revolutionära processen utveckling. Aminzade m.fl. konstaterar: "Assuming that 'minimal' structural conditions for a protest or revolutionary movement to arise are present [...] then the role of leadership becomes crucial at several points in actualizing the potential for protest and social change" (Aminzade et al. 2001, 152).

En analys av ledartypens inverkan på den revolutionära utvecklingsfasen måste således beakta både strukturen bakom strategin och aktören som verkställer strategin. Läger man till slumpens möjliga inverkan är det uppenbart att det finns flera faktorer som kan påverka konsolideringstakten och radikaliseringsgraden. Av den anledningen är det knappast meningsfullt att närmare specificera de variationer i konsolideringstakt och radikaliseringsgrad som jag antar att hänger samman med de olika ledartyperna, även om en sådan operation i teorin är möjlig. De fyra revolutionära ledartyperna skall här i stället förstås som *symptomatiska* för fyra typer av sociala revolutioner. Dessa revolutionstyper kan här namnges i storleksordning: *mega-*, *makro-*, *meso-* och *mikro social revolution*.

Samtliga typer av sociala revolutioner genomgår en liknande uppkomstfas varefter den revolutionära utvecklingen divergerar. Avgörande för hur konsolideringstakten och radikaliseringsgraden gestaltar sig under respektive revolutionstyp är vilken revolutionär ledartyp som manifesterar sig i samband med den gamla regimens fall. Logiken för hur variationer i revolutionär ledartyp förväntas påverka den revolutionära utvecklingsfasen uttrycks i följande radikaliseringsmodell (se Bild 28). Förutsatt att den revolutionära ledartypen är känd (eller går att utröna) hävdar jag att det är möjligt att göra prediktioner beträffande hur den revolutionära utvecklingsfasen kommer att gestalta sig.

---

¹⁷³ Politiska ledare (alldeles oavsett om de är revolutionära ledare eller inte) besitter olika kompetenser, de kontrolleras av olika passioner, de drivs av olika övertygelser o.s.v (Cottam et al. 2010).

Bild 28. Bilden illustrerar fyra olika spår som den revolutionära utvecklingsfasen kan följa. Två av spåren leder mot konsolidering och två mot radikalisering. Vart och ett av spåren sammanhänger med en revolutionär ledartyp.

9 REVIDERING – UTVÄRDERING OCH SLUTSATSER

Ludvig XVI: "C'est une révolte?"

Duc de la Rochefoucauld: "Non, Sire, c'est une révolution"

9.1 Reviderad syn på revolution

I min avhandling avser begreppet revolution en våldsam politisk förändring som (till skillnad från begreppet revolt) inbegriper ett djupgående och markant skifte från den förhärskande politiska ordningen (d.v.s. i praktiken en politisk regimförändring). Två typer av revolutioner kan därmed urskiljas: den politiska (som emanerar uppifrån) och den sociala (som emanerar nedifrån). Den sociala revolutionen definierar jag som en våldsam transformation vilken inbegriper ett endogent, potent, explosivt och fullkomligt skifte av den politiska maktordningen. Denna transformation emanerar nedifrån men pådrivs av en kader som fundamentalt ämnar förändra ifrågavarande stats sociopolitiska struktur.

Den sociala revolutionen är ett makrofenomen vars gestaltning tydligast framträder på statlig- eller överstatlig nivå över en längre tidsperiod. Fenomenet har ingen absolut spatial eller temporal begränsning utan bör förstås som en social konstruktion (d.v.s. en produkt av en pågående samverkan mellan människor). Lars-Göran Johansson hävdar att sociala konstruktioner ibland felaktigt betraktas som icke verkliga. Denna uppfattning härrör från antagandet att den sociala verkligheten, till skillnad från den fysiska, är relativ eller "så som världen ter sig för någon" (Johansson 2003, 111). Johansson menar dock att vi på goda grunder kan acceptera de sociala konstruktionernas existens eftersom vi kan tala om dem, ha hypoteser om dem och göra sanna eller falska uttalanden om dem (Ibid. 110–111).

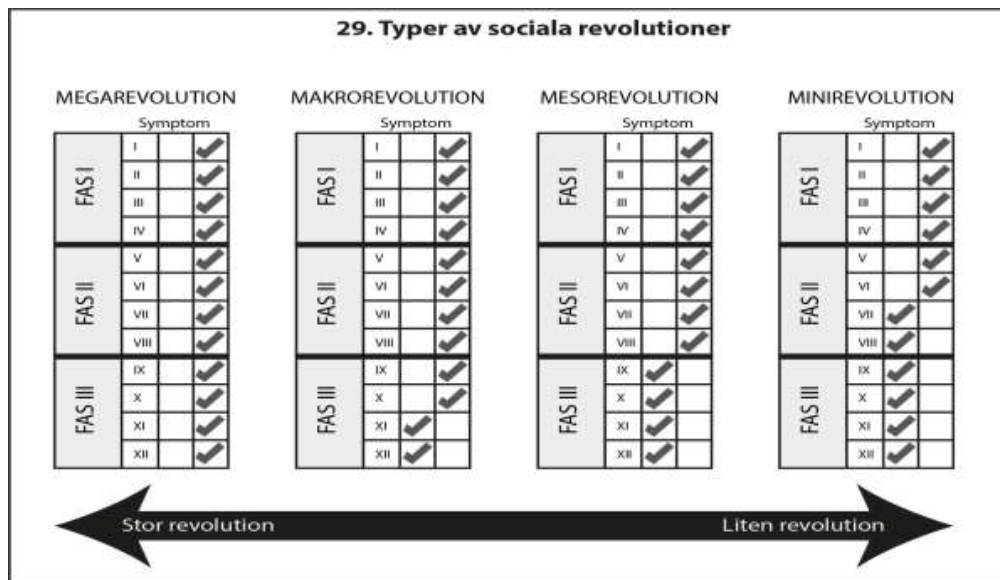
Jag analyserar den sociala revolutionen utgående från antagandet att fenomenet har en sannolik gestaltning. Det här antagandet härrör från Brintons beskrivning av revolutionens anatomi men jag vidareutvecklar tankegången i min egen revolutionsteori (Brinton 1965). Förutsatt att teorin ger en riktig bild av fenomenet bör alltså fall som uppfyller definitionen på en social revolution ha utvecklat sig enligt det mönster som teorin föreskriver. Då teorin prövas på den kubanska, på den iranska och på den rumänska revolutionen visar det sig att teorin ger en tillförlitlig bild av händelseförloppet under primärfallen. Då teorin prövas på den amerikanska och på den grenadiska revolutionen visar det sig däremot att teorin inte ger en tillförlitlig bild av händelseförloppet under sekundärfallen.

Jag prövar om tidpunkten för, och utfallet av, regimkonsolideringskonflikter kan förklara varför vissa sociala revolutioner radikaliseras även medan andra inte gör det. Fallanalyserna indikerar att antagandet kan vara felaktigt. För det första förefaller regimkonsolideringstakten i sekundärfallen (låt vara att analysen inte är lika djupgående som i primärfallen) motsäga antagandet. För det andra demonstrerar analysen av både primär- och sekundärfall att ledarna för respektive revolution hade olika utgångspunkt (d.v.s. ledarskap) och målsättning (d.v.s. ledarstrategi). Beaktas dessa skillnader är det dock möjligt att förklara varför de analyserade fallen utvecklade sig olika avseende revolutionär radikalitet. Jag åskådliggör mekanismen för revolutionär radikalisering i en radikaliseringsmodell enligt vilken det finns fyra mera eller mindre sannolika spår som den revolutionära processen kan följa efter den gamla regimens fall. Vilket spår som är mest sannolikt beror på ledartyp (d.v.s. ledarskap och ledarstrategi). Byråkratiska och pragmatiska revolutionära ledare samt karismatiska och pragmatiska revolutionära ledare är typiska för sociala revolutioner som konsolideras utan att radikaliseras, medan byråkratiska och visionära revolutionära ledare samt karismatiska och visionära revolutionära ledare är typiska för sociala revolutioner som konsolideras genom att radikaliseras. Fyra revolutionsmodeller kan därmed identifieras. Dessa är modellerna för mega-, makro-, meso- och mikrorevolutioner.

Revolutionsmodellerna beskriver liknande uppkomstfaser men skiljer sig från varandra i beskrivningen av utvecklings- och utfallsfaserna. En vidare utveckling av den kliniska teorin förutsätter således att teorin kompletteras med en beskrivning av symptom typiska för makro-, meso-, respektive mikrorevolutionen. En sådan operation möjliggör – för att använda Brintons termer – *diagnostisering* och *prognostisering* av sociala revolutioner (Brinton 1965). Diagnostisering avser följaktligen att ett

fullgånget fall jämförs med revolutionsmodellerna för att bedöma vilken typ av social revolution som fallet är mest likt, och prognostisering innebär att ett ofullgånget fall jämförs med revolutionsmodellerna för att bedöma hur fallet sannolikt kommer att utvecklas.

I min avhandling reviderar jag sammanfattningsvis synen på fenomenet social revolution. En social revolution är ett förhållandevis sällsynt fenomen. Endast 17 fall (under den approximativa tidsperioden 1500–2000) kan identifieras som uppfyller den presenterade definitionen på en social revolution. Händelseutvecklingen under vart och ett av fallen är centrerad kring ett revolutionärt maktskifte. De fall som jag analyserar uppvisar betydande likheter under den utveckling som har föregått de gamla regimernas fall, men betydande olikheter när det gäller den utveckling som har följt på regimskiftet. En närmare granskning av den sociala revolutionens uppkomstfas indikerar dock att den miljö och den kultur där den revolutionära rörelsen utkristalliserar sig kan ha en avgörande inverkan på den revolutionära processens senare gestaltning.

Bild 29. Bilden illustrerar de fyra olika typerna av sociala revolutioner graderade i storleksordning. Revolutionsmodellerna på bilden är dock hypotetiska och överensstämmer inte med den revolutionsmodell som diskuteras i denna avhandling.

9.2 Reviderad syn på radikalitet

Med begreppet radikal avser jag två skilda företeelser. Radikal i den första bemärkelsen innebär ett *förhållningssätt*. Under sociala revolutioner är det möjligt att förhålla sig radikalt, moderat eller konservativt till status quo. I det första fallet förespråkar man en omfattande förändring, i det andra fallet en mindre omfattande förändring och i det tredje fallet en obetydlig (eller ingen) förändring av status quo. Radikal i den andra bemärkelsen avser ett *tillstånd*. Under sociala revolutioner kan uppbrottet från den gamla regimen gestalta sig mera eller mindre radikalt (d.v.s. den revolutionära radikalismen har varierande manifestationer). Den lägre graden av revolutionär radikalism skiljer sig från den högre (revolutionär terror) i den meningen att den förra har sin upprinnelse hos de styrda och den senare hos de styrande.

Jag uppfattar inte ett radikalt förhållningssätt som per definition förbundet med ett radikalt tillstånd. Det finns följaktligen ingenting som säger att en revolutionär ledare som eftersträvar en radikal förändring från status quo med nödvändighet måste utlösa revolutionär terror. Jag hävdar att revolutionär terror är ett sannolikt utfall om den revolutionära ledaren eftersträvar en radikal förändring av den externa strukturen. Påståendet är dock inte liktydigt med att revolutionär terror *måste* följa på en radikal

strävan att förändra den externa strukturen. Vidare hävdar jag att revolutionär terror inte behöver vara ett sannolikt utfall om den revolutionära ledaren eftersträvar en radikal förändring av den interna strukturen men en moderat förändring av den externa strukturen.

Radikaliseringsmodellen avslöjar att ledarna för de sociala revolutioner som radikaliserades i samtliga fall kan betecknas som visionära ledare. Observationen indikerar att den revolutionära ledarens vilja att förändra det internationella systemet efter revolutionen (d.v.s. sprida revolutionen utanför den egna domänen) är den enskilt viktigaste förklaringen till att sociala revolutioner radikaliseras. Den externa faktorns betydelse för den sociala revolutionens radikalisering förefaller överensstämma med socialiseringsteorin. Revolutionär terror är följaktligen en sannolik konsekvens av att den internationella pressen på den revolutionära regimen ökar.

Ofrånkomligen ökade pressen på Castroregimen i samband med Grisbuktsinvasionen samt Kubakrisen, på Khomeiniregimen i samband med okupationen av den amerikanska ambassaden samt Iran-Irak kriget, och på Bishopregimen i samband med Reagans makttillträde. En djupare fråga är då varför ledarna för den kubanska, den iranska och den grenadiska revolutionen eftersträvade en radikal förändring av den externa strukturen givet de risker som uppenbarligen följer på en sådan målsättning? Enligt min teori beror detta på att det revolutionära ledarskapet i vart och ett av fallen utkristalliserades i traditionella kulturer. Typiskt för revolutionära ideologier som sprider sig i traditionella kulturer är nämligen att de manifesterar sig i explicit millenaristiska tankesystem (d.v.s. föreställningar om ett stundande himmelrike på jorden).

En revolutionär ideologi som i hög grad är millenaristisk är sannolikt oförenlig med de ideologier som dominerar det internationella systemet. Efter den gamla regimens fall måste den visionära ledaren välja om avsikten är att anpassa den revolutionära ideologin efter det internationella systemet eller anpassa det internationella systemet efter den revolutionära ideologin. I det förra fallet sviker den revolutionära ledaren den revolutionära rörelsen med påföljden att risken för en kupp inom den revolutionära rörelsen ökar. I det senare fallet kommer övriga stater i det internationella systemet att uppfatta den revolutionära staten som ett hot, med påföljden att risken för en utländsk militärintervention ökar. Analysen av primärfallen tyder på att revolutionära ledare upplever det förra hotet som mera omedelbart än det senare.

En revolutionär ledare uppfattar sannolikt revolutionär terror som en adekvat åtgärd för att undanröja de interna fienderna (d.v.s. kontrarevolutionärerna) innan konflikten med utlandet utmynnar i en militärintervention. Då det interna hotet mot den revolutionära regimen är undanröjt ökar sannolikheten för att en revolutionär ledare skall gå med på ideologiska eftergifter. På längre sikt kan då den revolutionära staten återintegreras i det internationella systemet. Denna utveckling är dock långsam och påminner om den utveckling som föranledde konflikten. Annorlunda uttryckt: På samma sätt som det i allmänhet tar länge för stater i det internationella systemet att definiera sitt förhållande till den revolutionära staten tar det länge innan samma stater omdefinierar sitt förhållande till den revolutionära staten.

Det här påståendet kan styrkas med en återblick på den kubanska och på den iranska revolutionen. Det tog förhållandevis länge innan exempelvis USA började uppfatta Castroregimen och Khomeiniregimen som en fientlig kommunistisk- respektive islamistisk regim. Omvänt var en normalisering mellan de revolutionära staterna och USA inte möjlig innan de förra hade tonat ned sina ambitioner att sprida revolutionen till andra stater i det internationella systemet. Den grenadiska revolutionen avviker dock från den ovan beskrivna radikaliseringsprocessen. Under den grenadiska revolutionen förefaller bishopregimen i snabb takt ha konsoliderats utan att varken den inre eller den yttre pressen på regimen ökade. Helt olikt utvecklingen i Kuba och i Iran radikaliserades den grenadiska revolutionen *efter* att den nya regimen hade konsoliderats. Observationen indikerar att regimkonsolidering inte är en tillräcklig orsak för statskonsolidering.

Bishops ledarstrategi kan eventuellt förklara den här avvikelsen. Genom att närma sig Castro- och Ortogaregimen signalerade Bishop att Grenada i princip var en socialistisk stat även om landet hade valt en annan väg mot socialism. Den gradvisa socialistiska omvandlingen av Grenada skapade emellertid en latent konflikt både med den mera renodlade socialistiska fraktionen inom NJM och med de stater i det internationella systemet som motsatte sig ett socialistiskt statsskick i landet. Den grenadiska revolutionen tyder på att en visionär ledare kan fördröja, men sannolikt inte förhindra, revolutionär radikalisering genom att förhålla sig byråkratiskt till den revolutionära rörelsen. Den byråkratiska och

visionära revolutionära ledartypen förefaller därmed följa den mest riskabla ledarstrategin, eftersom strategin av allt att döma generar både internt och externt motstånd.¹⁷⁴

Jag hävdar att den mest rimliga förklaringen till att vissa sociala revolutioner radikaliseras sammanhänger med triaden *kultur-ideologi-ledare*. En traditionell kultur ger sannolikt upphov till en explicit millenaristisk revolutionär ideologi som i sin tur ökar sannolikheten för att en visionär revolutionär ledare skall få kontrollen över den revolutionära rörelsen. Förutsatt att den föreslagna teorin är riktig kan den tolkas som ett försvar för den s.k. *moderniseringsteorin* enligt vilken revolutioner sammanhänger med utvecklingen från traditionella till moderna samhällen. Jag hävdar dock inte att traditionella kulturer måste vara mindre teknologiskt utvecklade än moderna kulturer. Skillnaden mellan den traditionella och den moderna kulturen antar jag snarare sammanhänger med att den förra är en mera homogen kultur och den senare en mera heterogen kultur.

En jämförelse av primärfallen avslöjar en intressant skillnad mellan de två revolutioner som radikaliserades (den kubanska och den iranska) och den revolution som inte radikaliserades (den rumänska). Under den rumänska revolutionens uppkomstfas genomgick de intellektuella ingen revolutionär omorientering.¹⁷⁵ Detta tyder på att en revolutionär ideologi måste genomgå en intellektuell beredning innan den kan få större genomslagskraft. Till skillnad från de radikala fraktionerna inom de revolutionära rörelserna i Kuba och i Iran saknade den radikala fraktionen inom den revolutionära rörelsen i Rumänien en ideologiskt tränad kader.¹⁷⁶ Ironiskt nog fylldes detta vakuum av reforminriktade kommunister (d.v.s. individer som hade stått nära den gamla regimen). Anomalin styrker teorin om den revolutionära ideologins betydelse för den revolutionära processens utveckling.

På ett mera allmänt plan kan konstateras att revolutionära ideologier (oavsett om de är explicit eller implicit millenaristiska) synbarligen bör syntetiseras med en nationell kultur för att få genomslagskraft. Under den kubanska revolutionen fusionerades exempelvis den socialistiska ideologin med bl.a. nationalism, anti-imperialism och s.k. humanismo och under den iranska revolutionen fusionerades den islamistiska ideologin med landets shiamuslimska historia och tradition. Även under den rumänska revolutionen, som likväl inte radikaliserades, verkar religiösa och mystiska idéer ha spelat en framträdande roll under revolutionens korta liminala transformation.

I min avhandling reviderar jag sammanfattningsvis synen på fenomenet revolutionär radikalitet och hävdar att begreppet har två olika aspekter (d.v.s. det radikala förhållningssättet och det radikala tillståndet). Ett vanligt förekommande antagande inom revolutionsteorier är att den sociala revolutionen har en inneboende benägenhet att radikaliseras med tiden. Den empiriska analysen i min avhandling demonstrerar dock att antagandet är en s.k. sanning med modifikation (d.v.s. vissa typer av sociala revolutioner radikaliserar men andra gör det inte). Analysen av primär- och sekundärfallen indikerar att den sociala revolutionens radikalisering sammanhänger med den kulturella förutsättningen för den revolutionära rörelsens uppkomst och inte, som jag inledningsvis antar vara fallet, med regimkonsolideringstakten.

---

¹⁷⁴ Bishop var de facto den enda av de revolutionära ledarna i de fall som här analyseras som avrättades.

¹⁷⁵ Formuleringen de intellektuellas omorientering medför inte att de intellektuella som överger sin lojalitet med den gamla regimen nödvändigtvis måste sympatisera med den nya regimen. De intellektuella hjälper inte i första hand den revolutionära rörelsen genom att stöda den, utan genom att motarbeta den gamla regimen.

¹⁷⁶ Formuleringen en revolutionär kader bör här förstås som något mer än ett organiserat styre av den revolutionära rörelsen. Begreppet avser mera specifikt en inre kärntrupp i den revolutionära rörelsen som uttryckligen är tränade för att genomdriva ett revolutionärt regimskifte. Av denna orsak bör exempelvis Iliescu (trots sin koppling till det rumänska kommunistpartiet) inte räknas som en medlem av en revolutionär kader.

Bild 30. Bilden illustrerar förhållandet mellan olika strukturella nivåer och den revolutionära ideologin. Den revolutionära ideologin har sannolikt en radikaliserande effekt om den revolutionära rörelsen har framsprungit ur en traditionell kultur och producerat en visionär ledare. Den revolutionära ledaren kommer under sådana förhållanden sannolikt att försöka förändra den externa strukturen enligt den revolutionära ideologin. Nyckelstaterna i det internationella systemet kommer å sin sida sannolikt att försöka anpassa den revolutionära ideologin efter gällande normer i det internationella systemet.

9.3 Reviderad syn på tid

Med begreppet tid avser jag revolutionär tid, d.v.s. den tidsrymd som utspelar sig under den revolutionära processen. Jag föreslår vidare att revolutionär tid kan uppskattas i duration och dynamik, varav den förra avser tidens kvantitativa aspekt och den senare tidens kvalitativa aspekt. En bestämd tidsperiod mellan två revolutionära symptom kan därmed uttryckas som en duration och en bestämd tidsbunden egenskap som en dynamik. Jag analyserar revolutionär tid för att pröva huruvida längden på en viss revolutionär duration (d.v.s. tidsavståndet mellan den gamla regimens fall och den första konsolideringskonflikten) sammanhänger med en förändring av den revolutionära dynamiken (d.v.s. en stegring av den revolutionära radikaliteten till revolutionär terror).

På teoretisk väg är det möjligt att fastslå att tid varken bör betraktas som orsaken till revolutionär radikalisering eller konsolidering. Det krävs dock en empirisk analys för att utreda om en lång duration är symptomatisk för sociala revolutioner som radikaliseras, och omvänt om en kort duration är symptomatisk för sociala revolutioner som konsolideras (utan att radikaliseras). Min analys ger vid handen att en lång duration inte är symptomatisk för alla typer av sociala revolutioner som radikaliseras och att en kort duration inte är symptomatisk för alla typer av sociala revolutioner som konsolideras (utan att radikaliseras). Radikaliseringsmodellen illustrerar likväl ett samband mellan intern ledarstrategi och durationens längd (se Bild 31).

Den revolutionära ledaren för den kubanska, den iranska och den amerikanska revolutionen följde en radikal intern ledarstrategi. Var och en av revolutionerna genomgick en sen första konsolideringskonflikt. Den rumänska och grenadiska revolutionära ledaren följde däremot en moderat intern ledarstrategi. Båda revolutionerna genomgick en tidig första konsolideringskonflikt. En moderat intern ledarstrategi förefaller alltså vara kopplad till en kort duration, men inte alltid sammanhänga med konsolidering (utan att radikaliseras), medan en radikal ledarstrategi förefaller vara kopplad till en lång duration men inte alltid följas av radikalisering. Förhållandet mellan ledarstrategi och duration indikerar att den interna ledarstrategin är betydelsefull för regimkonsolideringstakten men inte nödvändigtvis för om en revolution radikaliseras eller konsolideras (utan att radikaliseras).

Mitt antagande är att den interna ledarstrategins inverkan på durationens längd sammanhänger med att det tar längre tid att konsolidera en revolutionär regim som eftersträvar en radikal förändring från status quo än en revolutionär regim som eftersträvar en moderat förändring från status quo. Castro och Khomeini mobiliserade båda sina revolutionära rörelser med löfte om en radikal förändring av den interna strukturen, medan Iliescu mobiliserade den revolutionära rörelsen med löfte om en moderat förändring av den samma. I Kuba och i Iran framkallade den interna ledarstrategin våldsamma motsättningar mellan den revolutionära rörelsens moderata och radikala fraktioner. I Rumänien framkallade däremot den interna ledarstrategin en – visserligen temporär – samgång mellan den revolutionära rörelsens moderata och radikala fraktion i ett revolutionärt enhetsparti.

Jämförelsen mellan fallen indikerar att den revolutionära rörelsens moderata fraktion under vissa omständigheter kan stödas av rörelsens konservativa och radikala fraktion. För att en sådan situation skall uppkomma är mitt antagande att den revolutionära rörelsen bör ha mobiliserats i en urban miljö. Den moderna mobiliseringen kontrasterar jag mot den traditionella mobiliseringen. I det förra fallet har den revolutionära rörelsen sin upprinnelse i krav på effektivitet (d.v.s. ett krav på att förhöja medborgarnas levnadsstandard), och i det senare fallet krav på rättvisa (d.v.s. återupprätta medborgarnas heder). Kravet på effektivitet förefaller vara ett mindre revolutionärt krav eftersom det kan uppfyllas efter en moderat förändring av den interna strukturen.

Jag hävdar att den rumänska och den grenadiska revolutionen följer mönstret för en modern mobilisering. Efter det revolutionära regimskiftet omvandlades i båda fallen de revolutionära rörelserna till revolutionära enhetspartier (d.v.s. NRF och NJM). Vidare hävdar jag att den kubanska, den iranska och den amerikanska revolutionen följer mönstret för traditionell mobilisering. Efter det revolutionära regimskiftet fragmenterades den revolutionära rörelsen i samtliga tre fall. Omvandlingen av den revolutionära rörelsen till ett enhetsparti förefaller således sammanhånga med en snabb regimkonsolidering, medan fragmentering av den revolutionära rörelsen förefaller sammanhånga med en långsam regimkonsolidering. Varken den förra eller den senare utvecklingen är dock förbunden med ett visst utfall avseende radikaliserings.

Ledarna för de revolutionära rörelser som omvandlades till revolutionära enhetspartier förefaller ha inlett den revolutionära kampen inifrån den gamla regimen, medan ledarna för de revolutionära rörelser som fragmenterades förefaller ha inlett den revolutionära kampen utifrån den gamla regimen. Modern mobilisering utgår således från maktens kärna (vanligen staden), medan traditionell mobilisering utgår från maktens periferi (vanligen landsbygden). Begreppen urban och agrar miljö syftar därmed snarare på en geografisk än på en teknologisk skillnad. Huntington kommer till en liknande slutsats då han delar in revolutioner i den *västerländska* (läs modern mobilisering) och *österländska* (läs traditionell mobilisering) typen:

In the Western revolution, the revolutionaries fight their way out of the capital to capture control of the countryside. In the Eastern revolution they fight their way in from the remote areas of the countryside and eventually capture control of the capital (Huntington 1968, 272).

En snabb erövring av den gamla regimens maktcentrum (d.v.s. vanligen huvudstaden) framkallar då sannolikt en snabb regimkonsolidering. De oväntade regimkollapserna i Rumänien och Grenada gav ingen tid åt de revolutionära rörelsernas konservativa och radikala fraktioner att organisera sig. Detta resulterade i att den konservativa och radikala fraktionen i båda fallen valde att stöda rörelsens moderata fraktion. Både den rumänska och den grenadiska revolutionära regimen var dock tvungen att även befästa sin makt i resten av landet (d.v.s. statskonsolidering). Den revolutionära statskonsolideringen lyckades i den rumänska revolutionen men misslyckades i den grenadiska revolutionen. Den rumänska och den grenadiska revolutionen demonstrerar svårigheten med att befästa makten i periferin då den revolutionära rörelsen har mobiliserats från centrum.

Jag hävdar å andra sidan att en långsam erövring av den gamla regimens maktcentrum sannolikt framkallar en långsam regimkonsolidering. De relativt sett långsamma regimkollapserna i Kuba, Iran och Nordamerika gav de revolutionära rörelsernas olika fraktioner en bättre möjlighet än i Rumänien och Grenada att organisera sig. En konsekvens härav var en utdragen regimkonsolidering i samtliga tre fall. Endast under den amerikanska revolutionen följde en statskonsolidering efter den första konsolideringskonflikten. Både i Kuba och i Iran krävdes en andra konsolideringskonflikt innan en

statskonsolidering var möjlig. Den kubanska, den iranska och den amerikanska revolutionen demonstrerar svårigheten med att befästa makten i centrum då den revolutionära rörelsen har mobiliserats från periferin.

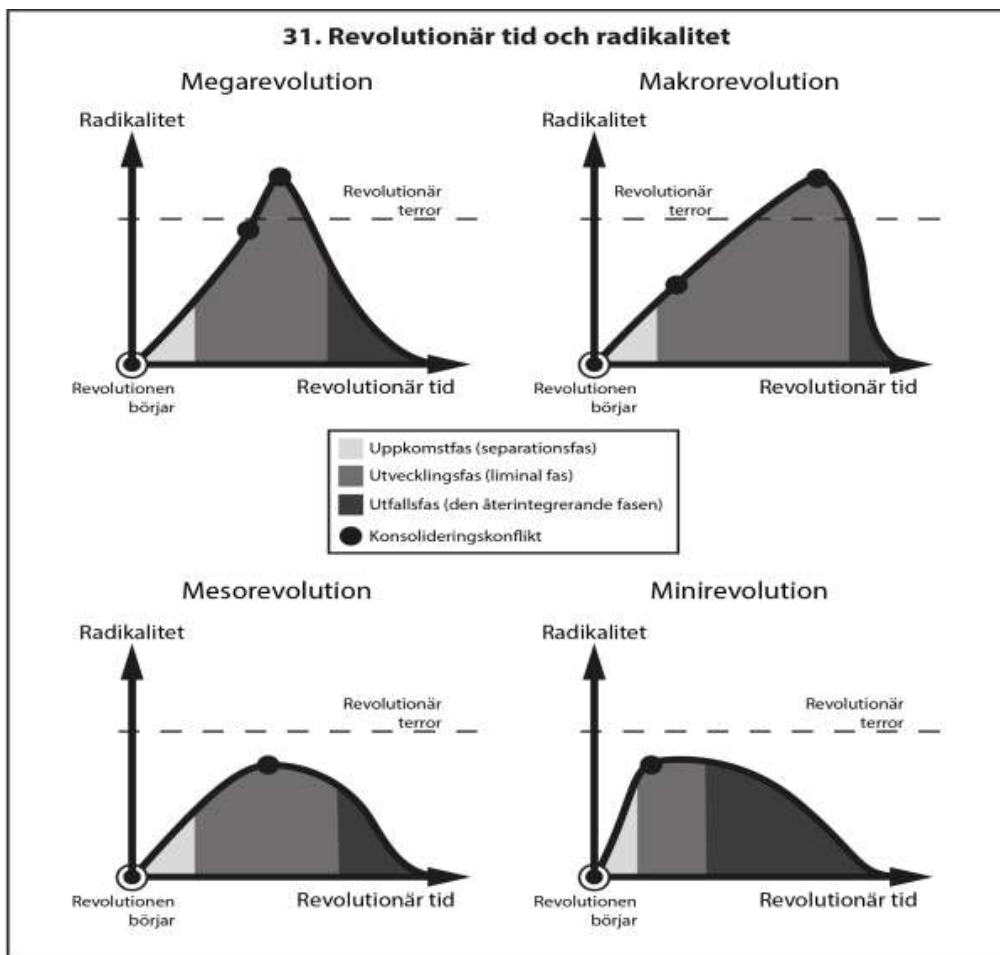
Resonemanget ger anledning att – som jag påpekar i kapitel 9.2 – ifrågasätta regimkonsolideringens betydelse för statskonsolideringen. Den grenadiska revolutionen demonstrerar att en revolutionär regim snabbt kan konsolideras utan att utvecklingen går mot en konsolidering av den revolutionära staten. Den amerikanska revolutionen demonstrerar å sin sida att en revolutionär regim långsamt kan konsolideras utan att utvecklingen urartar i revolutionär terror. Observationerna indikerar följaktligen att statskonsolidering inte behöver följa på en snabb regimkonsolidering och att revolutionär terror inte behöver följa på en längre tid av frånvaro av en konsoliderad regim. Förutsatt att min analys av sekundärfallen är riktig är den antagna kopplingen mellan strukturellt sönderfall och regimkonsolidering sannolikt felaktig.

Beaktas endast regimkonsolideringstakten förefaller det alltså inte vara möjligt att göra tillförlitliga prediktioner beträffande revolutionär radikalisering. Det är med andra ord tvivelaktigt huruvida det är möjligt att göra förutsägelser om revolutionär radikalisering endast utifrån hur lång tid som har förflutit sedan den gamla regimens fall (detta eftersom alla sociala revolutioner inte radikaliserar över tiden). Jag hävdar likväl att det är möjligt att göra prediktioner både beträffande regimkonsolideringstakt och radikaliseringsgrad givet att den revolutionära ledartypen är känd. Variationer i regimkonsolideringstakt kan då, precis som variationer i radikaliseringsgrad, ytterst härledas till den revolutionära rörelsens uppkomst.

Den mest rimliga förklaringen till att vissa revolutionära regimer konsolideras snabbare än andra hävdar jag att sammanhänger med triaden *miljö-mobilisering-ledare*. Mobiliserar den revolutionära rörelsen i en agrar miljö är det sannolikt att en karismatisk ledare får kontroll över rörelsen. Mobiliserar däremot den revolutionära rörelsen i en urban miljö är det sannolikt att en byråkratisk ledare får kontroll över rörelsen. Den karismatiska ledaren är typisk för en långsam regimkonsolidering, och den byråkratiska för en snabb regimkonsolidering. Relationen mellan å ena sidan konsolideringstakt och å andra sidan radikaliseringsgrad kan uttryckas med Piersons tidigare diskuterade modeller (se vidare kapitel 2.2.4).

Under megarevolutionen gestaltar sig relationen mellan tid och radikalitet enligt jordbävningssmodellen (sen konsolideringskonflikt och tidig radikalisering), under makrorevolutionen enligt meteormodellen (tidig konsolideringskonflikt och sen radikalisering), under mesorevolutionen enligt modellen för global uppvärmning (sen konsolideringskonflikt och sen konsolidering utan radikalisering) och slutligen för mikrorevolutionen enligt tornadomodellen (tidig konsolideringskonflikt och tidig konsolidering utan radikalisering). En förutsättning för accelererande strukturellt sönderfall med därpå följande radikalisering verkar alltså vara att en karismatisk och visionär revolutionär ledare får kontrollen över den revolutionära rörelsen. De övriga ledartyperna är i sådana fall symptomatiska för andra slag av revolutionär dynamik.

I min avhandling revideras sammanfattningsvis synen på fenomenet revolutionär tid. Jag hävdar att begreppet har två olika aspekter (d.v.s. den revolutionära durationen och den revolutionära dynamiken). Den revolutionära radikalitetens utveckling kan grovt taget följa den s.k. contention-modellen eller tension-release-modellen (se vidare kapitel 1.3). Mina fallanalyser antyder att den revolutionära radikaliteten i mega- och makrorevolutionen gestaltar sig enligt contention-modellen medan radikaliteten i meso- och mikrorevolutionen gestaltar sig enligt tension-release-modellen. Graden av radikalitet förefaller dock inte kunna förklaras med variationer i revolutionär duration. Analysen av primär- och sekundärfallen indikerar likväl att den sociala revolutionens regimkonsolideringstakt sammanhänger med den miljömässiga (eller geografiska) förutsättningen för den revolutionära rörelsens mobilisering.

Bild 31. Bilden illustrerar schematiskt hur revolutionär radikalitet antas fluktuerat i de fyra presenterade subtyperna av sociala revolutioner. I två av de sociala revolutionerna (d.v.s. makrorevolutionen och minirevolutionen) inträffar den första konsolideringskonflikten tidigt och i två (d.v.s. megarevolutionen och mesorevolutionen) sent.

9.4 Sammanfattning av resultat

Den övergripande målsättningen för min avhandling är att utveckla en teori som förklarar varför graden av radikalitet varierar under sociala revolutioner. Jag förklarar gradskillnader i revolutionär radikalitet inom ramen för den kliniska revolutionsteorin. Teorin beskriver den revolutionära processen som ett sjukdomsförlopp (d.v.s. en utveckling från insjuknande mot tillfrisknande). Det revolutionära sjukdomsförloppet delas in i tre faser och tolv symptom. Förutsatt att beskrivningen av faserna och symptomen är tillförlitliga är det i teorin möjligt att ställa en diagnos av det revolutionära sjukdomstillståndet och göra en prognos av hur det revolutionära sjukdomstillståndet kommer att utvecklas. Ett problem är då att den revolutionsmodell som jag presenterar i avhandlingen inte korresponderar med utvecklingen under tre av de fem sociala revolutioner som analyseras.

I avhandlingen hävdas att de symptom som är kopplade till skiftet mellan den första och andra fasen förklarar varför den revolutionära processen styrs in på olika spår efter den gamla regimens fall. Två spår leder mot revolutionär konsolidering genom radikaliserings och två mot revolutionär konsolidering utan radikaliserings. Spåren skiljer sig vidare från varandra avseende regimkonsolideringstakt.

Avgörande för vilket spår den revolutionära utvecklingen följer är den revolutionära ledartypen. Jag identifierar fyra ledartyper: den byråkratiska och pragmatiska, den karismatiska och pragmatiska, den byråkratiska och visionära samt den karismatiska och visionära ledartypen. Respektive ledartyp är symptomatisk för varierande typer av sociala revolutioner (mega-, makro-, meso- och mikrorevolutionen).

Kopplingen mellan å ena sidan ledartyp och å andra sidan variationer i radikaliseringsgrad och regimkonsolideringstakt uttrycks i en radikaliseringsmodell. Därmed förklarar den kliniska teorin variationerna i samtliga fem fall som den prövas på. En begränsning i analysen är dock att observationer av ett fåtal fall antas gälla för ett flertal fall, samt att analysen av sekundärfallen antas vara lika tillförlitlig som analysen av primärfallen. P.g.a. dessa begränsningar är det nödvändigt att pröva teorin på flera fall. Den primära målsättningen för avhandlingen är likväl att utveckla, men inte pröva, en teori som förklarar revolutionär radikalisering.

Den övergripande forskningsfrågan i avhandlingen är: varför radikaliserar vissa sociala revolutioner då andra sociala revolutioner inte radikaliserar? Analysen av primärfallen indikerar att svaret på frågan kan härledas till den revolutionära rörelsens uppkomst. Traditionella kulturer är i högre grad än moderna kulturer förbundna med millennaristiska idéströmningar. Under förutsättningen att den revolutionära rörelsen uppstår i en traditionell kultur ökar därmed sannolikheten för att den revolutionära ideologin antar en explicit millennaristisk (d.v.s. utopisk, deterministisk och messiansk) utformning. Antagandet stöder sig på observationen att millennaristiska tendenser ofta är framträdande i samhällen där den traditionella kulturen får träda tillbaka för det moderna samhället.

Samhällsmodernisering har inte sällan pådrivits av koloniala makter (eller av västvärlden mera allmänt taget). Kritik mot modernisering och kolonialism hade en framträdande plats i både den kubanska (socialistiska) och iranska (islamistiska) revolutionära ideologin men inte i den rumänska (demokratiska) revolutionära ideologin. Jag förklarar skillnaden med att den rumänska revolutionära rörelsen hade sin upprinnelse i en modern och inte (såsom den kubanska och iranska revolutionära rörelsen) i en traditionell kultur. Kulturella skillnader antas alltså avspeglade sig i den revolutionära ideologin som i sin tur påverkar hur ledarskapet i den revolutionära rörelsen utkristalliserar sig. Det revolutionära ledarskapets gestaltning sammanhänger vidare med ledartyp (d.v.s. varierande ledartyper är symptomatiska för varierande ledarskapsstrukturer).

Förutsatt att den revolutionära ideologin är explicit millennaristisk är det sannolikt att en visionär ledartyp får kontrollen över den revolutionära rörelsen. Den visionäre ledarens målsättning, att sprida revolutionen utanför den egna domänen, framkallar spänning mellan den revolutionära regimen och nyckelstaterna i det internationella systemet. Den sociala revolutionens radikalisering är i sista hand en konsekvens av ökat internationellt tryck på den revolutionära regimen. Den revolutionära radikaliserings bakomliggande orsaker bör därmed sökas innanför den stat där den revolutionära rörelsen uppstår medan dess utlösande orsaker bör sökas utanför den stat där den revolutionära rörelsen verkar.

Den preciserade forskningsfrågan i min avhandling lyder: På vilket sätt är tidsaspekten relevant för radikaliseringsaspekten under sociala revolutioner? Fallanalyserna indikerar att tidsaspekten kan sakna betydelse för radikaliseringsaspekten. En sådan slutsats är dock otillräcklig i åtminstone tre avseenden. För det första måste relationen mellan tid och radikalitet analyseras i flera fall. För det andra är det möjligt att tidsaspekten är relevant för radikaliseringsaspekten under en men inte under alla typer av sociala revolutioner. För det tredje finns det förutom regimkonsolideringstakt också andra aspekter av revolutionär tid vilka kan ha betydelse för radikaliseringsaspekten. En rimlig slutsats är likväl att tid (i bemärkelsen duration) är en problematisk indikator på revolutionär radikalisering eftersom begreppen kort och lång duration – åtminstone i någon mån – är relativa i förhållande till den stat som genomgår revolutionen.

I min avhandling prövar jag arbetshypotesen att en långsammare regimkonsolideringstakt sammanhänger med ökad revolutionär radikalism, medan en snabbare regimkonsolideringstakt sammanhänger med minskad revolutionär radikalism. Analysen av primärfallen stöder arbetshypotesen men analysen av sekundärfallen gör det inte. Intressanta frågor är då om den rumänska revolutionen hade radikaliserats om den första konsolideringskonflikten hade inträffat senare, och om den kubanska och den iranska revolutionen hade konsoliderats (utan att radikaliserats) ifall den första

konsolideringskonflikten hade inträffat tidigare? Frågorna kan här besvaras med konstaterandet att variationer i regimkonsolideringstakt sannolikt inte kan förklara varierande radikaliseringsgrad.

För att den utveckling som jag benämner strukturellt sönderfall (eller radikalisering över tiden) sannolikt skall inträffa förutsätts att den revolutionära rörelsen har sin upprinnelse i en traditionell kultur och i en agrar miljö. Analysen av primärfallen demonstrerar att de intellektuella genomgick en omorientering i de fall där den revolutionära rörelsen uppstod i en traditionell kultur. I de fall där rörelsen uppstod i en agrar miljö fick vidare en revolutionär kader kontrollen över den revolutionära rörelsen. Observationerna indikerar att de intellektuellas omorientering har betydelse för huruvida allmänheten är mottaglig för en revolutionär ideologi, och att förekomsten av en revolutionär kader har betydelse för huruvida den revolutionära ideologin kan överföras (eller effektivt kommuniceras) till allmänheten.

Under den kubanska och den iranska revolutionen var båda de här företeelserna närvarande, men under den rumänska revolutionen var båda frånvarande. Alla sociala revolutioner förefaller alltså inte ha samma förutsättning att radikaliserar över tiden (d.v.s. alla sociala revolutioner utlöses inte av samma revolutionära sjukdom trots att symptomen kan te sig lika). Vidare verkar det heller inte som om regimkonsolidering (alldeles oavsett med vilken takt regimen konsolideras) är en tillräcklig orsak för stoppa utvecklingen mot radikalisering. Arbetshypotesen inbegriper därmed två tviavelaktiga antagande om den sociala revolutionen. Insikten om att den revolutionära rörelsens tillblivelse i stor utsträckning påverkar såväl den sannolika radikaliseringsgraden som regimkonsolideringstakten, bör ligga till grund för en vidare utveckling av den kliniska teorin.

Jag presenterar också resultat som överstiger studiens ambitionsnivå. Genom att pröva revolutionsmodellen på tre revolutioner är det exempelvis möjligt att avgöra hur väl den första generationens revolutionsteori (i synnerhet Brintons teori) och i någon mån även den antropologiska revolutionsteorin överensstämmer med verkligheten. Resultatet är att båda teorierna innefattar värdefulla beskrivningar av speciellt megarevolutionen. Brintons teori haltar emellertid då den prövas på den rumänska revolutionen. Den antropologiska revolutionsteorin är å sin sida – vilket jag anmärker i avhandlingens andra kapitel – för ospecifik för att det skall vara meningsfullt att närmare utvärdera dess sanningsvärde.

Analysen av primärfallen uppenbarar flera likheter och olikheter mellan fallen vilka inte nödvändigtvis har uppmärksammats i andra studier. Till de viktigaste olikheterna kan å ena sidan räknas att de intellektuella i Rumänien inte genomgick en lika djupgående omorientering som i Kuba och i Iran, att en revolutionär kader inte fick kontrollen över den rumänska men nog över den kubanska och den iranska revolutionära rörelsen samt att Ceauscuregimen i högre grad var isolerad från omvärlden än Batista- och shahregimen. Till de viktigaste likheterna kan å andra sidan räknas att de gamla regimerna alla upprätthöll auktoritära system med påfallande maktkoncentration men med en mycket ojämn fördelning av ekonomiska resurser. Därutöver kan noteras att var och en av revolutionerna hade föregåtts av konflikter med utlandet, vilka hade resulterat i nationell förödmjukelse. Detta kan då förklara varför nationalismen spelade en framträdande roll för respektive revolution.

Andra likheter mellan fallen är att de gamla regimerna, trots utmärkta förutsättningar, misslyckades i sina försök att oskadliggöra ledande personer i den revolutionära rörelsen. Vidare observerar jag att olika typer av relativt ny kommunikationsteknik spelade en viktig roll under revolutionerna. Castro utnyttjade radio, Khomeini kassetband och Iliescu TV i propagandistiskt syfte. Den sistnämnda observationen (som dock faller utanför avhandlingens omedelbara forskningsområde) indikerar att samhällsomstörtande idéer har särskilt goda förutsättningar att spridas under övergångsperioder mellan äldre och nyare kommunikationsteknik. Detta eventuellt som en konsekvens av att auktoritära regimer har svårt att tillräckligt snabbt hinna anpassa sig efter teknologiska förändringar.

Avslutningsvis kan nämnas att introduktionen (eller vidareutvecklingen) av ett flertal (nya) begrepp, klassificering av och redogörelse för 165 fall samt framställningen av ett stort antal modeller samt grafer är ett resultat i sig. Begreppsanalysen avslöjar nya och delvis förbisedda aspekter av revolutionen. Klassificeringen av samtliga fall i *The Encyclopedia of Political Revolutions* uppenbarar åtskilliga lovande konstellationer för jämförelser och konstituerar även en mental karta över totalpopulationen. Den grafiska framställningen underlättar förståelsen och utvecklingen av ett stort antal teoretiska och metodologiska problem förbundna med analysen av den sociala revolutionen. Till syvende och sist kan inte revolutionsforskningen göra verkliga framsteg utan systematiska analyser och jämförelser. Det material som presenteras i avhandlingen utgör en god grund att bygga vidare på.

9.5 Utmaningar och framtida forskning

Då Ludvig XVI hörde att Bastiljen hade stormats skall han enligt sägnen ha frågat sin rådgivare Duc de la Rochefoucauld om en revolt hade brutit ut. Rouchefoucauld skall då ha svarat: ”Nej ers majestät, det är en revolution”. Anekdoten illustrerar hur den gamla regimen underskattade omfattningen av den politiska förändring som var i antågande. Drygt tvåhundra år senare gjorde många rumäner den motsatta felbedömningen då de överskattade de omedelbara följderna av den politiska förändring som hade framkallat Ceausescuregimens fall. Den rumänska revolutionen demonstrerar behovet av att revidera uppfattningen om hur en social revolution kan gestalta sig. Den revolutionära cykeln kan ta sig flera olika uttryck även om dess uppkomstfas ofta gestaltar sig lika.

Eftersom definitionen på en social revolution i min avhandling bygger på den typiska händelseutvecklingen under uppkomstfasen är det möjligt att skilja fall som har en revolutionär utgångspunkt från fall som har en annan (exempelvis en reformistisk) utgångspunkt. Istället för att mynta ett nytt begrepp för varje särfall – i någon mån är ju alla revolutioner unika – föreslår jag en rangordning av sociala revolutioner i storleksordning. Önskvärt är då att så noggrant som möjligt kartlägga de grundläggande skillnaderna mellan de större och de mindre revolutionerna. Förutsatt att sådana skillnader kan identifieras är det möjligt att göra tämligen precisa jämförelser. Det finns följaktligen ett stort antal mera eller mindre intressanta kombinationer av fall som kan jämföras.

En jämförande revolutionsstudie behöver givetvis inte begränsa sig till en jämförelse mellan revolutioner av olika storleksklass. Av intresse kan även vara att jämföra en revolution med någon annan typ av transformation (exempelvis en jämförelse mellan fenomenet revolution och reformation). Några av de frågor som i min avhandling lämnas helt eller delvis obesvarade kan lämpligen analyseras med andra komparativa metoder och med andra jämförelseobjekt. En sådan fråga är varför vissa koalitioner inom den revolutionära rörelsen är mera stabila än andra?

En kanske ännu mera angelägen fråga är hur kulturella skillnader påverkar den revolutionära radikaliteten? Vid en första anblick kan frågan te sig närmast oöverskådlig. Förutsatt att exempelvis Huntingtons teori är korrekt kan emellertid världens folk och nationer delas in i färre än tio distinkta civilisationer (Huntington 1996). En kartläggning av typiska millennaristiska föreställningar för var och en av dessa civilisationer ter sig då fullt möjlig. Vidare är en noggrannare analys av begreppet millennarism önskvärd. Det är inte oproblemiskt att dela in revolutionära rörelser i millennaristiska och icke millennaristiska rörelser. En noggrannare gradering av hur millennaristisk en revolutionär rörelse är förefaller angelägen. Detta förutsätter då stor kunskap om skilda politiska ideologier och kulturer.

I min avhandling djupanalyserar jag endast en dimension av begreppet revolutionär tid. Det finns emellertid flera andra infallsvinklar som kan vara av intresse. Särskilt intressant ter sig durationen för pre-revolutionär mobilisering vara. Forskningen kan exempelvis vidgas genom att jämföra durationen för pre-revolutionär mobilisering för alla sociala revolutioner. Därmed torde det bl.a. klarna om den revolutionära gruppering som har bedrivit den längsta pre-revolutionära kampen även är den gruppering som i allmänhet bildar den första postrevolutionära regimen. En vidare utredning av regim- och statskonsolideringens temporala position och kausala funktion är också önskvärd. Finns det exempelvis likheter mellan hur revolutionära regimer och icke-revolutionära regimer konsolideras?

Revolutioner har konstaterats kunna inträffa i vågor men hur dessa vågor påverkar den externa ledarstrategin bör ytterligare analyseras. Enligt mitt teoriförslag bör den första revolutionen förankrad i en ny revolutionär ideologi vara den mest radikala, varefter radikaliteten gradvis bör avta i takt med att det internationella systemets ideologiska sammansättning förändras. Jag betraktar emellertid omställningen från socialism till demokrati i Rumänien som moderat. Förutsatt att min teori är riktig hade dock Iliescus externa ledarstrategi behövt betraktas som radikal (eller åtminstone mindre moderat) om revolutionen hade inträffat tidigare (vilket då var fallet i Ungern 1956, i Tjeckoslovakien 1968 och i Polen 1981). Är det rimligt att därmed sluta sig till att en vågrörelse under vissa förutsättningar kan ha en modererande effekt på den externa ledarstrategin?

Forskningen kan också vidgas om den utgår från andra teoretiska antaganden eller preciserar befintliga sådana. Det är exempelvis inte självskrivet att den revolutionära utvecklingsfasen bör analyseras utgående från ett aktörsperspektiv. I min avhandling förenklas analysen genom att jag antar

att regimen agerande är beroende av aktören istället för motsatsen. Vidare analyserar jag inte den psykologiska aspekten av olika ledartyper (attributen byråkratisk, pragmatisk, visionär och karismatisk säger förvisso något, men knappast tillräckligt om ledarens personlighet). Förenklingar av detta slag är i någon mån ofrånkomliga i analyser av makrofenomenen. Denna entonighet medför dock ett behov av fortsatt forskning inom samma område men på lägre analysnivå. Ett exempel på sådan forskning kan då vara att förklara varför revolutionära rörelser ofta får ett starkare fotfäste i vissa regioner än i andra

Avslutningsvis vore ett mera renodlat sociologiskt perspektiv på revolutionen berikande. Den postmoderna världen är i flera avseenden olik den moderna värld i vilken flertalet sociala revolutioner har inträffat. Upplopp i Västeuropas och Nordamerikas storstäder, global terrorism, flyktingströmmar och överhängande miljöhot är alla exempel på problem som idag anses betydande, men som alltså på 1950-talet spelade en undanskymd roll. En förändring av de faktorer som tros sammanhålla med social oro kan ha inträffat. Det verkar därmed berättigat att ställa sig frågan om inte revolutionsforskningen därför bör skifta fokus från den moderna världens klassiska problembild (exempelvis klassklyftor, fattigdom och auktoritärt styre) till den postmoderna världens komplexa problembild (exempelvis kulturell alienering, nyfattigdom och fundamentalism). Det oaktat förefaller de senaste odiskutabla revolutionerna (d.v.s. revolutionerna under den arabiska våren) ha genomgått det sjukdomsförlopp som jag analyserar i avhandlingen. Observationen tyder på att den äldre revolutionsteorin i grunden är riktig och därför hellre bör utvecklas än förkastas. Den kliniska revolutionsteorin kan därvidlag betraktas som en förening mellan den första och den fjärde generationens revolutionsteorier.

Rouchefoucaulds mytomspunna svar till den franske kungen må vara en efterhandskonstruktion, om än en nyttig sådan. Historien lär oss att det inte är ovanligt att en revolt föregår en revolution även om det är ovanligt att en revolution följer på en revolt. Huruvida dagens revolt blir morgondagens revolution är den fråga som har upptagit mest intresse inom revolutionsforskningen och är med stor sannolikhet även den fråga som kommer att fortsätta att dominera ämnet.

10 ENGLISH SUMMARY

REVOLUTION, RADICALISM AND TIME. A COMPARATIVE STUDY OF THE CUBAN, IRANIAN AND ROMANIAN REVOLUTION

10.1 Introduction

Social revolutions (or grand revolutions) are relatively rare compared to e.g. coups and rebellions. When they occur they normally seem to unfold according to a certain pattern. One of the most striking similarities lies in how the balance of power shifts from the moderate to the radical fraction of the revolutionary movement. For instance, in the English, French, and Russian revolutions, moderate revolutionaries (as of now moderates) seized power in the early stages of the revolutions, but lost it to the radical revolutionaries (as of now radicals) in the latter stages. To put it differently: social revolutions usually become more radical over time (I call this phenomenon radicalization). The overall purpose of the study is thus to explain why some social revolutions radicalize while some do not.

My working hypothesis is that radicalization is caused by an escalating breakdown of the sociopolitical structure, hence: in social revolutions where moderates are able to rapidly consolidate power, the risk of radicalization is lower than in social revolutions where the moderates fail to do so. In order to test the hypothesis and to develop a theory explaining radicalization, three social revolutions are analyzed more thoroughly (as of now primary cases) and two less so (as of now secondary cases). The primary cases are the Cuban revolution of 1959, the Iranian revolution of 1979 and the Romanian revolution of 1989. The secondary cases are the American revolution of 1776 and the Grenadian revolution of 1979. These cases are compared because they are similar regarding type but dissimilar regarding degree of radicalization. If the hypothesis is true, regime consolidation should have occurred earlier in the cases that did not radicalize and later in the cases that did radicalize.

Needless to say, several terms (e.g. radicalization and consolidation) must be defined before the hypothesis can be tested. For instance, I argue that radicalization evolves in two stages (first revolutionary radicalism, then revolutionary terror), as does consolidation (first regime consolidation, then state consolidation). I further argue that regime consolidation is a necessary condition for state consolidation, which constitutes the end of the social revolution. In order for a regime to consolidate I claim that a revolutionary leader must be able to suppress all resistance to his rule in the revolutionary movement. The first attempt to gain control over the revolutionary movement is called “the first conflict of consolidation” and the following attempt “the second conflict of consolidation” (as of now first and second conflict). If the first conflict fails, a second conflict probably follows after a period of revolutionary terror.

The duration between the demise of the old regime and the first conflict is crucial since the sociopolitical structure is presumed to disintegrate during this particular period of time. Thus, if the sociopolitical structure of the old regime is still largely intact at the time of the first conflict, this increases the probability of a successful regime consolidation. In other words: the faster the first conflict occurs, the more likely it is to succeed. Analyzing radicalization as a result of the revolutionary leader’s actions illuminates the role of agency during the revolutionary process. To summarize: my aim is to develop a theory which explains why revolutionary leaders act differently after the fall of the old regime, and what consequences this may have for how the revolutionary process unfolds.

10.2 Theory

There are different types of revolutions (or violent political transformations). Some revolutions originate from below (that is, from the people), while others begin from above (that is, from the elite). Some bring about a complete shift from the existing sociopolitical order (as of now status quo) while others result in an incomplete shift from status quo. This study is about violent political transformations which

originate from the people (below) and trigger a complete shift from the status quo (a.k.a. social revolutions). To further distinguish the social revolution (as of now simply revolution) from other types of violent political transformations I define it as: “an endogenous, potent, explosive, and complete shift of political power within a state, emanating from below but catalyzed by a vanguard aiming at fundamentally changing the structures of society”.

Like Jack Goldstone, I argue that the revolutionary process evolves through three different stages (Goldstone 2001; Goldstone et al. 2003). Various theories have been developed in order to explain each of these stages. For instance, theories explaining the causes of a revolution normally focus on the first stage, while theories explaining the outcome of a revolution usually focus on the third stage. After summarizing the main theories concerning each stage, I conclude that radicalization mainly takes place during the second stage. I argue that the second stage begins after the fall of the old regime and ends with the consolidation of the new regime. Accordingly, I analyze radicalization as a liminal phenomenon caused by the power vacuum left by the old regime.

The foundation of my radicalization theory rests on Crane Brinton’s *The Anatomy of Revolution* (1938, rev. 1965). According to Brinton, the revolutionary cycle unfolds like an illness: in stages with typical symptoms during each stage. The revolutionary cycle begins when the rulers of the old regime are replaced by moderate reformers. Eventually, these moderates are replaced by revolutionary radicals. However, ultimately there is a reaction against the radicals as well. The revolutionary cycle ends when pragmatists seize power and consolidate a new regime, which in many ways is similar to the old one. I claim that there are two main problems with Brinton’s theory. First, he does not explain what makes a radical (or extremist, as he calls them) prone to radicalism. Second, and perhaps more importantly, Brinton does not give a compelling answer to why revolutions have a tendency to radicalize over time.

In an attempt to solve the first problem, I make a distinction between a radical (agent) and the process of radicalization. By a radical, I mean a revolutionary who wants a radical change (as opposed to a moderate change) of the status quo. By radicalization, I mean a change from revolutionary radicalism to revolutionary terror. Revolutionary terror involves certain symptoms (e.g. state-sanctioned liquidations, i.e. killings) which revolutionary radicalism does not. The distinction between a radical and radicalization is important, because it shows that the effort to radically change the status quo is not sufficient for a radicalization of the revolution. Radicalization can therefore not be explained simply by stating that it occurs when power is in the hands of the radicals. A more thorough analysis of radicalization is needed, which is why I further describe the characteristics of radicalization in this study.

In an effort to solve the second problem, to explain why revolutions have a tendency to radicalize over time, I begin by making a distinction between the quantitative aspect (a year, a month, a day and so on) and the qualitative aspect (a moderate reign, a radical reign and so forth) of revolutionary time. I have chosen to call the first temporal aspect duration, by which I mean the time period between the demise of the old regime and the first conflict. I call the second aspect dynamic, by which I mean a shift from revolutionary radicalism to revolutionary terror. I can thereby express my hypothesis: the longer the duration, the more likely a shift in the dynamic. However, my hypothesis does not rest on the assumption that time (in itself) causes radicalization, but rather that structural disintegration causes radicalization. In this sense, time has the same effect on radicalization as it has on a medical condition (e.g. the sooner a person is given antidote, the better the chances of surviving a poisoning).

Having said that, I still need to explain why the demise of the old regime causes structural disintegration, why a successful conflict has the opposite effect, and finally, why structural disintegration propels radicalization. I approach these three questions by focusing on revolutionary millennial movements (as of now millennial movement). Many scholars have observed that millennial movements (belief in a major social transformation, often a final judgment and a golden age) normally emerge during times of profound structural changes. Depending on the cultural circumstances, they can take the form of a secular, non-secular or mixed movement. However, unlike other social, political and religious movements, millennial movements are highly utopian in character. They promise their followers a heaven on earth in exchange for obedience to a messiah-like leader. These movements welcome the sociopolitical breakdown, which they see as birth pains of the new era.

During non-revolutionary times, millennial movements may exist on the fringes of society and fail to appeal to most people. When the old regime collapses, millennial ideologies nevertheless tend to become more attractive. As long as no established political order exists, these movements draw

increasing numbers of followers. In case the moderates are able to secure power, the millennial ideologies once again fall out of grace. However, if a millennial leader manages to seize control over the revolutionary movement, I assume that the revolution will radicalize. This, I argue, can be explained by the internal contradictions in millennialism. By definition, a millennial movement always promises a utopia which it can't deliver. In order to hide its shortcomings, the movement must prolong the terror that originally brought it to power. Yet, the liminal transition does not last forever, which is why the millennial leader is eventually either removed by a more pragmatic leader, or is forced to adopt a less millennial policy.

With that said, I have the necessary components to synthesize a theory explaining radicalization. Influenced, by Brinton's "medical approach", I call my theory a clinical theory of revolution (as of now the clinical theory). Based on the theory, I have extracted a model (see Figure 32 below) of the complete revolutionary cycle, in order to test the theory. Provided that the theory is correct, the model should conform to revolutions which did radicalize. Conversely, the model should only partly conform to revolutions which did not radicalize. To summarize: the purpose of my theoretical analysis is to define the major concepts of the study (revolution, radicalization and time) and to develop a coherent theory which explains why and how revolutions radicalize.

32. Model of a Social Revolution	
Revolutionary dynamics - stages of the revolutionary process	Revolutionary duration - symptoms of the revolutionary process
Origin, Stage One (The Collapse of the Old Regime) » Separation Phase » Revolutionary Transfer of Power » Outbreak of Revolutionary Radicalism	I. The Transfer of Allegiance of the Intellectuals
	II. Rigid Class Structure
	III. Failed Reforms
	IV. Failed Leadership
Process, Stage Two (From Honeymoon to Terror) » Liminal Phase » First Conflict of Consolidation » Outbreak of Revolutionary Terror	V. Takeover of the Moderates
	VI. Disintegration of the Revolutionary Movement
	VII. Radical Mobilization
	VIII. Takeover of the Radicals
Outcome, Stage Three (Consolidation of the New Regime) » Reintegration Phase » Second Conflict of Consolidation » Recession of Revolutionary Radicalism	IX. Reign of Terror
	X. Power Struggle within the Radicals
	XI. Increasing Nationalism
	XII. Thermidor

Figure 32.

10.3 Method

A revolution is a relatively rare macro-level phenomenon (that is, a phenomenon that evolves over a considerable time and space). A comparative study of revolutions is thus confronted with the "small N problem" (the problem of many relevant factors but inherently few comparable cases). I argue that the problem can be overcome if the revolutionary process is divided into different stages. Consequently, even if there are few cases encapsulating the whole revolutionary process, I argue there might be many cases encapsulating one or more stages of the process. In order to explain why the process can "change direction" I further argue that it is important to locate when, where and how major shifts (I call these shifts symptoms) occur. For instance, in my thesis I analyze why the revolutionary process can take either a path leading to consolidation without radicalization, or a path resulting in consolidation through radicalization.

However, the analysis must first define how many cases there are in total, and why I choose to compare certain cases rather than others. My population of cases is based on *The Encyclopedia of Political Revolutions*. The work includes 165 cases that occurred roughly between the years 1500 and 2000. I arrange each of these cases in a coordinate system according to certain criteria: the direction of change and the degree of change. I can thereby locate four different populations of violent political transformations (the population of the social revolution, the political revolution, the social revolt and the political revolt). The population of social revolutions consists of 17 cases. Out of these, I choose three primary cases and two secondary cases for further analysis. My selection criteria are thus based on cases which, to a high degree, originate from the people, but to varying degrees bring about changes to the existing sociopolitical structure. I further limit my selection by specifying that the cases should be as dissimilar as possible.

I start off my analysis by comparing the primary cases with the model of the revolutionary cycle (as of now model). These cases are similar in type, since they conform to the definition of a social revolution, but different in character since they occurred in different parts of the world during different time periods, and resulted in various political outcomes. If Brinton's theory is correct, these cases (despite their differences) should conform to the model. I nevertheless assume that Brinton's theory will be inaccurate in the sense that one of the cases (namely the Romanian revolution) will not conform to the model. Provided that my assumption is correct, I can move on to compare both primary and secondary cases to each other. The purpose of the second step of the analysis is to explain why revolutions unfold differently regarding radicalization. Thus, my analysis includes a double comparison: one between model and cases (in order to test the model) and another one between cases (in order to develop the theory).

The comparison between the primary cases and the model is conducted in two stages. In the primary analysis, each revolution is described according to the stages and symptoms illustrated in the model. These case descriptions are solely based on secondary sources, and their purpose is not to reveal any new facts about the cases. In the secondary analysis, the data from the primary analysis is decoded in a dichotomous revolutionary table (as of now table) which is almost identical to the model. The table illustrates which of the symptoms manifest themselves with a strong, and respectively a weak tendency. At this point it is possible to both compare the primary cases with the model and cases with each other. The comparison thus reveals if any of the primary cases did not radicalize according to the model. Yet, more importantly, the analysis also reveals crucial data about any possible deviation and therefore offers a hint where to look for a possible explanation.

A more detailed analysis is necessary in order to explain any deviations from the model. The analysis consequently shifts from analyzing secondary to primary sources. The explanation that emerges from the analysis of the primary sources must nevertheless conform to other cases as well (otherwise the explanation is limited to just one case). The last step of the analysis is accordingly to expand the study by comparing the findings with secondary cases. However, the analysis of secondary cases is less reliable than the primary analysis. As a result, the analysis of secondary cases mainly offers an indication about whether the theory is correct or not. Provided that the theory turns out to be reliable, it must be tested on a large number of cases in a future study. Having said that, the purpose here is primarily to develop, not to test a theory. To summarize: since my analysis focuses on a handful of cases, the study

can be called a multiple case study. The comparative techniques used in the thesis are further influenced by methods commonly referred to as Comparative Historical Analysis.

10.4 Analysis

The analysis of primary cases show that the Cuban and the Iranian revolutions both conform to the model, while the Romanian revolution does not: the Romanian revolution did not radicalize. Consequently, the second and the third stages of the model do not correspond well with the revolution. Surprisingly, a deviation during the first stage can also be noted. The Romanian intellectuals generally did not support the revolutionary movement in its early formative days. When the timelines of each revolution are compared, I further note that the Romanian revolution was the first one to consolidate, while the Cuban and Iranian revolutions consolidated at considerably later stages. In other words: so far, the observations seem to corroborate my hypothesis that a rapid first conflict can prevent the outbreak of revolutionary terror.

During the Cuban revolution, the moderate president Manuel Urrutía and premier José Cardona were not able to prevent a radical takeover led by Fidel Castro. Similarly, during the Iranian revolution neither the moderate premiers Shapour Bakhtiar, later Mehdi Bazargan, nor the quasi-moderate president Abdol Hassan Banisadr managed to prevent a radical takeover led by Ayatollah Ruhollah Khomeini. In stark contrast, the moderate Ion Iliescu (the leader of the National Salvation Front) managed to hold on to power despite escalating protest against his emerging pseudo-socialist regime. Given these facts, I further compare conflicts of consolidation and the revolutionary leaders.

The comparison reveals that the new regimes in Cuba and Iran consolidated under considerable international pressure. Cuba was mainly pressured by the US while Iran was mainly coerced by Iraq and the US. Despite some minor conflict, the new regime in Romania consolidated under much less international influence. The comparisons further reveal that Castro and Khomeini considered the removal of the old regimes as the beginning of a radical change of the sociopolitical structure. Iliescu on the other hand considered the removal of the old regime as the start of a moderate change of the sociopolitical structure. I therefore conclude that Castro and Khomeini had – what I call – a radical external and internal revolutionary strategy while Iliescu had – what I call – a moderate external and internal revolutionary strategy (as for now strategy).

The differences in strategies nevertheless do not explain why these leaders adopted different strategies and why a radical leader became dominant in both the Cuban and Iranian revolutions, while a moderate leader became dominant in the Romanian revolution. I approach these question by further analyzing the Romanian anomaly. The Romanian revolution was catapulted by the sudden fall of the Berlin wall. Almost overnight, the revolutionary movement emerged in the city of Timisoara. However, the movement had no real leadership and could therefore easily be taken over by former communists. These party bureaucrats neither wanted a continuation of the Ceausescu-regime, nor a shift to a Western democracy but instead a moderate change (perhaps something like glasnost and perestroika).

The Romanian revolutionary movement thus emerged from very different circumstances than the Cuban and Iranian revolutionary movements, which were both products of a long resistance. My analysis indicates that the revolutionary leadership takes different forms depending on how the revolutionary movement originally emerges. Depending on these circumstances, I argue that one of the following four types of revolutionary leaders will probably eventually take control over a revolutionary movement: (i) the bureaucratic and pragmatic leader, or (ii) the charismatic and pragmatic leader, or (iii) the bureaucratic and visionary leader or (iv) the charismatic and visionary leader. I further claim that each type of leader corresponds to a different combination (radical or moderate) of the internal and external strategy.

I conclude that Castro and Khomeini are both representative of the charismatic and visionary type, whilst Iliescu is representative of the bureaucratic and pragmatic type of revolutionary leader. In order to find examples of the remaining types of leaders, I analyze two secondary cases (the American revolution of 1776 and the Grenadian revolution of 1979). Thus, I argue that George Washington is representative of the charismatic and pragmatic type while Maurice Bishop is representative of the bureaucratic and visionary type. Interestingly enough, the analyses of the secondary cases further indicate that the duration was long during the American Revolution, even though the revolution did not

radicalize and, conversely, that the duration was short during the Grenadian Revolution even though the revolution did radicalize. These findings are sufficient enough to doubt the validity of the working hypothesis.

However, when I compare the primary cases with secondary ones, a pattern emerge between the type of leader on one hand, and the length of duration (a long or a short duration) and the type of regime consolidation (consolidation through radicalization or consolidation without radicalization) on the other hand. I illustrate the pattern in what I call a “model of radicalization” (see Figure 33 below). Accordingly, I suggest that both variations in duration and in degree of revolutionary radicalism is to some degree dependent on the type of revolutionary leader. By this I do not mean that a certain type of leader automatically produces a certain kind of outcome, I rather mean that the probability of a certain outcome increases depending on the type of leader. In fact, a more thorough analysis should also account for the agent’s ability to adapt to new circumstances.

To summarize: the analysis indicates that the working hypothesis may not be true. Whether a revolution radicalizes or not seems to depend more on the type of revolutionary leader than on the length of duration. Depending on how the revolutionary movement has emerged, some types of revolutionary leaders are more likely than others. In revolutions where the emerging new regime is not led by a revolutionary leader that corresponds to the expected type of leader, I assume that the probability is higher that the leader in question will lose power (this is what happened during the moderate rule in Cuba and Iran). Finally, I suggest that the different types of revolutionary leaders are symptomatic of different paths of the revolutionary process. Each path manifests in a different subtype (the mega-, macro-, meso- and micro- type) of the social revolution.

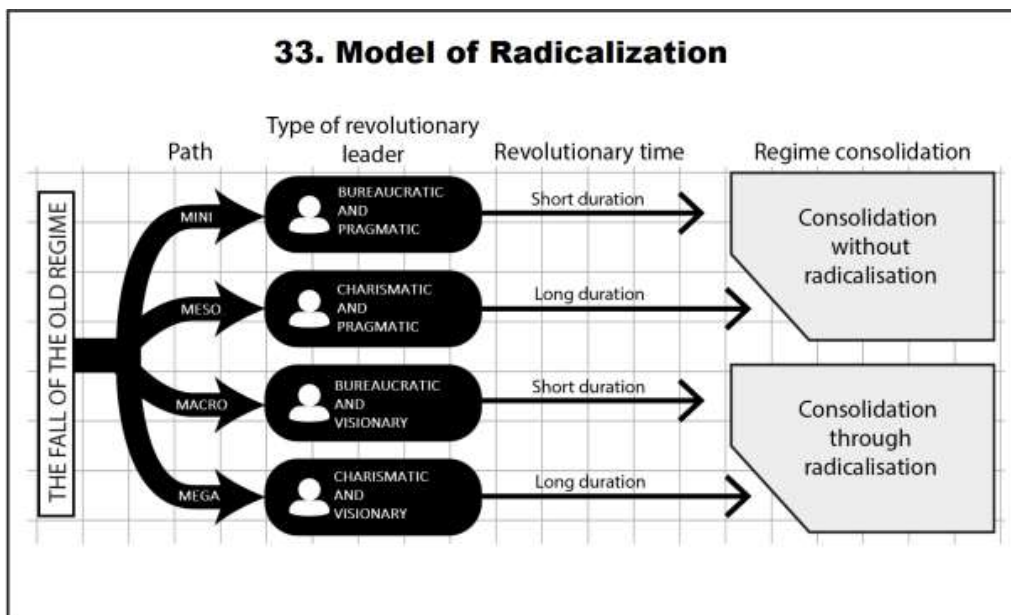

Figure. 33

10.5 Results

The purpose of my thesis is to develop a theory explaining why some social revolutions radicalize while others do not. Thus, I develop the clinical theory of revolution which explains why social revolutions can unfold differently. I argue that a social revolution mainly unfolds according to four different paths. Two of these paths lead to consolidation through radicalization, while the other two paths result in consolidation without radicalization. I conclude that variations in the revolutionary leadership can explain why social revolutions unfold according to different paths. For instance, if the revolutionary

movement emerges from an agrarian and traditional environment I argue that a different revolutionary leadership will crystallize compared to a situation where the revolutionary movement emerges from an urban and modern environment. Consequently, a certain type of leadership will probably produce a specific type of leader.

The common factor among the revolutions which eventually did radicalize is the revolutionary leaders' radical external strategy. By a radical external strategy I mean a strategy to export the revolution to other states in the international system (thereby radically changing the status quo). A radical external strategy further seems to go together with what I call an explicit-millennial ideology (typical of the visionary leader). Accordingly, I explain the outbreak of revolutionary terror by the heightened tension between the revolutionary state and other states in the international system. I suggest it is likely for a visionary revolutionary leader to fear an external intervention. Therefore he (or she) chooses to eliminate the real (and the imagined) opposition before the intervention is expected to occur. Interestingly, my analysis shows that an explicit-millennial ideology's tendency to radicalize a revolution is so strong that it can happen well after the new regime has been consolidated (as in Grenada 1983).

The common factor in the revolutions with a prolonged regime-consolidation is the revolutionary leader's radical internal strategy. By a radical internal strategy I mean a strategy to profoundly change the sociopolitical structure (thereby radically changing the status quo). A radical internal strategy further seems to go together with mass-mobilization of the revolutionary movement (typical of the charismatic leader). However, a prolonged regime-consolidation (or a long duration) does not necessarily cause a revolution to radicalize. Since both revolutions with a long and short duration seem to be able to radicalize, the validity of the working hypothesis comes into question. Nevertheless, it cannot be considered as falsified, since the observation that contradicts the hypothesis rests on the analyses of secondary cases. Further cases and more thorough analyses are required before any such conclusions regarding the working hypothesis can be drawn.

Finally, the thesis reveals some interesting observations regarding the selected theories, the population of cases and the comparison of cases. First, the thesis clarifies both the strengths and the weaknesses of the works sometimes referred to as the *Natural History of Revolutions* (especially Brinton's theory). These theories give an accurate description of one of the subtypes of the social revolution (namely the mega-revolution), but fails to accurately describe other subtypes. Second, the thesis roughly illustrates how different cases, normally simply labelled "revolutions," relate to each other. Such a categorization is important for more accurate comparisons between cases with different characteristics. Third and lastly, the thesis demonstrates some interesting similarities and differences between the primary cases which have not been noticed before. For instance, the initial absence of intellectual support for the Romanian revolutionary movement might have affected the outcome of the revolution to a higher degree than has previously been acknowledge

Referensförteckning:

DEN KUBANSKA REVOLUTIONEN – DEN SOCIALISTISKA REVOLUTIONEN I KARIBIEN:

Litteratur, artiklar och andra utgåvor:

Allroth m.fl. (1969): *Kuba – revolutionärt exempel*. Stockholm: Bonniers boktryckeri.

Bethell, L. (1993): *Cuba A Short History*. Cambridge: Cambridge University Press.

Domínguez, J. I. (1978) *Cuba: Order and Revolution*. Cambridge, Massachusetts and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press.

Farber, S. (2006): *The Origins of the Cuban Revolution – Reconsidered*. Chapel Hill – The University of North Carolina Press.

Fraginals, M. R. & Fraginals, T. P. (2001): *The Cuban Revolution*. From International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, pages 3027 – 3032.

Gonzales, S. (2001): *The Secret Fidel Castro Deconstructing the Symbol*. Spooks Books.

Gustafsson, T. (2011): *Kuba*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Kumm, B. (2007): *Che*. Lund: Historiska Media.

Kumm, B. (2011): *Fidel Castro*. Falun: ScandBook AB.

Luis, J. G. (2008): *Cuban Revolution Reader: A documentary history of Fidel Castro's revolution*. Melbourne, New York, London: Ocean Press.

Mallin, J. Sr. (1994): *Covering Castro Rise and Decline of Cuba's Communist Dictator*. London: Transaction Publishers.

Meyer, E. & Szulc, T. (1962): *The Cuban Invasion: The Chronicle of a Disaster*. New York.

Mörner, M., Wedin, Å. (1971): *Omskriven revolution: Fakta och åsikter om Kuba 1959-1971*. Latinamerika – institutet i Stockholm och arbetarrörelsens arkiv.

Pérez, L. A. Jr. (1988): *Cuba: Between Reform and Revolution*. New York, Oxford: Oxford University Press.

Pérez-Stable, M. (2012): *The Cuban Revolution: Origins, Course, and Legacy. Third Edition*. New York and Oxford: Oxford University Press.

Staten, C. L. (2003): *The History of Cuba*. New York: Greenwood Press.

Sundell, J-O. (1970): *Revolutionens Kuba*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

Szulc, T. (1986): *Fidel: Ett Kritiskt Porträtt*. Stockholm: Legenda AB.

Elektroniska källor:

BBC (2017): Raul Castro denounces Donald Trump's Cuba policy. www.bbc.com (Hämtad 25.10.2017).

BBC (2016): Reaction to Castro's death as it happened. www.bbc.com (Hämtad 25.10.2017).

BBC (2016): Barack Obama: 'Change is going to happen in Cuba'. www.bbc.com (Hämtad 25.10.2017).

Saxon, W. (1981): *Manuel Urrutia; Was Foe of Castro*. New York Times. 6 juli 1981. www.nytimes.com (Hämtad 15.2.2016).

Renwick, D. (2016): *U.S.-Cuba Relations*. Council on Foreign Relations. 4 augusti 2015 (uppdaterad). www.cfr.org/cuba/us-cuba-relations/p11113 (Hämtad 15.2.2016).

Miroff, N. (2015): *Cuba stands to benefit as Russia and the United States vie for its attention*. The Washington Post. 23 oktober. <https://www.washingtonpost.com> (Hämtad 15.2.2016).

European Parliamentary Research Service Blog (2014): *A New Phase in EU-Cuba Relations*. 25 juni 2014 (publicerad). [Epthinktank.eu/2014/06/25/a-new-phase-in-eu-cuba-relations/](http://epthinktank.eu/2014/06/25/a-new-phase-in-eu-cuba-relations/) (Hämtad 15.2.2016).

Rummel, R. J. (1997). *Power Kills/How Many Did Communist Regimes Murder/Statistics of Democide*. University of Hawaii. November 1993. <https://www.hawaii.edu/powerkills/COM.ART.HTM> (Hämtad 15.2.2016).

Se vidare *övriga källor* för referenser som förekommer även i andra kapitel i avhandlingen

DEN IRANSKA REVOLUTIONEN – DEN ISLAMISTISKA REVOLUTIONEN I MELLANÖSTERN:

Litteratur, artiklar och andra utgåvor:

Alam, S. (2015): *Social and Political Transformation in Iran since 1979: The Role of Islam*. Delhi: Vij Books India Pvt Ltd.

Algar, H. (1981): *Islam and Revolution: Writings and Declarations of Imam Khomeini*. Berkeley: Mizan Press.

Alizadeh, P. (2000): *The Economy of Iran: Dilemmas of an Islamic State*. London, New York: I.B. Tauris Publishers.

Alvandi, R. (2014): *Nixon, Kissinger, and the Shah: The United States and Iran in the Cold War*. New York: Oxford University Press.

Atri, A. (1982): *Selected Messages and Speeches of Imam Khomeini (From Oct. 1980 to Jan. 1982)*. Iran: Ministry of Islamic Guidance.

Axworthy, M. (2007): *Empire of the Mind: A History of Iran*. London: Hurst Publisher.

Baker, W., R. (2015): *One Islam, Many Muslim Worlds: Spirituality, Identity, and Resistance across Islamic Lands*. New York: Oxford University Press.

Bakhash, S. (1985): *The Reign of the Ayatollahs: Iran and the Islamic Revolution*. London: I.B. Tauris & Co. Ltd., Publishers

Buchan, J. (2012): *Days of God: The Revolution in Iran and Its Consequences*. London – John Murray Publishers.

Cohen, R., A. (2013): *The Hojatiyeh Society in Iran: Ideology and Practice from the 1950s to the Present*. New York: Palgrave MacMillan.

Dabashi, H. (2007): *Iran: A People Interrupted*. New York: The New Press.

Daniel, E. (2012): *The History of Iran (Second Edition)*. Santa Barbara: ABC-Clio.

- Ganji, M. (2002): *Defying the Iranian Revolution: From a Minister to the Shah to a Leader of Resistance*. Westport, Connecticut London: Praeger Publishers.
- Glassé, C. et al. (1989): *The Concise Encyclopedia of Islam*. New York: Harper & Row, Publications.
- Hiro, D. (1985): *Iran under the Ayatollahs*. London, Melbourne and Henley: Routledge & Kegan Paul.
- Ismael, T., Y. & Ismael J., S. (2011): *Government and Politics of the Contemporary Middle East: Continuity and Change*. London, New York: Routledge.
- Keddie, N. R. (2003): *Modern Iran: Roots and Results of Revolution*. New Haven and London: Yale University Press.
- Kurzman, C. (2004): *The Unthinkable Revolution in Iran*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press.
- Maloney, S. (2015): *Iran's Political Economy since the Revolution*. New York: Cambridge University Press.
- Moshiri, F. (1985): *The State and Social Revolution in Iran: A Theoretical Perspective*. New York: Peter Lang Publishing, Inc.
- Molavi, A. (2002): *The Soul of Iran: A Nation's Struggle for Freedom*. New York, London: W.W Norton & Company.
- Newton, M. (2014): *Famous Assassinations in World History: An Encyclopedia Volume 1: A-P*. Santa Barbara, California, Denver Colorado, Oxford England: ABC-Clío.
- Ostovar, A. (2016): *Vanguard of the Imam: Religion, Politics, and Iran's Revolutionary Guards*. New York: Oxford University Press.
- O'Hern, S. (2012): *Iran's Evolutionary Guard: The Threat that Grows while America Sleeps*. Washington D.C.: Potomac Books.
- Parsa, M (1989): *Social Origins of the Iranian Revolution*. New Brunswick and London: Rutgers University Press.
- Sadat, A., M., et al. (2001): *The Islamic Revolution of Iran: A Sociological Study Volume 1*. Center for Cultural and International Studies. Teheran: Alhoda Publishers.
- Salamé, G. (1994): *Democracy Without Democrats?: The Renewal of Politics in the Muslim World*. New York: I.B. Tauris Publishers.

Elektroniska källor:

- Alavi, B. (1989): Rival Government Factions Emerge Clearly as Iran's Post Khomeini Power Struggle Begins. Washington Report On Middle East Affairs (s. 7). maj. www.wrmea.org (Hämtad 23.2.2016).
- Amnesty International (2017): The Death penalty in 2016: Facts and figures. www.amnesty.org (Hämtad 25.10.2017).
- BBC (2013): Hassan Rouhani wins Iran presidential election. 15 juni. www.bbc.com (Hämtad 23.2.2016).
- BBC (2013): Arab Spring: 10 unpredicted outcomes. www.bbc.com (Hämtad 25.10.2017).
- BBC (2017): Iran election: Hassan Rouhani wins second term as president. www.bbc.com (Hämtad 25.10.2017).
- Harrison, F. (2007): Crackdown in Iran over dress codes. BBC News. 27 april. www.bbc.co.uk (Hämtad 15.2.2016).

Rummel, R. J. (1997). Power Kills/How Many Did Communist Regimes Murder/Statistics of Democide. University of Hawaii. November 1993. <https://www.hawaii.edu/powerkills/COM.ART.HTM> (Hämtad 15.2.2016).

Rezaian, J. & Warrick J. (2013): Moderate cleric Hassan Rouhani wins Iran's presidential vote. The Washington Post. 15 juni. <https://www.washingtonpost.com> (Hämtad 15.2.2016).

The Economist (1988): What happened? www.economist.com (Hämtad 23.2.2016).

Se vidare *övriga källor* för referenser som förekommer även i andra kapitel i avhandlingen

DEN RUMÄNSKA REVOLUTIONEN – DEN DEMOKRATISKA REVOLUTIONEN I ÖSTEUROPA:

Litteratur, artiklar och andra utgåvor:

Gallagher, T. (2005): *Modern Romania: The End of Communism, the Failure of Democratic Reform, and the Theft of a Nation*. New York: New York University Press.

Gledhill, J. (2011): *Three Days in Bucharest: Making Sense of Romania's Transitional Violence, 20 Years On*. Europe-Asia Studies, Vol. 63, No. 9, November 9, pages 1639-1669.

Gledhill, J. (2005): *States of Contention: State-Led Political Violence in Post-Socialist Romania*. East European Politics and Societies, Vol. 19, No. 1, pages 76 – 104.

Haggett, P. et al. (1997): *Illustrerad vetenskaps encyklopedi: Världen idag: Östra Europa: band 13*. Viborg: Nørhaven A/S.

Harjula, M. (2009): Romanian historia. Norderstedt: Books on Demand.

Le Bas, T. et al. (2007): Romania. Singapore: Apa Publications.

Narti, A. M. (1992): *Revolutionen som Stals: demokratiörelsens syn på Rumänien efter Ceausescu*. Tierp: Tierps Tryckeri.

Pusca, A. M. (2008): *Revolution, Democratic Transition ad Disillusionment: The Case of Romania*. Manchester and New York: Manchester University Press.

Roper, S. D. (2000): *Romania: The Unfinished Revolution*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.

Sanborne, M. (1996): *Nations in Transitions: Romania*. New York: Facts On File, Inc

Siani-Davies, P. (1996): *Romanian Revolution or Coup d'état? A Theoretical View on the Events of December 1989*. Communist and Post-Communist studies. Vol. 29, No. 4, pages- 453 – 465.

Siani-Davies, P. (2005): *The Romanian Revolution of December 1989*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Stowe, D. (2008): *Romania*. London: Bravo Ltd.

Tismaneanu, V. (1993): *The Quasi-Revolution and Its Discontents: Emerging Political Pluralism in Post-Ceausescu Romania*. The American Council of Learned Societies East European Politics and Societies. Volume 7. No. 2, pages 309-348.

Tismaneanu, V. et al. (1999): *The Revolutions of 1989*. London and New York, Routledge.

Vasi, I. B. (2004): *The Fist of the Working Class: The Social Movements of Jiu Valley, Miners in Post-Socialist Romania*. East European Politics and Societies, Vol. 18, No. 1, pages 132 – 157.

Williams, N. (1998): *Romania & Moldova*. China: The Bookmaker Ltd.

Elektroniska källor:

BBC: (2017): Romania protesters not backing down after decree repeal www.bbc.com (Hämtad 25.10.2017).

Vimeo (2014): Victims of Communism: Memorial Foundation. www.https://vimeo.com/90530372 (Hämtad 2.3.2016).

Intervju med Petre Roman I (3.1.1990):

Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=fg3G_2E-mYo (27.1.2016). Se vidare appendix II.

Intervju med Petre Roman II (18.2.1990):

Youtube: https://www.yuoutube.com/watch?v=c_162g6ucn0 (27.1.2016). Se vidare appendix II.

Tal av Ion Iliescu I (22.12.1989):

Google Culturainstitute: <https://www.google.com/culturalinstitute/asset-viewer/ion-iliescu-s-first-live-speech/PgGLUFcUikwisw?hl=en> (27.1.2016). Se vidare appendix II.

Tal av Ion Iliescu II (14.6.1990):

Youtube: <https://www.yuoutube.com/watch?v=FvCjFRh03A> (27.1.2016). Se vidare appendix II.

Letters of the Six, protokoll från rättsprocessen mot paret Ceausescu och Timisoara deklARATIONEN: Making the History of 1989: <https://chnm.gmu.edu/1989/> (27.1.2016).

Power Kills – University of Hawaii, 1997 (Statistics of Democide):

R.J. Rummel: www.hawaii.edu/powerkills/COM.TAB1.GIF (27.1.2016).

StateMaster:

Encyclopedia: www.statemaster.com/encyclopedia/Mineriad (8.3.2016).

Se vidare *övriga källor* för referenser som förekommer även i andra kapitel i avhandlingen

ÖVRIGA KÄLLOR

Adams, I. (1993): *Political ideology of today*. Manchester: Manchester University Press.

Adas, M. (1979): *Prophets of Rebellion: Millenarian Protest Movements against the European Colonial Order*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.

Almond, M. (1996): *Revolution: 500 Years of Struggle for Change*. London: De Agostini Editions.

Aminzade, R. R. Et al. (2001): *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*. New York: Cambridge University Press.

Andersen, H. (1994): *Vetenskapsteori och metodlära: En Introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Ash, T. G. (1989): *Revolution: The Springtime of Two Nations*. The New York Review of Books, 15 June 1989, pp. 3-10.

Anckar et al. (2013): *Komparativ Politik: Institutioner och beteende*. Lund: Studentlitteratur.

Backman, J. (1998): *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Badersten, B. & Gustavsson, J. (2010): *Vad är statsvetenskap?* Lund: Studentlitteratur.

- Bailyn, B. (1990): *Faces of Revolution: Personalities and Themes in the Struggle for American Independence*. New York: Vintage Books.
- Bailyn, B. (1967): *The Origins of American Politics*. New York: Vintage Books.
- Bateson, G. (1958): *Naven*. Stanford: Stanford University Press.
- Bergmann, W. (1992): *The Problem of Time in Sociology: An Overview of the Literature on the State of Theory and Research of the "Sociology of Time", 1900-82*. London, Newbury Park and New Delhi: Time & Society. Vol. 1(1): 81-134.
- Berndtson, E. (1994): *Politik som Vetenskap: En Introduktion till det Statsvetenskapliga Tänkandet*. Helsingfors: Tryckericentralen AB.
- Berlin, I. (1969): *Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Bibeln (1999). Örebro: Svenska Bibelsällskapet och Bokförlaget Libris.
- Brady, H. E. & Collier, D. (2004): *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Brinton, C. (1965): *The Anatomy of Revolution*. New York: Vintage.
- Brown, R. H. (1977): *A Poetic for Sociology: Towards a Logic of Discovery for the Human Sciences*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Bryant, C. & Mokrzycki, E. (2002): *The New Great Transformation?: Change and Continuity in East Central Europe*. London: Routledge.
- Bulletin of the Atomic Scientists, November 1966, 1 (1): 28.
- Buzan, B. & Little, R. (2000): *International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations*. New York: Oxford University Press.
- Cavallie, J. (2008): *Spengler i Sverige: Den svenska receptionen av Oswald Spenglers teser om Världshistorien och Västerlandets undergång*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg Bokförlag.
- Chenoweth, E. & Sephan, M. (2011): *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict*. New York: Columbia University Press.
- Collins, R. (2001): *Weber and the Sociology of Revolution*. Journal of Classical Sociology vol.1 (2). London: Sage Publication.
- Cottam, M. L. et al. (2010): *Introduction to Political Psychology: Second Edition*. New York and Hove: Psychology Press.
- Davie, G. (2007): *The Sociology of Religion*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- DeFronzo, J. (2011): *Revolutions and Revolutionary Movements*. Boulder CO: Westview Press.
- Dinger, D. (2012): *Studies of Paul's Letters to the Thessalonians*. Clemson: C. B. Dinger.
- Dunn, J. (1972): *Modern Revolutions: An Introduction to the analysis of a political phenomenon, second edition*. New York: Cambridge University Press.
- Edwards, L. P. (1927): *The Natural History of Revolution*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- Eisenstadt, S. N. (1978): *Revolution and Transformation of Societies*. New York: The Free Press.
- Florén, A. & Ågen, H. (1998): *Historiska Undersökningar: Grunder I Historiks Teori, Metod och Framställningssätt*. Lund: Studentlitteratur.

- Foran, J. et al. (1997): *Theorizing Revolutions*. London, New York: Routledge.
- Foran, J. (2005): *Taking Power: On the Origins of Third World Revolutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Foran, J. et al. (2008): *Revolution in the Making of the Modern World: Social identities, globalization, and modernity*. London, New York: Routledge.
- Fukuyama, F. (1992): *The End of History and the Last Man*. London: Penguin.
- Giddens, A. (1979): *Central Problems in Social Theory: Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. London and Basingstoke: The Macmillan Press LTD
- Goldmann, K. et al. (1997): *Statsvetenskapligt Lexikon*. Stockholm: Universitetsforlaget.
- Goldstone, J. A. (1980): *Theories of Revolution: The Third Generation*. World Politics, Vol, 32, No. 3 pages 425 - 453 (Apr.)
- Goldstone, J. A. et al. (1998): *The Encyclopedia of Political Revolutions*. Whashington, D.C. :Congressional Quarterly Inc.
- Goldstone, J. A. (2001): *Toward a Fourth Generation of Revolutionary Thoery*. Annual Reviews polit. Sci. 4: 139- 87.
- Goldstone, J. A. et al. (2003): *Revolutions: Theoretical, Comparative and Historical Studies*. Belmont: Thomson Wadsworth.
- Goldstone, J. A. (2014): *Revolutions: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Goodwin, J. (2001): *No Other Way Out: States and Revolutionary Movements, 1945-1991*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gurr, T. R. (1970): *Why Men Rebel*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Halliday, F. (1999): *Revolution and World Politics: The Rise and Fall of the Sixth Great Power*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- Hamilton, A., Madison, J & Jay, J. (1999): *The Federalist Papers*. New York: Signet Classic.
- Heidegren: C.-G. (2016): *Preussiska Anarkister*. Bokförlaget Augusti.
- Herspring, D. (1994): "Refolution" in *Eastern Europe: The Polish, Czech, Slovak and Hungarian Militaries*. European Security, Vol. 3, No. 4, pp.664-690.
- Huntington, S. P. (1968): *Political Order in Changing Societies*. New Haven and London: Yale University Press.
- Hungtington, S. P. (1996): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon ad Schuster.
- Johnson, C. (1968): *Revolutionary Change*. London: University of London Press.
- Karvonen, L. (2008): *Statsskick: att bygga demokrati*. Stockholm: SNS Förlag.
- Katz, M. N. et al. (2001): *Revolution: International Dimensions*. Washinngton, D.C. : CQ Press – A division of Congressional Quarterly Inc.
- Kegley, C. W. Jr. & Raymond, G. (1994): *A Multipolar Peace? Great Power Politics in the Twenty-first Century*. New York: St. Martin´s Press.
- King, G. Et al. (1994): *Designing Social Inquiry: Scientific Interference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press.

- Kosellek, R. (2002): *The Practice of Conflictual History*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Lange, M. (2013): *Comparative-Historical Methods*. London, Los Angeles, New Delhi, Singapore, Whashington DC: SAGE.
- Larsson, R. (2006): *Politiska ideologier i vår tid*. Lund: Studentlitteratur
- Latinamerika – Institutet i Stockholm och Arbetarrörelsens arkiv. Mörner, M. & Wedin, Å. (1971): *Omskriven revolution: Fakta och Åsikter om Kuba 1959 - 1971*. Göteborg: Gotab, Surte.
- Liedman, S.-E. (1998): *Från Platon till Kommunismens Fall*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Lindholm, C. (2013): *The First and the Fourth Generation of Revolutionary Theories: A Common Ground for a Clinical Theory*. Department of Political Science Åbo Akademi University Occasional Papers Series Nr. 31/2013.
- Lindholm, C. (2012): *Den revolutionära processen – En kritisk granskning av den första generationens revolutionsteori utgående från en jämförande flerfallsstudie av den kubanska, iranska och rumänska revolutionen*. Åbo.
- Linz, J & Stepan, A (1996): *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Linz, J. J. (2000): *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers.
- Ljunggren, S.-B. (2008): *Ideologier*. Sockholm: Hjalmarson och Högberg.
- Luis, J. G. (2008): *Cuban Revolution Reader: A documentary history of Fidel Castro's revolution*. Melbourne, New York, London: Ocean Press.
- Machiavelli, N. (2002): *Fursten*. Stockholm: Bokförlage Natur och Kultur.
- Magee, B. (1998): *Filosofi: Från atikens naturfilosoferi tilldagens moderna tänkare*. Stockhom: Albert Bonniers Förlag.
- Mahoney, D., J. (2004): *Politics and Progress: The Emergence of American Political Science*. Lanham: Lexington Books.
- Mahoney, J. et al. (2009): *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mahoney, J. & Rueschemeyer, D. (2003): *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. New York: Cambridge University Press.
- Mahoney, J. D. (2004): *Politics and Progress: The Emergence of American Political Science*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Oxford: Lexington Books.
- Marsh, D. & Stoker, G. (2002): *Theory and Methods in Political Science*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- Marx, K. & Engels, F. (1998): *The Communist Manifesto*. New York: New American Library.
- May, H. F. (1976): *The Enlightenment in America*. Oxford, London and New York: Oxford University Press.
- Merriam, S. B. (1994): *Fallstudien som Forskningmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Morgenthau, H.J. (1948): *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf.

- Moore, Barrington Jr. (1966): *Demokrati och Diktatur: En undersökning av politiska idéers sociala ursprung*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Muravchik, J. (1992): *Exporting Democracy: Fulfilling America's Destiny*. Washington D.C.: The AEI Press.
- Mykland, K. (1985): *Bonniers Världshistoria, volym 13: Revolutionernas Tid*. Stockholm: Bonnier Fakta Bokförlag AB.
- Narti, A. M. (1992): *Revolutionen som Stals – Demokratirörelsens syn på Rumänien efter Ceausescu*. Världspolitikens Dagsfrågor 9 (1). Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.
- Nordin, S. (1998): *Filosofernas krig*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- O'Donnell, G & Schmitter, P.C. (1986): *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Oreglia, G. (1991): *Dante: Liv, Verk och Samtid*. Stockholm: Hjalmarson & Kögberg.
- Paine, T. (1995): *Right of Man, Common Sense and Other Political Writings*. New York: Oxford University Press.
- Parsa, M. (1989): *Social Origins of the Iranian Revolution*. New Brunswick and London: Rutgers University Press.
- Payne, R. J. (red.) (1979): *Apocalyptic Spirituality: Treatises and Letters of Lactanius, Adso of Montier-En-Der, Joachim of Fiore, The Franciscan Spirituals, Savonarola*. Mahwah, New Jersey: Paulist Press.
- Pettee, G. S. (1971): *The Process or Revolution*. New York: Howard Fertig, Inc.
- Peters, B. G. (1988): *Comparative Politics: Theory and Methods*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillan Press LTD.
- Ponting, C. (2001): *World History*. London: Pimlico.
- Roberts, P. & Sutch, P. (2004): *Politiskt Tänkande: en Introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Rosing, H. (1973): *Kausalbegreppet i Sociologin: Ett studium av möjligheterna att explicera kausalbegreppet i sociologin med hjälp av sannolikhetskalkylen*. Institutet för Samhällsforskning, Åbo Akademi.
- Rosing, H. (2002): *Vetenskapens Logiska Grunder*. Lovisa, Östra Nylands Tryckeri.
- Rothman, K. J. (2012): *Epidemiology: An Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Rubenowitz, S. (1980): *Utrednings- och Forsknings- metodik*. Esselte Studium.
- Sartori, G. (1970): *Concept Misinformation and Comparative Politics*. American Political Science Review 64, 1033-1041.
- Selbin, E. (2010): *Revolution, Rebellion, Resistance: The Power of Story*. London & New York: Zed Books.
- Sewell, W., H., JR. (2005): *Logics of History: Social Theory and Social Transformation*. London: The University of Chicago Press.
- Skocpol, T. (1979): *States and Social Revolutions: A Comparative Analysis of France, Russia, and China*. Cambridge, London, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- Spengler, O. (1996): *Västerlandets undergång: Gestalt och Verklighet*. Stockholm: Atlantis.
- Sorokin, P. A. (1967): *The Sociology of Revolution*. New York: Howard Fertig.

- Stinchcombe, A. L. (2005): *The Logic of Social Research*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Svenska Akademiens Ordlista över Svenska Språket*. Norstedts Ordbok.
- Swahn, J-Ö. (1973): *Bra Böckers Lexikon*. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.
- Szajkowski, B. (2004): *Revolutionary and Dissident Movements of the World: Fourth Edition*. London: John Harper Publishing.
- Tilly, C. (1978): *From Mobilization to Revolution*. Reading, Massachusetts, Menlo Park, California, London, Amsterdam, Do Mills, Ontario, Sidney, Australia: Addison-Wesley Publishing Company.
- Tilly, C. (1984): *Big Structures, Large Processes, Huge Comparisons*. New York: Russel Sage Foundation.
- Tilly, C. (2004): *Social Movements, 1768 – 2004*. London, New York: Routledge.
- Tocqueville, A. D. (2007): *Den Gamla Regimen och Revolutionen*. Stockholm: Atlantis.
- Thomassen, B. (2012): *Notes towards an Anthropology of Political Revolution*. Comparative Studies in Society and History, Vol. 54, No. 3, pages 679 -706.
- Turner, V. W. (1969): *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Van Genepp, A. (1960): *The Rites of Passage*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Vogt, H. (2005): *Between Utopia & Disillusionment: A Narrative of the Political Transformation in Eastern Europe*. New York, Oxford: Berghahn Books.
- Von Clausewitz, C. (1968): *On War*. London: Penguin Books.
- Walt, S. M. (1996): *Revolution and War*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Watson, A. (1992): *The Evolution of International Society: A Comparative Historical Analysis*. London and New York: Routledge.
- Weber, M. (1978): *Den Protestantiska Etiken och Kapitalismens Anda*. Lund: Argos.
- Wessinger, C. (2000): *How the Millennium comes violently: From Jonestown to Heaven's Gate*. New York and London: Seven Bridges Press.
- Wessinger, C. (2011): *The Oxford Handbook of Millenialism*. New York: Oxford University Press.
- Widén, J. & Ångström, J. (2005): *Militärteorins Grunder*. Stockholm: Försvarsmakten Högkvarteret.
- Wiedersheim-Paul, F. & Eriksson, L. T. (1982): *Att Utreda och Rapportera*. Malmö: Liber.
- Wolf, E. R. (1969): *Peasants Wars of the Twentieth Century*. New York, Evanston, and London: Harper & Row, Publishers.
- Zimmermann, E. (1983): *Political Violence, Crises, and Revolutions: Theories and Research, Chapter 8*. Boston: G. K. Hall & Co.

APPENDIX I

Fallbeskrivningar av tilläggsfall

1. Afghan Revolution (1978-1995). FG (+2), FR (-3). Efter att den afghanske presidenten Daud Khan hade avsatts i en militärkupp 1978 överlät militären makten till en gruppering inom kommunistpartiet. Detta utlöste ett inbördeskrig som i stor utsträckning liknade ett klankrig. Den främsta konfliktlinjen uppstod mellan kommunister och islamister (vilka båda erhöll betydande stöd från utlandet) men etniska motsättningar spelade också en viktig roll. Maktbalansen skiftade vid flera tillfällen under revolutionen fram till mitten av 90-talet då talibanerna framträdde som den politiskt starkaste gruppen.

2. Albanian Anticommunist Revolution (1990-1992). FG (-4), FR (+2). Som sista land i Europa bröt sig Albanien ur sitt kommunistiska förflutna. En emigrationsvåg förorsakade politisk turbulens som kulminerade i gatudemonstrationer mot den sittande socialistiska regimen. Demonstrationerna framkallade val i mars 1991 som emellertid APL (representanter från den gamla regimen organiserade i ett nytt socialistparti) vann. Missnöje med APL ledde likväl till att partiet avsåg sig makten i juni 1991. P.g.a. fortsatt ekonomisk och politisk turbulens anordnas nyval redan i mars 1992.

3. Algerian Islamic Revolt (1992-). FG (-2), FR (-3). Efter år av korruption och maktcentrering föreföll en reform av det politiska systemet i Algeriet vara på gång. Militären som fruktade att reformen skulle leda till ett islamistiskt maktövertagande (islamisterna representerades av partiet FIS som bestod av både en moderat och en radikal islamistiska falang) avsatte landets president i en kupp. Händelseutvecklingen åtföljdes av en eskalerande våldsspiral där företrädare för båda sidor angreps och mördades. Kontroversiella val och ifrågasatta reformer genomfördes under mitten och senare delen av 90-talet med liten framgång för att bryta den destruktiva utvecklingen. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

4. Algerian Revolution (1954-1962). FG (-2), FR (+3). Av de franska kolonierna innehade Algeriet en särställning bl.a. eftersom landet hade en betydande fransk minoritet. Detta försvårade självständighetsprocessen som slutligen utvecklade sig till ett nästan decennielångt blodigt frihetskrig. Redan under förra hälften av 1900-talet hade nationalistiskt sinnade ledare arbetat för större autonomi och politiskt deltagande. Då dessa försök förblev resultatlösa bildades den revolutionära gruppen CRUA. Då ett hundratal personer mördades i antifranska attacker slog franska trupper tillbaka med stor brutalitet. Det franska överväldet fick motsatt effekt då alltfler personer på den algeriska landsbygden slöt upp på revolutionärernas sida varefter den bredare proalgeriska FNL-fronten bildades. Det militära och politiska trycket blev slutligen för massivt och Frankrike erkände Algeriets självständighet. Motståndet mot Frankrike hade emellertid emanerat från olika ideologiska målsättningar vilket skapade en grogrund för fortsatta konflikter.

5. American (U.S.) Revolution (1776-1789). FG (+3), FR (+4). Det ökade skattetrycket i kombination med uppfattningen att de politiska påverkningsmöjligheterna var otillräckliga ledde till ett ökat missnöje (särskilt bland större godsägare och intellektuella) i de brittiska kolonierna i Nordamerika under 1760-talet. Missnöjet eskalerade till den grad att en betydande del av kolonisterna uppfattade det brittiska styret under George III som både illegitimt och despotiskt. Då kolonierna med olika dekret försökte deklarerera sitt oberoende samtidigt som engelska påbud nonchalerades utbröt krig med moderlandet. Kriget resulterade i koloniernas utbrytning ur det brittiska imperiet. Koloniernas nya politiska organisationsform (detta både beträffande statsskick och frågor rörande medborgarnas frihet och rättighet) var dock i flera avseende bristfällig.

6. Angolan Revolution (1974-1966). FG (+2), FR (+2) I samband med militärkuppen i Lissabon 1974 frigjorde sig Angola från moderlandet Portugal. En drivande kraft bakom Angolas självständighet var den leninistisk-marxistiska rörelsen MPLA som mycket snart efter självständigheten började utöva en veritabel terrropolitik i landet. Opposition mot MPLA bestod bl.a. av FNLA och UNITA. Snart bröt ett inbördeskrig ut där olika gerillagrupper understöddes av olika internationella intressen. När Kalla kriget gick mot sitt slut och val anordnades förändrades dynamiken i konflikten men våldsspiralen kunde inte brytas.

7. Arab "Great Revolt" (1916-1918). FG (-2), FR (-2). Det förändrade världspolitiska läget under Första världskriget åtföljdes av nationalistiska och islamistiska yttringar i Arabvärlden. Dessa tendenser underblåstes av Storbritannien som önskade se ett arabiskt motstånd mot Ottomanerna som vid denna tidpunkt bl.a. kontrollerade den Arabiska halvön. Den arabiska sidan i konflikten representerades inte av en enad front även om den övergripande målsättningen torde ha varit visionen om en enad arabisk stat. Stormaktpolitiska intressen och

interna konflikter i Arabvärlden ledde till att en sådan stat inte bildades. Med tiden utropades likväl flera arabstater av de klanledare som hade utmärkt sig under revolten.

8. Babi Revolts (1844-1852). FG (-5), FR (+3). Den shiitiska religiösa ledaren Sayyid Ali Muhammad Shirazis (mera känd som Bab) religiösa läror framkallade betydande oroligheter runtom i Iran under 1840-talet. Till en början förklarade sig Bab och dennes anhängare vara lojala med det religiösa och politiska etablissemangen. Senare utbröt emellertid stridigheter mellan de båda lägren som ledde till att Bab först fängslades och slutligen avrättades 1850. Babs läror spred sig (inte minst till Irak) efter dennes död och fick både betydelsefulla politiska och religiösa konsekvenser. Babs anhängare förefaller ha härstammat från alla samhällsklasser. Att dessa läror fick förhållandevis stor spridning har förklarats med att den relativt tidiga moderniseringen i Iran.

9. Baltic Revolutions of 1991. FG (-1), FR (+3). Den sovjetiska kursvändningen mot ”glasnost” och ”perestrojka” (d.v.s. öppenhet och omstrukturering) började kring 1988 medföra ett allt större politiskt svängrum för de kommunistiska förvaltningsorganen inom Sovjetunionen. I de baltiska staterna ledde den utökade friheten till att högsta sovjet i respektive land utropade sin självständighet. Betydelsefulla blev inte minst de s.k. folkfronterna som hade börjat förbereda återinförandet av självständighet. Sovjetunionen försökte till en början förhindra utvecklingen med hjälp av inre (lojala kommunister) och yttre (bojkotter och våld) påtryckning. Det allmänna svaghetstillståndet i Sovjet omöjliggjorde likväl alla försök att hindra baltstaternas självständighet.

10. Bangladeshi War of Independence (1971). FG (-2), FR (+4). I samband med Indiens självständighet frigjorde sig även Öst- och Västpakistan som en enad stat. Redan i ett tidigt skede fanns tecken på slitningar mellan de båda rikshalvorna som bl.a. i språkligt avseende skilde sig från varandra. Den allmänna uppfattningen i Östpakistan var att den ekonomiska, politiska och militära tyngdpunkten låg i Västpakistan. Den Östpakistanska känslan av att vara missgynnad ledde till ökade krav på suveränitet. Detta uttrycktes tydligt i den självständighetsorienterade Awamiligans partiprogram. Västpakistan försökte med militära medel kuva självständighetsrörelsen i Östpakistan. Detta ledde till väpnat motstånd i Östpakistan och slutligen även till att Indien invaderade området. Under blodiga tilldragelser framtvingades Östpakistans (som därefter antog namnet Bangladesh) självständighet.

11. Belgian Revolutions (1789-1830). FG (-1), FR (+2). Belgiens självständighet utformades i två revolutioner: den s.k. Brabant revolutionen 1789 och den Belgiska revolutionen år 1830. Belgien som vid slutet av 1700-talet var under Habsburgsk kontroll revolterade mot österrikarna efter att dessa försökt införa politiska reformer som ansågs hota regionens oberoende. Revolten inträffade vid en tidpunkt då religiösa läror och upplysningsinspirerade idéer utnyttjades av olika politiska krafter med delvis skilda avsikter. Kampen för belgiskt självstyre fullbordades i och med Belgiens utbrytning ur det av stormakterna framtvingade belgisk-holländska kungadömet. Även denna gång spelade religiösa faktorer en betydande roll. Flamländare och valloner kunde dock enas i motståndet mot kungadömetts monark Vilhelm I. 1830 enades en förhållandevis stabil koalition mellan katolska och liberala krafter om bildandet av en ny konstitution.

12. Benin Revolutions (1963-1996). FG (-2), FR (+2). Benin (f.d. Dahomey) har sedan landets självständighet genomgått flertalet kupper samt två mera djupgående försök till politisk omstrukturering (en marxistisk revolution under 1970-talet och en demokratisk revolution under 1990-talet). Den politiska turbulensen kan i alla fall delvis förklaras med djupgående kulturella och religiösa klyftor i landet. Mot slutet av 90-talet inföll en period av politisk normalisering och stabilisering i landet.

13. Bohemian Revolution (1618-1648). FG (+1), FR (-4). Vid 1600-talets inbrott hade politiska och religiösa spänningar försatt de centraleuropeiska områden som kontrollerades av Habsburg i ett svaghetstillstånd. De främsta orsakerna kan spåras till schismer gällande primogenituren, den geografiska fragmenteringen och det faktum att ett stort antal underlydande i det katolskt kontrollerade områdena var protestanter. Motståndet mellan katoliker och protestanter förvärrades av att konfessionell tillhörighet i många fall var avgörande för politiskt och ekonomiskt inflytande. Den oklara politiska situationen i kombination med ren maktpolitisk opportunist utmynnade i det 30-åriga kriget. Startskottet för kriget inträffade i Böhmen som därmed blev konfliktens epicentrum. När fred slutligen utlystes (den Westfaliska freden) hade ett fundament för en ny och tämligen stabil maktbalans utkristalliserats i Europa.

14. Bolivian National Revolution (1952). FG (+3), FR (+3). Den bolivianska revolutionen måste förstås mot bakgrunden av den katastrofala krigsinsatsen under Chacokriget, den oligarkiska samhällsstrukturen och den politiska turbulensen under 1930- och 1940-talet. Vid 1940-talets inbrott ökade missnöjet dels inom den potentiellt viktiga men eftersatta gruvindustrin och dels inom den elitkontrollerade jordbrukssektorn. Detta skedde ungefär samtidigt som den revolutionära rörelsen MNR lyckades förena viktiga falanger inom både den politiska högern

och vänstern. Trots temporära bakslag för MNR vann rörelsens presidentkandidat valet 1951. Den sittande regimen erkände emellertid inte valresultatet vilket fick MNR att uppmana sina anhängare att tillgripa vapen. Efter en kortare period av stridigheter genomfördes ett regimskifte. Eftersom vapen hade delats ut till allmänheten fick revolutionen en större genomslagskraft än vad ledningen inom MNR hade räknat med. Strax efter regimskiftet stod nationalisering av gruvbolag och jordomfördelning på den politiska agendan. Revolutionens socialistiska inriktning kunde dock avstyras. Det oaktat förde revolutionen nya politiska grupper till makten som dessförinnan delvis eller helt hade stått utanför politiken.

15. British Civil Wars and Revolution (1638-1660). FG (+2), FR (+2). Efter att kung Karl I hade utmanat det engelska parlamentets hävdvunna rättigheter i bl.a. beskattningsfrågor avsattes och avrättades han 1649. Konflikten mellan kungen och dennes anhängare å ena sidan och parlamentets och frihetsivrarnas anhängare å andra sidan bottnade emellertid i en djupare social, politisk, ekonomisk och religiös motsättning. Konflikten utmynnande i en väpnad konflikt i vilken även Skottland och Irland var indragna. Den väpnade konflikten avslutades då den politiske och militäre ledaren Oliver Cromwell lyckades kuvade de rojalistiska och katolska sympatisörerna i landet. Cromwell utsågs till lordprotektor och en engelsk republik utropades. 1660 återinfördes monarkin i England under Karl II:s styre.

16. British "Glorious Revolution" (1688-1689). FG (-3), FR (-4). Delar av det brittiska parlamentet fruktade att Jakob II ämnade återinföra en katolsk kungaätt på Englands tron. Under kuppliknande omständigheter avsattes Jakob II och i hans ställe lät man kröna den nederländska ståthållaren Wilhelm III och dennes gemål Maria II av England till ny kung och drottning. Kungaparet konsoliderade det engelska parlamentets maktposition genom att underteckna dekretet Bill of Rights.

17. British Jacobite Rebellions (1715-1745). FG (-5), FR (-5). Efter den Årorika revolutionen försökte det stuartska kungahuset vid flera tillfällen återta den engelska kronan. De mest kända försöken gjordes 1715 (under ledning av Jakob Edvard Stuart) och 1745 (under ledning av Karl Edvard Stuart). Vid båda tillfällen misslyckades dessa strävanden även om visst stöd för stuartarna kunde uppbringas på Irland, Skottland och delar av England. Dessa konflikter hade främst en dynastisk men också en religiös prägel då stuartarna var katoliker.

18. British Reform and Emancipation Movement (1820-1833). FG (-4), FR (-2). Det brittiska parlamentet godkände en rad omfattande sociopolitiska reformer mellan åren 1820-1833. Reformerna var kontroversiella eftersom de bl.a. tangerade det katolska inflytandet i brittisk politik (frågan ansågs avgörande för Englands framtida förhållande till Irland). Reformerna tangerade också medelklassens rättigheter, rättigheten att organisera sig i fackförbund, en humanare straffrätt och slaveriets avskaffande i det brittiska imperiet. Det sistnämnda förorsakade oroligheter i Karibien.

19. Bulgarian Anticommunist Revolution (1989-1997). FG (-4), FR (+2). Motståndet mot den bulgariska kommunistregimen 1989 var något svagare i Bulgarien än vad som var fallet i flera andra stater i Östblocket. Eliten inom det bulgariska kommunistpartiet lyckades (undantaget partiets ordförande och landets mångåriga ledare Todor Zhvikov) ömsa skinn och bilda ett nytt socialistparti. Socialistpartiet jämte den demokratiska paraplyorganisationen UDF hade stort inflytande i bulgarisk politik under de därpå följande åren. Motståndet mot de gamla maktstrukturerna framkallade likväl 1997 protester. Dessa oroligheter ledde till att Bulgarien drev in på en mera västorienterad politisk kurs.

20. Burmese Democratization Movement (1988-). FG (-5), FR (+3). Under 1980-talet hade den ekonomiska utvecklingen i Burma stagnerat efter att landet sedan 60-talet styrts av en socialistiskt influerad enpartidiktatur kontrollerad av militären. Precis som under åren för landets självständighet blossade oroligheter upp bland landets studenter men spred sig därefter vidare. Oppositionen mot landets diktatur var brokig men kunde hållas samman tack vare Aung San Suu Kyi (dotter till den mördade frihetshjälten Aung San). Den gamla regimen såg sig alltmera pressad och utlyste till sist val. Valet utföll till demokratiseringsförespråkarnas fördel. Militärregimen respekterade emellertid inte valresultatet utan placerade istället Aung San Suu Kyi i husarrest. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

21. Burmese Independence Movement (1930s-1948). FG (-2), FR (+2). Den burmesiska självständighetsrörelsen hade sina rötter bland studenter som motsatte sig den engelska koloniala överhögheten. Studenterna påverkas av bl.a. den irländska nationalistiska rörelsen men också av marxistiska strömningar. Så småningom utformades en mera ortodox antikolonial rörelse i vilken buddismunkar spelade en viktig roll. Under andra världskriget samarbetade antiimperialistiska krafterna i landet med den japanska invasionsmakten. De förra hoppas uppenbarligen att de senare skulle stöda landets självständighetsrörelse. Då dessa förhoppningar grusades stärktes de antifascistiska och socialistiska elementen i den burmesiska självständighetsrörelsen. Då landet blev

självständigt 1948 var de politiska fältet fragmenterat och militären delad. Mordet på portalfiguren inom den burmesiska självständighetsrörelsen, Aung San, visade sig bli inledningen på år av etniska och ideologiska konflikter.

22. Burundi Civil Wars (1993-). FG (-2), FR (+2). Burundi har precis som grannlandet Rwanda under hela sin självständighet skakats av våldsamma eruptioner mellan de två dominerande etniska grupperna Hutu och Tutsi. Den till antalet mindre Tutsi gruppen har sedan kolonialtiden varit den mera gynnade gruppen i Burundi. Efter presidentvalet 1993 avsåg sig oväntat tutsin president Pierre Buyoya makten till sin motkandidat hutun Melchior Ndadaye. Ndadaye mördades dock samma år i ett kupp försök. Mordet utlöste massiva repressalier mot tutsibefolkningen i landet. Eftersom militären i huvudsak kontrollerades av tutsibefolkningen kunde dessa i gengäld utkräva en blodig hämnd på hutubefolkningen. Efter flera försök från hutuledare att gripa makten återtog Buyoya makten i en kupp 1996. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

23. Cambodian Khmer Rouge Revolution (1967-1979). FG (+4), FR (-4). Kung Sihanouk, som hade regerat Kambodja sedan landets självständighet från Frankrike, avsattes i en amerikansk understödd militärkupp 1970. Den samtida konflikten i Vietnam spred sig över gränsen till Kambodja då amerikanska bombplan i hemlighet utförde omfattande bombräder i landet. Det stora antalet civila offer kunde effektivt utnyttjas i propagandistiskt syfte av den extrema och elitistiska vänsterorganisationen Röda Khmererna. 1975 lyckades Röda Khmererna under ledning av Pol Pot avsätta landets ledare general Lon Nol. Efter khmerernas maktövertagande inleddes ett veritabelt folk mord. I linje med khmerideologin (ett hopkok av socialistiska och nationalistiska idéer) eftersträvade Pol Pot en total socioekonomisk omvandling av Kambodja. Denna omvandling innebar bl.a. att stadsbor tvångsförflyttas ut på landsbygden. Röda khmererna fördrevs 1979 från makten efter en vietnamesisk militär intervention.

24. Chilean Socialist Movement and Counterrevolution (1970-1978). FG (+1), FR (-1). I slutet av 1960-talet krävde det chilenska socialistpartiet en rad långtgående reformer. Reformkraven fick en rent revolutionär prägel då partiets kandidat Salvador Allende segrade i presidentvalet 1970. Efter att Allende visat sitt stöd för mera extrema socialistiska krafter både inom landet (stödet för Carlos Altamirano) och utanför landet (inbjudan av Fidel Castro) var det tydligt att Chile stod i begrepp att genomgå en politisk polarisering. Situationen förvarrades då ledningen i vissa fabriker och gods togs över av arbetarföreningar. Efter Allenderegimens försök att införa socialistiska principer i läroplanen genomförde militären 1973 en blodig kupp under Augusto Pinochets ledning. Åren efter militärkuppen höll Pinochet Chile i ett järngrepp. Mot slutet av 80-talet godkände emellertid Pinochet ett gradvis återinförande av demokrati.

25. Chinese Boxer Uprising (1898-1900). FG (-5), FR (+4). I slutet av 1800-talet reste sig ett stort antal bönder i norra Kina mot det västerländska inflytandet. Bonderörelsen vände sig i huvudsak mot de kristna kineserna, de västerländska missionärerna och överlag mot det utländska inflytandet över Kina. Det upproriska bönderna önskade rensa landet från utländska influenser och såg en bundsförvant i Manchudynastin. Trots initiala positiva signaler tog emellertid den kejserliga dynastin slutligen avstånd från bondeupproret. Därefter kunde de västerländska krafterna i Kina kuva upproret och diktera hårda fredsvillkor.

26. Chinese Communist Revolution (1921-1949). FG (+4), FR (+3). Den kinesiska revolutionen kan de facto uppfattas som en lång rad av mindre revolutioner som kulminerar i kommunisternas slutliga seger 1949. Kina hade decennierna innan det kommunistiska maktövertagandet kontrollerats av nationalistiskt sinnade krafter som vid flera tillfällen hade varit nära att besegra kommunisterna. Kommunisterna, under ledning av Mao Zedong, hade p.g.a. de militära bakslagen tvingats ut på den kinesiska landsbygden där kommunisterna organiserade sig i ett gerillakrig. Det japanska angreppet på Kina fick emellertid kommunisterna och nationalisterna att ingå ett förbund mot den gemensamma fienden. Efter det japanska nederlaget i andra världskriget hade likväl styrkeförhållandet förändras till kommunisternas fördel. Den s.k. långa marschen (kommunisternas flykt från södra till norra Kina) hade givit Maos trupper stor militärstrategisk erfarenhet i kombination med att det kommunistiska budskapet på allvar hade börjat bära frukt på landsbygden och i städerna. Det kommunistiska maktövertagande kunde säkras då Maos främsta antagonist, nationalistledaren Chiang Kai-och dennes närmaste anhängare flydde till Taiwan.

27. Chinese Cultural Revolution (1966-1969). FG (-4), FR (-1). Kulturrevolutionen var i huvudsak ett försök från det kinesiska kommunistpartiets ordförande Mao Zedongs sida att blåsa nytt liv i omstruktureringen av det kinesiska samhället. Maos främsta anhängare stod att finna bland unga studenter (de s.k. Röda gardet) som efter Maos uppmaning angrep "revisionister". Akademiker, konstnärer, intellektuella och högt uppsatta partidignitärer angreps skoningslöst under kulturrevolutionens mest intensiva fas. Den verkliga orsaken till förföljelserna var inte sällan personliga schismer, opportunist och maktkamp bland medlemmar av samhällets högre skikt. Revolutionen

utmynnade främst i militärens stärkta position, den politiska ledningens tillfälliga kontroll av hängivna maoister och den ökade personkulten av Mao. I stora drag skrinlade kulturrevolutionen viktiga reformer. Då dessa reformer återupptogs på 80-talet ledde det till ett kraftigt ökat ekonomiskt välståndet i Kina.

28. Chinese Late Ming Revolts (1620-1644). FG (+2), FR (-2). En serie upplopp kulminerade 1644 i Ming dynastins fall och Qing dynastins uppgång. Orsakerna till uploppen var spridda men antas huvudsakligen ha härrört från en ineffektiv förvaltning och en utbredd ekonomisk orättvisa. Då befolkningstillväxten i allt snabbare takt accelererade under 1600-talet i kombination med missväxt blev slutligen trycket för massivt på Ming dynastin. Under den därpå följande Qing dynastin (Manchurernas härskande ätt) stabiliserades det politiska läget i Kina.

29. Chinese May Fourth Movement (1919). FG (-4), FR (+1). Utbrett folkligt missnöje med korruption inom förvaltningen och den statliga hanteringen av Versaillesfördraget (för Kinas vidkommande innebar fördraget att Tysklands f.d. besittningar i Kina övergick i japansk kontroll) ledde till omfattande demonstrationer i Beijing. Även om den kinesiska regeringen lyckades stävja demonstrationerna tvingades den till vissa eftergifter. Demonstrationerna 1919 har uppfattas som betydelsefulla eftersom händelserna markerar de moderna politiska metodernas (i synnerhet beträffande påtryckning och mobilisering) införande i landet.

30. Chinese May Thirtieth Movement (1925). FG (-4), FR (+1). Efter en period av demonstrationer och strejker vid utländskt ägda fabriker öppnade kinesisk polis (på order av en brittisk officer) eld mot demonstranterna. Ett dussin demonstranter avled och händelsen utlöste genast sympatistrejker och andra oroligheter runt om i Kina som även dessa resulterade i blodspillan. Även om oroligheterna mot slutet av året ebbade ut medförde händelserna 1925 att arbetarrörelsen och nationalisterna i Kina fördes närmare varandra.

31. Chinese Muslim Rebellions (1856-1878). FG (-5), FR (+2). Den heterogena muslimska befolkningen i Kina reste sig mot den styrande Qingdynastins överhöghet i samband med att en ny religion influerad av sufism gjorde sitt intrång i landet under slutet av 1700-talet. Qing dynastin valde att militärt understöda de äldre muslimska grupperingarna i landet. Oroligheterna hade emellertid satt igång ett bredare missnöje som bottnade i en negativ särbehandling av landets muslimska minoritet. Den muslimska folkresningen i Kina ledde likväl inte till någon större politisk förändring eftersom den muslimska minoriteten i etniskt och religiöst avseende var alltför splittrad.

32. Chinese Nationalist Revolution (1919-1927). FG (-2), FR (+3). Efter den republikanska revolutionen i Kina 1911 drogs landet in i ett politiskt kaos där krigsherrar styckade upp makten mellan sig. En av ledarna i den republikanska revolutionen Sun Yat-sen försökte ena det splittrade landet under ledning av det nationalistiska Kuomintang partiet. Det var emellertid först då Kuomintang närmade sig de ryska kommunisterna som partiet erhöll de resurser som krävdes för att slutligen utmanövrera de styrande krigsherrarna. Till en början var de kinesiska kommunisterna och nationalisterna enade i kampen för Kinas enande. Då Sun oväntat avled togs makten över av general Chiang Kai-shek. Den nationalistiska falangen inom Kuomintang hade vid mitten av 20-talet blivit så stark att Chiang Kai-shek kunde bryta med det inre och yttre kommunistiska stödet. Samtidigt hade partiet framgångsrikt lyckats slå ned motståndet inom arbetarrörelsen, bland bönderna och studenterna och var därmed nära att konsolidera sin makt.

33. Chinese Republican Revolution (1911). FG (-3), FR (-1). De första trevande moderniseringsförsöken som gjordes under Qing dynastins sista decennium lade grunden för en ny inflytelserik klass bestående av studenter, köpmän och militärer i de större städerna. I synnerhet personer från denna klass framförde vid 10-talets inbrott allt mer högljudda krav på en rad konstitutionella reformer. Då dessa reformer inte hörsammades samtidigt som missnöjet med Manchuklanens dominanta ställning tilltog förklarade sig 14 provinser avhängiga från Qing hovet. Detta visade sig bli början på slutet för 2000 år av kejserligt styre i Kina. Den nya kinesiska republiken förmådde emellertid inte frambringa en regering som kunde ena landet varför republiken tämligen omgående drogs in i en maktkamp mellan olika krigsherrar.

34. Chinese Sectarian and Secret Society Revolts (1644-). FG (-5), FR (+2). Under Qing dynastin blossade oroligheter upp som kan förklaras med landets heterogena etniska och religiösa sammansättning. Till följd av den kulturella mångfalden var det inte ovanligt att nya religiösa grupper och sekter bildades (ofta med ett synkretistiskt inslag). De mera radikala sekternas läror innefattade inte sällan ett samhällskritiskt budskap. Dessa sekter fungerade periodvis som en katalysator för socialt missnöje. Vitalotus sekten och Taipingsekten är några av de mera kända subversiva sekterna som verkade under denna period. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

35. Chinese Taiping Rebellion (1851- 1864). FG (-5), FR (+3). Taipingupproret var det mest omfattande och mest betydelsefulla av de sekteristiska upploppen som inträffade under 1800-talet i Kina. Upprorets härrörde från Hong Xiuquans radikala kristna egalitära lära som bl.a. utmanade den dominerande konfucianska traditionen genom att hävda kvinnans jämställdhet. Hong's läror vann stort gehör och med tiden utkristalliserades inom sekten ett spirituellt och politiskt program för Kinas omvandling från kejserlig dynasti till teokratisk stat. Tapiningupproret var till en början mycket framgångsrikt men fallerade slutligen p.g.a. inbördes konflikter i rörelsen samt västmakternas motvilja att stödja en sekteristisk grupp som ansågs kunna äventyra de egna handelsintressena i landet.

36. Chinese Tiananmen Uprising (1989). FG (-5), FR (+1). Vid 1980-talets slut utlöste ett par populära kommunistpartimedlemmars död oroligheter. Dessa partidignitärer hade representerat öppenhet och ärlighet i en regim som syntes bli alltmer sluten och korrumperad. När oroligheter bröt ut bland studenter (senare även bland arbetarbefolkningen) på Himmelska fridens torg skedde detta först som en protest mot den utbredda korruptionen. Senare fick dock rörelsen en mera prodemokratisk karaktär. Den kinesiska kommunistregimen lyckades emellertid med våldsamma medel kuva upproret som hade spridit sig från torget till närliggande gator och städer.

37. Chinese Triad Society Rebellions (18th-20th Centuries). FG (-5), FR (+2). Det "kinesiska triadsällskapet" ursprung har tillskrivits en buddistmunk som levde på 1700-talet men mera troligt är att sällskapet växte fram som ett socialt nätverk bland samhällets lägre skikt. Sällskapet kan ha fungerat som ett politiskt nätverk eller som ett brottsyndikat. Under oroligheter i slutet av 1700-talet föll sällskapet i onåd hos Qing dynastin och tvingades därefter att gå under jorden.

38. Chinese White Lotus Rebellions (18th-20th Centuries). FG (-5), FR (+2). När den mera folkliga varianten av buddism under medeltiden började spridas i Kina uppstod en hybrid mellan buddistiska apokalyptiska läror och de traditionella religiösa läroarna. Denna hybrid utgjorde aldrig ett enhetligt religiöst system utan snarare ett löst sammanhängande nätverk som fick namnet Vita lotus. Qing dynastins ogillande av heterodoxa religiösa läror ledde till att Vita lotus betraktades med misstänksamhet. Även om s.k. karismatiska ledare inom Vita lotus tidvis manade sina anhängare till motstånd mot Qing dynastin mobiliserades aldrig nätverkets anhängare mot det Manchukontrollerade Kina.

39. Colombia's "La Violencia" (1948-1964). FG (-3), FR (+4). Mordet på den liberala ledaren och presidentkandidaten Jorge Eliécer Gaitán utlöste en våldsvåg över Colombia som först under mitten av 1960-talet avtog. Orsaken till att mordet fick så vidsträckt konsekvenser sammanhängande med en förbittrad motsättning mellan det liberala och konservativa partiet i Colombia. Konflikten förvärrades av djupgående socioekonomiska klyftor i landet, spänningar mellan landsbygden och städerna samt militärens inflytande över politiken. 1953 stabiliserades situationen tillfälligt efter en militärkupp. Missnöjet med militärstyret framtingade slutligen ett förbund (Den nationella fronten) mellan det liberala och konservativa partiet. Förbundet vilade på en överenskommelse mellan de två partierna att skulle byta av varandra vid makten. Detta arrangemang hade en stabiliserande verkan på den politiska situationen i Colombia även om följdverkningarna av "la violencia" var stora och fortlöpande på det sociala planet.

40. Congolese/Zairian Upheavals (1960-). FG (-3), FR (+2). Kongo blev p.g.a. sina stora naturrikedomar särskilt exploaterat under tiden som belgisk koloni. Då landet oväntat erhöll sin självständighet under tidigt 1960-tal blossade omedelbart etniska och politiska schismer upp i landet. Krisen förvärrades av att landet drogs in i maktspelet mellan supermakterna som båda åtrådde landets rika mineralfyndigheter (den s.k. Kongokrisen.). Kongokrisen förde general Mobutu Sese Seko till makten som i de därpå följande ca 30 åren var Kongos diktator. Sese Sekos tryggade den egna makten genom ett komplicerat paternalistiskt system som bestod fram till Kalla krigets då denne såg sig nödsakad att införa politiska reformer. De misslyckade politiska reformerna i kombination med oväntade återverkningar av den etniska konflikten mellan Hutu- och Tutsifolket gav upphov till Sese Sekos fall. Under den nya enväldshärskaren Laurent Kabila bytte landet namn från Zaire till Demokratiska Republiken Kongo. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

41. Costa Rican Revolution (1948). FG (-1), FR (-1). Revolutionen i Costa Rica utlöstes då den lagstiftande församlingen ogiltigförklarade valet av Otilio Ulate till president för att istället utse Rafael Ángel Calderón till president Teodoro Picados efterträdare. Detta resulterade i att den politiska oppositionen mot Calderón valde att stöda José Figueres väpnade kamp mot landets regering. Figueres utgick som segrare och styrde landet under en period på 18 månader varefter Ulate installerades som president.

42. Cuban Revolution (1956-1970). FG (+4), FR (+4). Efter år av inrikespolitisk turbulens utbröt en revolution på Kuba 1956 som slutade med ett kommunistiskt maktövertagande. Den revolutionära utvecklingen på Kuba kan

indelas i fyra distinkta faser mellan 1956-1970. Den första fasen (1956-1958) utgjordes av det heterogena militära och politiska motståndet (gerillakrig, kupp försök m.m.) mot den gamla regimen och kulminerar i Batistaregimens fall. Den andra fasen 1959 kännetecknas av motsättningar inom den revolutionära rörelsen och Fidel Castros successiva maktövertagande. Den tredje fasen mellan 1959-1962 är centrerad kring den nya regimens inrikes och utrikespolitiska åtgärder för att transformera den kubanska ekonomin och samhället. Den fjärde fasen utmynnar slutligen i revolutionens mödosamma konsolidering.

43. Czechoslovak "Prague Spring" (1968). FG (-5), FR (-4). Stalinismens avveckling i Tjeckoslovakien blottade det kommunistiska systemets behov av ekonomiska reformer. Det blev snabbt klar för den tjeckoslovakiska ledningen att önskvärda ekonomiska reformer inte kunde genomföras utan att också politiska reformer genomfördes. Till dessa politiska reformer hörde att, i en större utsträckning än tidigare, engagera medborgarna i den politiska processen. De vågade reformerna genomfördes som ett försök att reformera den socialistiska staten uppifrån. Den sovjetiska ledningen samt ledningen i omkringliggande kommuniststyrda stater följde med oro utvecklingen och beslöt den 21 augusti 1968 för att ingripa. Warszawapaktens ingripande satte stopp för reformerna genom att byta ut den reformvänliga ledaren Alexander Dubček mot den konservative Gustáv Husák. Vidare infördes en kraftig censur och trakasserier inleddes mot personer som förespråkade reformerna.

44. Czechoslovak "Velvet Revolution" and "Divorce" (1989-1993). FG (-1), FR (+3). Efter kommunismens fall i Östtyskland 1989 utbröt spontana men fredliga protester mot kommuniststyre i Tjeckoslovakien. Då polisen med hårda medel kuvade en fredlig protest bland studenter i Prag spred sig protesterna över hela Tjeckoslovakien. Václav Havel som sedan länge varit engagerad i medborgarrättsfrågor blev den demokratiska oppositionens ansikte utåt. Efter en kortare period av förhandlingar avgick den kommunistiska ledningen. Strax efter kommunismens fall blev det klart att den nya demokratiska staten var tvungen att ta ställning till flera besvärliga förvaltningsmässiga och ekonomiska utmaningar som främst sammanhängde med olika utvecklingsnivåer i Tjeckoslovariens två rikshalvor. Tjeckoslovakien delades helt fredligt i en tjeckisk och en slovakisk stat 1993.

45. Dutch Revolutions (1780-1800). FG (+2), FR (-1). Den holländska republiken genomgick två stora politiska transformationer i slutet av 1700-talet: den patriotiska revolutionen på 1780-talet och den bataviska revolutionen på 1790-talet. Oroligheterna hade sin upprinnelse i de ekonomiska svårigheter som det Fjärde anglo-holländska kriget hade förorsakat. I skuggan av missnöjet med den ekonomiska situationen utkrystalliserades två politiska grupperingar. Den första gruppen – de s.k. patrioterna – som sympatiserade med upplysningstidens ideal, beskyllde ståthållaren Vilhelm V av Oranien för att genom sin maktfullkomlighet ha förorsakat problemen. Den andra gruppen – de s.k. orangisterna – stödde ståthållaren. Spänningen mellan grupperna upphörde först då Vilhelm med utländsk hjälp lyckades fördriva patrioterna från landet. Då franska revolutionen bröt ut kunde dock patrioterna återvända till Holland och fördriva Vilhelm och 1795 utropa den Batviska republiken. Åren efter republikens utropande skedde flera kupper samtidigt som en mera djupgående social förändring i upplysningens anda fortsatte.

46. East European Revolutions of 1989. FG (-1), FR (+4). Under 1989 utlöstes en serie av oväntade, djupgående och relativt fredliga (undantaget Rumänien) politiska maktransformationer i sex europeiska stater: Polen, Ungern, Östtyskland, Bulgarien, Tjeckoslovakien och Rumänien. I samtliga fall ledde revolutionerna till en övergång från ett socialistiskt till ett demokratiskt statskick. Revolutionerna var sammankopplade i en komplex orsakskedja som hade fått sin början vid glasnost- och perestrojkapolitikens införande i Sovjetunionen. Avgörande för utvecklingen kan ha varit den sovjetiske ledaren Gorbatjovs beslut att inte intervensera militärt. Maktskiftena framkallades genom massdemonstrationer. Den gamla regimen hade dessförinnan i flertalet fall luckrats upp av reformvänliga krafter.

47. East German Revolution and Unification (1989-1990). FG (-1), FR (+4). Tre huvudsakliga följdverkningar av den s.k. glasnost perestrojkapolitiken har anförts som förklaring till kommunismens fall i DDR. För det första började människor i tusentals lämna DDR då en sådan möjlighet oavsiktligt uppstod i och med att Ungern (som östtyskarna hade rätt att besöka) öppnade sin gräns till Österrike (denna utveckling kulminerade i Berlinmurens fall). För det andra existerade flera organisationer utanför kommunistpartiets direkta kontroll som i snabb takt förmådde mobilisera människor efter att missnöjet mot kommunistregimen ökade. För det tredje reagerade kommunistpartiet på det ökade trycket med att föra mera reformvänliga personer till makten. Efter att försöken att reformera DDR inifrån hade misslyckats i kombination med att löften gavs från Västtysklands sida om finansiell hjälp vid en återförening kunde anslutningsprocessen påbörjas. Den 3:e oktober 1990 återförenades Öst- och Västtyskland varmed det socialistiska statskicket i Östtyskland gick i graven.

48. East Timorese Independence Movement (1975-). FG (-4), FR (+3). Den f.d. portugisiska kolonin invaderades genast efter sin självständighet 1975 av indonesiska styrkor. Efter invasionen organiserade sig självständighetskämpar i ett gerillakrig mot de indonesiska trupperna. Ledande gestalter i den öttimoriska frihetsrörelsen erhöj under 1980- och 1990 talet stöd och uppmuntran i västvärlden men också från den katolska kyrkan. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

49. Egyptian Muslim Brotherhood Movement (1928-). FG (-4), FR (+2). Det muslimska brödraskapet grundades 1928 av Hasan al-Banna som en reaktion mot den utländska politiska, ekonomiska och kulturella dominansen i Egypten. Brödraskapets ideologi var förankrad i klassisk islamisk och sufisk lärdom men kom senare att i hög grad influeras av syriern Rashid Ridās islamistiska salafiyya rörelse. Efter att brödraskapet hade flyttat sitt högkvarter till Kairo fick organisationen sitt huvudsakliga fotfäste bland den utbildade urbana medelklassen. Vid flera tillfällen har organisationen varit direkt eller indirekt inblandad i den politiska utvecklingen i Egypten men också i andra delar av Arabvärlden. Brödraskapet har genom tiden stått i en problematisk förbindelse med Egyptens ledning. Organisationen har anklagats för mord på framträdande personer i den egyptiska ledningen men har också utsatts för förföljelser av den samma. Brödraskapet har med tiden polariserats i en mera hårdför islamistisk falang och en mera moderat politisk falang. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

50. Egyptian Revolts (1881-1919). FG (-4), FR (+2). I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet inträffade en serie av upplopp (det mest betydelsefulla av dessa var den s.k. Urabi revolten) i Egypten. Egypten styrdes vid den aktuella tidpunkten av ottomanerna men kontrollerades de facto av britterna. Nationalistiska strömningar låg till grund för upploppen som förefaller ha utlösts av höga skatter (försakade av byggandet av Suezkanalen) och dalande priser på bomull (en exportvara som Egypten var beroende av). Upploppen som aldrig fick en bred folklig förankring anses dock ha haft en betydande roll för den nationalistiska rörelsens utveckling i Egypten.

51. Egyptian Revolution (1952). FG (+2), FR (-4). Efter år av stora ekonomiska problem samt Egyptens misslyckade försök att hindra bildandet av staten Israel avsattes kung Farouk i en tämligen oblodig militärkupp. Bakom kuppen stod en grupp officerare under ledning av överste Gamla Abdel Nasser. Efter maktövertagandet inleddes ett ambitiöst politiskt, socialt och ekonomiskt reformprogram som senare kom att kallas för arabisk socialism. Reformerna visade sig inledningsvis bära frukt men minskade i popularitet vid Nassers sista år vid makten för att slutligen i stora drag avvecklas under efterträdaren Anwar al-Sadats styre.

52. English Kett's Rebellion (1549). FG (-5), FR (+1). Ketts revolt (uppkallade efter revoltens ledare Robert Kett) var en av flera upplopp som inträffade under sommaren 1549 i England. Orsaken till det regionala upploppet sammanhänge med böndernas missnöje över lantadelns försök att komma i besittning av en större del av intäkterna från jordbruket. Upprorsmännen vände sig mot lantadeln men sade sig stöda kungen. Upploppet slogs emellertid snabbt ned efter vissa initiala framgångar från upprorsmännens sida.

53. Eritrean Revolution (1962-1991). FG (-2), FR (+2). Efter mer än 30-års frihetskamp kunde Eritrea frigöra sig från Etiopien och bilda en självständig stat. Eritrea hade strax efter andra världskrigets slut gradvis inkorporerats i Etiopien. Efter störtandet av den etiopiska monarkin fick den eritreanska självständighetskampen en mera organiserad form under ledning av den marxistisk-leninistiska gerillan EPLF. I samband med Sovjetunionens svaghetstillstånd och Mengisturegimens fall 1991 ändrade EPLF ideologisk kurs i en mera demokratisk riktning. Eritrea blev en självständig stat 1993.

54. Ethiopian Revolution (1974-1991). FG (+2), FR (-3). Den etiopiske kejsaren Haile Selassie avsattes i en militärkupp 1974. Under perioden efter maktskiftet var det oklart vilken politisk kurs Etiopien skulle följa. Under ledning av överste Mengistu Haile Mariam inleddes emellertid en radikal marxistisk-leninistisk transformation av det etiopiska samhället. Motståndet mot Mengisturegimen var hårt varför regimen beslöt sig för att närma sig Sovjetunionen i utbyte mot vapen. Tack vare det sovjetiska militära stödet lyckades Mengisturegimen skärpa sitt grepp om Etiopien. Detta innebar bl.a. kollektivisering av jordbruket samt försök att tvångsansluta den arbetsföra befolkningen i landet till regimvänliga organisationer. Då Sovjetunionen kollapsade upphörde landet att stöda Mengisturegimen. Detta fick Mengistu att fly från Etiopien. Hans kvarvarande anhängare lämnade frivilligt ifrån sig makten.

55. European Revolutions of 1820. FG (-4), FR (-1). Efter Napoleons nederlag önskade de segrande staterna återställa maktbalansen i Europa. Denna strävan kulminerade i Wienkongressen 1814-1815 där den ledande principen var att återinsätta gamla potentater och furstehus runt om i Europa. Revolutionsvågen 1820 var en reaktion mot försöket att vrida tillbaka klockan. Intressant nog inträffade dessa revolutioner i Europas mera perifera delar (Spanien, Portugal, Neapel och Piedmont). Revolutionsvågen – som delvis hade sin upprinnelse i

hemliga och patriotiska sällskap som exempelvis den italienska carbonarirörelsen – åstadkom i de flesta fall endast temporära förändringar.

56. European Revolutions of 1830. FG (-3), FR (+2). Under 1830-talet utbröt en rad revolutioner och upplopp runt om i Europa med början från den s.k. Julirevolutionen (1830) i Frankrike. Bourbon kungen Karl X upplevdes ha överskridit sina maktbefogenheter i samband med att denne försökte införa reformer som kraftigt ansågs äventyra yttrandefriheten och de politiska påverkningsmöjligheterna. Karl tvingades slutligen abdikera till förmån för Ludvig Filip I av den närbesläktade ätten Orléans. Efter Julirevolutionen i Frankrike följde även liknande revolutioner i bl.a. Förenade kungariket Nederländerna (som slutade med att Belgien frigjorde sig från Nederländerna), Kongresspolen och Schweiz. Gemensamt för dessa uppror var dels det liberala motståndet mot de gamla maktstrukturerna och dels att upproren hade en protonationalistisk prägel.

57. European Revolutions of 1848. FG (-3), FR (+4). De politiska idéer som franska revolutionen hade gjutit grunden för hade under 1800-talets första decennier utvecklats och inkorporerats i en modernare politisk organisationsform. Den främsta skiljelinjen stod att finna mellan konservativa krafter som önskade bevara de nygamla strukturer som hade etablerats under Wienkongressen och radikala krafter som önskade införa grundläggande demokratiska reformer av statskicket. Den senare gruppen bestod grovt taget av nationalister, liberaler och socialister även om dessa ideologier inte ännu vid denna tidpunkt var fullt utvecklade. Då det ekonomiska läget förvärrades under 1840-talet (detta sammanhänge delvis med den ekonomiska strukturförändringen som industrialismen satt i rörelse) utbröt oroligheter runt om i Europas storstäder. Ett kraftigt stigande pris på bröd i kombination med den politiska agitationen (från ovan nämnda grupper) antas ha varit viktiga orsaker till oroligheternas utbrott. De europeiska revolutionerna 1848 påverkade tveklöst varandra men de vara illa koordinerade och uppnådde aldrig sin fulla potential. Detta inte minst eftersom de ideologiska motsättningarna bland revolutionärerna var betydande. Revolutionerna 1848 resulterade – givet utgångsläget – sammantaget i tämligen moderata reformer runtom i Europa (exempelvis utropades den andre republiken i Frankrike).

58. French Frondes (1648-1653). FG (-3), FR (-2). Den s.k. fronden är namnet på en flera politiska oroligheter, gränsande till inbördeskrig, som inträffade i Frankrike i mitten av 1600-talet. Grovt taget kan fronden indelas i två faser. Den första hade förenklats sin upprinnelse i noblesse de robe (d.v.s. ämbetsadeln) som reagerade mot det ökade skattetrycket och det kungliga enväldet. Den andra hade förenklats sin upprinnelse i noblesse d'épée (d.v.s. krigaradeln) som försökte utnyttja det politiska kaoset för att tillförsäkra sig utökat inflytande. Det folkliga missnöjet bottnade i en allmän misstro mot det utländska inflytandet i hovet (inte minst mot änkedrottning Anne och förste minister Mazarin). Komplicerade allianser och sidbyten uppstod under fronden. Det inte är därför inte riktigt att beteckna fronden som en konstitutionell strid i likhet med den ungefär samtida kampen mellan parlament och kung i England. Fronden resulterade snarare i att kungamakten och absolutismen stärktes i Frankrike.

59. French Peasant Revolts (1594-1648). FG (-5), FR (+1). Under slutet av 1500-talet till mitten av 1600-talet inträffade hundratals bondeuppror runtom i Frankrike men särskilt i sydvästra delen av landet. Upproren förefaller nästan uteslutande ha förorsakats av ett ökat skattetryck på bönderna. Att bönderna periodvis utsattes för ökad beskattning sammanhängande med de krig och konflikter Frankrike var indraget i under den aktuella tiden (i synnerhet de s.k. religionskrigen och Fronden). Bondeupproren fick sällan någon verklig militär eller politisk genomslagskraft även om de i vissa fall ledde till tillfälliga skattelättnader.

60. French Revolution (1789-1815). FG (+4), FR (+4). Efter att en ekonomisk kris förorsakad av krig, missväxt och strukturella problem hade tilltagit såg sig den franske kungen Ludvig XVI tvungen att inkalla generalstånderna (något som inte skett sedan 1614). Stor oenighet utbröt tämligen omgående mellan och inom de tre olika stånden. Dödläget löstes först då det tredje ståndet utropade sig själv till den enda legitima folkförsamlingen (känd som nationalförsamlingen). Då misstankar spreds att kungen försökte usurpera nationalförsamlingen utbröt oroligheter i Paris som kulminerade i stormningen av Bastiljen. Den politiska kontrollen började därefter alltmer glida kungen ur händerna. Efter kungens flyktförsök 1791 höjdes kraven på införandet av en sekulär republik. Frukten för att revolutionen skulle sprida sig utanför Frankrikes gränser utlöste ett krig mellan Frankrike och en koalition av centraleuropeiska stater. Den lagstiftande församlingen hade vid denna tidpunkt kommit under inflytande av allt mera radikala krafter. Dettna blev uppenbart i.o.m. kungens avrättning 1793 samt den statligt sanktionerade terrorpolitiken mot l'ancien régime. Det s.k. skräckväldet avslutades året efter då vissa av de ledande krafterna bakom terrorn själva avrättades. Därefter styrdes landet av fem direktorer i samråd med en nationalförsamling. Under de krig Frankrike hade varit invecklade i under revolutionen hade artilleriofficeren Napoleon Bonaparte vunnit stor ryktbarhet. 1799 lyckades Napoleon genom en kupp tillförsäkra sig betydande politisk makt och 1804 kröntes han till kejsare. Under Napoleonkrigen spred sig den franska revolutionens idéer (i synnerhet nya administrativa och organisatoriska lösningar) utanför Frankrikes gränser. Till skillnad från tidigare oroligheter i

Frankrikes historia hade den franska revolutionen en betydligt djupare ideologisk förankring i och med att upplysningstidens idéer vid denna tidpunkt på allvar hade kommit i omlopp. Den franska revolutionen kan anses ha nått sin logiska slutpunkt efter Napoleons definitiva nederlag 1815.

61. French Student Revolt (1968). FG (-4), FR (+4). Oroligheter bland studenter och arbetarklassen lamslog närapå den franska ekonomin och hotade det politiska etablissemangen under våren 1968. Orsaken till massdemonstrationerna, masstrejkerna och ockupationen av universitetsområden sammanhänge med de stora strukturella förändringar som Frankrike genomgick efter andra världskriget. Andra förklaringar är president Charles de Gaulles auktoritära styre samt de samtida stora politiska omvälvningarna i Europa och världen. Revoltörerna drevs av en löst sammanhängande socialistisk agenda men erhöll aldrig stöd från det etablerade kommunistpartiet varför oroligheterna kunde avblåsas utan att den politiska ledningen avsattes. Vissa reformer genomfördes dock och de Gaulles inflytande minskade.

62. French Wars of Religion (1562-1598). FG (-3), FR (-2). Efter protestantismens intrång i Frankrike under tidigt 1500-tal uppstod religiösa och politiska spänningar mellan hugenotter (kalvinister) och katoliker. Spänningarna utlöste åtminstone åtta inbördeskrig i vilka huvudantagonisterna var huset Guise och den Katolska heliga ligan på den katolska sidan och Henrik av Navarra samt diverse protestantiska adelsmän på den protestantiska sidan. Konflikten minskade i intensitet efter att Henrik som var protestant ärvt kungakronan men konverterade till katolicismen (en direkt följd av den s.k. Bartolomeinatten). Ediktet i Nantes 1598 satte formellt stopp för oroligheterna då katolicismens överordnade position i Frankrike tryggades samtidigt som protestanterna medgavs samvetsfrihet. Ediktet satte även punkt för protestantismens snabba spridning i landet.

63. German Nazi Revolution (1933-1945). FG (+4), FR (-1). Det tyska nederlaget i första världskriget skapade grogrunden för en rad extremistiska partier på höger och vänsterkanten som emellertid inte rönt större framgångar innan den ekonomiska krisen slog till i slutet av 1920-talet. Rädslan för det allt starkare stödet för de tyska kommunisterna fick stora delar av medelklassen, landsbygdsbefolkningen samt konservativa grupperingar att sluta upp bakom Hitlers nazistiska parti. Likaså betydande delar av arbetarklassen kunde vinnas över på nazisternas sida efter att Hitler hade utlovat omfattande sociala reformer. Trots att nazisterna saknade parlamentarisk majoritet 1933 lyckades Hitler utmanövrera de övriga partierna och omvandla Tyskland till en enpartistat. Följande år konsoliderade Hitler makten genom utrensningar inom det egna partiet. Avgörande för det nazistiska partiets attraktionskraft var fusionen av ekonomiska reformer och nationell renässans. Den första som endast var ett medel för att förverkliga den senare var förankrad i korporatism. Den senare som var den verkliga drivkraften i den nazistiska revolutionen var förankrad i rasism. Målet med den nazistiska revolutionen var ett tyskt imperium stadfast och upprätthållet av ett renrasigt germanskt folk. För att uppnå denna målsättning eftersträvade nazisterna att utrota och underkua människor och folk som de uppfattade underlägsna. Av stor betydelse i den nazistiska propagandan var raskriget mot den judiska bolsjevismen och erövringskriget mot folken i öst. Då krig ånyo utbröt i Europa 1939 var Hitler enväldig diktator i Tyskland och den nazistiska indoktrineringen av det tyska folket långt framskriden. Trots stora initiala framgångar slutade kriget 1945 med Tysklands villkorslösa kapitulation och avnazifiering.

64. German Peasant War (1524-1526). FG (-5), FR (+4). De tyska bondekrigen var en serie omfattande bondeuppror i Tysk-romerska riket, Schweiz och Österrike som trots sin massiva uppbackning slogs ned med undantag av slaget vid Schlading 1525. Bönderna krävde en rad ekonomiska, politiska och religiösa reformer som delvis kan förklaras med protestantismens spridning men som också torde sammanhänga med kraftig befolkningstillväxt och de därmed förbundna strukturella förändringarna. En av de mera framträdande ledarna för bondeupproren var den protestantiskt influerade teologen Thomas Müntzer som betraktade de fattiga böndernas kamp mot den välbärgade överhögheten som ett rättfärdigt och apokalyptiskt krig. Müntzers doktrin kan därmed uppfattas vara en av de första mer renodlade revolutionära ideologierna. Han avrättades under bondekrigen 1525.

65. German Revolution (1918). FG (-2), FR (+2). Det förestående tyska nederlaget under första världskriget ledde till att Weimarepubliken bildades. Efter att den sista tyska storoffensiven våren 1918 hade misslyckats flydde den tyska kejsaren Wilhelm II till Nederländerna och en ny regering under ledning av de tyska socialdemokraterna proklamerades. Nästan omgående utbröt oroligheter mellan de tyska kommunisterna (Spartakisterna) och den tyska regeringen. Spartakisterna önskade genomdriva en socialistisk revolution i Tyskland på samma sätt som bolsjevikerna i Ryssland. Spartakisterna kunde dock kuvas av den tyska regeringen som erhöll hjälp från de s.k. frikåreerna. Frikåreerna stod den tyska armén nära och betraktade Versaillesfreden som ett förräderi. Under samma tid utformades den s.k. "dolkstötsteori". Regeringens försök att upplösa frikåreerna utlöste den s.k. Kappkuppen.

66. Ghanaian Independence Movement (1946-1957). FG (-2), FR (+2). Ghanas väg mot självständighet utformades under Kwame Nkrumah ledning i slutet av 1940- och början av 1950-talet. När landet år 1957 erhöll sin självständighet skedde detta efter en serie massprotester framkallade av uteblivna men utlovade ekonomiska och politiska reformer. Nkrumah lyckades kanalisera det politiska missnöjet genom det nationalistiska och egalitära partiet CPP. Mot slutet av 1950-talet uppstod en konflikt inom CPP mellan det äldre och det yngre gardet inom partiet. Det mindre kvalificerat yngre gardet utgick som segrare varefter ett alltmer socialistiskt parti-program antogs. Nkrumah avsattes 1966 i en militärkupp men den politiska strukturen som utkristalliserades under hans år vid makten förblev tongivande för det politiska livet i Ghana under flera decennier.

67. Greek War of Liberation (1821-1832). FG (-2), FR (+3). Under 1800-talets första decennier blossade ett flertal nationalistiskt inspirerade konflikter upp i Balkanregionen. Konflikterna var centrerade kring de hellenska och kristna områdena av det Ottomanska riket. Den grekiska självständighetskampen väckte internationell beundran samtidigt som samtidens stormakter Ryssland, England och Frankrike såg sina politiska intressen hotade i regionen. Detta gynnade de grekiska frihetskämparna som erhöll betydande stöd från utlandet. 1833 etablerades ett mindre grekiskt kungadöme (till kung utsågs prins Otto av Bayern) men förhoppningen om ett framtida Storgrekland levde kvar som en övergripande nationell målsättning.

68. Grenada "New Jewel" Revolution (1979-1983). FG (+2), FR (+5). Stora socioekonomiska klyftor, ekonomisk lågkonjunktur, haltande demokratiska reformer samt ökat förtryck av regimkritiska personer låg till grund för det utbredda missnöjet med Grenadas politiske ledare Eric Gairy. 1979 fördrevs Gairy från makten genom en revolution pådriven av den s.k. New Jewel rörelsen. Den revolutionära rörelsen omfattade tre politiska falanger (en socialdemokratisk, en marxistisk och en stalinistisk flygel). Strax efter maktskiftet gled den politiska makten över i Maurice Bishops händer. Bishop som tillhörde den marxistiska grupperingen av rörelsen inledde omedelbart omfattande politiska reformer. Reformivern avtog dock i början på 80-talet och 1983 störtades Bishop av krafter inom den egna rörelsen varefter amerikanska styrkor ingrep. Revolutionen avslöstes definitivt efter den amerikanska invasionen.

69. Guatemalan Revolution (1944-1954). FG (+2), FR (-3). Revolutionen i Guatemala omfattar ca ett decennium (mellan 1944 och 1954) då landet styrdes under tämligen demokratiska förhållanden. Revolutionen var en reaktion mot general Jorges Ubicos auktoritära och impopulära styre. Ubico avsattes av en bred samling personer från samtliga klasser i landet. De sociala reformer som vidtog efter regimskiftet brännmärktes dock som kommunistiska av krafter inom den politiska högern. Med amerikanskt stöd avsattes den demokratiskt valde presidenten Jacobo Arbenz och Guatemala återgick till ett auktoritärt styre.

70. Guinea-Bissau Independence Revolt (1962-1974). FG (-2), FR (+2). Mellan åren 1962 till 1974 följde en serie väpnade attacker mot de portugisiska myndigheterna i portugisiska Guinea. Bakom attackerna låg den nationalistiska partiet PAIGC och dess väpnade falang FARP. Under 60-talet utvecklades attackerna till ett fullskaligt gerillakrig som alltmer trängde tillbaka de portugisiska styrkorna. Efter den portugisiska revolutionen 1974 erkände slutligen moderlandet Guinea-Bissaus självständighet. Slitningar inom PAIGC (som dominerades av personer från Kap Verdeöarna och inte fastlandet) blossade emellertid upp strax efter självständigheten.

71. Guinean Independence Movement (1958). FG (-2), FR (+2). Då den franska kolonin Guinea vägrade gå med i det fransk-afrikanska samväldet (föreslaget av de Gaulle) blev landet självständigt till priset av att de ekonomiska banden till moderlandet kapades. Den drivande kraften bakom brytningen med Frankrike var Ahmed Sékou Touré som lyckades ena de politiska partierna i kolonin bakom en självständighetsförklaring. Detta var möjligt inte minst som Touré räknade med att landet tack vare sina stora mineraltillgångar skulle kunna stå på egna ben. Även om Tourés beräkning visade sig vara delvis felaktig vann Guinea sympatier från omvärlden. Åren efter Guineas självständighet följde flera andra afrikanska stater landets exempel. Den politiska maktbasen som Touré låtit bygga upp förvandlade Guinea till en enpartistat sammanhållen av en auktoritär politisk pragmatism.

72. Haitian Democratic Revolution (1986-1996). FG (-2), FR (-2). Vid den hårdföre diktatorn Papa Docs (Francois Duvalier) död överfördes makten till dennes son Baby Doc (Jean-Claude Duvalier). Baby Doc tvingades dock efter utbrett missnöje ge ifrån sig makten och fly landet 1986. Därefter drogs Haiti in i en dragkamp mellan militär, duvallerister och demokratiförespråkare. 1990 valdes Jean-Bertrand Aristide till landets president men avsattes nästan genast i en kupp. Förenta staterna förhöll sig under flera år ambivalent till situationen på Haiti men beslöt sig efter en stor flyktingvåg 1994 för att ingripa varefter Aristide återinsattes. Demokratins återinförande innebar inte något omedelbart ekonomisk uppsving för Haiti som fortsatt att vara ett av de fattigaste länderna i regionen.

73. Haitian Revolution of Independence (1791-1804). FG (+1), FR (+4). Efter att den franska revolutionen brutit ut försattes den gamla politiska strukturen i den franska kolonin Saint-Domingue i gungning. Slavuppror utbröt runtom på halvön och plantageägarna var inte längre i stånd att kontrollera situationen. Den f.d. slaven Francois-Dominique Toussaint L'Ouverture lyckades slutligen år 1800 återinföra ordning i kolonin. L'Ouverture insåg nödvändigheten av att bevara plantageägarnas know-how. Han trodde att plantageägarna skulle stanna kvar i kolonin om den inte deklarerade sig självständig. Denna strategi visade sig likväl felaktig. En radikalare grupp av L'Ouvertures anhängare avsatte honom, fördrev fransmännen och deklarerade kolonins oberoende. Åren därefter utbröt dock utdragna konflikter mellan den svarta delen av befolkningen och mulatterna gällande landets fortsatta ekonomiska och politiska kurs.

74. Hungarian Anticommunist Revolution of (1989). FG (-1), FR (-3). Decennierna efter revolutionen 1956 följde en rad politiska reformer som resulterade i att Ungern blev en av de mest liberala och i ekonomiskt hänseende välmående staterna inom östblocket. Den kommunistiska regimen förmådde dock inte stävja inflationen som under 1980-talet tvingade alltfler yngre att livnära sig med fler än ett jobb. Den sovjetiska glasnost- och perestrojka-politiken gav mer vind i seglen åt de politiska krafter i landet som manade till pluralistiska och marknadsekonomiska reformer. När gränsen till Österrike öppnades och Ungern blev ett transitland för ”turister” från Östblocket västerut kunde reformerna inte längre stoppas. Övergången från ett socialistiskt till det ett demokratiskt statsskick skedde dock gradvis. Transformationen genomfördes till stor del av krafter inifrån statsapparaturen men intellektuella som stått i opposition till kommunistpartiet spelade även en betydande roll.

75. Hungarian Revolution (1956). FG (-4), FR (+4). Efter den sovjetiske ledarens Josef Stalins död såg vissa krafter inom den ungerska makteliten en möjlighet att reformera det kommunistiska styret i Ungern. Som förebild hade man bl.a. det socialistiska styret i Jugoslavien som föreföll bekräfta tesen om flera vägar till socialism. En av reformivrarna var premiärminister Imre Nagy som emellertid p.g.a. sin reformiver avsattes 1955. I oktober 1956 utbröt oroligheter bland landets studenter. Studenterna demonstrerade mot de avstannade reformerna och det sovjetiska inflytandet i landet. För att blicka demonstranterna återinsattes Nagy men vid den tidpunkten hade redan protesterna mot regeringen spridit sig från studenterna och reformivrarna inom partiet till att omfatta alla klasser i det ungerska samhället. I november ingrep sovjetiska styrkor och revolten kunde kuvas efter kort tid. Efter revolten skede en ommöblering i landets ledning. Det socialistiska statsskicket bestod men vissa reformer genomfördes.

76. Hungarian Revolutions (1918-1919). FG (-2), FR (-1). Centralmakternas nederlag i första världskriget och den ryska revolutionen utlöste politiska oroligheter i Budapest i slutet av oktober 1918. Den ungerska staten förklarade sig självständig vid krigets slut men avkrävdes genast omfattande territoriella eftergifter av Ententen. De ungerska kommunisterna motsatte sig eftergifterna och vann därmed det politiska understöd de behövde för att tillförsäkra sig makten och utropa en ungersk sovjetrepublik. Då den ungerska sovjetrepubliken försökte försvara de förlorade områdena anföll tjeckoslovakiska och rumänska styrkor landet. Detta resulterade i att den kommunistiska regimen avstutes och att en högerregim under ledning av amiral Miklós Horthy införades.

77. Indian ”Great Mutiny” (1857-1859). FG (-4), FR (+1). Under slutet av 1850-talet inträffade en serie av uppror riktade mot brittiska intressen i Indien. Bakom upproren låg både indiska bönder och indisk militär som tjänstgjorde i det brittiska ostindiska kompaniet. Upproren fick till följd att det brittiska styret över Indien antog en mera indirekt karaktär samtidigt som konflikten ökade misstänksamheten mellan kontrahenterna.

78. Indian Independence Movement (1885-1947). FG (-1), FR (+3). Indiens väg mot självständighet kan indelas i tre faser. Den första fasen som omfattar sent 1800-tal till tidigt 1900-tal kännetecknas av nationalistisk aktivism inom delar av medelklassen. Den andra fasen som grovt taget omfattar tiden kring första världskriget kännetecknas av Mohandas Karamchand Gandhis framgångsrika mobilisering av ett bredare segment av det indiska samhället för den nationalistiska rörelsen. Den tredje fasen som kulminerar i Indiens självständighet 1947 och kännetecknas av självständighetsrörelsens politiska organisering och aktivism. Religiösa, etniska och kulturella spänningar inom Indien utlöste likväl genast efter det brittiska tillbakadragandet omfattande blodsutgjutelse. De områden i östra och västra Indien som i huvudsak befolkades av muslimer förklarade sig självständiga under namnet Pakistan i augusti 1947.

79. Indian Regional Revolts (1947-). FG (-5), FR (-2). Indiens stora etniska, religiösa och kulturella mångfald (fler än 25 olika språk talas av fler än en miljon indier) har lett till återkommande regionala konflikter inom landet. Betydande regionala konflikter har sedan 1947 bl.a. blossat upp i regionerna: Assam, Punjab och Kashmir. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

80. Indonesian National Revolution (1945-1950). FG (-2), FR (-1). Vid andra världskrigets slut uppstod ett maktvakuum i Sydostasien i och med det japanska nederlaget. Indonesiska nationalister grep tillfället och förklara

Indonesien självständigt. Nederländerna, som hade kontrollerat området innan den japanska invasionen, motsatte sig dock den indonesiska självständigheten och eftersträvade att återta kontrollen över området (till en början med brittisk hjälp). Efter påtryckning från FN och USA blev emellertid de holländska företaget ohållbart. Under militären Sukarnos ledning blev Indonesien självständigt. Det var dock inte enbart indonesiska nationalister som hade stridit för landets självständighet utan också kommunister och muslimska separatister. Detta skapade betydande politisk oro under de därpå följande decennierna.

81. Indonesian Upheaval (1965-1966). FG (-2), FR (-3). Under tidigt 1960-tal hade den politiska polariseringen mellan vänstersympatisörer och högerkrafter i Indonesien successivt tilltagit. Detta blev uppenbart vid president Sukarnos gradvisa utträngning från makten. Sukarnos fall från makten inleddes med en kupp pådriven av kommunister. Militärens svarade med att genomföra en andra kupp i vilken man tvingade Sukarno att överföra all makt till general major Suharto. Efter Suhartos maktövertagande inleddes omfattande förföljelser av vänstersympatisörer. Indonesien slog därefter in på en pro-västerländsk och marknadsekonomisk linje.

82. Iranian Constitutional Revolution (1906). FG (-4), FR (-1). Irans strategiska och ekonomiska betydelse ökade under slutet av 1800-talet med påföljden att i synnerhet Ryssland och England blev alltmer involverade i regionen. I kölvattnet av den allt intensivare handeln med Ryssland och Europa uppstod ett behov av att modernisera landet. Nya politiska idéer fick snabbt rotfäste. Efter oroligheter bland landets handelsmän, intellektuella reformivare och religiösa minoriteter etablerades ett parlament (majlis) och en konstitution som ansågs modern och progressiv för sin tid. Parlamentet och konstitutionen motarbetades dock av shahen (kungen), den konservativa falangen av ulama (prästerskapet) och det utländska makterna som alla såg sina intressen hotade. Efter en rysk militär intervention 1911 stängdes parlamentet och den konstitutionella revolutionen i Iran avstannade.

83. Iranian Islamic Revolution (1979). FG (+4), FR (+5). Shahen av Iran (Mohammed Reza Shah Pahlavi) kunde stärka sitt grepp om den politiska makten i Iran efter att landets premiärminister Mohammad Mosaddeq hade avsatts i en brittisk-amerikansk understödd kupp 1953. Tack vare Irans stora oljetillgångar kunde shahen trygga sin egen maktposition. Med auktoritära metoder tillförsäkrade sig shahen diktatorisk makt och avstod konsekvent från en rad nödvändiga politiska reformer för att i stället satsa på en ekonomisk modernisering av Iran (den s.k. vita revolutionen). Shahens modernisering av Iran gav visserligen initialt goda resultat men då oljepriset sjönk och inflationen sköt i höjden urgröpets hans legitimitet. Den vita revolutionen hade genomdrivits på ett sådant sätt att nästan alla grupper i det iranska samhället var missnöjda. Efter en serie massprotester tvingades shahen fly från Iran. Den drivande kraften bakom den iranska revolutionen var islamisterna och deras ledare ayatollah Ruhollah Mussavi Khomeini. Efter revolutionen 1979 lät Khomeini omvandla Iran till en islamistisk stat.

84. Iraqi Revolution (1958). FG (-2), FR (-3). Den 14:e juli 1958 mördades den siste kungen av Irak (kung Faisal II) och dagen därefter likaså premiärminister Nuri al Sa'id som ett led i en militärkupp. Efter en kortare period av gatuvåldsamheter kunde ordning återinföras under ledning av militären Abd al-Karim Qasim. Bland kuppmakarna uppstod emellertid omgående en klyfta mellan nationalistiska och panarabiska krafter. Qasim som tillhörde den nationalistiska falangen lyckades avvärja en kupp pådriven panarabiska krafter. Detta skedde dock till priset av att han tvingades närma sig kommunisterna. Qasims samröre med kommunisterna användes som förevändning då han senare avsattes i en militärkupp anstiftad av Baathpartiet 1963.

85. Irish Revolt in Northern Ireland (1969-). FG (-4), FR (-2). Konflikten på Nordirland är av etnisk och religiös art och går tillbaka till den engelska kolonisationen av norra delen av Irland under 1500- och 1600-talet. 1969 blossade en rad oroligheter upp efter en protestantisk parad i Derry. Strax därefter bildades den militära katolska utbrytarfalangen PIRA som av London och de protestantiska grupperingarna på Nordirland kom att betraktas som en terroristorganisation. Sedan 70-talet har intensiteten i konflikten minskat och på 90-talet gjordes en rad politiska framsteg i försöken att nå en kompromisslösning. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

86. Irish Revolts (1790s-1900). FG (-4), FR (-2). Från slutet av 1700-talet till början av 1900-talet inträffade en serie med revolter på Irland. Orsaken till dessa revolter var varierande men ofta centerade kring socioekonomiska problem och en nationalistisk strävan. Under slutet av 1700-talet var revolterna tydligt inspirerade av upplysningstidens filosofi men under 1800-talet antog revolterna en alltmer nationalistisk karaktär.

87. Irish Revolution (1916-1923). FG (-2), FR (+3). Vid 1900-talets inbrott var det endast en minoritet på Irland som understödde full självständighet. Majoriteten önskade se större självbestämmande inom en union med Storbritannien. Dessa strävanden skrinlades dock i och med första världskrigets utbrott. Förbittringen över dödläget utlöste en revolt i Dublin 1916 (det s.k. Påskupproret) som dock efter någon vecka kunde kuvas av brittisk militär. Påskupproret fick emellertid stor symbolisk betydelse och utgjorde det verkliga startskottet för den

irländska självständighetsprocessen. Efter upproret skedde en gradvis mobilisering av de irländska patrioterna samtidigt som brittiska myndighetsorgan och myndighetsrepresentanter angreps. 1921 nådde Storbritanniens regering och representanterna för Irland en överenskommelse som har gått till historien som det Anglo-irländska avtalet. Avtalets splittrade de irländska nationalisterna i två grupper: de som understödde avtalet och de som motsatte sig avtalet. Motståndet mot avtalet bottnade i att avtalet varken garanterade full irländsk suveränitet eller territoriellt självbestämmande över hela ön. Det senare sammanhänge med att den i huvudsak protestantiska befolkningen på Nordirland inte önskade bryta sig ur unionen med Storbritannien. Motsättningen inom den irländska nationalistiska rörelsen utlöste ett inbördeskrig som upphörde efter att avtalets förespråkare segrat.

88. Islamic Anticolonial Revolts of the 19th Century. FG (-4), FR (+3). I takt med kolonialismens utbredning under 1800-talet underordnades flera muslimska områden i synnerhet brittisk, fransk, holländsk och rysk överhöghet. I vissa fall var den muslimska reaktionen passiv eller rentav vänligt sinnad, i andra fall mötte koloniserarna hårt motstånd. Bakom ett flertal revolter stod sufism- och mahdismsektorer som manade till väpnat krig (jihad) mot de otrogna. Paradoxalt nog föranledde den västerländska kolonialismen i många fall islams spridning då kolonialmakterna försåg de underkuvade områdena med nya kommunikationsmöjligheter. I många områden har minnet av det muslimska motståndet mot kolonialmakterna levat kvar. Detta har varit – och är fortsättningsvis – betydelsefullt för den moderna islamistiska rörelsen.

89. Islamic Precolonial Revolts of the 18th and 19th Centuries. FG (-3), FR (+3). Under 1700- och 1800-talet blossade en rad revolter upp i den muslimska världen. Revolterna som inträffade bl.a. på Arabiska halvön (wahabismens spridning), Sumatra och i Västafrika samt Indien uppvisade stora likheter. Gemensamt för revolterna var inslag av mahdism (föreställningen om återupprättelsen av ett muslimskt välde under en rättfärdig muslimsk ledare) och jihad (kampen mot orena element). Vissa av revolterna resulterade i maktskiften och försök till socioekonomisk omstrukturering.

90. Israeli Independence Revolt (1946-1948). FG (-2), FR (-2). Vid förberedelserna för det brittiska tillbakadragandet från Palestina blossade en konflikt upp mellan den sionistiska och den palestinska nationalistiska rörelsen. Den förra åtnöjt stöd från västmakterna, Sovjetunionen och FN (inte minst som en reaktion mot Förintelsen) och den senare stöd från Arabvärlden. I november 1947 utbröt ett inbördeskrig mellan de två etniska grupperna som resulterade i judisk erövring av flera strategiskt viktiga områden. Den 15:e maj 1948 upphörde det brittiska mandatet över Palestina och Israel deklarerade sin självständighet. Följande dag angrep fyra arabstater (Egypten, Syrien, Transjordanien och Irak) Israel. Efter inledande arabiska framgångar svängde kriget till Israels fördel. Kriget förorsakade en massiv flyktingvåg från de arabiska områdena som Israel lät tvångsinkorporera och kolonisera. Trots tecken på arabisk förhandlingsvilja avböjde Israels premiärminister David Ben-Gurion inviterna. Konflikten Israel-Palestina har till dags dato inte kunnat lösas.

91. Italian City-State Revolution of the Renaissance (1494-1534). FG (+2), FR (-2). Vid 1500-talets inbrott såg den politiska kartan på den italienska halvön ut som ett lapptäcke. Åtskilliga politiska enheter (ofta kopplade till olika inflytelserika familjer) av varierande storlek och betydelse kämpade för överlevnad och inflytande. Av alla dessa politiska enheter hörde Florens till en av de mest betydelsefulla. Florens hade en republikansk historia även om statstaten sedan 1434 närmast liknade en oligarki kontrollerad av familjen de Medici. De Medici förlorade emellertid makten vid ett uppror under dominikanmunken Girolamo Savonarolas ledning. Savonarola försökte omvandla statsskicket i Florens till en hybrid mellan demokrati och teokrati men föll i onåd hos påven varefter han slutligen avrättades 1498. 1502 drogs åter Florens in ett oligarkiskt statsskick (även om det republikanska arvet framhävdes i konsten och den politiska retoriken) denna gång under ledning av Piero Soderini. Efter en utrikespolitisk missbedömning tvingades Soderini fly och de Medici kunde återta makten 1512. Med påvligt stöd förmådde de Medici fördriva sina politiska motståndare och underminera det republikanska influerade stora rådet. 1527 utbröt likväl ett uppror mot de Medici varefter denne fördrevs från makten och en ny republik influerad av killiastiska tankegångar etablerades. Efter år av svält, pest och krig föll återigen Florens i de Medici händer varefter familjen 1532 etablerade ett despotiskt styre och införde mediciansk tronföljd.

92. Italian Fascist Revolution (1919-1945). FG (+2), FR (-1). Den italienska fascistiska rörelsen hade sin ideologiska förankring i reaktionen mot den framväxande liberalismen, rationalismen och parlamentarismen. Inledningsvis stod den italienska fascismen nära socialismen men detta band försvagades emellertid efter första världskriget. Missnöjet med krigets utfall fick fascismens ledande gestalter Benito Mussolini och Gabriele D'Annunzio att istället inspireras av krigets förnyande och förenande kraft. Efter den ryska revolutionen spred sig skrällen för ett kommunistiskt maktovertagande i Italien. Denna rädsla stegrades efter att socialister lyckats ockupera industrier och landområden. Fascisterna valde att ställa sig på etablissemangets sida och hjälpte dessa att slå ned de socialistiska upproren. På så vis lyckades fascisterna framgångsrikt positionera sig mellan den politiska

högern och vänstern utan att för den skull förlora sin arevolutionära aura. Marschen mot Rom 1922 blev vändpunkten varefter Mussolini etablerade sig som Italien ledare. 1925 deklarerade Mussolini att Italien var en auktoritär stat. Trots maktfullkomliga tendenser och politiska mord lyckades inte Mussolini uppnå nödvändig makt för att genomdriva flertalet av de socioekonomiska reformer han önskade. Vissa inledande framgångar (t.ex. avtalet mellan Vatikanstaten och Italien samt erövringen av Etiopien) gav visserligen Mussolini utbrett folkligt stöd. Detta stöd eroderade likväl snabbt då Italien knöts närmare Tyskland. Redan åren innan andra världskrigets slut var det uppenbart att de italienska fascisternas målsättning hade misslyckats.

93. Italian Risorgimento (1789-1870). FG (-2), FR (+3). Den i politisk mening splittrade italienska halvön var under föreningsprocessen måltavla för massiv fransk och österrikisk iblandning. Under franska revolutionen och senare under Napoleonkrigen invaderade franska styrkor den Apenninska halvön och efter Wienkongressen ökade Österrikes inflytande över samma område. Missnöjet med den utländska inblandningen och landets socioekonomiska svårigheter gav nationalisterna vind i seglen. Oroligheterna var inledningsvis sammankopplade med hemliga föreningar likt carbonaras verksamhet men fick senare en folklig förankring. Den s.k. Kyrkostaten befann sig i en nyckelposition under föreningsprocessen. Till en början förhöll sig påven vagt positivt till den nationalistiska rörelsen men intog senare en alltmer avhållsam attityd. Det var först då Frankrike och Österrike försvagades p.g.a. krig med Preussen som föreningsprocessen på allvar tog fart under 1860-talet. Detta skedde delvis med militär påtryckning (t.ex. frihetskämpen och nationalisten Giuseppe Garibaldi's berömda fälttåg) men också med diplomatisk skicklighet (t.ex. statsmannen Camillo Cavour's politiska geni). Italiens enande uppnåddes emellertid inte fullt ut då exempelvis Nizza förblev under fransk kontroll. De socioekonomiska problemen kunde heller inte med lätthet övervinnas och föreningsprocessen kom tidigt att brännmärkas av både nationalist och socialister som en borgerlig och ofullbordad revolution.

94. Japanese Meiji Restoration (1868). FG (+3), FR (-3). Under 1860-talet inträffade en serie händelser som ledde till att Tokugawashogunatet under kuppliknande former avvecklades och kejsarmakten återinfördes. Som namnet antyder återinfördes kejsarmakten men detta innebar emellertid inte att Japan vid slutet av 1800-talet förändrades i reaktionär riktning – snarare motsatsen. Kejsarens politiska roll förblev ringa och den verkliga makten överfördes till en oligarki. Oligarkerna insåg behovet av att modernisera Japan varför restaureringen – låt vara under en konservativ täckmantel – var progressiv till sin natur. Meijirestaurationen kom till rätta med en rad socioekonomiska problem. Japan centraliserades och en nationell identitet ersatte den tidigare regionala identiteten. Utöver detta förändrades Japans roll gentemot omvärlden. Från att under Tokugawashogunatets tid ha varit ett tämligen slutet land eftersträvade den nya ledningen att inhämta teknologisk kunskap utifrån för att på så vis snabbt industrialisera Japan. Moderniseringen i Japan skedde dock delvis utgående från rädslan för utländsk påtryckning. Meijirestaurationen banade vägen för den japanska militarismen.

95. Japanese Tokugawa Shogun Ascendancy (1598-1615). FG (+1), FR (-4). Efter en serie oroligheter och politiska intriger förmådde Tokugawa Ieyasu skapa shogunatet i Edo. Shogunatet som varade fram till Meijirestaurationen lade grunden för den tidigmoderna statsbildningen i Japan. Tokugawa Ieyasu genomdrev en rad konservativa och isolationistiska reformer för att trygga den egna dynastins maktposition. Dessa reformer resulterade paradoxalt nog i betydelsefulla socioekonomiska förändringar (bl.a. ökad urbanisering, större självbestämmande för bönderna och en rad administrativa förändringar).

96. Kenyan Mau Mau Movement (1952-1960). FG (-4), FR (+1). Mellan 1952-1960 utbröt en serie upplöpp i Kenya som har gått till historien som Mau Mau upproren. Det är oklart om det fanns en övergripande målsättning för upproren, om upproren var sammankopplade i en enhetlig rörelse och exakt vilka klasser och etniska grupper som stod bakom dem. Måltavlan för upproren var emellertid brittiska intressen i Kenya vilket antyder att upproren hade en protonationalistisk och antikolonial förankring. Britterna lyckades 1956 med hårda medel slå ned upproren samt tillfångata Dedan Kimathi som ansågs vara upproresmakarnas ledare. Upproren påskyndade dock förmodligen det brittiska tillbakadragande Kenya under tidigt 1960-tal.

97. Korean Civil War (1950-1953). FG (-2), FR (+2). Efter den japanska ockupationen av Korea delades den koreanska halvön vid den 38:e breddgraden i en sovjetisk och en amerikansk intressezon. På så vis fick den pro-sovjetiska rörelsen under ledning av Kim Il Sung fotfäste i den norra delen av landet då den pro-amerikanska rörelsen under ledning av Syngman Rhee fick fotfäste i den södra. Efter de sovjetiska och amerikanska styrkornas tillbakadragande från halvön 1949 ökade spänningen mellan de två rikshalvorna som vid denna tidpunkt båda hade förklarat sig som självständiga stater med olika statsskick. Efter oroligheter vid den 38:e breddgraden sommaren 1950 inledde Nordkorea en massiv offensiv mot Sydkorea i ett försök att ena halvön under socialistiskt styre. Med stöd från USA och FN lyckades emellertid Sydkorea driva tillbaka de nordkoreanska styrkorna som stöddes av

Kina och Sovjet. 1953 enades de bägge staterna om eldupphör efter ett förödande inbördeskrig. Koreakriget kan anses som den första egentliga militära konfrontationen under kalla kriget.

98. Korean Democracy Movement (1960-1998). FG (-1), FR (+4). Protester mot auktoritärt styre och mot korruption har varit ett återkommande fenomen i Sydkorea. Syngman Rhee tvingades avgå och fly landet efter omfattande protester 1960. Därefter har likande protestvågor framtingat maktskiftet mellan 1979-1980 och 1987. Sedan 1980-talet har den sydkoreanska demokrati rörelsen vuxit sig allt starkare (rörelsen har i stort sett engagerat representanter från hela det sydkoreanska samhället) samtidigt som det statliga förtrycket har minskat. Valet av Kim Dae Jung 1997 markerade demokrati rörelsens dittills största seger. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

99. Korean Rebellions of 1812 and 1862. FG (-5), FR (+1). Efter en period av svält och utbrett missnöje med Joseondynastins skatteuppbörd utbröt en revolt som varade mellan 1811 och 1812. Revolten slogs emellertid ned. 1862 utbröt ånyo ett upplopp. Denna gång huvudsakligen bland bönder i landets södra delar. Bondeupproret 1862 var mera utbrett men mindre organiserat än revolten 1812. Båda upproren visade tydligt på Joseonsdynastins inre svaghet och förfall.

100. Korean Tonghak Rebellion (1894). FG (-4), FR (+3). En ny synkretistisk religiös rörelse Tonghak uppstod under 1800-talets senare del som en motreaktion mot korruption, social orättvisa och utländskt inflytande över Korea. Rörelsens upphovsman avrättats och förföljelser av dess medlemmar tilltog. Mot slutet av 1800-talet tilltog oroligheterna och tusentals Tonghak anhängare mobiliserades mot Joseondynastin. Revolten ledare hade planer på långtgående socioekonomiska reformer men dessa reformer realiserades inte då revolten kuvades efter att japanska styrkor intervenerade. Tonghakrevolten lämnade dock ett bestående avtryck i form av antikolonialism, egalitarism, nationalism. Som den första egentliga moderna politiska organisationsformen blev Tonhahk även normgivande för hur framtida koreanska partier organiserades.

101. Kurdish Revolts (1958-). FG (-4), FR (-2). Kurdiska uppror och gerillakrig har med varierande framgång utkämpats i Mellanöstern sedan andra världskriget. En kurdisk stat har dock aldrig bildats. Det yttre motståndet mot en självständig kurdisk stat har varit stort samtidigt som interna konflikter har splittrat kurderna. Klantillhörighet har historiskt sett spelat en större roll bland kurderna än nationell identitet. Under senare decennier har även politiska skiljelinjer splittrat kurderna. Detta bl.a. p.g.a. av att många kurder flyttat från landsbygd till stad eller tvingats fly från den egna regionen till andra regioner eller stater. Den övergripande politiska utvecklingen i de kurdiska områdena pekar på en rörelse mot regionalt självstyre snarare än bildandet av en kurdisk nationalstat. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

102. Latin American and Caribbean Slave Revolts (1521-1888). FG (-5), FR (+1). Från att Kolumbus upptäckte nya världen fram till slutet av 1800-talet inträffade en mängd slavuppror i Latinamerika (speciellt i Brasilien och den Karibiska övärlden). I allmänhet var slavupproren mera omfattande på öar där slavarna utgjorde majoriteten av befolkningen. Intensiteten i upproren sammanhängande med flera faktorer (exempelvis slavarnas levnadsförhållanden och etniska ursprung). De flesta slavuppror resulterade i liten eller ingen social förändring (undantaget slavupproret på Haiti i slutet av 1700-talet). Det förefaller inte som om slavupproren var koordinerade eller planlagda. Det verkar inte heller troligt att syftet med upproren var att skapa en ny social ordning. Det vanligaste motivet till att slavarna revolterade antas ha varit deras önskan att fly från slavägarnas marker (ofta sockerplantage) till obebodda trakter. Slavupproren i Latinamerika har likväl lämnat ett avtryck i det kollektiva minnet.

103. Latin American Popular and Guerilla Revolts (Independence to 1959). FG (-2), FR (-2). Napoleonkrigen utlöste en omfattande politisk förändringsprocess i Latinamerika. Under de därpå följande decennierna frigjorde sig ett flertal stater från kolonialmakterna Spanien och Portugal. Frigörelseprocessen komplicerades av olika politiska och etniska visioner för hur de nya statsbildningarna skulle administreras och vilka geografiska områden de skulle omfatta. Till detta kom konflikter om de områden som var rika på naturresurser. Övergången från kolonialstyre till självständighet skapade en mängd konflikter. Sammantaget har dessa konflikter bidragit till att revolter, revolutioner och gerillakrig ofta upplevs som en viktig del av den Latinamerika identiteten. Det koloniala arvet, imperialism samt stora socioekonomiska skillnader mellan klasser och etniska grupper har bidragit till konflikternas varaktighet och intensitet.

104. Latin American Popular and Guerilla Revolts (1960-1996). FG (-4), FR (+2). Den kubanska revolutionen intar en nyckelposition i den revolutionära utvecklingen i Latinamerika sedan 1960. Åren efter revolutionen subventionerade Castroregimen flera gerillarörelser runtom i Latinamerika. Under senare decennier har den kubanska revolutionen fortsatt att påverka i ideologisk och symbolisk mening. Under 70-talet antog

motståndsrörelserna en ny form då dessa i större utsträckning än tidigare allokerade sin verksamhet till städerna framom landsbygden (i likhet Röda brigaderna i Europa). I det övervägande agrara Latinamerika visade sig denna strategi emellertid mindre framgångsrik. Under senare år har eventuellt en ny variant av postmodern gerillarörelse vuxit fram (t.ex. gerillarörelsen i Chiapasprovinen i Mexiko). Den mest framgångsrika revolutionära rörelsen i Latinamerika sedan den 26-juli rörelsen på Kuba torde vara den sandinistiska rörelsen i Nicaragua.

105. Latin American Revolts under Colonial Rule (1571-1898). FG (-4), FR (+1). Fram till slutet av 1700-talet inträffade förvånansvärt få revolter i de delar av Latinamerika som idag omfattar Mexiko och Anderna. De revolter som likväl inträffade kan delas in i fem olika sorter: revolter pådrivna av ursprungsbefolkningen, slavuppror, urbana upplopp, gränstvister och regionala konflikter. Decennierna innan koloniernas frigörelse blev dessa oroligheter betydligt fler till antalet och kan rentav uppfattas som ett preludium till den latinamerikanska självständighetskampen.

106. Latin American Revolutions for Independence (1808-1898). FG (-2), FR (-1). Fram till Napoleonkrigen lyckades Spanien och Portugal behålla kontrollen över det multi-etniska Latinamerika trots en del impopulära reformer. Detta till stor del p.g.a. att den vita minoriteten i Latinamerika fruktade de reformer som ansågs troliga i självständiga stater där de färgade (svarta, mulatter, indianer m.fl.) skulle utgöra majoriteten. När Napoleon lät invadera den iberiska halvön framstod det emellertid inte längre självskrivet att kolonierna skulle underordna sig en ny potentat. Den portugisiska kungliga familjens flykt till Brasilien resulterade i att Brasilien på relativt fredlig väg frigjorde sig från moderlandet. I de spanska kolonierna utbröt däremot oroligheter mellan trupper lojala med moderlandet och trupper lojala med självständighetsrörelsen. Portalfigurer i kampen för koloniernas självständighet var generalerna Simon Bolivar och José de San Martin som från norr respektive söder pressade tillbaka de spanska trupperna mellan åren 1808-1825. Strax efter att de spanska trupperna slutgiltigt hade besegrats uppstod likväl splittring mellan ledarna (s.k. caudillos) för den latinamerikanska självständighetsrörelsen. Konflikterna gällde bl.a. administrativa problem (de huvudsakliga konfliktlinjerna gick mellan liberaler och konservativa samt mellan federalister och centralister) och resulterade i en fragmentering av Latinamerikas stater. Mot slutet av 1800-talet frigjorde sig de återstående f.d. spanska kolonierna (Dominikanska Republiken och Kuba).

107. Libyan Revolution (1969). FG (+1), FR (-4). Tolv unga officerare avsatte 1969 kung Idriss I i en oblodig kupp. Kuppmakarna sympatiserade med antiimperialistiska och panarabiska idéer med hade inte en klar socioekonomisk vision för hur det klandominerade Libyen skulle administreras efter kuppen. Detta till trots benämnde kuppmakarnas ledare, Muammar Gadaffi, kuppen för en revolution. Under Gadaffis ledning inleddes en rad diffusa sociala reformer, bl.a. försöket att etablera ett prekapitalistiskt samhälle samt försöket att ersätta förvaltning och byråkrati med lokala råd underordnade direktdemokratiska principer. Överlag skedde en viss utveckling av det libyska samhället under 70-talet, detta dock främst tack vare landets oljetillgångar. Under 1980-talet drogs landet in i en rad utrikespolitiska konflikter som hämmade landets ekonomiska utveckling.

108. Madagascar (Malagasy) War of Independence (1947). FG (-5), FR (-2). Större delen av Madagaskar styrdes av kungäkten Merina innan Frankrike införlivade ön i sitt kolonialväld i slutet av 1800-talet. Den relativt sena franska koloniseringen av ön bidrog till att en stark nationell identitet bevarades. I samband med andra världskrigets slut försökte en handfull folkvalda från Madagaskar på laglig väg öka kolonis autonomi. Då detta misslyckades utbröt oroligheter pådrivna av nationalistiska grupper på delar av ön. Upploppen – som delvis antog formen av ett inbördeskrig - slogs brutalt ned av franska styrkor och Madagaskar erhöll inte sin fulla självständighet förrän 1960.

109. Malayan Communist Insurgency (1948-1960). FG (-5), FR (+2). De malaysiska kommunisterna försökte utnyttja det kaos den japanska ockupationen under andra världskriget hade förorsakat genom att inleda ett gerillakrig mot det brittiska koloniala styret. Konflikten mellan de malaysiska kommunisterna och det brittiska koloniala styret antog dock snabbt formen av en etnisk konflikt då i huvudsak etniska kineser stödde den förra och etniska malaysier stödde den senare. I början på 1950-talet började emellertid konflikten minska i intensitet. Detta efter att nya politiska metoder togs i bruk för att locka över anhängare till regeringssidan i kombination med att det ekonomiska läget förbättrades. Efter att Malaysia deklarerade sig självständigt 1957 marginaliserades kommunistpartiet och tre år senare upphörde gerillakriget.

110. Mexican Revolution (1910-1940). FG (+4), FR (+4). Under mer än 30 år styrde generalen Porfirio Diaz Mexico. Då presidentval närmade sig 1910 utmanade liberalen Francisco Madero Diaz. Maderos krav på demokratiska reformer hörsammades av gruvarbetare och bönder men också av delar av medel- och överklassen. 1911 lämnade Diaz motvilligt Mexico och Madero valdes till landets president. Kort efter Maderos maktövertagande grep rebelleledaren Emiliano Zapata till vapen för att framvinga en jordreform. 1913 avsattes och dödades Madero

i en kupp ledd av den reaktionäre Victoriano Huerta. En revolutionär koalition riktad mot Huerta bildades emellertid omgående. Efter att amerikanerna dragit tillbaka sitt stöd för Huerta avsattes denna samtidigt som den revolutionära koalitionen kollapsade. Revolutionärer under ledning av Zapata och Pancho Villa kontrollerade vid slutet av 1914 merparten av Mexico. Under 1915 kunde emellertid de s.k. konstitutionalisterna som kontrollerade den oljerika provinsen Yucatán framgångsrikt driva tillbaka Villa och Zapata. Konstitutionalisterna var delade i synen på den jordreform de utlovat. Under ledning av Venustiano Carranza avblåstes merparten av de utlovade reformerna vilket slutligen underminerade Carranzaregimen. Efter att Alvaro Obregón 1920 tagit makten med zapatisternas hjälp kunde jordreformerna återupptas. Under Obregóns (samt dennes bundsförvant Plutarco Elias Calles) tid vid makten tryggades delvis den mexikanska revolutionens viktigaste målsättningar (t.ex. jordreformen, en rad sociala och kulturella reformer etc.). Delar inom kyrkan och de konservativa motsatte sig dock reformerna varför ett treårigt inbördeskrig utbröt i slutet av 1920-talet. Mot slutet av Calles tid vid makten avstannade åter igen jordreformerna. Calles trodde felaktigt att hans handplockade man Lázaro Cárdenas skulle fortsätta den restriktiva politiken. Efter en intensiv valkampanj 1934 valdes Cárdenas till landets president. Cárdenas tvingade Calles i exil och avlägsnade dennes förtrogna från förvaltningen. Under Cárdenas styre återupptogs samtliga reformer, militärens samt den jordägande elitens politiska inflytande underminerades, statsmakten inflytande konsoliderades och brittiska och amerikanska oljebolag exproprierades. Sammantaget skapade denna utveckling förbättrade levnadsförhållanden för bonde- och arbetarklassen vilket bidrog till decennier av relativ politisk stabilitet i en instabil del av världen.

111. Mozambican Revolution (1974-1994). FG (-2), FR (+3). Revolutionen i Moçambique var en socialistiskt inspirerad revolution som hade sin upprinnelse i motståndet mot den portugisiska kolonialmakten. Efter Portugals tillbakadragande 1975 inledde den socialistiska rörelsen Frelimo en socialistisk omvandling av det fattiga och outvecklade landet. Frelimo stötte dock på motstånd från den av Sydafrika understödda gerillan Renamo. Efter decennier av strider samt misslyckade socioekonomiska reformer upplöstes enpartisystemet på 90-talet samtidigt som en liberalisering av marknaden inleddes.

112. Netherlands Revolt (1566-1609). FG (+3), FR (-2). Nederländerna genomgick en rad revolter under senare delen av 1500-talet och början av 1600-talet som resulterade i uppkomsten av en holländsk republik samt en gyllene era. Sedan medeltiden hade Nederländerna varit splittrat i en mängd provinser som kontrollerades av lokala och utländska stormän och aristokrater. Under 1500-talet hade den nederländskbördige kungen av Spanien Karl V fått ett bytande inflytande över området. Under senare delen av 1500-talet ökade spänningen mellan katoliker och kalvinister i Nederländerna. Dessa spänningar som utmynnade i flera blodiga upplopp – i synnerhet vid perioder av ekonomisk nedgång – inlemmades med tiden i en mera komplex politisk problematik. Detta inte minst som den spanske regenten krävde att Nederländerna skulle betala utgifterna för upploppen. Vändpunkten i konflikten inträffade efter den spanska armadans misslyckade invasion av England. Spanien tvingades därefter att minska trycket på Nederländerna och slutligen släppa kontrollen över de protestantiska områdena. I den nybildade nederländska republiken utvecklades ett liberalt och federalistiskt system som garanterade större yttrandefrihet och större lokalt självstyre än vad som kunde påträffas någon annanstans i samtidens Europa.

113. Nicaraguan Revolution (1979). FG (+2), FR (+3). Efter ett ca två decennier långt gerillakrig mot Somozaregimen (som styrte Nicaragua i nära ett halvsekel) tvingades diktatorn Anastasio Somoza fly landet. Motståndet mot Somozaregimen var centrerat kring den sandinistiska gerillarörelsen FSLN men hade mot slutet av 1970-talet vuxit för att slutligen inbegripa hart när alla samhällsklasser. Den främsta orsaken till att Somozaregimen lyckades klamra sig fast vid makten var det stöd diktaturen erhöll från USA. Från amerikanskt håll fruktade man nämligen en ny socialistisk revolution i regionen. Detta stöd var emellertid inte hundra procentigt och när en förödande jordbävning inträffade i december 1972 under en period av stigande arbetslöshet urgröptes gradvis det sista av Somozaregimens legitimitet. Trots motstånd kunde amerikanerna inte förhindra att FSLN grep makten efter den gamla regimens fall.

114. Nigerian Civil War (1967-1970). FG (-5), FR (-2). När Nigeria blev självständigt härbergerade staten ett flertal olika etniska grupper. Strax efter självständigheten uppstod spänningar mellan den kristna minoriteten i Biafra och Nigerias regering. Biafra yrkade på självständighet vilket inte accepterades av den nigerianska regeringen med påföljden att ett inbördeskrig utbröt. Biafra fick ingen betydande hjälp från omkringliggande stater eller från supermakterna som båda befarade att konflikten kunde eskalera. Däremot fick Biafra sympatier i västerländsk media och många hjälporganisationer engagerade sig humanitärt i konflikten. 1970 besegrade regeringsstyrkorna rebellerna i Biafra och regionen inkorporerades åter i Nigeria efter en kort tid av semisjälvständighet.

115. Omani Rebellions (1955-1975). FG (-4), FR (-2). Två mera betydelsefulla revolter inträffade i provinserna Jabal al-Akhdar och Dhufar i Oman mellan åren 1955-1958 respektive 1965-1975. Både revolter emanerade från ett lokalt missnöje med den centraliserade statsmakten som upplevdes för västinfluerad och fientligt inriktad mot den traditionella kulturen. Den senare revolten hade tydliga panarabiska och marxistiska förtecken och subventionerades av bl.a. Sydjemmen. Efter ett maktskifte 1970 då sultanen Qabus bin Said efterträdde sin far förändrades den politiska linjen mot rebellerna. Qabus inledde en del socioekonomiska reformer i de upproriska regionerna och lyckades därmed underminera det politiska understödet för rebellerna.

116. Ottoman Jelali and Janissary Revolts (1566-1826). FG (-4), FR (-2). Fr.o.m. 1500-talet fram till början av 1800-talet inträffade en mängd revolter i det Ottomanska riket. En del av revolterna torde sammanhånga med lokala stormäns strävan efter skattelättnader och kallas för jelalirevolterna. Dessa revolter kan kontrasteras mot janitsjarrevolterna vars syfte var att förändra statsmakten inifrån. Janitsjarerna hade i egenskap av elitförband en framskjuten position i det Ottomanska riket. De upplevdes därmed inte bara som en tillgång utan också som ett hot. I början av 1800-talet ansåg sultanen Mahmud II att janitsjarerna stod i vägen för flera reformer och valde därför att slutligt krossa och upplösa förbandet.

117. Ottoman Revolts in the Near and Middle East (1803-1922). FG (-2), FR (+3). Under drygt ett sekel försvagades det Ottomanska riket genom en serie revolter för att slutligen upplösas 1922. Det finns ingen enhetlig förklaring till det Ottomanska imperiets kollaps även om socioekonomiska problem, halvhjärtade reformer, etniska motsättningar, nationalistiska tendenser, utländsk påtryckning o.s.v. ofta har anförts som förklaringar. Mohammed Ali Pashas revolt i Egypten och Wahabirörelsen på arabiska halvön talar för att motståndet mot det Ottomanska riket var mångfacetterat.

118. Pakistani Independence Movement (1940-1947). FG (-1), FR (+3). Den pakistanska självständighetsrörelsen hade sina rötter i All India Muslim League som hade grundats i början av 1900-talet. Syftet med rörelsen var trygga en muslimsk stat i händelse av att den hindudominerade brittiska kolonin Indien blev självständig. Då detta syntes alltmer troligt inledde rörelsen en omfattande kampanj för att få den muslimska befolkningen positivt inställd till självständighet. Efter stor framgång i val till de legislativa församlingarna förklarade sig de muslimskt dominerade områdena självständiga under namnet Pakistan. Till landets första ledare utsågs Mohammad Ali Jinnah som sedan 30-talet innehaft en framstående position i den pakistanska självständighetsrörelsen.

119. Palestinian Anticolonial Revolt (1936-1939). FG (-4), FR (+3). Den palestinska antikoloniala revolten var en reaktion på den sionistiska rörelsens strävan att skapa ett judiskt hemland i det område som förvaltades av Storbritannien under namnet Brittiska Palestinamandatet. Under mellankrigstiden hade den judiska immigrationen till Palestina fyrdubblats delvis som en medveten sionistisk åtgärd för att öka den judiska befolkningen (för att därmed kunna legitimera en judisk stat utgående från referendum) och delvis p.g.a. den eskalerande antisemitismen i Nazityskland. Företrädare för den arabiska sidan lade 1935 fram ett förslag som gick ut på att mandaten i den legislativa församlingen skulle delas proportionellt (något man tidigare hade motsatt sig). Den sionistiska sidan motsatte sig denna gång förslaget och föreslog istället att den palestinska befolkningen skulle förflyttas till Transjordanien. Då shejk Izz al-Din al-Qassam dödades av brittisk polis utlöstes den första palestinska revolten. Den andra betydligt våldsammare revolten utlöstes 1937 då nyheten om ett brittiskt förslag på en tvåstatslösning spreds bland araberna. Britterna lyckades kuva revolten men ändrade emellertid sin syn. 1939 införde britterna en restriktiv politik beträffande den judiska invandringen och deklarerade samtidigt att de önskade se en arabisk stat med en judisk minoritet inom fem år. Både araber och sionister motsatte sig det brittiska förslaget. De antikoloniala revolterna i Palestina lade grunden till den fortsatta konflikten mellan sionister och judar.

120. Palestinian "Intifada" Revolt (1987-1996). FG (-4), FR (+4). Efter en vägolycka som krävde flera palestinska liv spred sig våldsamma upplopp riktade mot den israeliska myndigheten. Revoltörerna krävde en självständig palestinsk stat bestående av Gaza och Västbanken vilket israeliska högerkrafter motsatte sig. Israel reagerade på upploppen genom att skjuta skarpt på de stenkastande revoltörerna (i huvudsak palestinska pojkar och unga män). Det israeliska försöket att slå ned upproret mötte protester i omvärlden. Trots det fortsatte Israel att med våldsamma medel försöka kväsa upploppet (bl.a. mordet på PLO medlemmen Kahil al-Wazir). När Irak angrep Kuwait förändrades dock dynamiken i konflikten. USA som var i behov av arabiskt stöd i angreppet mot Irak lovade att återuppta fredsförhandlingarna med palestinerna som skrinlagts efter misstankar om att PLO varit inblandad i en terroristattak i Bagdad. Fredsförhandlingarna resulterade i toppmöten i Madrid och Oslo mellan 1991-1993. Kontentan av dessa möten var att PLO erkände Israels existensberättigande samtidigt som Israel erkände PLO som palestinernas legitima representant. Fredsprocessen avstannade dock efter att Israels premiärminister Yitzhak Rabin mördades av en judisk högerextremist. I valet efter mordet segrade högerledaren

Benjamin Netanyahu som givit vallöftet att bevara så mycket som möjligt av Västbanken under Israelitisk kontroll. Denna utveckling öppna för en ny konfliktbild.

121. Paris Commune (1871). FG (-5), FR (+2). Efter det franska nederlaget i det fransk-preussiska kriget tvingades Napoleon III att avgå i september 1870. Raseriet över krigets utgång (vilket för parisarna bl.a. inneburit tysk belägring av staden) samt rädslan för monarkins återinförande fick parisarna under ledning av den s.k. Kommunen att revoltera mot den franska regeringen. Kommunen – förankrad i arbetar- och medelklassen – var ett kommunalt exekutivt organ som i direktdemokratisk anda ansågs representera stadens befolkning. Till en början var revolten fredlig men efter att regeringstrupper inledde en belägring av Paris ökade spänningen för att efterhand urarta i urbant inbördeskrig. Regeringstroga trupper krossade slutligen upproret med stor brutalitet. Pariskommunen fick emellertid stor symbolisk betydelse för den kommunistiska och socialistiska rörelsen trots att revoltörerna aldrig hade en enhetlig och renodlad ideologisk agenda. Upploppen i Paris 1871 bör förstås i linje med de övriga antikonservativa revolutionerna 1789, 1830 och 1848.

122. Peruvian "Revolution from Above" (1968-1975). FG (+2), FR (-3). Till skillnad från flertalet andra latinamerikanska länder rekryterades inte den peruanska officerskåren från överklassen och den jordägande eliten utan från samhällets lägre skikt. När militären 1968 tvingade president Fernando Belaúnde i exil och general Juan Velasco Alvarado tagit makten inleddes en rad radikala socioekonomiska reformer. Reformerna omfattade bl.a. tvångsexpropriering av landområden, gruvor och industrier. Syftet med dessa reformer var att stärka bonde- och arbetarklassen samt ursprungsbefolkning på bekostnad av den inhemska oligarkin och amerikanska storföretag. Dessa försök till ekonomisk omfördelning försvagade den rikaste procenten av landets befolkning till gagn för de högre klasserna men åstadkom endast marginell – om alls någon - förbättring för de fattigaste. I mitten av 1970-talet minskade regimens popularitet, oroligheter utbröt och Velasco avgick. 1977 inleddes processen för att återinföra ett konstitutionellt statskick.

123. Peruvian "Shining Path" Revolt (1980-). FG (-5), FR (+2). I maj 1980 inleddes det maoistiska partiet Den lysande stigen ett gerillakrig mot Perus regering. Partiet hade sina rötter i universitetsvärlden och dess ledare Abimale Guzmán Reynoso var under en tid verksam som professor. Under 60- och 70-talet förtog partiets ledare fler resor till utlandet (i synnerhet till Kina) med syfte att inhämta kunskap om gerillakrigsföring. De reformer den peruanska regeringen hade genomdrivit sedan 70-talet hade slagit hårt mot många fattiga bybor i landets mera perifera regioner. Många fattiga bybor i dessa regioner kunde därför med enkelhet rekryteras till gerillarörelsen. Det vacklande förtroendet för de etablerade partierna i kombination med regeringstruppernas trakasserier av bönderna bidrog till rörelsens framgångar under 80- och tidigt 90-talet. Efter att Alberto Fujimori 1990 valts till landets president inleddes flera politiska och ekonomiska reformer som gradvis underminerade understödet för Den lysande stigen samtidigt som regeringstrupper lyckades tillfångata Guzmán. Efter denna händelse försvagades gerillarörelsen betydligt. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

124. Philippine Huk and New People's Army Rebellions (1946-mid-1950s; late 1960s late 1980s). FG (-5), FR (+2). Från mitten av 40-talet till slutet av 1980-talet inträffade tre större upplopp i Filipinerna. Upploppen inträffade på landsbygden som en reaktion mot den jordägande klassens förtryck av bönderna. Böndernas missnöje kanaliserades genom rörelser som till en början (under andra världskriget) hade en antijapansk prägel men som efter hand fick en allt starkare vänsterprägel i och med att det filippinska kommunistpartiet valde att stöda upploppen. Efter Marcosregimens fall 1986 genomfördes flera agrara reformer som gradvis urholkade stödet för det filippinska kommunistpartiet samt dess väpnade agrara falang.

125. Philippine Independence Wars (1872-1910). FG (-5), FR (+3). Under slutet av 1800-talet genomgick Filipinerna (som vid denna tidpunkt var en spansk koloni) en snabb socioekonomisk transformation. En ny välbärgad klass bestående av kinesiska och spanska mestiser växte fram som eftersträvade jämlikhet med de spanska kolonialherrarna. Efter några uppseendeväckande kravaller och åtal stärktes motståndet mot Spanien. Vändpunkten i konflikten inträffade efter det spansk-amerikanska kriget då Spanien avtvingades Filipinerna till USA. Vid det laget hade emellertid det filippinska motståndet antagit formen av en självständighetsrörelse som med vapenmakt motsatte sig det amerikanska styret. Konflikten utmynnade i ett blodigt gerillakrig som dock utföll till amerikanernas fördel.

126. Philippine "People Power" Revolution (1986). FG (-1), FR (+5). I februari 1986 flydde Filipinernas diktator Ferdinand Marcos till USA efter massiva protester. Marcos hade hoppas på att kunna legitimera sitt styre genom valfusk. Diktatorn hade emellertid grovt underskattat sin främsta rival Corazon Aquino som allmänt ansågs vara valets verkliga vinnare. Aquino var änka till den framstående regimkritikern Benigno Aquino som 1983 hade mördats p.g.a. sin oppositionella verksamhet. Mordet ökade tveklöst det folkliga stödet för Corazon Aquino

samtidigt som flera höga befäl inom armén valde att stöda henne efter att de hade misslyckats avsätta Marcos i en kupp. De prodemokratiska protesterna mot Marcosregimen vållade stor uppmärksamhet i media och fruktan för ett blodbad ökade. När USA uppmanade Marcos att överlämna makten stod det klart att denne varken kunde räkna med inrikes- eller utrikespolitiskt stöd i någon större utsträckning. Revolution på Filippinerna var ovanlig i två avseenden; dels emanderade den från det filippinska folket och dels genomfördes den nästan helt utan våld.

127. Polish Protest Movements and Solidarity Revolution (1956-1991). FG (-1), FR (+3). Vid flera tillfällen blossade social oro (i synnerhet i form strejker och protester) upp i det kommuniststyrda Polen. Den första missnöjesvågen inträffade under avstaliniseringsperioden och den senare under 80-talet i samband med den s.k. solidaritetsrörelsens frammarsch. Intellekтуella, ofta med betydande stöd från den katolska kyrkan, hade under en längre tid arbetat för att kommunistpartiet skulle respektera de mänskliga rättigheterna. När en varvsstrejk 1981 under ledning av Lech Walesa utbröt till följd av en rad sociala och ekonomiska olägenheter var kommunistregimen märkbart försvagad. De strejkande varvsarbetarna krävde bl.a. att få organisera sig i en icke statligt kontrollerade fackförening. Då regimen godkände förslaget anslöt sig miljontals polacker till fackförbundet som därmed antog formen av en protesterörelse (rörelsen fick namnet Solidaritet) snarare än ett fackförbund. Trots sovjetisk påtryckning lyckades inte den polska kommunistregimen underminera Solidaritet trots att rörelsen tvingades verka under jorden under en stor del av 1980-talet. Kommunismens nederlag och Solidaritets triumf fullbordades då Walesa valdes till Polens president 1990.

128. Portuguese Revolution (1974). FG (-2), FR (-1). Missnöje med rigiditet och låga löner inom armén samt de aldrig sinande militära sammandrabbningarna med frihetsrörelser i kolonierna fick lägre officerare i den portugisiska militären att 1974 genomdriva en kupp riktad mot det auktoritära statsskick som 1932 införts under António de Oliveira Salazars ledning. Efter kuppen anförtröddes en militärjunta arbetet med att gradvis omvandla Portugal till en demokrati. Synen på reformerna delade emellertid officerskåren och en radikalare marxistisk falang utmanade snart juntan. Makten gled successivt över till den senares fördel varefter ett revolutionsråd bildades. Revolutionsrådet inledde tvångsexproprieringar av bl.a. banker, försäkringsbolag och storgods samt begränsade de politiska partiernas möjlighet att verka. Reformerna delade Portugal i två rikshalvor: det konservativa nord som motsatte sig revolutionsrådet och det socialistiska syd som stödde revolutionsrådet. För att undvika inbördeskrig framtvängde en grupp moderata officerare den prokommunistiska ledningens avgång. Strax därefter lyckades den nya ledningen kuva ett socialistiskt kuppförslag varefter situationen stabiliserades. Åren efter kuppen fortsatte den demokratiska transformationen i Portugal dock med ett betydande socialistiskt inslag. 1980 avskaffades revolutionsrådet, civilt styre infördes och tvångsexproprieringarna från 1975 upphävdes.

129. Romanian Revolution (1989). FG (+1), FR (+4). Den rumänska revolutionen inträffade som en i raden av flera antikommunistiska revolutioner i Europa efter Berlinmurens fall 1989. Rumänien hade under ca fyra decennier styrts av en kommunistregim. Under Nicolae Ceausescu ledning utvecklades regimen till en sluten diktatur med en stark personkult kring ledaren. I samband med regimens klumpiga försök att lägga munkavle på den protestantiske pastorn Lázlo Tökés utbröt oroligheter i Timisoara. Oroligheterna spred sig snabbt till Bukarest där massprotester utbröt varefter Ceausescuregimen kollapsade som ett korthus. Makten togs över av en bred revolutionär koalitionsregering. Kretsen kring den f.d. kommunisten och regimkritikern Ion Iliescu tillförsäkrade sig efter hand allt större makt. Iliescu segrade i Rumäniens första postkommunistiska presidentval varefter revolutionen i praktiken avstannade. Under Iliescus ledning omvandlades Rumänien i demokratisk riktning men ingen djupgående uppgörelse med kommunismen ägde rum. I viss mån överlevde de gamla maktstrukturerna revolutionen.

130. Russian Decembrist Revolt (1825). FG (-5), FR (-4). Som en reaktion mot det konservativa styret runtom i Europa och Ryssland försökte flera hemliga sällskap kullkasta Eurasiens regenter. I Ryssland resulterade konspiratörernas kuppförslag i en blodig sammanstötning med tsartrogna trupper på Senatstorget i St. Petersburg i december 1825. Kuppförslaget misslyckades likväl och kuppmakarna avrättades. De s.k. Dekabristupproret fick emellertid stor symbolisk betydelse. Bland vänsteroppositionella grupper i Ryssland betraktas händelse ibland som den första egentliga revolutionen i landet.

131. Russian Revolution of 1905. FG (-4), FR (-1). Ryssland var vid sekelskiftet ett auktoritärt kejsardöme där tsarens makt var närmast oinskränkt. Nikolaj II (av många betraktad som en svag regent) motsatte sig konsekvent reformer som – utifall att de hade implementerats – skulle ha minskat hans makt. Detta bidrog till att moderniseringen av Ryssland haltade. Detta blev uppenbart i och med Rysslands kraftlösa insats i rysk-japanska kriget 1904-1905. Efter en serie strejker, demonstrationer och upplopp tvingades Nikolaj II att gå med på en del reformer. Reformerna resulterade i införandet av flera friheter och rättigheter. Efter 1905 kan Ryssland anses ha omvandlats till en semikonstitutionell monarki. Maktstrukturen i det ryska samhället förändrades dock i mycket

liten utsträckning. 1907 införde Nikolaj II en del inkomstrelaterade restriktioner för val till duman vilket ytterligare cementerade makten hos aristokratin och de högre tjänstemännen inom förvaltningen.

132. Russian Revolution of 1917. FG (+4), FR (+2). Den ryska revolutionen 1917 omfattar två faser; den liberala faser (den s.k. Februarirevolutionen) och den socialistiska faser (den s.k. Oktoberrevolutionen). Båda faser av den ryska revolutionen bottnade i den svällande klyftan mellan statsmakt å ena sidan och arbetarklass och bönder å andra sidan (mer än 80 % av Rysslands befolkning var bönder vid revolutionens utbrott). Missnöjet med tsarregimen stegrades vid första världskrigets utbrott. Efter protester i Petrograd tvingades Nikolaj II abdikera och mera djupgående liberala reformer syntes möjliga. Revolutionen hade likväl splittrat revolutionärerna i två läger. Den formella makten låg hos den provisoriska regeringen under Georgii Lvovs ledning men den faktiska makten – d.v.s. makten att kalla till och avblåsa protester - låg hos Petrograds sovjet (arbetarråd). Den provisoriska regeringen lyckades inte lösa de mest aktuella problemen som hade utlöst revolution (kravet på jord till bönderna och slut på kriget). Detta ledde till att den radikalar Alexander Kerenskij valdes att efterträda Lvov. Kerenskij misslyckades precis som sin företrädare med att få slut på kriget samtidigt som han valde att inte stöda general Lavr Kornilovs försök att med våld kväsa oroligheterna i Petrograd. Kerenskij misslyckanden utnyttjades av bolsjevikerna som under ledning av Vladimir Iljij Lenin förmådde gripa och slutligen konsolidera makten (detta dock efter betydande schismer inom den socialistiska rörelsen). Efter det kommunistiska maktövertagandet utbröt emellertid ett blodigt inbördeskrig mellan de som stödde bolsjevikernas revolution (de röda) och de som motsatte sig den (de vita). 1921 hade den röda sidan vunnit kriget. Detta mycket tack vare den bättre organiserade röda armén (skapad av Lev Trotskij) samt stödet från bönderna.

133. Russian-Ukrainian Cossack and Peasant Revolts (1606-1775). FG (-5), FR (-2). Under början av tidigmoderntid var området mellan Svarta havet och Kaspiska havet befolkat av ett ryttarfolk av tartarursprung som i allmänhet kallas kosacker. Kosackernas hemtrakter hade inte omfattats av livegenskap i samma utsträckning som större delen av Ryssland. När de ryska och polska imperierna expanderade och försök gjordes från imperiernas sida att inordna kosackernas territorier i respektive förvaltning ledde detta till en serie sammanstötningar från 1500-talet fram till mitten av 1800-talet. Det mest kända av dessa torde vara Stenka Rasins mytomspunna revolt under andra hälften av 1600-talet. Kosackerna eftersträvade emellertid inte att etablera nya stater eller nya statsklick utan var mera intresserade av att försäkra sig om att vänligt sinnade regenter förvaltade deras områden.

134. Rwandan Civil Wars (1959-1994). FG (-2), FR (-2). Vid tidpunkten för Rwandas självständighet utbröt våldsamer mellan tutsifolket (som varit det favoriserade folket under den belgiska kolonialtiden) och hutufolket. Oroligheterna ledde till att tusentals tutsier flydde från Rwanda till grannländerna. Exiltutsier fortsatte emellertid att angripa hutuer i Rwanda och en lång våldsspiral (dock med varierande intensitet) inleddes som kulminerade i folkmordet på tutsier 1994. Folkmordet upphörde då exiltutsier invaderade Rwanda dock med påföljden att hundratusentals hutuer denna gång tvingades fly landet.

135. Saudi Arabian Wahhabi Movement (1744-). FG (-2), FR (+3). På 1700-talet utarbetade den muslimske lärde Muhammad Ibn Abd al-Wahhab en islamisk rättslära som denne ansåg mera autentisk än de, vid den aktuella tidpunkten, dominerande inriktningarna av islam. Al-Wahabs lära utgick från nyckeltesen i islam d.v.s. läran om Guds absoluta enhet (Tawhid). Reformerna var puritanska och reaktionära till sin natur och vände sig mot det som al-Wahab uppfattade som icke islamiskt (helgondyrkan, ornament, dans, musik o.s.v.). Politik och religion var från början oskiljaktigt integrerade i wahhabismen. Al-Wahabs övergripande målsättning var att överbrygga klanmotsättningar genom att underställa den politiska enheten sharialagar. Denna målsättning tilltalade klanledaren Muhammed ibn Saud som med hjälp av al-Wahhab och dennes lära lyckades etablera ett muslimskt rike på arabiska halvön. Med tiden kolliderade dock wahabbisterna aspirationer med ottomanernas politiska intressen. Rörelsen splittrades i olika inriktningar men upplevde i början av 1900-talet en renessans och kom att spela en avgörande roll vid Saudiarabiens grundande 1932. Wahhabismens attraktionskraft eroderade dock inte under senare delen av 1900-talet utan har tvärtom utgjort en ständig inspirationskälla för militanta islamister världen över.

136. Scottish Revolution (1559-1568). FG (-4), FR (-5). Den skotska revolutionen var en lågintensiv revolution som inträffade under 1500-talets senare hälft i samband med protestantismens undanträngande av katolicismen i Skottland. Situationen komplicerades av att den skotska drottningen Maria Stuart bekände sig till katolicismen. Av den anledningen stödde det katolska Frankrike Skottland i landets kamp mot det protestantiska England. Protestanternas seger i Skottland förändrade denna allians och landet kom istället att med tiden ingå en personalunion med England. Av dynastiska skäl utropades dock katoliken Jakob I till gemensam kung. Den skotska revolutionen kan därför sägas ha fått större internationella än nationella konsekvenser.

137. South African Antipartheid Revolts and Reform (1948-1994). FG (-1), FR (+3). Allt sedan boernas och engelsmännens kolonisering av Sydafrika hade den mörkhyade ursprungsbefolkningen (som för övrigt bestod av flera olika etniska grupper) behandlats som en lägre stående ras. Rasismen (som även riktade sig också mot personer av asiatisk härkomst) institutionaliserades i det s.k. apartheidsystemet som till stora delar förblev intakt ända till början av 90-talet. Efter andra världskriget tilltog emellertid den mörkhyade befolkningens motstånd mot diskrimineringen även om motståndet under de första decennierna var sporadiskt. Till en början eftersträvade grupper som African National Congress (ANC) moderata reformer men efter hand höjdes krav på de svartas likvärdiga integrering i samhället. Apartheidregimen motsatte sig hårdnackat de svartas integrering och utarbetade istället ett elaborerat system för att hålla de svarta i största möjliga utsträckning separerade från den vita befolkningen (bl.a. försökte man koncentrera den svarat befolkningen till isolerade områden s.k. Bantustans). På 60-talet förbjöd apartheidregimen ANC och Pan African Congress (PAC) och fängslade flera oppositionella däribland Nelson Mandela. På 70-talet utbröt en våg av strejker (bl.a. inom den viktiga gruvindustrin) och 1985 förklarade apartheidregimen undantagstillstånd. Vid det laget hade ANC och PAC inlett gerilla- och sabotageverksamhet (administrerade från baser utanför Sydafrika) mot apartheidregimen. När F.W. de Klerk valdes till Sydafrikas president 1989 inledde denne en dialog med ANC och PAC. Dialogen resulterade slutligen i (detta efter flera sabotageförsök från grupper som önskade bevara status quo) att de viktigaste politiska partierna i Sydafrika kunde enas om att anordna ett fritt och demokratiskt val 1994. ANC fick 62,5% av rösterna, Nelson Mandela utsågs till landets första demokratiskt valda president och apartheidsystemet avskaffades slutgiltigt.

138. Spanish Civil War (1936-1939). FG (+1), FR (-1). När det spanska inbördeskriget bröt ut var Spanien delat i huvudsakligen två politiska läger: falangister (fascister, monarkister och konservativa) och republikaner (diverse olika vänstersympatisörer, liberaler och företrädare för medelklassen). Republikanerna var den avgjort mera fragmenterade gruppen. Samtidigt kontrollerade dock republikanerna de viktigaste städerna och industriområdena vilket kan förklara varför den republikanska sidan inledningsvis fick övertaget i kriget. När Tyskland och Italien militärt började understöda falangisterna förändrades dock styrkeförhållandet (detta inte minst som den nordafrikanska armékåren tack vare det nazistiska och fascistiska stödet kunde förflyttas till det spanska fastlandet). Frankrike och Storbritannien valde att inte aktivt stöda republikanerna trots att dessa var de legitima representanterna för den andra spanska republiken. Sovjet erbjöd republikanerna ett visst stöd som dock avtog efter Münchenöverenskommelsen 1938. Den första april 1939 kunde general Fransisco Franco deklarerat falangisternas seger. Falangisternas seger innebar att den folkligt förankrade moderniseringen av Spanien avstannade för att istället under de kommande decennierna dirigeras ovanifrån.

139. Spanish Comuneros Revolt (1520-1521). FG (-5), FR (-1). I samband med att den unge och tämligen oerfarne kung Karl V skulle bege sig till Tyskland för att utnämnas till kejsare av det tyskromerska heliga riket utlöstes den s.k. comuneros revolten. Orsakerna till revolten var flera. Karl V härstammade från Gent i Flandern och hade ingen naturlig koppling till Spanien. Han hade ärvt kungakronan av dynastiska skäl varför hans kunskap om förhållandena i Spanien var begränsade. En konsekvens av detta var att illasinnade rykten om Karl V spreds samtidigt som vissa skattereformer och officiella utnämningar väckte förargelse. Revolten blossade upp runtom i flera städer i Kastilien och aristokratin som dittills varit lojal med kungen gjorde litet eller inget för att kväsa oroligheterna. Krav framfördes på konstitutionella reformer som – utifall de hade genomförts – hade ökat det spanska parlamentets cortes ställning. Revolten misslyckades dock p.g.a. av svagt stöd i södra Spanien och aristokratin sena men betydelsefulla stöd för kungen. Ytterst resulterade revolten i att kungamakten i Spanien stärktes.

140. Spanish Conquest, Aztec and Inca Revolts in the Era of (1500-1571). FG (-2), FR (-2). Bortsett från de sjukdomar som på sikt underminerade Aztekriket (i nuvarande Mexiko) och Inkariket (i Anderna) spelade inre politiska slitningar en viktig roll i båda rikenas kollaps. Hernando Cortés som ledde erövringen av Aztekriket insåg att Aztekriket de facto inte var ett enhetligt rike utan snarare en anhopning av samhällen med ett makcentrum (Tenochtitlan) som de kringliggande satellitsamhällena betalade tribut till. Cortés kunde därmed utnyttja schismer mellan ursprungsbefolkningen för att på så vis inta Teochtitlan. Francisco Pizarro som ledde erövringen av Inkariket följde samma strategi som Cortés. Inkariket administrerades dock inte av ett tributsystem utan sammanhölls av militär kraft. Pizarro råkade anlända vid en tidpunkt (år 1532) då inkafolket hade försvagats p.g.a. intern kamp om tronföljden. Även Inkariket kollapsade sålunda utan att uppbringa ens en bråkdel av det motstånd de hade kunnat erbjuda utifall riket hade varit enat i kampen mot spanjorerna.

141. Spanish Struggles against Revolutionary Movements in Southern Europe (1640-1668). FG (-4), FR (-1). Oroligheter i Portugal, Katalonien, Neapel och Sicilien utbröt i det Habsburgsstyrda Spanien under Filip VI:s styre. Oroligheterna utlöstes av Kastiliens försök att centralisera makten till Madrid. Uppgiften hade anförtrots Grevehertigen av Olivares som strax även ställdes inför den svåra uppgiften att kuva de uppror som följde i reformernas

kölvatten. I Katalonien, Neapel och Sicilien hade upproren en folklig förankring men saknade stöd från den lokala aristokratin. I Portugal understöddes upproren även av aristokratin som motsatte sig de ekonomiska reformerna. Samtidigt som uppror blossade upp runtom i Spanien hade riket dragits in i ett krig med Frankrike. Frankrike underblåste de regionala konflikterna och 1668 tvingades Spanien erkänna Portugals självständighet. De övriga upproren lyckades dock Spanien kuva. Detta bl.a. p.g.a. av att det uppstått fraktionsbildning och splittring bland upprorsmännen. Dessutom saknade upprorsmännen i Katalonien, Neapel och Sicilien ekonomiskt stöd från kolonier samt legitima tronpretender till skillnad från revoltörerna i Portugal. Det senare upproret fick därmed en aristokratisk prägel medan de förra upproren fick en republikansk prägel. Hade de senare revolterna lyckas hade de förmodligen fått betydligt mer långtgående socioekonomiska konsekvenser än den toppstyrda revolten i Portugal.

142. Spanish War of Independence (1808-1813). FG (-2), FR (+4). Det spanska självständighetskriget utlöstes av Napoleons försök att avsätta Bourbonätten och installera sin egen bror Joseph som regent över Spanien. Oroligheter utbröt i form av massupplopp i Madrid och senare i landets olika provinser. I takt med att dessa upplopp slogs ned förbyttes det spanska motståndet i gerillakrig (termen gerilla härstammar från denna tid och konflikt). Det spanska motståndet var framför allt reaktionärt och antifranskt. Revolutionärernas misstro mot alla försök till reformer frambringade en stabil men ineffektiv och fragmenterad ledning av det nationella motståndet. 1813 återinstallerades Bourbonätten i och med att Ferdinand VII utsågs till spansk kung och de konstitutionella reformer som i synnerhet liberalerna hade återopat skrinlades.

143. Sri Lankan (Tamil) Revolt and Civil War (1977-). FG (-5), FR (-2). De bakomliggande orsakerna till de politiska oroligheterna på Sri Lanka står att finna i landets multietniska sammansättning. Majoriteten av landets befolkning är hinduiska singaleser men en betydande del av populationen (i synnerhet i landets norra regioner) är buddistiska tamiler. Tamilerna har sedan det brittiska tillbakadragande från Sri Lanka upplevt att de är diskriminerade. Detta ledde till grundandet av de tamilska befrielsestriderna under 70-talet. Fram till 1983 var konflikten mellan regeringsstrupper och befrielsestriderna lågintensiva men därefter har våldet eskalerat. Efter 1987 drogs Indien allt djupare in i konflikten. Indiens försökte få befrielsestriderna att uppge sitt krav på självständighet i utbyte mot större självstyre vilket båda parter i konflikten motsatte sig. I början av 90-talet genomförde befrielsestriderna en rad spektakulära politiska mord (bl.a. på den f.d. indiske premiärministern Rajiv Gandhi och singalesiska presidenten Ranasinghe Premadasa). En lösning på konflikten syntes inte vara nära förestående i slutet av 90-talet. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

144. Sudanese Civil War (1955-1972; 1982-). FG (-4), FR (-2). Efter Sudans självständighet drogs landet in i ett inbördeskrig mellan den norra delen av landet som i huvudsak befolkades av muslimer och den södra delen av landet som i huvudsak befolkades av kristna (samt personer tillhörande traditionella religioner). Den södra delen eftersträvade självstyre men skrinlade dessa planer efter att regionen garanterades större självstyre. Under de därpå följande ca 10 åren rådde en vacklade fred som dock definitivt tog slut 1983 efter att Sudan People's Liberation Movement och Sudan People's Liberation Army försökte bryta vad de uppfattade som den arabiskt styrda islamiseringen av Sudan. 1989 grep muslimska fundamentalister makten i ett försök att konsolidera Sudan under muslimsk kontroll. På 90-talet gjordes vissa framsteg i fredsförhandlingarna och representanter för den norra delen av landet gick med på självständighet för den södra delen av landet givet vissa villkor (som dock av motståndarsidan betraktades som vagt formulerade). I slutet av 90-talet var det ännu oklart utifall det mindre ekonomiskt utvecklade Sydsudan skulle kunna uppfylla de villkor som stipulerats för regionens självständighet. Observera att analysen inte sträcker sig längre än till ca år 2000.

145. Sudanese Mahdiyya (1881-1898). FG (+1), FR (-1). Det s.k. mahdiupproret under 1880-talet i Sudan utlöstes av en rad socioekonomiska missförhållanden. Upproret leddes av den självutnämnde mahdin (islamisk frälsargestalt som enligt islamsk eskatologi skall befria världen vid tidens slut) Muhammad Ahmad ibn Abdallah. I synnerhet ortodoxa muslimer, missnöjda klanmedlemmar och hårt pressade köpmän stödde det sufi-inspirerade upproret. Upproret resulterade i norra Sudans frigörelse från Egypten samt bildandet av en teokratiliknande stat. Den s.k. mahdistaten expanderade efter ibn Abdallahs död och tillintetgjordes först 1898 efter ett gemensamt engelskt-egyptiskt militärt angrepp. I västerländsk historieskrivning har man fokuserats mera på mahdistatens militära expansion och undergång än på det ideologiska och religiösa budskap som mobiliserade mahdiströrelsens anhängare. Mahdistaten var i alla händelser under sin glansperiod en självständig och betydelsefull islamisk stat som i hög grad har påverkat den senare utvecklingen i Sudan. Mahdisekten existerar fortfarande i Sudan.

146. Swedish Royal Revolution (1523). FG (-1), FR (+3). Vid 1500-talets inbrott var Danmark otvivelaktigt den starkaste staten inom Kalmarunionen. Då den danske kungen Kristian II ämnade efterträda sin far erkändes han som unionens kung i Danmark och Norge men inte i Sverige. Den svenska adeln under ledning av Sten Sture

den yngre motsatte sig den danske kungens utnämning vilket resulterade i Kristians II:s blodiga utrensning av den svenska adeln (Stockholms blodbad). Den svenske adelsmannen Gustav Eriksson lyckades emellertid undkomma massavrättningen i Stockholm och organiserade därefter ett gerillakrig mot Kristian II som understöddes av betydelsefulla grupper inom både frälse och ofrälse. Under Gustav Erikssons ledning bröt sig Sverige ur Kalmarunionen efter att den tyska Hansan valt att stöda honom samtidigt som den danska adeln vände sig mot Kristian II. 1523 utsågs Gustav Eriksson till kung av riksdagen i Strängnäs och antog därmed namnet Gustav Vasa.

147. Syrian Revolution (1963). FG (-2), FR (+2). Efter det franska tillbakadragandet från Syrien efter andra världskriget gjordes flera misslyckade försök att omvandla landet i demokratisk riktning. 1963 avvecklades det svagt rotade parlamentariska systemet av militären och en dragkamp mellan tre olika falanger inom officerskåren (nasserister, anti-nasserister och baathanhängare) inleddes. Makten koncentrerades efter hand till Baathpartiet (först till partiets radikalare falang och därefter till partiets moderatare falang) och efter början av 70-talet konsoliderades makten av general Hafez al-Assad. Assads maktövertagande inledde en stabilare politisk utveckling i Syrien.

148. Thai Revolution (1932). FG (-1), FR (+2). Den absoluta monarkin i Thailand avskaffades i och med en oblodig kupp 1932. Kuppen genomdrevs av Peoples Party (en gruppering som i huvudsak bestod av personer från medelklassen) och resulterade i införande av en konstitutionell monarki. Kuppen hade sin upprinnelse i missnöjet med de långsamma politiska reformerna och det nepotistiska styret.

149. Tibetan Revolt (1959). FG (-2), FR (-5). Efter Qing dynastins fall 1911 åtnjöt Tibet de facto frihet som abrupt upphörde 1950 då kinesisk militär inkorporerade området. Tibet styckades upp i olika förvaltningsområden varav endast ett erkändes som det egentliga Tibet (TAR, eng. Tibet autonomous region) med egen förvaltning. Misslyckandet med att påskynda moderniseringen av Kina under parollen ”det stora språnget” drev 1958 ett stort antal flyende hankineser in i TAR. Flyktingströmmen och rädslan för att samma politiska reformer skulle implementeras i TAR utlöste 1959 en revolt mot det kinesiska styret. Revolten kunde snabbt kuvas av kinesiska styrkor som därefter använde oroligheterna som svepskäl för att genomdriva diverse impopulära reformer. Under revolten flydde emellertid den tibetanske ledaren Dalai Lama samt tusentals av hans anhängare från TAR. Dessa har sedermera upprättat en tibetansk exilregim.

150. Turkish Revolution (1908-1922). FG (-1), FR (+3). I början av 1900-talet var det Osmanska riket ett kraftigt försvagat imperium plågat av ständiga inre och yttre konflikter. Ungturkarnas revolution 1908 var en reaktion mot att reformer som utlovats under mitten av 1870-talet hade avstannat eller helt dragits tillbaka. Under revolutionen hade två politiska grupperingar utkristalliserats: centralisterna och decentralisterna. Den förra gruppen kom efter hand att dominera den turkiska politiken och gick under benämningen Kommittén för enhet och framsteg (CUP, eng. The Committee of Union and Progress). Den politiska utvecklingen efter revolutionen fortsatte att vara turbulent men betydande reformer av de medborgerliga rättigheterna (inte minst kvinnans rättigheter) och byråkratin uppnåddes likväl. Den verkliga vändpunkten inträffade dock först i samband med första världskriget. Det Osmanska riket stred på centralmakternas sida och när kriget var förlorat kollapsade det Osmanska riket. I samband med att Grekland invaderade västra delen av Anatolien organiserade general Mustafa Kemal Pasha (senare känd som Atatürk) en turkisk motoffensiv. Atatürk sympatiserade med CUP och under hans ledning organiserades en ny nationalförsamling i Ankara. 1923 erkändes internationellt den nya turkiska staten. Turkiet styrdes därefter av Atatürk som fortsatte sekulariseringen och moderniseringen (Atatürks reformprogram kallas allmänt för kemalism) av landet.

151. USSR Collapse and Dissolution (1989-1991). FG (-2), FR (-1). Vid 80-talets inbrott syntes ett generationsskifte i det sovjetiska ledarskapet alltmer ofrånkomligt. Den äldre Jurij Andropov efterträdde Leonid Brezjnev 1982 men dog i tjänst efter ett par år. Dennes efterföljare Konstantin Tjernenko (likaså gammal och sjuk vid tillträdet) dog efter att ha varit verksam som Sovjetunionens ledare efter bara något år. Tjernenkos död röjde vägen för valet av den betydligt yngre Michail Gorbatjov som redan under Andropovs styre hade lyfts fram som en dignitär inom kommunistpartiet. Till skillnad från de tidigare ledarna försökte Gorbatjov genomdriva långtgående politiska reformer (den s.k. glasnost perestrojka politiken). Ingen sovjetisk ledare hade i nämnvärd grad försökt reformera sovjetsystemet inifrån sedan Nikita Chrusjtjovs avstaliniseringsprogram (dessa reformer slutade för Chrusjtjovs egen del med att han avsattes från makten). Gorbatjov insåg att djupgående reformer inte var möjliga så länge den rigida och stagnerade maktstrukturen inom kommunistpartiet bevarades. För att motverka det ”gamla gardet” inom kommunistpartiet ämnade Gorbatjov dels tillsätta nya tjänstemän inom partiet genom hemliga val med fler än en kandidat och dels överföra makt till de nationella församlingarna (högsta sovjet) och de lokala råden (sovjeterna) på partiets bekostnad. Vidare önskade Gorbatjov se personligt initiativ inom produktionen vilket i praktiken betydde att den statligt styrda planekonomin skulle ersättas med blandekonomi

under statlig uppsikt. Reformerna mötte motstånd från i synnerhet partibyråkrater som hade allt att förlora men inget att vinna på Gorbatsjovs reformer. Gradvis blev kommunistpartiet alltmer obekvämt för Gorbatsjov och Gorbatsjov alltmer obekvämt för partiet. Sovjetunionen var formellt en union bestående av diverse sovjetrepubliker vars sammanhållande faktor var kommunistpartiet. När kommunistpartiets makt urholkades och de nationella och lokala organens makt ökade rasade den federala strukturen samman. En efter en röstade högsta sovjet i de olika republikerna för utträde ur Sovjetunionen (en bidragande orsak till detta var kommunistregimerna fall i Europa efter Berlinmurens fall). Även den viktigaste sovjetrepubliken – Ryssland – under ledning av Boris Jeltsin valde slutligen att ta avstånd från den gamla regimen varefter Sovjetunionen (trots ett sista desperat kupp försök från den konservativa falangen inom kommunistpartiet) var dödsdömt. Kalla krigets utmattande effekt (i synnerhet kapprustningen med USA) har ofta framhållits som en viktig orsak till Sovjetunionens kollaps. Det är emellertid mera troligt att den verkliga orsaken till kollapsen var den inneboende motsättningen i det socialistiska systemet även om kapprustningen kan antas ha accelererat förloppet.

152. U.S. Civil Rights Movement (1954-1968). FG (-4), (+3). Den amerikanska medborgarrättsrörelsens kamp betecknar den enskilt mest betydelsefulla reformperioden i amerikansk historia sedan rekonstruktionstiden. Den heterogena rörelsen växte i första hand fram som en reaktion mot segregationspolitiken (diskrimineringen av den mörkhyade befolkningen) i synnerhet i sydstaterna. Rörelsen var aldrig enhetlig då den rymde både reformistiskt sinnade ledare som Martin Luther King Jr. och revolutionärt sinnade ledare som Malcolm X. Medborgarrättsrörelsens anhängare (men också motståndare) brukade sålunda både fredliga och våldsamma metoder för att uppnå sina målsättningar. Nyckelhändelser i medborgarrättsrörelsens historia kan anses vara den mörkhyade kvinnan Rosa Parks vägran att lämna sin sittplats åt en vit passagerare 1955 (händelsen utlöste omfattande protester) samt Kings berömda tal I Have a Dream i samband med en massdemonstration i Washington D.C 1963. Medborgarrättsrörelsen förändrade gradvis i stor utsträckning den mörkhyade befolkningens politiska ställning. Däremot uppnådde de radikalare elementen (både inom och mot rörelsen) inte sina målsättningar. Den amerikanska konstitutionen kullkastades inte. Likaså misslyckades försöken att hindra de mörkhyades integrering i den amerikanska politiken och samhället.

153. U.S. Civil War (1861-1865). FG (-1), FR (-1). Under förra hälften av 1800-talet hade de amerikanska nord- och sydstaterna utvecklats mycket olika i socioekonomisk bemärkelse. I nordstaterna hade den industriella kapitalismen slagit rot då jordbruk och plantageodling (bedrivet med slavarbetskraft) utgjorde själva navet i sydstaternas ekonomi. Den ekonomiska, politiska och moraliska skillnaden mellan nord och sydstaterna föreföll sammansmälta i slavproblematiken. De liberala nordstaterna motsatte sig slaveriet rent principiellt då de konservativa sydstaterna såg slaveriet inte bara som en ekonomisk nödvändighet utan också som en kulturell säregenhet. Schismen kulminerade då ca ett dussin sydstater framförde önskan att utträda ur unionen för att istället bilda Amerikas konfedererade stater. Sydstaternas krav på utträde utlöste i praktiken det amerikanska inbördeskriget som varade mellan 1861-1865 och stod mellan Amerikas konfedererade stater (Sydstaterna) och de övriga unionsstaterna som stödde den federala regeringen (Nordstaterna). Kriget utföll till Nordstaterna fördel och medförde i ekonomiskt hänseende den liberala ekonomins seger över slavekonomin (detta betydde i praktiken att slaveriet avskaffades) och i politiskt hänseende den federala myndighetens odiskutabla supremati över delstaterna beträffande unionens sammansättning och form.

154. U.S. Labor Revolts (1890-1932). FG (-4), FR (+2). Industrialiseringens utbredning i USA försakade flertalet allvarigare konflikter mellan industrialister och arbetare mellan slutet av 1800-talet fram till början av 1930-talet. Vissa av dessa konflikter tog sig uttryck som småskaliga revolter. Under exempelvis den s.k. Homestead steel strejken 1892 och Pullman bojkotten 1894 tog både arbetare och industrialister till vapen för att genomföra sina krav. Vid de tillfällen då regionala och nationella intressen var hotade ingrep de amerikanska myndigheterna vanligtvis på industrialisternas sida. Detta var exempelvis fallet då Industrial Workers of the Worlds strejk hotade veteskörden under första världskriget.

155. U.S. Preindependence and Pre-Civil War Rebellions (1675-1850). FG (-5), FR (+1). Den tidiga europeiska koloniseringen av Nordamerika skedde inte utan ständiga konflikter mellan olika sociala och etniska grupper. De flesta konflikter gällde meningsskiljaktigheter beträffande äganderätten till jord. Den politiska strukturen släpade efter den socioekonomiska utvecklingen varför ofta ett klart regelverk saknades för hur nykoloniseringen skulle administreras. Konflikterna i Nordamerika tog sig inte sällan uttryck som revolter och var betydelsefulla i den meningen att de tros ha förhindrat framväxten av ett ståndssamhälle. Det är likaså troligt att det nordamerikanska motståndet mot ”tyranni” som blomnade ut under det amerikanska frihetskriget i alla fall delvis har sitt ursprung i dessa konflikter.

156. U.S. Rural Post-Civil War Rebellions (1865-1940). FG (-5), FR (+3). Under tiden mellan rekonstruktionen och andra världskriget utbröt flera konflikter i de jordbruksdominerade delstaterna och regionerna i Förenta staterna. Bönderna opponerade sig mot kommersialiseringen av jordbruket som i praktiken ofta ledde till minskade inkomster för bönderna. Dessa konflikter präglades av önskan att påverka den amerikanska jordbrukspolitiken på demokratisk väg även om bonderörelserna periodvis radikaliserades. Flera försök gjordes för att frambringa ett nationellt agrart parti men verklig framgång uteblev. Bonderörelserna förankring blev aldrig mer än regional och protestmarscher m.m. kunde i regel stoppas av de federala myndigheterna innan de nått storstäderna.

157. U.S. Slave Revolts (1776-1865). FG (-5), FR (+1). De slavrevolter som inträffade i Förenta staterna mellan det amerikanska frihetskriget och det amerikanska inbördeskriget var mångtaliiga men föga framgångsrika. Så vitt är känt inträffade endast en handfull revolter vars syfte var att avskaffa slaveriet som institution. Av dessa revolter misslyckades samtliga. Vanligare var småskaliga upplopp som var riktade mot lokala plantageägare. Ett gemensamt drag för slavrevolterna var att det kristna jämställdhetsbudskapet användes av slaverna för att mobilisera anhängare. Fram till det amerikanska inbördeskriget utbrott hade slavrevolterna i teoretisk mening varit riktade både mot delstat och federal myndighet. Detta dubbla motstånd försvann i och med att Nordstaterna – som var emot slaveriet – kom att representera den amerikanska federala regeringen. Slaveriet avskaffades i och med Nordstaternas seger i inbördeskriget.

158. Venezuelan Democratic Revolution (1945-1975). FG (-1), FR (+3). Efter Venezuelas självständighet fram till andra världskrigets slut styrdes landet under mer eller mindre diktatoriska former. När Venezuelas stora oljeresurser blev kända förändrades gradvis landets politiska system och socioekonomiska struktur. Landets oljetillgångar bidrog till att medelklassens välbefinnande ökade samtidigt som den gamla jordägande klassens inflytande minskade. Det första trevande försöket att införa ett stabilt civilt statsskick (dessförinnan hade militären styrt landet) misslyckades. 1958 avsattes dock den styrande militärjuntan av en bred koalition bestående av representanter från de största partierna. Venezuelas demokratiska statsskick konsoliderades under slutet av 1960-talet genom att pakter bildades mellan de styrande partierna (kommunisterna exkluderades dock från dessa pakter).

159. Vietnamese Revolution (1945-1975). FG (+2), FR (+2). Efter det japanska tillbakadragande från Indokina vid andra världskrigets slut såg den nationella vietnamesiska koalitionen Vietminh sin chans att befria Vietnam från fransk överhöghet. Vietminh bestod vid denna tidpunkt av en koalition av nationalistiskt, antifascistiskt och socialistiskt sinnade vietnameser. Kommunisterna under ledning av Ho Chi Minh kom med tiden dock att inta den mest framträdande rollen inom Vietminh. Frankrike försökte med vapenmakt kväsa den vietnamesiska självständighetsrörelsen vilket dock misslyckades. I takt med att Frankrike försökte dra sig ur konflikten drogs Förenta staterna allt djupare in i konflikten. En orsak till detta var den amerikanska fruktan för att Vietnam skulle falla i kommunisternas händer. Frukten var väl grundad då Frankrike oavsiktligt hade stärkt de vietnamesiska kommunisterna genom att bl.a. motsätta sig en politisk uppgörelse med Ho Chi Minh samtidigt som inget annat trovärdigt alternativ låg för handen. Efter hand polariserades konflikten då det kommunistiskt kontrollerade Nordvietnam i praktiken ställdes mot det västkontrollerade Sydvietnam. Den Sydvietnamesiska kommunistiska gerillan (FNL) uppbackad av kommunistregimen i norr (samt andra kommuniststater) lyckades effektivt intervensera i Sydvietnam och under den s.k. Tetoffensiven 1968 var hela Vietnam nära att ockuperas av kommunisterna. För att trappa ned de egna förlusterna i kriget försökte amerikanerna ”vietnamisera” kriget då slutet på konflikten inte syntes vara omedelbart förestående. Det alltmer vacklande amerikanska stödet till Sydvietnam ledde slutligen till att Saigon (Sydvietnams huvudstad) föll 1975. I den mån den militära konflikten i Vietnam är att betrakta som en revolution var revolutionen som mest intensiv mellan 1945 och 1954 då kommunisterna försökte konsolidera sin egen maktposition genom att bl.a. omfördela jorden och eliminera den gamla regimen (utöver fransmännen ansågs också vietnameser som av olika anledningar stod nära den koloniala administrationen tillhöra den gamla regimen). Efter kriget fortsatte den kommunistiska retoriken men revolutionens verkliga momentum hade avstannat.

160. Woman's Rights Movement. FG (-5), FR (+3). Vid 1800-talets inbrott åtnöjt den amerikanska kvinnan inga medborgerliga rättigheter att tala om. Hon förvägrades rösträtt, hon kunde inte ingå avtal, hon hade inte laglig rätt att arva egendom, hon nekades möjligheten påverka sin inkomst (utifall hon jobbade utanför hemmet) och ifall av skilsmässa eller makes frånfälle saknade hon vårdnadsrätt. Då även universiteten var stängda för kvinnor sakades i stort sätt alla förutsättningar för en jämställdhetsreform inom den rådande samhällsstrukturen. I samband med arbetarrörelsens framväxt och krav på utökade rättigheter under 1800-talets mitt började även kvinnoaksorganisationer arbeta för den första kvinnoaksrevolutionen. Under 1860-talet överskuggades kvinnoaksrörelsens strävanden av kampen för att avskaffa slaveriet. Slaveriets avskaffande förde ojämlikheten mellan könen i öppen dager då den amerikanska friheten nu officiellt utvidgades till att omfatta alla män men inte alla människor. Kvinnoaksrörelsens splittrades i en moderat och en radikala falang under 1870-talet. Klyftan

mellan de bägge falangerna kunde först överbryggas vid slutet av 1800-talet varefter en ny generation av kvinnosaksförkämpar slutligen lyckades genomdriva kvinnlig rösträtt. De mera omfattande samhällsreformer som pionjärerna inom rörelsen hade eftersträvat kom likväl inte att förverkligas förrän ca ett sekel senare.

161. Yemen Revolutions (1962-1990). FG (-1), FR (+2). Vid tidpunkten för militärkuppen mot Imam al-Bandr 1962 (son till Nordjemens föregående härskare) var Jemen delat i Nordjemen och Sydjemen. Den förra hade varit under osmanskt kontroll ända fram till slutet av första världskriget och den senare var en brittisk koloni. Militärkuppen utlöste en våg av politisk instabilitet som resulterade i införandet av två helt olika statsskick i respektive stat. I Nordjemen utkristalliserades efter hand ett traditionellt arabiskt konservativt styre (detta efter inblandning av både Egypten och Saudiarabien som stödde olika sidor i konflikten). I Sydjemen grep en marxistisk-leninistiska falang inom rörelsen NLF (eng. National Liberation Front of Occupied South Yemen) makten efter det brittiska tillbakadragandet och utropade en socialistisk republik (arabvärldens genom tiden enda socialistiska stat). Maktskiftet i Nordjemen ledde i politisk mening inte till mycket mer än att monarkin avskaffades och den styrande klanens försvagades. Maktskiftet i Sydjemen ledde däremot till omfattande reformförsök av den socioekonomiska strukturen. Sydjemen förblev emellertid fattigt och då Sovjetunionen i samband med kommunismens kollaps drog tillbaka sitt ekonomiska stöd såg den sydjemenitiska regimen sig tvungen att inleda förhandlingar om en återförening med Nordjemen. 1990 återförenades de båda rikshalvorna nästan uteslutande på Nordjemens villkor. Detta satte definitivt punkt för den socialistiska transformationen av Sydjemen.

162. Yugoslav Communist Collapse and Dissolution (1987-1992). FG (-2), FR (-2). Efter Jugoslaviens långvarige ledare Josip Broz Titos död 1980 påbörjades den gradvisa upplösningen av landet. Under Titos ledning hade Jugoslavien organiserats som en federation (bestående av sex nationer och två autonoma provinser). I praktiken sammanhölls dock federationen av kommunistpartiet och en serbdominerad armé. Under 80-talet blev det alltmer uppenbart att den ekonomiska utvecklingen hade stagnerat samtidigt som de autonoma provinserna Kosovo och Vojvodina önskade inlemmas som fullvärdiga nationer i federationen. Den politiska utvecklingen i Kosovo var särskilt känslig eftersom provinsen befolkades av albaner och serber (varav den förra gruppen var i överväldigande majoritet). Konflikten tillspetsades av att serberna betraktade Kosovo som den serbiska kulturens historiska vagga. Den serbiske nationalisten Slobodan Milosevics nationalistiska agitation ledde till att Kosovos autonomi eliminerades i alla viktiga avseenden utom till namnet. Behandlingen av Kosovo utlöste en kedjereaktion i de övriga nationerna som fruktade serbisk hegemoni. Under den kommunistiska partikongressen 1990 framfördes krav på en lösare konfederation samtidigt som nationalistiska rörelser runtom i Jugoslavien började förbereda respektive nations utträde ur federationen. Upplösningen av Jugoslavien påskyndades av kommunistregimerna kollaps runtom i Europa. Slovenien var den första nationen att lämna federationen efter smärre skärmytslingar. Då Kroatien följde Sloveniens exempel utbröt emellertid mera omfattande strider eftersom Kroatien gjorde anspråk på den serbdominerade provinsen Krajina. I december 1991 lämnade Makedonien federationen tätt följd av Bosnien. Bosniens utträde utlöste den blodigaste konflikten eftersom nationen befolkades av tre olika etniska grupper (serber, kroater och muslimer). Både Serbien och Kroatien gjorde försök att inlemma respektive folkgrupper i sina territorier. Striderna upphörde först 1995 efter diplomatisk och militär påtryckning av Förenta staterna och NATO. Endast den serbiska och montenegriskna nationen förblev i den restjugoslaviska federationen.

163. Yugoslav Partisans and Communist Revolution (1941-1948). FG (+1), FR (+2). Den tyska ockupationen av Jugoslavien 1941 inledde en systematisk nedbrytning av den jugoslaviska staten samt uppspjälkningen av landet i en tysk, en italiensk, en bulgarisk, en ungersk och en kroatisk intressesfär. Den sistnämnda kom att bilda en självständig stat under ledning av den kroatisk fascistiska gruppen Ustaja. I opposition mot tyskarna och Ustaja stod de kvarvarande serbiska trupperna (som gick under namnet Chetniks) och de jugoslaviska kommunisterna under ledning av Josip Broz Tito. Kommunisterna var till en början ringa till antalet men utmärkte sig för sin goda organisation och skickliga partisanstridsföring. Detta fick slutligen både den brittiska armén samt antifascistgrupperna i landet att stöda Tito. 1945 konsoliderade de jugoslaviska kommunisterna makten genom att fördriva kvarvarande meningsmotståndare. Till skillnad från Ustajas och Chetniks nationalistiska målsättningar hade kommunisterna en internationalistisk målsättning. Kommunisternas uppmaning till alla ”sydslaver” att förena sig i strävan mot den socialistiska förändringen föreföll åren efter andra världskriget förena det multi-etniska Jugoslavien. 1948 utbröt dock en schism mellan Tito och Stalin gällande den kommunistiska motsvarigheten till Marshallplanen och Trumandoktrinen Cominform. Tito ansåg att Cominform i för hög grad dominerades av Sovjetunionen som svarade med att införa bojkotter mot Jugoslavien samtidigt som landet uteslöts från samarbetspakten. Denna oväntade utveckling ledde efter en misslyckad staliniseringsfas till att Jugoslavien orienterade sig västerut med påföljden att en ny ekonomisk politik (s.k. ”workers self-management”) infördes. Brytningen med Sovjetunionen ledde till att Jugoslavien utstakade sin egen väg mot socialism som kännetecknades av större frihet än vad som var vanligt i flertalet kommuniststater vid den aktuella tidpunkten. Systemet rymde

dock en rad motsättningar och vid tillfällen då den jugoslaviska kommunistregimen ställdes inför valet mellan frihet och statlig kontroll valde de konsekvent den senare. På så vis sopades en rad socioekonomiska och etniska konflikter under mattan.

164. Zanzibar Revolution (1964). FG (+2), FR (+2). Zanzibars demokratiskt valda regering avsattes genom en revolution 1964 varefter en politisk transformation inleddes som resulterade i en omvälvande förändring av den socioekonomiska strukturen på öarna Zanzibar och Pemba samt Zanzibars och grannlandet Tanganyikas samgående i statsformationen Tanzania. Innan revolutionen innehade araber och asiater de dominerande samhällspositionerna. Den afrikanska ursprungsbefolkningen ”shirazis” samt invandrade afrikaner från fastlandet placerade sig lägre i den sociala hierarkin (den förra gruppen hade dock i genomsnitt en bättre ställning än den senare). Etnisk tillhörighet var starkt sammankopplad med val av parti. På så vis hade tre dominerande partier utkristalliserats: ZNP (eng. Zanzibar Nationalist Party), ZPPP (Zanzibar and Pemba People’s Party) och ASP (Afro-Shirazi Party). ZNP understöddes generellt sett av araber och asiater, de förmögnare shirazis tenderade att understöda ZPPP och afrikanerna från fastlandet var benägna att understöda ASP. Efter att val hållits 1963 hade ZNP och ZPPP vunnit flest valkretsar och kunde därmed bilda regering. De segrande partierna hade emellertid inte vunnit majoriteten av rösterna (detta sammanhänge med att de olika etniska grupperna var ojämnt fördelade över valkretsarna). Ett halvår efter valet genomdrev den Uganda-bördige John Okello en kupp riktad mot landets regering. Kuppen utvecklade sig till en fullskalig revolution mycket tack vare det stöd Okello erhöll från ASP. Efter att regeringen hade avsatts tillsattes en ny regering bestående av ledande personer inom ASP (bl.a. Abedi Karume som utsågs till president). Okellos sympatisörer hade efter maktskiftet bildat en radikalare revolutionära grupp som dock kunde kväsas av ASP anhängarna genom det stöd Karume erhöll från fastlandet. Revolutionen på Zanzibar fick långtgående konsekvenser. Den nya staten Tanzania bildades i revolutionens kölvatten samtidigt som de dominerande sociala klasserna förlorade sin ställning till förmån för de lägre klasserna.

165. Zimbabwe Revolt and Reform (1966-1980). FG (-2), FR (-2). Under början av 1960-talet var det klart att den brittiska kolonin Rhodesia skulle bli en självständig stat. Rhodesia hade en betydande vit minoritet som emellertid fruktade vad landets frigörelse från Storbritannien skulle kunna få för politiska konsekvenser. För att förhindra den mörkhyade befolkningens majoritetstyranni deklarerade landets vite ledare Ian Smith 1965 en ensidig självständighetsförklaring utformad för att skydda den vita minoritetens ställning (detta ledde bl.a. till ekonomiska sanktioner från Storbritanniens sida). Av stor betydelse var att Smithregimen året innan självständighetsförklaringen hade bannlyst de två dominerande nationalistpartierna bland den mörkhyade befolkningen: Zimbabwe African National Union (ZANU) och Zimbabwe Africa People’s Union (ZAPU). ZANUS och ZAPUS väpnade falanger ZANLA och ZIPRA inleddes därmed ett gerillakrig riktat mot Smithregimen. Smithregimens motstånd försvårades då Portugal på 70-talet drog tillbaks sina koloniala förband från Moçambique som därmed kunde utnyttjas som militära baser av rebellerna. Gerillakriget mot Smithregimen var emellertid inte på något vis en enhetlig politisk och militär kampanj bedriven av den mörkhyade majoriteten mot den vita eliten. I själva verket rådde stora motsättningar mellan ZANU och ZAPU som likväl båda kallade sig för marxistisk-leninistiska partier. Utöver etniska skillnader mellan anhängarna av de två partier skiljdes också partierna åt beträffande politiska och strategiska målsättningar. En viktig orsak till att gerillakriget drog ut på tiden var just ZANUS och ZAPUS oförmåga att uppvisa en enad front. Efter utdragna förhandlingar nåddes ett genombrott då de olika parterna i konflikten kunde enas om att hålla val 1980. Efter ett påstått fritt val blev ZANU (som nu kallade sig ZANU Patriotic Front) det största partiet och dess ledare Robert Mugabe utsågs till landets (som nu kallades för Zimbabwe) premiärminister.

APPENDIX II

Transkriberade intervjuer och tal

Intervju med Petre Roman I (transkriberad av Torsten Fagerholm)

Internetadress: https://www.youtube.com/watch?v=fg3G_2E-mYo

Transkriberad del av intervjun: 0:25-0:48

Datum (enligt Youtube-videon): 28 december 1989

”Nyhetsuppläsaren (referat): Det pågår en ihärdig polemik om hur exakt revolutionen den 22 december föddes. Nationella räddningsfronten (Frontul Salvării Naționale, FSN) officiellt grundad 22 december [1989], existerade den i hemlighet under månaderna därförinnan? Har det funnits en sorts konspiration mot Ceaucescu-klanen?”

Petre Roman: ”Det fanns ingen organisation i det som, det som skedde, det var en spontan rörelse. Alltså är det deras [betonar ordet] revolution. Jag var, tro mig verkligen, jag vet inte hur jag sattes att tala vid podiet, jag skuffades dit, eftersom någon sade att jag är en universitetsprofessor. 'Jag känner honom, det är en universitetsprofessor.'”

Sedan följer reporterns spekulation kring sanningshalten i det som Petre Roman säger; det är kanske inte så enkelt som att han är en improviserad talare, som av omständigheternas tillfällighet råkade knuffas fram för att hålla tal på balkongen. Därefter visas arkivmaterial som visar att Petre Roman deltagit i ett möte med FSN några minuter efter att Ceaucescu flytt, ett möte där man beslutar om den framtida regeringsstrukturen. Sedan följer diverse material som tyder på att FSN existerat flera månader tidigare, samt några spekulationer om huruvida FSN fått stöd av Moskva, och kopplingar till Gorbatsjov.”

Intervju med Petre Roman II (transkriberad av Torsten Fagerholm)

Internetadress: https://www.youtube.com/watch?v=c_I62g6ucn0

Transkriberad del av intervjun: 0:34 – 1:32

Datum (enligt Youtube-videon): 18 februari 1990

”Nyhetsuppläsaren (referat). Demonstrationer har ägt rum utanför Rumäniens tillfälliga regering i dag. Ett hundratal personer har tagit sig in i fastigheten och börjat plundra / söndra den. Varken polisen eller armén ingriper. Rumäniens premiärminister Petre Roman, på officiellt besök i Paris i dag, kommenterar de turbulenta händelser som ägt rum i Bukarest samma eftermiddag:

Petre Roman: ”Jag har kunnat diskutera med min utrikesminister. Allt är tillbaka ordning, och demonstranterna som gått in med stänger ... med järnstänger, och trubbiga instrument / verktyg [outils contendants, i praktiken ett samlingsbegrepp för diverse improviserade vapen, som klubbor, hammare eller dylikt], har blivit arresterade för att utreda varifrån det kommer / vad det beror på, men allt är... allt går bra.”

Reporter Philippe Gassot: ”Tyder händelserna inte på ett litet missnöje, trots allt, då demonstrationer upprepar sig i Bukarest, man ser dem systematiskt framför regeringskansliet. Betyder detta inte att er legitimitet är på spel?”

Petre Roman ”Jag tror, nej, nej. Jag tror... vilken legitimitet, vems, vems legitimitet?”

Reporter: ”Legitimiteten hos människorna som styr Rumänien för tillfället.”

Petre Roman: ”Men för tillfället har vi en provisorisk regim / råd, med alla politiska krafter, självklart har vi alla ... vi har ingen legitimitet, ingen sann/äkta legitimitet, eftersom vi inte härstammar från val. Men de cirka 200 eller 300 personerna [demonstranterna] som gått in där [i regeringskansliet], representerar de något? De representerar däremot ingenting. Det är det som är skillnaden.”

Tal av Ion Iliescu I (transkriberad av Oxana Anckar)

Internetadress: <https://www.google.com/culturalinstitute/asset-viewer/ion-iliescu-s-first-live-speech/PgGLUFcUikwisw?hl=en>

Transkriberad del av talet: utvalda delar

Datum (enligt TVR-videon): 22 december 1989

”Iliescu: Ceausescu har ingen själ (tydligt vanligt uttryck i Östeuropa), han är ansvarig för det inträffade, irrationell. Hans styrelse var medeltida och han vägrade ge upp och det är således hans fel att situationen urartade. Han har äventyrat landets framtid. Han flydde på ett skamligt sätt, men är nu omhändertagen. Nu skall vi ta hand om förrädarna.

- Jag ber det rumänska folket att nu handla på ett lugnt och moget sätt. Vi bildar nu en kommitté för att rädda nationen.

- Jag har just ringt nr.1:s (Ceausescu) kontor. Ingen var på plats, ingen sekreterare eller motsvarande. Till slut talade jag med en herre vid namn (otydligt, kanske Luca). Jag vet inte vem han är och han vet inte vem jag är.

Röst från publiken: Snart vet han vem du är.

Iliescu: Till kl. 17 skall kommittéen för att rädda nationen vara klar. Låt oss nu bege oss till folket, till Centralkommittéen för kommunistpartiet. Nu skall vi se till att ordning och reda återställs samt att transporter och livsmedelsförsörjning fungerar.”

Tal av Ion Iliescu II (transkriberad av Oxana Anckar)

Internetadress: <https://www.youtube.com/watch?v=FvCjtFRh03A>

Transkriberad del av talet: 0:22 – 0:37

Datum (enligt Youtube-videon): 14 juni 1990

”Armén skall upprätthålla stabiliteten och försvara folkets landvinningar samt inte förbli likgiltig när vandalerna utför sådana barbariska övergrepp mot folket”

Cecil Lindholm

Revolution, radikalitet och tid

En jämförelse av den kubanska, iranska
och rumänska revolutionen

Sociala (eller stora) revolutioner är sällsynta. Under de fem senaste seklen påträffas något fler än ett dussin odiskutabla fall. De flesta av dem radikaliserades trots att de började i moderat regi. I avhandlingen sökes ett svar på frågan varför vissa sociala revolutioner radikaliseras då andra inte gör det. Författaren närmar sig problemet genom att mera ingående analysera den kubanska, den iranska och den rumänska revolutionen och mindre ingående den amerikanska och den grenadiska revolutionen.

I avhandlingen prövas om variationer i regimkonsolideringstakt kan förklara variationer i revolutionär radikalism. Arbetshypotesen vilar på antagandet att det politiska vakuum som uppstår mellan den gamla regimens fall och den nya regimens konsolidering framkallar gynnsamma omständigheter för radikalisering. Ju längre detta tillstånd pågår desto större antas risken vara för radikalisering.

Resultatet tyder på att den sociala revolutionens benägenhet att radikaliseras sammanhänger med den revolutionära rörelsens tillblivelse. I avhandlingen presenteras en modell som beskriver vilken typ av revolutionär ledare som sannolikt får kontrollen över den revolutionära rörelsen och vilka konsekvenser detta sannolikt får för revolutionens vidare utveckling. Avslutningsvis illustrerar författaren förhållandet mellan tid och radikalitet under olika typer av sociala revolutioner.